Hungary

15. sz.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

NYOLCZADIK KÖTET.

PEST, 1862

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

DIPLOMATARIA.

VIII.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

ELSŐ OSZTÁLY.

8.

NYOLCZADIK KÖTET.

PEST, 1862.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFER, RÁTH PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

CODEX DIPLOM. ARPADIANUS CONTINUATUS.

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR.

A M. TUD. AKADEMIA TÖRT. BIZOTTMÁNYA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉ TESZI

WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. RENDES TAG.

vol. III

HARMADIK KÖTET.

1261—1272.

PEST, 1862.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFER RÁHT PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

Pest, 1862 Emich Gusztáv magy. Akad. nyomdász.

TARTALOM.

1261—körül.

1265. körül.

1265.

Lap

ÁRPÁDKORI
ÚJ
OKMÁNYTÁR.
III.

1.

IV. Béla király Liupoldot, Truslef testvérét, Semptey vármegye föispányának kinevezi. 1261 körül.

Nos B(ela) Dei gracia Rex Hungarie commendantes memorie uniuersis significamus, quod sicut fideli nostro Trusleph Comitatum de Semptey contuleramus, sic eciam post mortem eiusdem Trusleph aduertendo fidelitatem suam et eciam seruicia fidelia, quę frater suus Lyuppoldus vna cum fratre suo Petro nostre Maiestati exhibuerant indefesse, dictum Comitatum cum omnibus appendiciis et vtilitatibus eiusdem ipsi Lyuppoldo Comiti de nostro beneplacito duximus conferendum. Isto tamen interiecto, ut licet ipse castrum seu ad ipsum pertinencia fratribus seu cognatis suis possit relinquere, vendendi tamen seu alienandi non habeat potestatem; ipse tamen et ipsius heredes seu eciam successores nobis et nostris heredibus, sicut ceteri Regni nostri nobiles debita fidelitate exhibere seruicia teneantur. Concessimus eciam, ut populos sub castro seu in aliis villis ad ipsum pertinentibus, in causa furti, decimarum et monete nullus Judicum Regni, et in omnibus alijs causis debeat judicare; sed nec Comes Posoniensis, nec et Nitriensis, nisi sua persona tantum. Qui si in facienda justicia negligens esset aut remissus, non populi sui, sed ipse in nostra presencia, vel cui illud specialiter iniunxerimus, tenebitur conueniri. Vnde omnibus judicibus precipimus, et specialiter Posoniensi et Nitriensi Comitibus, ut ipsum et ad eum pertinentes homines seu populos non possint nec debeant judicare. Quas libertates ei ex nostra gracia concessas, sibi seruari tam in judiciis quam

in omnibus aliis premissis volumus illibatas. Datum Bude in Assumpcione Sancte Marie.

(IV. László király 1279-ki átiratából.)

2.

IV. Béla király elintézi a pannonhalmi apátság és a székesfehérvári káptalan közti, a káptalannak Somogy megyében fekvő jószágainak tizedére vonatkozó egyenetlenségeket. 1261 körül.

Bela Dei gracia Rex Ungarie vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino Cum pacem, quantum in nobis est, cum omnibus habere debeamus et tenere; precipue tamen debemus intendere, vt intra Regni nostri terminos pax et concordia conseruetur et iurgiorum materia sopiatur. Cum igitur inter Albensem Ecclesiam et Monasterium Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie super decimis in Comitatu Simigiensi prouenientibus, quas Abbas in prediis et villis Ecclesie et Canonicorum Albensium vendicabat, et Albensis Ecclesia se ab onere decimarum immunem diceret, dudum fuisset exorta contencio; fuit in arbitros super eodem facto pluries compromissum, per quorum sentenciam lis non potuit definiri, quia eorum sentencie fuit ab altera parcium, que se grauari senciebat, contradictum; et demum negocium ad Sedem Apostolicam est deductum, vbi lite diucius perdurante, tandem causa in Ungariam est remissa, vt amicabilis composicio, si posset, fieret, que utrique parti complaceret. Quia vero vtriusque Ecclesie patronatus ad nos pertinere dinoscitur, eorum laboribus et expensis parcere cupientes, mediatores extitimus pacis et concordie inter eos reformande et composicionis faciende; et tandem Diuino auxilio de communi consilio et assensu Capituli Albensis Ecclesie et Decani, cui ex speciali commissione Sedis Apostolice generalis admini-

stracio Albensis Ecclesie tam in spiritualibus quam in temporalibus est concessa; de assensu eciam Abbatis et Conuentus Sancti Martini composuimus inter eos in hunc modum: Quod cum Albenses Canonici a suis populis non exigant, ad exportanda vina vel alias res decimales sigillum eorum dari non debeat, sed ad ea exportanda sigillum Abbatis Sancti Martini populis Albensis Ecclesie concedatur ad sua vina propria exportanda, fide tamen eorundem recepta, quod vinum alienum vel alias res decimales suo nomine non exportent. Preterea, quod Canonici vel populi seu serui eorum non recipiant segetes vel vina aliorum in horreis suis vel cellariis Abbati decimas debencium, ne sub eorum occasione decime Abbati ab aliis debite occultentur. Item quod omnes clerici Albensis Ecclesie, qualiscunque condicionis sint, exceptis ijs, qui sedent in terris ipsorum Albensium non decimalibus, decimales fiant. Item omnes possessiones Albensis Ecclesie in Comitatu Simigiensi constitute, quas post tempus arbitrij a venerabilibus patribus Roberto tunc Vesprimiensi, Gregorio Jauriensi, Jacobo Nitriensi Episcopis prolati acquisiuit, decimales fiant propter possessiones, quas Cosmas Episcopus in eodem Comitatu eis dedit. Nos eciam eidem Monasterio, vt Albensem Ecclesiam ab ipsius impeticione possemus liberare, concessimus vicesimam decimarum nobis in Comitatu Simigiensi prouenientem; Capitulum vero Albensis Ecclesie vnanimiter et concorditer capellam de villa Bagat ad se libere pertinentem, et ipsam villam Bagat cum aliis tribus villis, foro et omnibus ad eandem villam Bagat pertinentibus Monasterio Sancti Martini contulerunt eo iure possidendam, quo ab antiquo ipsi possederunt. Huic autem composicioni Abbas et Conuentus Sancti Martini consenserunt, ac omni liti, iuri et accioni, que in hoc facto habebant vel habere videbantur, cesserunt et renunciarunt tam ipsi quam Albense Capitulum vnanimiter promittentes, se nunquam contra hanc formam composicionis processuros. Si que vero parcium contra id temere veniret, trecentas marcas argenti parti hanc composicionem obseruanti soluere teneretur. Datum in Zolun tercio Idus Iunij.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

3.

István ifjabb király Echy grófnak földet adományoz Sóvár környékén. 1261.

Stephanus Dei gracia Rex, primogenitus Illustris Regis Hungarie, Dux Transiluanus omnibus presens scriptum cernentibus salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Circumspeccio Regum prouida condignis premiis se obsequentibus sic debet occurrere, ut alii eorum exemplo prouocati ad fidelitatis et seruiciorum studia forcius accendantur. Hinc est igitur, ut ad vniuersorum presencium posterorumque noticiam harum serie volumus peruenire, quod nos attendentes fidelitatem Echy Comitis et seruicia ipsius, que nobis pro suo posse diligenter impendit, exhibendo nobis et nostris delicias gratanter et deuote; ad supplicacionem eiusdem, vt idem ad obsequendum nobis abilior promciorque habeatur; quamdam terram in districtu predii nostri de Soouar existentem, vbi ecclesia ad honorem Beatissimi Ladizlai Regis est constructa, super qua quidem auceps Myco nomine de permissione carissimi patris nostri B(ele) Illustris Regis Hungarie antea residebat, ipsi Echy Comiti et per eum suis heredibus heredumque successoribus de Regia liberalitate contulimus perpetuo possidendam. In cuius terre corporalem possessionem eundem per fidelem nostrum Tecus Comitem de Sarus fecimus introduci. Cuius terre mete, prout ab eodem Tecus Comite percepimus, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit in fluuio Taarcha ab oriente in ponte; et ibi exit in Scylospotoc, ibique eundo superius peruenit ad puteum Burcut; deinde in eadem valle per sinistrum eundo ascendit ad *berch*, vbi sunt tres arbores de *bikfa* cruce signate a parte meridionali; inde descendit in vallem Ereuspotoc; deinde vadit superius ad viam, que ducit ad duas metas antiquas ad partem aquilonis; abhinc reflectit se iuxta siluam in *berch*, venit in orientem vsque ad caput Toplo; et per riuulum Toplo descen-

dens per magnam vallem cadit ad fluuium Taarcha; et per eandem aquam descendens peruenit ad locum, vbi est portus subtus molendinum Michaelis; et ibi exit ad partem orientalem ad vnam viam, que vadit paululum per fenetum; et ibidem intrat Malacam, per quam itur ad fluuium Scukcha; et fluuius ille iterum cadit in Taarcha, et per Taarcham descendit inferius vsque ad predictum pontem, vbi prima meta fuit incepta, ibique terminatur. Ac vt huiusmodi nostra donacio robur obtineat perpetue firmitatis, presentes nostras litteras eidem contulimus, sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Benedicti Prepositi Scibiniensis, aule nostre Vice-Cancellarii, anno Domini MCCLX primo.

(Eredetie Eperjes szab. kir. város levéltárákan.)

4.

István ifjabb király megerősiti a deesi polgárok kiváltságait. 1261.

Stephanus Dei gracia Rex, primogenitus Illustris Regis Hungarie, Dux Transilvanus. Ad Regiam pertinet Maiestatem precibus condescendere subditorum, ut numerus fidelium augeatur, et Regalis potencia lacius extendatur, cum Regis proprium sit, in multitudine populi gloriari. Hinc est, quod universorum presencium posterorumque noticie volumus fieri manifestum, quod accedentes ad nostram presenciam hospites de Desvar litteras Erney Bani quondam Transilvanie, super libertate eorundem obtentas nobis exhibuerunt, petentes a nobis suppliciter et deuote, ut ipsam libertatem eisdem nostro priuilegio dignaremur confirmare. Nos siquidem peticionibus eorundem inclinati, et ordinacionem Erney Bani dicti, dilecti et fidelis nostri inuiolabiliter uolentes observari, duximus annuendum; sed quia series ipsarum literarum erat inutilis, de verbo ad verbum scribi non fecimus; sed senten-

ciam ejusdem duximus inserendam. Quarum quidem sentencia talis est, quod iidem hospites a iurisdiccione Comitum de Zonuk, Curalium Comitum et jobagionum eiusdem castri penitus sint exemti ita, quod ipsos omnino non possint iudicare, sed iudicet eosdem villicus ipsorum, pro tempore constitutus, in causis omnibns inter ipsos exortis, causas autem, quas commode non posset terminare, nostro relinquat judicio decidendas. Similiter eciam causas extraneorum, si ibidem aliquas contingat habere, idem villicus valeat iudicare et non alius. Item iuxta libertatem de Zoloch et Zathmar ad exercitum nostrum uenire, et nobiscum exercituare teneantur. Ut autem hec ipsorum libertas salua semper permaneat et inconcussa, nec imposterum per quempiam ualeat uiolari, presentes nostras eisdem concessimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Prepositi Scibiniensis, aule nostre Vice-Cancellarii, anno Dominice Incarnacionis MCCLX primo.

(Teutsch és Firnhaber Urkundenbuch zur Geschichichte Siebenbürgens. I. k. 72. l.)

5.

IV. Orbán pápa a pannonhalmi apátság és a chorgói jánosrendiek közt a somogymegyei tizedek tekintetében intézkedik. 1261.

Urbanus Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio... Cantori Ecclesie Jauriensis salutem et Apostolicam benedictionem. Querelam dilectorum filiorum... Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini supra Pannoniam ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis Ordinis Sancti Benedicti recepimus continentem, quod Preceptor et fratres Hospitalarii Ierosolymitani de Chirgo Vesprimiensis Diocesis super quibusdam decimis et aliis rebus fidem non seruarint eisdem. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus acceptis ad latus tuum etiam aliis viris, causam inter partes easdem debito fine decidas, faciens quod decreueris per censuram Ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint causa in prescripta, appellatione cessante compellos veritati testimonium adhibere. Datum Viterbij nono kalendas Octobris Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

6.

IV. Orbán pápa a pannonhalmi apátság s a veszprémi püspök és káptalan közti egyenetlenségek tekintetében intézkedik. 1261.

Vrbanus Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri ... Episcopo Waciensi, et dilectis filiis ... Preposito Sancti Thome Strigoniensis et... Cantori Iaurinensis Ecclesiarum salutem et Apostolicam benedictionem. Querelam dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini supra Pannoniam ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis Ordinis Sancti Benedicti recepimus continentem, quod venerabilis frater noster ... Episcopus et Capitulum Vesprimiense super quibusdam decimis et rebus aliis iniuriantur eisdem. Ideoque discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus partibus conuocatis audiatis eam, et apellatione remota fine debito decidatis facientes quod decreueritis auctoritate nostra firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint causa in prescripta, appellatione cessante compellas veritati testimonium adhibere. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominos exequantur. Datum Viterbii III. mensis Octobris Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

7.

IV. Orbán pápa a pannonhalmi apátság és a székes-fehérvári káptalan közti egyenetlenségek tekintetében intézkedik. 1261.

Urbanus Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio... Cantori Ecclesie Iauriensis. Querelam dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini supra Pannoniam ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis Ordinis Sancti Benedicti recepimus continentem, quod Prepositus et Capitulum Ecclesie Albensis Wesprimiensis Diocesis super quibusdam decimis et rebus aliis iniuriantur eisdem. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis audias eam et appellatione remota debito fine decidatis faciens quod decreueris per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili appellacione cessante compellas veritati testimonium perhibere. Datum Viterbii III. nonas Octobris Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

8.

A passaui, olmüczi és prágai püspökök kötlevele, miszerivt Otakar cseh királyt, ha a IV. Béla magyar királylyal kötött békességet meg uem tartandaná, kiközösiteui fogják. 1361.

Nos O. Pataviensis, B. Olomucensis et Pragensis Dei gracia Ecclesiarum Episcopi, omnibus presencium inspectoribus declaramus; nos promisisse et promittere bona fide, quod dominúm nostrum, Dominum Regni Boemie, Ducem Austrie et Styrie, Marchionem Moravie ad observandum omnia illa et singula, que in instrumentis, inter dominum nostrum antedictum et dominum Regem Vngarie et Reginam ac ipsorum filios, mediantibus religioso viro fratre Ludovico de domo Teutonica, Commendatore domorum per Boemiam, et nobilibus viris Jacobo Pragensi Purcrauio, et Wokkone Marscalco Regni Boemie confectis continentur, omni diligencia inducemus. Si vero composicionem predictam per dominum nostrum vel suos contigerit uiolari, et idem dominus noster requisitus non emendaret infra IIII-tuor mensium spacium extunc ipsum denunciabimus excommunicacionis vinculo innodatum, quilibet nostrum in Dyocesi sua, terras eius ecclesiastico subiicientes interdicto. Et ad hoc faciendum quilibet nostrum iurauimus, et per virtutem prestiti sacramenti nos obligauimus, et obligamus presencium testimonio literarum, quibvs sigilla nostra duximus appendenda. Et vt premissa omnia suum sorciantur effectum, memoratus Regni Boemie Dominus, Dux Austrye, et Styrie, Marchioque Morauie, se et terras suas nostre iurisdictioni subiecit, renunciando priuilegiis omnibus pro sua persona vel terris suis omnibus a Sede Apostolica indultis, impetratis et impetrandis, super eo videlicet, quod persona ipsius excommunicari, vel terre sue interdici non possent absque Sedis

Apostolice mandato, vel eius nuncio speciali. Datum Wienne anno Domini MCCLXI. pridie kal. Aprilis.

(A Monumentorum Boicorum Collectio nova, XXIX. kötete 2-ik része 174. l. után. *Csech.*)

9.

Otto passaui püspöknck ugyanerről kiadott másik kötlevele. 1261.

Otto Dei gracia Ecclesie Pataniensis Episcopus vniuersis Christi fidelibus hanc literam inspecturis salutem in Domino. Quia pacis tranquillitas et bonum concordie piis amplectenda sunt affectibus et sinceris; nos, qui pacis et concordie debemus esse modis omnibus sectatores, ad peticionem et instanciam Serenissimi domini O. Regis Bohemie, Ducis Austrie et Styrie, Marchionis Morauie, iurati promittimus bona fide, quod ipsum per nostram Dyocesin excommunicabimus et terram ipsius Austriam ecclesiastico supponemus interdicto, si idem, quod absit, formam concordie inter ipsum et dominum Regem Hungarie ordinatam, iuxta quod in instrumentis ipsorum exinde confectis continetur, excesserit et attemptauerit violare. In cuius rei testimonium presentes literas nostro sigillo fecimus conmuniri. Datum Patauie anno Domini millesimo CCLXI., VII. Idus Aprilis.

(Ugyanonnan XXIY. köt. 2-ik r. 175. l. *Csech.*)

10.

A székes-fehérvári káptalan bizonyitja, hogy a Rad nemzetség néhány tagjai Tord nevü birtokukat a pannonhalmi apátságra átruházták. 1261.

Capitulum Albensis Ecclesie vniuersis Christi fidelibus presencium inspectoribus salutem in Domino sempiternam. Etsi humanam pietatem salutis desiderio, terroreque extremi iudicii prouocante omnes Ecclesias possessionibus ditare tenerentur vniuersi, illis potissimum elemosinarum largitate adesse debet vnusquisque, ad quos et donacio progenitorum, et recepcio devocionem auget ampliorem commodi temporalis. Ea siquidem consideracione Raad filius Emerici, Cornel filius Luca, et Corlat filius eiusdem de genere Raad coram nobis personaliter constituti proposuerunt, quod cum progenitores ipsorum in perpetuam elemosinam monasterio Beati Martini de Sacro Monte Pannonie excipiendo de quadam possessione sua Tord nuncupata quandum particulam contulissent, et postmodum ipsi Raad, Cornel et Corlat in spiritualibus et eciam temporalibus subsidium eiusdem monasterii suis in necessitatibus senserint vt patroni, adeo vt imminente quodam debito, Abbas et fratres eiusdem monasterij de pecunia monasterij dicto Raad viginti marcas, Cornelio vero et filio suo predictis sedecim marcas familiariter obtulerint, et in aliis plerisque eis beneficia innumera prestiterint; volentes pro receptis commodis ab ipso monasterio et vtilitatibus, et adhuc in futurum recipiendis merito remuneracionis brauio propensius respondere, totam predictam possessionem Tord metis circumquaque per ambitum uallatam, nihil iuris seu porcionis sibi reseruantes, cum omnibus vtilitatibus suis et pertinenciis, siluis videlicet, terris, fenetis, sitibus curiarum, piscinis et aliis eo omni iure, et sub eisdem metis, quibus ipsi et progenitores ipsorum pacifice possederunt et quiete, partim, vt diximus, pro summa pe-

cunie pretaxata, partim vero pro remedio anime sue et suorum progenitorum contulerunt et donauerunt monasterio Sancti Martini antedicto in perpetuum possidendam. Et ne processu temporis alicui cognatorum predictorum nobilium liceat predictam donacionem et collacionem aliqua occasione pretensa reuocare, sed vt hereditas et dotalicium sepius dicti monasterii permaneat inuiolabili firmitate roborata, ijdem nobiles a nobis instanter pecierunt ipsam donacionem nostro priuilegio confirmari. Quorum nos peticionem iustam et legitimam esse attendentes, in hac parte presentes concessimus litteras nostro sigillo communitas. Anno Domini M°CC° sexagesimo primo, tercio Nonas Frebvarii (így). Magistro Paulo Ecclesie nostre Electo aule Regie Vice-Cancellario, Gregorio Cantore, Feliciano Custode, Michaele Decano existentibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

11.

A somogyi sz. egyedi konvent bizonyságlevele, hogy Gergely pap Tord helységben lévő Buchmala nevű birtokát Favus pannonhalmi apátnak bevallotta. 1261.

Nos Conuentus Monasterii Sancti Egydii de Simigio vniuersis presentes litteras inspecturis significamus, quod Gregorius Sacerdos, quondam Vice-Archidiaconus Simigiensis constitutus coram nobis proposuit viua voce, quod quandam particulam terre nomine Buchmala empticiam de Rad filio Henrici de genere et de villa Rad in territorio ville Tord existentem cum omnibus pertinenciis, videlicet virgultis, fenetis, terris arabilibus et fundo curie seu aliis vtilitatibus suis, domino Fauo Abbati Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie pro quadam summa pecunie vendidisset in perpetuum possidendam, recepta eadem pecunia plenarie ab eodem, tali tamen interposita condicione, vt processu temporis nec ipse Gregorius Sacerdos, nec sui consanguinei ipsam particulam terre poterint impetere ab Abbate memorato. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem litteras nostras sigilli nostri munimine impressas concessimus. Datum anno gracie M°CC° sexagesimo primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

12.

A somogyi sz. egyedi konvent bizonyságlevele, hogy Chicholi Pál Chichol birtokának részét Favus pannonhalmi apátnak bevallotta. 1261.

Conuentus Monasterii Sancti Egydij de Simigio vniuersis presentes litteras inspecturis tam presentibus quam futuris salutem in eo, qui est salus omnium. Quoniam cuncta senescunt et omnia transeunt, expedit vt ea, que hic aguntur uiuaci litterarum testimonio confirmentur. Ad noticiam igitur vniuersorum serie presencium volumus peruenire, quod Paulus filius Benedicti de Chychol constitutus coram nobis proposuit viua voce, quod de terra sua hereditaria in eadem villa Chychol sexaginta iugera terrarum arabilium et septem iugera sedes curiarum, cum medietate nemoris, quod est super easdem sedes curiarum, que medietas numero uiginti quinque iugera continet, domino Fauo Abbati Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie pro septem marcis argenti ponderati vendidisse perpetuo iure possidendam, et summam pecunie se habere confessus est. In cuius rei testimonium ad peticionem vtriusque partis litteras nostras sigilli nostri munimine roboratas concessimus anno Domini M°.CC°. sexagesimo primo- Datum pridie kalendas Septembris.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában)

13.

IV. Béla király János viadornak Zagor vár földéből Batyna nevű birtokot adományozza. 1262.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacię, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Ut collaciones Regum perpetuo perseuerent, litterarum solent testimonio communiri. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod pugil Johannes filius Johannis, ad nostram accedens presenciam, nostre Celsitudini instantissime supplicauit, vt terram castri Zaguria Batina vocatam, terre sue hereditarie contiguam, ad tria aratra sufficientem, de plenitudine nostre gracie sibi dare dignaremur. Nos igitur consideratis ipsius seruiciis inpensis et inpendendis, dictam terram Batyna dicto J(ohanni) et per eum suis heredibus duximus conferendam, et eundem J. in possessionem terre prefate corporalem per Magistrum Moys tunc Comitem de Symigio, dilectum fidelem nostrum fecimus introduci. Cuius quidem mete, prout in litteris Lamberi Comitis, officialis Magistri Moys, cui perscripcionem metarum dictus magister Moys commiserat vice sua, contineri vidimus, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit ex meridionali parte iuxta magnam viam, vbi est meta terrea, in qua est arbor silicis, cui eciam hereditaria meta dicti Johannis ex parte Bokouch terre sue, et meta Nicolai filii Gregorii associatur; deinde in eadem via minimine procedendo versus occidentem ex sinistra parte dicte vie est meta terrea, in qua est arbor que *cul* nuncupatur; deinde descendit in vallem, et ibi in nasu (így) montis, qui Graduch nuncupatur, est meta lapidea; et de nasu montis ascendit minime, vbi est meta terrea, in qua est arbor ylicis juxta viam, ab altera parte vie secunda arbor est cruce signata, deinde de-

scendit in vallem ad quendam fluuium, qui Sarus Bur nominatur; deinde ascendit ad montem paruulum et directum, vbi est meta terrea, in qua est arbor quercus, et vadit in dorso cuiusdam montis versus septemtrionem per viam, et de eadem declinat ad monticulum et veniet (igy) in aliam viam iuxta vineam Johannis, vbi est meta terrea, in qua est pyrus; deinde descendit ad fluuium Bounam, et eum transeundo peruenit ad virgultum, venit ad metam terream; deinde per viam veniet ad alteram metam terream, vbi meta Nicolai terminatur; et ibidem iuxta eandem viam ex dextra parte est meta Martini filii Gurdina, et Cuzmicho; deinde veniet per laterem montis minime in virgulto versus meridiem ad hereditariam Johannis, que Dulga nuncupatur, peruenit ad primam metam, et ibi terminatur. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Pauli Electi Albensis, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti fidelis nostri, anno ab Incarnacione Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, pridie kalendas Iulii, Regni autem nostri anno vigesimo VII°.

(Eredetie a Priberdi Jankovich család levéltárában. V. ö. Fejér Cod. Dipl VII. k. 3. r. 42. l.)

14.

IV. Béla király Szigligetért csere fejében a pannonhalmi apátságnak más birtokot enged által. 1262.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam volumus peruenire, quod cum insulam, que fuit Kaliani iuxta Balatinum, simul cum monte in eadem existente, aptam pro municione facienda, ipso Kaliano sine liberorum solacio decedente Ecclesie Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie sub eisdem metis et terminis, quibus idem Kalianus tenuerat, contulissemus; et venerabilis vir Fauus Abbas dicte Ecclesie, dilectus et fidelis, noster vtilitati Ecclesie inuigilans in predicto monte castrum bonum et vtile in magna summa pecunie construxisset; tandem postmodum placuit nobis predicto Abbati et Conuentui, vt ipsam insulam et castrum ad nos reciperemus pro concambio, sicque ad nos recipientes de voluntate Abbatis et Conuentus predictorum, ipsi Ecclesie Sancti Martini in commutacionem eiusdem villam et terram nostram de Bok existentem in Comitatu Zaladiensi sub eadem libertate et debito, sicut hospites in eadem existentes nobis tenebantur, prout in ipsorum priuilegio series libertatis ipsorum plenius declarat, et per easdem metas, prout iidem hospites ipsam terram tenuerunt; item terram Debreta nuncupatam Castri Nitriensis, inter Vag et Duduag existentem in metis, quibus castrum tenuit; item terram Alma Castri Simigiensis sitam iuxta terram eiusdemEcclesie Sancti Martini de villa Sacti Ladislai similiter in eisdem metis et terminis, quibus castrum tenuit et possedit, perpetuo duxi-

mus conferendas. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes dedimus litteras duplicis sigilli munimine roboratas. Datum per manus Magistri Farkasii Electi Ecclesie Albensis aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M°CC°LX° secundo, regni autem nostri vigesimo octauo.

Jegyzet. Ugyanazon cserére vonatkozik IV. Béla királynak egy másik szintén 1262-ki okmánya, melynek szövege a fenebbitől némileg eltér. Czélszerűnek látszik tehát ennek is eltérő részét közleni.

„Bela stb., quod cum insulam, que fuit Kaliani stb. — *Monasterio* Sancti Martini de S. M. P. — contulissemus stb. — de voluntate Abbatis et Conuentus predictorum ipsi *Monasterio* S. Martini in commutacionem eiusdem villam et terram nostram de Bok existentem in Comitatu Zaladiensi sub eadem libertate et debito, sicut hospites in eadem existentes nobis tenebartur; *videlicet quod nec in furto, nec in decimis, nec in monetis, nec super aliis quibuslibet causis coram judice parochiali, nisi coram nobis et coram villico suo astare teneantur* duximus conferendam; *adiicientes, quod ultra id iidem populi de Bok ea gaudeant ad plenum libertate, qua vniuersi populi Monasterii Sancti Martini ex concessione Regum, prout in priuilegiis ipsius Monasterii plenius continetur, gratulantur. Ad hec populos congregandos ad terram Alma et Debreche, quas ex nouo ipsi Monasterio Sancti Martini in commutacionem castri contulimus, eadem similiter per omnia volumus gaudere libertate, qua gratulantur alii populi eiusdem Monasterii et superius est expressum.* In cuius rei stb. (Az okmány egyéb szövege a fenebbivel szóról szóra megegyez.)

(Mindkét okmánynak eredetie őriztetik a szent mártoni főapátság levéltárában.)

15.

IV. Béla király helybenhagyja a győri káptalannak 1222-ki okmányát, mely a pannonhalmi apátsághoz tartozó Nyulas helység és lakosainak jogállapotáról szól. 1262.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad uniuersorum noticiam tenore presenciam uolumus peruenire, quod fidelis noster Fauus venerabilis Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie pro se et pro conuentu suo ad nostram accedens presenciam exhibuit nobis litteras Capituli Iauriensis confectas super terra Nulos, quam cum populis in eadem residentibus post collacionem Regiam Monasterio suo in concambium predii sui Knesa vocati de iobagionebus castri Musuniensis ordine iudiciario obtinuit; cum iidem, sicut in eisdem litteris contineri vidimus, super illa terra et libertate hominum residencium in eadem, contra dictum monasterium litem suscitassent, petendo a nobis instantissime, vt easdem ad maiorem certitudinem nostro dignaremur priuilegio confirmare. Nos itaque, qui ipsius monasterii nostri, utpote patronus, debemus invigilare commodis et augmentis, litteras Capituli memorati super ipso facto ratas habentes et acceptas, ne super ipsa terra Nulos aut condicione hominum predictorum lapsu temporis — — — Abbas vel Monasterium Sancti Martini impeti valeat per aliquem, auctoritate presencium confirmandas duximus et ad iustam peticionem prefati Faui Abbatis easdem presentibus inserendas. Quarum quidem talis est:

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Trinitatis B. Prepositus et Capitulum Ecclesie Geuriensis etc. (Következik a győri káptalannak 1222-ki okmánya, mely olvasható Okmánytárunk I. kötetében 189. l. 109. sz. a.)

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam pre-

esntes dedimus litteras sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasii Electi Albensis aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Regni autem nostri anno vicesimo octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

16.

IV. Béla király megerősiti Pikud nevü asszonynak intézkedését, mely által Tamásy és Péterd nevü birtokát a pannonhalmi apátságnak hagyományozza. 1262.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Ram Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris litteras presentes inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod nobilis matrona domina Pikud, filia Petri, relicta Cozmach filii Gug, una cum filia sua domina Albina ad nostram accedendo presenciam, cum careret solacio liberorum, a nobis instantissime postulauit, puod licenciam sibi daremus, vt quasdam terras suas Tamasy et Peterd nuncupatas, quarum unam videlicet terram Tamasy predictus pater suus in copula matrimoniali sibi contulerat, et aliam, scilicet terram Peterd, que sibi a prememorato marito suo relicta fuerat et possessa per eandem pacifice et quiete, conferre posset et donare Monasterio Beati Martini de Sacro Monte Pannonie pro remedio anime sue et mariti sui memorati ac filij Simonis, qui super dicta terra Peterd miserabiliter extitit interfectus. Verum quia secundum Regni nostri consuetudinem approbatam possessiones sine herede decedencium ad manus nostras de iure debent periinere, nec ipsa matrona de dictis terris quicquam ordi-

nare poterat, nisi ex concessione nostra, quam de huiusmodi factis quibusdam familiaribus et bene meritis facere consueuimus ex gracia speciali, nos cupientes utilitati dicti monasterii Sancti Martini Regia benignitate prouidere ut patronus, licet collacio predictarum terrarum ad nos de iure pertinere debuisset tanquam sine herede decedentis; tamen pium propositum dicte matrone attendentes in hac parte, et ipsam ad explendum seu faciendum propositum suum supradictum in collacione terrarum predictarum permittimus, et eciam nos, ad quem magis collacio ipsarum terrarum consuetudine Regni approbante de iure pertinebat, perpetuo contulimus monasterio supradicto sub eisdem metis et terminis, quibus ipsa matrona supradicta dignoscitur antea tenuisse. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes litteras dedimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasij Electi Albensis Ecclesie aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini M°CC°LX° secundo, Regni autem nostri anno vicesimo octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

17.

IV. Béla király a székes-fehérvári káptalannak ugyanazon intézkedésről készült okmányát erősiti meg. 1262.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris litteras presentes inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod fidelis noster Fauus venerabilis Abbas Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ad nostram accedendo presenciam nobis significauit, quod filia Petri filii Comitis Leustachij relicta Cozmach filii Gug,

cum careret solacio liberorum, terras suas Tamasi et Petud nuncupatas monasterio Beati Martini in eleemosynam perpetuam coram Albensi Capitulo contulerit pacifice possidendas. Cum autem donaciones possessionum facte sine consensu Regio non possint perenniter stabiliri; ideo a nobis instantissime postulauit, quatenus iam dicte domine factas donaciones nostro dignaremur priuilegio confirmare. Verum quia idem monasterium speciali gaudet priuilegio, et cum nos aliunde pro incremento vtilitatis eiusdem in his et aliis esse fauorabiles debeamus, peticionem dicti Abbatis iustam esse omnino attendentes, premissam possessionum collacionem gratam habentes, ipsam secundum formam litterarum Albensis Capituli, in quorum presencia earundem donacio facta fuerat, ipsi monasterio nostro auctoritate presencium duximus confirmandam. Quarum quidem litterarum Albensis Capituli tenor tal.s est:

(Következik a székes-fehérvári káptalan 1262-ki okmánya, mint alább 20. sz. a.)

Vt igitur prefatas possessiones dictum Monasterium nostrum possit perpetuo et pacifice possidere, in confirmacionem donacionis premisse presentes litteras in testimonium dari fecimus sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasij Electi Albensis Ecclesie aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Domini MCCLX. secundo, Regni autem nostri anno vicesimo octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

18.

István ifjabb király Mihály grófnak Patak várában egy tornyot adományoz 1262.

Nos Stephanus Dei gracia Rex primogenitus Illustris Regis Hungarie, Dux Transiluanus memorie commendantes significamus vniuersis presencium per tenorem: Quod nos quamdam turrim in castro nostro de Potok ex parte septemtrionali existentem, nondum prefectam, sub nostro nomine constructam Comiti Michaeli fitio Ubul fideli nostro perpetuo duxerimus conferendam. Ita quod eam perficiat ipse, idem perpetuo possideat, et filiis suis imposterum relinquendi liberam habeat facultatem; ita eciam, quod si Domino concedente Regnum fuerit in tranquillo, dictus Michael Comes et filii sui possessores dicte turris in nullo judicio Castellani ipsius castri adstare teneantur; si vero aliquid sinistri euenerit, quod tamen absit, iudicio Castellani ipsius castri adstare teneantur, sicut alii in eodem castro commorantes; et in cisternis partem habeant communiter cum eisdem. Preterea concessimus, quod cum idem Michael Comes vel sui filii victualia seu alia quecunque pro utilitate dicte turris et suorum ad ipsum castrum transferre voluerint, nullum tributum nullamque mulctam vel tricesimam in aliquibus locis tributorum dare teneantur. Datum in ponte Ruchard feria sexta post festum Sancti Georgii, anno Domini M°CC° sexagesimo secundo.

(Kaprinay kézirataiból, 4. B. I. köt. 17. l.)

19.

IV. Orbán pápa Fülöpnek zágrábi püspöknek, ki esztergami érseknek postuláltatott, megengedi, hogy az esztergami egyház kormányát ideiglenesen átvegye. 1262.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri Philippo Episcopo Zagabriensi salutem etc. Presentatam nobis postulationem de te in Strigoniensi Ecclesia, pastoris destituta solatio, celebratam, per venerabilem fratrem . . . Episcopum Penestrinum, et dilectos filios nostros I. Portuensem Electum et O. Sancte Marie in Via Lata Diaconum Cardinalem, secundum laudabilem Ecclesie Romane consvetudinem examinari fecimus diligenter. Et licet compertum fuerit per examinationem huiusmodi, postulationem eandem concordem et canonicam extitisse; nosque noverimus, quod ex tuis magnificis meritis te maiora decerent, et amplioribus esses honoribus attolendus, tamen iura et statutum Sedis Apostolice super hoc edita servari volentes, admittere distulimus postulationem ipsam ad presens eam relinquentes, donec personaliter ad predictam sedem accesseris, in suspenso. Ceterum cum nolimus, quod eadem Ecclesia patiatur ob defectum regiminis aliquod detrimentum, propter urgentem necessitatem ac evidentem utilitatem ipsius te in procuratorem dicte Strigoniensi Ecclesie concedentes, curam et administrationem ipsius in spiritualibus et temporalibus tibi auctoritate presentium duximus committendam, fraternitati tue per Apostolica scripta mandantes, quatenus infra festum Sancti Iacobi Apostoli proximo futurum ad presentiam nostram personaliter accedere non postponas: alioquin procurationem et administrationem huiusmodi finire volumus eo ipso. Datum Viterbii III. Idus Ianuarii. Pontificatus nostri anno primo.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 243. l.)

20.

A székesfehérvári káptalan bizonyságlevele, hogy Pykud, Cozmach özvegye, Tamási és Peturd nevü jószágait a pannonhalmi apátságnak hagyományozza. 1262.

Capitulum Albensis Ecclesie omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, gued constitutis coram nobis domina Pykud filia Petri filii Comitis Leustachij de genere Zak, relicta Cozmach filii Gug ab vna parte, fratre Bonifacio monacho monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie nomine et vice Abbatis et Monasterii supradicti ex altera, eadem Pykud terras suas, quarum vnam Tamasy vocatam a suo patre karissimo predicto Petro in matrimoniali copula secum traditam, et aliam Peturd nuncupatam a suo socero Petro Ecclesie nostre quondam Preposito fratre mariti sui dicti Cozmach sibi collatam, vt dicebat, easdem metis undique distinctas pro optinendo eterne salutis brauio et ob remedium animarum karissimi patris sui Petri antedicti et Cozmach mariti sui, et eiusdem Prepositi ac filii eiusdem domine nomine Symonis super eadem terra Peturd interfecti prenotato monasterio in eodem pleno iure, sicut ipsa domina possedit, contulit et donauit perpetuo possidendas, consenciente karissima filia sua dicta Albina uxore Petrus et permittente, et ipsam donacionem per predictam matrem súam factam personaliter pio desiderio coram nobis ad profectum approbante. Hoc interposito, quod si voluntati ipsius domine Pykud placuerit, apud ipsum monasterium conuersari, extunc sepedictum monasterium ad tempus uite sue, dando victum et vestitum sibi, utpote matrone piarum largicione elemosynarum ipsum amplexanti tenebitur prouidere. In cuius rei memoriam presentes concessimus litteras nostro sigillo communitas. Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo

secundo, IIII-o Nonas Iunij. Magistro Paulo Ecclesie nostre Electo aule Regie Vice-Cancellario, Gregorio Cantore, Feliciano Custode, Michaele Decano existentibus.

(IV. Béla király megerősitő okmányaiból, lásd fenebb 17. sz. a.)

21.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy Széplak helységnek része, melyet János, Belid fia, Herbord grófnak, Osl fiának, elzálogositott, kellő időben ki nem váltatván, az utóbbinak tulajdonává vált. 1262.

Capitulum Ecclesie Geuriensis omnibus Christi fidelibus presencium inspectoribus salutem in Domino. Nouerit vniuersitas vestra, quod cum Iohannes filius Belid porcionem in uilla Zeplok ipsum contingentem, scilicet sextam partem, que decedente Nicolao filio Osl sibi fuerat deuoluta, nostrarum literarum testimonio, Comiti Herbordo filio Osl fratri suo pro viginti duabus marcis pignori obligasset, adueniente termino eiusdem possessionis redemcioni deputato, videlicet die Dominica, qua cantatur „Esto Michi"; nec idem Iohannes, nec aliquis consanguineorum suorum dictam possessionem redimere curauerint sex diebus coram nobis expectati. Vnde ex obligacione sua dicta possessio cum omnibus vtilitatibus et attinenciis suis eidem Comiti Herbordo et suis heredibus est perpetuata. In cuius rei memoriam perpetuam presentes dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Anno Domini M°CC°LX° secundo. Chepano Preposito, Jurkone Cantore, Hectore Custode existendo.

A. B. C. D.

(Az eredeti után Csech.)

22.

Több mosonyi várjobbágyok Staraduna nevü szigetöket a győri káptalan előtt a pannonhalmi apátnak vallják be. 1262.

Capitulum Ecclesie Geuriensis omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod constitutis coram nobis Stephano filio Petri pro se et pro filiis suis Stephano ac Iacobo, Michaele filio Guestred, Marcello filio Siluestri pro se et fratribus suis, Stephano et Nicolao, Pouca filio Iohannis de Vruzvar, Romano filio Voskan, Hermanno filio Sabus, Pousa filio Geyse pro se et pro Petk, Marco ac Nicolao filio Nicolai de villa Reugen, jobagionibus castri Musuniensis ex vna parte; et fratribus Bonifacio et Henrico monachis Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie nomine et vice Abbatis et Monasterii supra dicti ex altera, iidem Stephanus et consanguinei sui prenotati quandam insulam suam hereditariam Staraduna vocatam cum omnibus vtilitatibus et attinenciis suis, siluis videlicet, fenetis, terra arabili ac piscatura Danubii pro modo longitudinis ipsius insule eandem contingentis, a parte septemtrionali terre Strigoniensis Ecclesie, ville scilicet Pispuky, ab oriente vero et occidente terre eorundem virorum commetaneam, exceptis tribus insulis suis aliis, Camara, Eurem et Polonatu uocatis, vendiderunt prefato Abbati et monasterio pro quadraginta tribus marcis argenti coram nobis sibi plene persolutis iure perpetuo possidendam, assumentes et obligantes se, ut quicunque super eadem insula ac pertinenciis suis predictis dictum Abbatem et Monasterium impetere vel molestare processu temporis attemptaret, ipsos tunc eorum quilibet defendere et expedire tenebuntur propriis laboribus et expensis. In cuius rei testimonium ad peticionem parcium presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo

secundo. Chepano Preposito, Iurkone Cantore, Hectore Custode existentibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

23.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy Dénes, baráthi lakos, Barát-Sukuróbun fekvő szőlejét a pannonhalmi apátságnak oda ajándékozta. 1262.

Capitulum Ecclesie Geuriensis omnibus litteras presentes inspecturibus salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod constitutis coram nobis Wyda filio Dionisii, et Jacobo fratre eiusdem Dionisii de villa Barath ex una parte, et venerabili patre domino F(avo), Abbate Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ex alia; iidem Vida et Jacobus asseruerunt viua voce, quod prefatus Dionisius. cum adhuc plena corporis sospitate frueretur, quandam uineam suam empticiam in Baratsucurov in loco, qui Luk dicitur, existentem a meriridie viuee nostre, ab occidente uero vineis Monasterii Sancti Martini contiguam, dicto Abbati et Monasterio pro anime sue remedio et perpetua elemosina contulit, et donauit, quam eciam donacionem ipsi Vida et Jacobus coram nobis ad plenum pio desiderio approbarunt. In cuius rei memoriam perpetuam presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Chepano Ecclesie nostre Preposito, Iurkone Cantore, Hectore Custode existentibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

24.

A veszprémi káptalannak bizonyságlevele, a pannonhalmi apátság, s Pongrácz és fiai közti jószágcseréről. 1262.

Capitulum Wesprimiensis Ecclesie omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod constitutis coram nobis Marcello et Stephano filiis Pongracii pro se et pro fratribus suis, Johanne videlicet et Artolpho; ac pro predicto patre eorum ab vna parte, fratre Laurencio, Decano Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie nomine et vice Abbatis et Monasterii supradicti ex altera; ijdem Marcellus et Stephanus confessi sunt quandam terram suam hereditariam Juren vocatam certis metis undique distinctam, sicut in priuilegio domini Bele Illustris Regis Vngarie contineri vidimus, cum omnibus vtilitatibus et pertinenciis suis se dedisse seu tradidisse Abbati et Monasterio predictis in concambium cuiusdam terre ipsius Monasterii Hagmas vocate certis metis vndique distincte, iure perpetuo possidendam. Et quia prefata terra Juren maioris quantitatis et utilitatis existit, idem Abbas et Monasterium in additamentum predicte terre Hagmas soluerunt coram nobis decem marcas Marcello et Stephano supradictis. In cuius rei testimonium presentes concessimus litteras nostri sigilli munimine roboratas. Datum anno gracie M°CC° sexagesimo secundo. Venerabili in Christo patre Zlando Episcopo, Fauo Preposito, Fabjano Lectore, Paulo Cantore, Joanne Custode Ecclesie nostre existentibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

25.

Lőrincz országbirónak, a pannonhalmi apátság, s Pál és László mosonyi várjobbágyok közti, dorogi peres kirtokra vonatkozó itélete. 1262.

Nos magister Laurencius Judex Curie domini Regis et Comes Zaladiensis tenore presencium omnibus quibus expedit significamus, quod Paulus jobagio castri Musuniensis de villa Durug pro se et Ladizlao fratre suo adstans contra Fauum Abbatem Monasterii Sancti Martini personaliter adstantem egerat coram nobis proponendo, quod idem Abbas de terra ipsorum in terra Durug versus terram Comitis Marci intra metas eorundem quadraginta iugera terrarum viribus suis occupata contra voluntatem eorum detineret, faciens jobagiones suos super eadem residere. E conuerso autem idem Abbas per ipsum Paulum sibi obiecta se fecisse denegans, obiecerat in contrarium, quod illa quadraginta iugera terrarum, que ijdem Paulus et Ladislaus nomine sue terre requirunt, fuerit terra Monasterii Sancti Martini ab antiquo, et quod ante aduentum Tartarorum et post semper iobagiones ipsius Monasterii Sancti Martini super eadem resedissent. Vnde auditis proposicionibus parcium ipsis Paulo et Ladislao super sua proposicione adiudicare probacionem volebamus. Sed idem Paulus probare non assumpsit, sed fratri (?) ipsius Abbatis et vnius nobilis de eadem provincia commisit. Vnde decreueramus, quod idem Abbas et Comes Conraldus de Gug, quem idem Abbas spontanea voluntate nominauit et assumpsit in quindena Natiuitatis Beate Virginis coram Capitulo Jauriensi contra Paulum et Ladislaum predictos, iurarent super eo videlicet, quod illa quadraginta iugera terrarum, que requiruntur per predictos, fuerit terra Monasterii semper et ab antiquo per ipsam Ecclesiam possessa. Tandem in octauis Sancti Martini predictus Abbas coram nobis constitutus exhibuit litteras Capituli Jauriensis hec verba continentes:

Nos Capitulum Ecclesie Jauriensis damus pro memoria, quod cum secundum continenciam litterarum magistri Laurencii Judicis Curie domini Regis Abbas Sancti Martini in quindenis Natiuitatis Beate Virginis contra Paulum et Ladislaum jobagiones castri Musuniensis de villa Durug super quadraginta iugeribus terrarum in terra Durug coram nobis prestrare debuisset sacramentum; tandem ipso die partibus coram nobis constitutis ijdem Paulus et Ladislaus eidem Abbati iuramentum relaxarunt, relinquentes pacifice predicta quadraginta iugera terrarum Abbati et Monasterio Sancti Martini perpetuo possidenda. Adiicimus eciam, quod eadem die Marcus Comes filius Mauricii coram nobis personaliter constitutus dictum Abbatem in commetaneum seu vicinum suum quoad predicta quadraginta iugera recepit et admisit spontanea voluntate, renuncians accioni, quam contra predictos Ladislaum et Paulum et eorum consanguineos super commetaneitate terre Durug intendebat.

Nos itaque eisdem litteris Capituli uisis et intellectis easdem litteras de verbo ad verbum presentibus inseren es, eadem quadraginta iugera terrarum, sicut in eisdem litteris Capituli uidimus contineri, Abbati et Monasterio Sancti Martini dimisimus pacifice et quiete possidenda. In cuius rei memoriam presentes Abbati supra dicto concessimus sigilli nostri munimine roborantes. Datum Posonii anno Domini M°CC° sexagesimo secundo in festo Beate Catherine Virginis

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

26.

Miklós nógrádi esperestnek, egyházi birtokra vonatkozó itélete. 1262.

Nos Nicolaus Archidiaconus Nevgradiensis memorie commendantes significamus omnibus presentibus et posteris presentem paginam inspecturis : Quod Boht, sacerdos Ecclesie Sancti Michaelis Archangeli de Kezv et uoluntate et permissione filii (igy) Ecclesie sue ex una parte; Karul uero patronus Ecclesie Omnium Sanctorum de Beren ex altera coram nobis constituti; idem Boht sacerdos dixit, de parochia sua quandam villam curui Johannis Beren uocatam per sacerdotem Ecclesie Omnium Sanctorum de Bereg (?, helyesben „Beren“) contra iusticiam occupatam detineri; Karul uero illam dixit parochiam esse Ecclesie Omnium Sanctorum de Beren. Quod cum super hoc coram nobis diu fuisset questio ventilata, tandem postmodum dedimus scire ad fidem eorum, qua Deo tenentur, quibusdam sacerdotibus senioribus parochie nostre, scilicet Vicario nostro Ladomerio de Filek, Andre de Losunc, Endre de Dalan, Peuce de Chalan et Gregorio de Hvgog; si uilla curui Johannis, que dicitur Beren, ad Ecclesiam Sancti Michaelis Archangeli de Kezv iure pertineret, uel ad Ecclesiam Omnium Sanctorum de Beren. Qui postmodum ad nos redeuntes fideliter requisiti uiua uoce retulerunt, quod dicta uilla Johannis Beren uocata, ab antiquo esset parochia Ecclesie Omnium Sanctorum de Beren. Nos vero per uerba antedictorum sacerdotum sciendo ueraciter, predictam uillam Johannis Beren nuncupatam statuimus Ecclesie Omnium Sanctorum de Beren iure perpetuo possidendam; ita ut de cetero filii Ecclesie Sancti Michaelis Archangeli de Kezv, uel sacerdos eiusdem Ecclesie processu temporis racione sepe dicte uille Johannis nullam possint mouere questionem. Vt autem talis rei series sine obliuione uivat apud posteros, ad robur perpetue firmitatis presentes

litteras sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum anno Domini M° CC° sexagesimo secundo.

(Eredetie a leleszi konvent levéltárában.)

27.

IV. Béla a pápát értesiti, hogy közte és fia István közt a béke és egyetértés helyreállt. 1263.

Sanctissimo patri ac domino U(rbano) Diuina providencia Sacrosancte Romane Ecclesie Summo Pontifici, Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, (Gallicie), Lodomerie (Cumanie) que Rex reuerenciam filialem et devota pedum oscula beatorum. Suscitata olim inter nos et karissimum filium nostrum Regem Stephanum discordia et materia questionis, ex qua in Regno nostro multa dispendia et discrimina timebantur, si durassent, provenire, venerabiles patres Strigoniensis et Colocensis Archiepiscopi ad sedandam huiusmodi discordiam interposuerunt cum efficacia partes suas, et tunc inter nos et ipsum filium nostrum de consensu et beneplacito utriusque partis grata et amicabilis composicio intervenit, quam de consilio et assensu Prelatorum, Comitum et Procerum nostrorum firmavimus hinc inde propriis iuramentis, et nostro, Prelatorum, Principum ac Baronum nostrorum sigillis fecimus roborari. Delato postmodum ad aures Vestre Sanctitatis huiusmodi discordie rumore, placuit Beatitudine Vestre ad nos et dictum nostrum filium religiosum virum, providum et discretum fratrem Velascum, Penitenciarium et Capellanum vestrum, transmittere ad pacem inter nos et concordiam faciendam et pariter reformandam: qui tamquam vir providus et discretus et circumspectus monita pacis et exhortaciones quamplures nobis faciens, cum multa instancia postulavit, et nos inducere nitebatur, ut cuiuslibet dissensionis errore fugato et rancore, si quis esset inter nos,

omnino deposito in pacem bonam et rectam, partibus communem et Sedi Apostolice acceptam deberemus nos et idem noster filius convenire: adiciens idem penitenciarius, quod nisi hoc faceremus, neglectis omnibus periculis et quibuscumque aliis contingentibus sinistris, que possent ei accidere hac de causa, nos ad hec per excommunicacionis in personas nostras et interdicti in terras nostras sentencias cohartaret. Ipso vero penitenciario ad hec multis racionibus et multa instancia insistente, ut pacem et concordiam huiusmodi faceremus, nos habito consilio Prelatorum et Procerum nostrorum, qui tunc temporis nobiscum aderant, sibi finale responsum dedimus in hunc modum: quod sufficiebat ei, si a nobis poterat optinere, et in nobis perficere et stabilire pacem, pro qua a Sede Apostolica ad nos fuerat destinatus. Melius enim erat firmare et certis penis vallare composicionem inter nos ordinatam de utriusque partis beneplacito et assensu, quam nos et filius noster volumus observare, et a qua non possumus sine reatu periurii et multo dispendio resilire; quam, ista interrupta, inchoare tractatus alterius nove pacis, que perfici forsitan nunquam posset: et posset contingere, quod occasionem et causam in nobis maioris discordie generaret. Adicientes etiam, quod nos et idem filius noster ordinavimus, et iuramento firmavimus eandem composicionem vestro conspectui presentare, et ut confirmaretur per Sedem Apostolicam, deberemus concorditer supplicare, sicut in litteris super ipsa composicione confectis plenius continetur. Tandem idem penitenciarius ad corroboracionem pacis et concordie procedens, et multis persuasionibus salutaribus nos inducens in presencia venerabilis patris Archiepiscopi Strigoniensis, aule nostre Cancellarii, et discretorum virorum Magistri Farcasii, Electi in prepositum Albensem, Vice-Cancellarii nostri, Magistri Mutimerii Prepositi de Scypis, Magistrorum Demetrii Borsiensis et Ladizlai Huntyensis Archidiaconorum in Ecclesia Strigoniensi, Magistri Feliciani Custodis Albensis, fratris Marci Custodis Strigoniensis, fratris Antonii Gardiani de Lipha, fratris Pauli de Symigio, et fratris Alexii Ordinis Minorum, fratrum Marcelli, Petri et Theodori Lectoris Ordinis fratrum Predicatorum, et nobilium virorum Magistri Moys summi Camerarii karissimi filii nostri Bele Ducis, Comitis

Symigiensis et Vorosdiensis, Philippi Magistri Pincernarum nostrorum, Chak Magistri Dapiferorum domine Regine, Thome de Kerkou et Pouse Bacciniferorum nostrorum Comitum, Thome Comitis de Harasna, et Pobor Comitis Preconum, et aliorum quamplurium iuravimus in manus ipsius penitenciarii sacrosanctis evangeliis et ligno vivifice crucis corporaliter tactis, quod non molestabimus ipsum filium nostrum Regem Stephanum, nec Reginam iuniorem consortem suam, karissimam nurum nostram, nec homines suos, nec terras eorum, nec aliquem exercitum, vel expedicionem contra ipsos, vel contra terras eorum, vel sibi adherencium faciemus, vel a nostris fieri permittemus, et aliquas civitates aut castra, vel villas aut possessiones ipsorum aliquas non occupabimus, nec occupari a nostris permittemus; sed ea parte Regni nostri, possessionibus et reditibus, que pro nobis retinuerimus, sicut in ipsa composicione continetur, sumus et erimus contenti, quoad vixerimus, Domino concedente. Predictam eciam composicionem iuramentis nostris et supradicti filii nostri vallatam, ad beneplacitum et mandatum Beatitudinis Vestre, et Sedis Apostolice observabimus inviolabiliter bona fide et sine fraudo et dolo, et faciemus per nostros similiter observari. Et ut ostendamus probabiliter per effectum, quod ea, que in manibus dicti penitenciarii iuravimus, observabimus, et nunquam contraveniemus, submisimus et submittimus nos libenti animo et spontanea voluntate eidem penitenciario in hoc facto, videlicet ut ipse sentenciam excommunicacionis et suspensionis in nos et nostros, et interdicti in terras et capellas nostras, prout sibi videbitur, promulget: quibus sentenciis involvi et ligari volumus nos et nostros, si presumpserimus pacem et concordiam iam factam perturbare, vel contra iuramentum nostrum venire, vel composicionem infringere, vel ipsam in aliquo violare. In cujus rei testimonium presentes litteras nostro sigillo duplici, et Archiepiscopi Strigoniensis, et aliorum Baronum et fidelium nostrorum inscriptorum sigillis fecimus communiri. Datum aput Lypcha, anno Domini millesimo ducentisimo sexagesimo tercio, tercio Nonas Augusti.

(Az eredeti után Theiner id. m. I. k. 244. l.)

28.

IV. Béla király megerősiti a pannonhalmi apátság számára Scynes nőnek II. Gejza király helybenhagyásával 1146. tett adományát. 1263.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam futurorum tenore presencium volumus peruenire, quod accedens ad nostram presenciam fideli noster Fauus Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie presentauit nobis priuilegium Geyse Regis Secundi pie recordacionis, petens vt idem nostro Regali priuilegio renouare seu confirmare dignaremur. Cuius siquidem tenor talis est:

(Következik az 1146-ki okmány, mely olvasható I. kötetünkben 56. l. 24. sz. a.)

Nos igitur tenorem priuilegii eiusdem Geise Regis de uerbo ad uerbum recitantes nostro priuilegio inseri faciendo ad peticionem dicti Faui Abbatis presentibus duximus confirmandum. Actum per manus magistri Farkasii Electi Albensis aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio, sexto kalendas Nouembris, Regni autem nostri anno vigesimo nono.

(Az eredeti után, mely a sz.-mártoni főapátság levéltárában őriztetik. *Czech.*)

29.

IV. Béla király meghatározza a füzedtői vendégek jogait és szabadságait. 1263.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie Cumanieque Rex vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vuiuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire; quod cum ad terram Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie Fyzedtu vocatam hospites libere condicionis fecissemus pro nostro seu Regni nostri commodo congregari, de consensu et beneplacito Abbatis Monasterii supradicti eisdem hospitibus congregatis et congregandis talem ordinauimus seu statuimus libertatem, vt ijdem in festo Sancti Martini racione terragii Monasterio Sancti Martini soluerent duo pondera annuatim; in aliis autem obseruabunt libertatem Budensis Ciuitatis tam in facto villici, quam eciam circa judicia eo modo, vt omnes causas inter ipsos exortas villicus eorum pro tempore constitutus judicabit; hoc expresso, quod in causa sanguinis due partes judiciorum cedent Monasterio Sancti Martini, tercia parte villico remanente. Item quatuor molendina et tributum in Fyzedtu, que ab antiquo fuerunt eiusdem Monasterij, eidem Monasterio possidenda reliquimus pleno iure. Item illa duo molendina, que Abbas dicti Monasterii Heric, tunc temporis villico, ob merita seruiciorum contulit, idem Heric et sui heredes iure perpetuo possidebunt, ita quod nec villicus, qui pro tempore fuerit constitutus, in ipsis molendinis aliquam racione villicacionis sue habere poterit porcionem. Item si aliquis ex illis hospitibus heredum solacio destitutus nature debitum persoluerit, de omnibus bonis suis cuicunque voluerit, legandi, relinquendi seu disponendi liberam habeat facultatem iuxta sue beneplacita voluntatis. Item si quis ex dictis hospitibus contra villicum suum litem aggredi voluerit, eundem nonnisi ad

presenciam Abbatis Sancti Martini debeat conuenire, quem Abbas vna cum sex juratis eiusdem ville judicabit. Item statuimus, quod nullus Baronum nostrorum, vel alter aliquis super eosdem hospites descensum possit facere violentum. Preterea piscacionem, quam Monasterium Sancti Martini ibidem habuit et possedit, de beneplacito Abbatis eiusdem Monasterii dictis hospitibus perpetuo duximus conferendam. Item de tributo portus Danubii, quem nos ibidem duximus statuendum, due partes cedent hospitibus supradictis pro deliciis seu seruiciis nobis impendendis; terciam uero partem Monasterium percipiet antedictum; de omni autem tributo dicti portus decimam partem terrestres eiusdem terre percipient, per quorum terram transitum faciunt transeuntes. Vt autem concesse libertatis series inuiolabiliter obseruetur, nec per quempiam possit in irritum revocari, presentes dictis hospitibus concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farcasij Electi Albensis, aule nostre Vice-Cancellarij, dilecti et fidelis nostri; anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio; Regni autem nostri anno vicesimo nono.

(Robert Károly király 1320-ki megerősítő privilegiumából, mely őriztetik a sz.-mártoni főapátság levéltárában.)

30.

IV. Béla király Geubulint, Lónard fiát, Nádas nevü birtokkal adományozza meg. 1263.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie Cumanique Rex omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris, presentes litteras inspecturis salutem in omnium Salvatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus pervenire : quod cum Comes Geubulinus, filius Leonardi de Scepus grata no-

bis semper et acceptabilia servicia ac fervorem fidelitatis incessanter impendisset; nos ipsius serviciorum meritis condigna remuneracione Regia occurrere volentes cum favore, quandam (terram) Nadas vocatam in Comitatu de Scepus cum utilitatibus suis ipsi Geubulino, et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus, more Saxonum aliorum in Scepus commorancium de liberalitate Regia duximus conferendam, donacionis titulo perpetuo possidendam; et eandem sibi Detricus Comes de Scepus dilectus et fidelis noster de nostro mandato assignauit, sicut idem Detricus Comes nobis in suis litteris intimauit. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes concessimus literas sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus magistri Farcasii Albensis Ecclesie Electi, aule nostre Vice-Cancellarii, fidelis nostri; anno Domini M°CC° sexagesimo tercio, Regni autem nostri anno vicesimo nono.

(Erzsébet királyné 1280-ki megerősitő okmányából. *Csech.*)

31.

IV. Béla király Endrét, beszterczebányai birót, ezen város szomszédságában lévő erdővel adományozza meg. 1263.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie Cumanieque Rex vniuersis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Vt contractus, qui fiunt per consensum Regium, stabiles perseuerent, per litterarum solent testimonia roborari, vt inconcussum quippe permaneat atque firmum, quod Regio fuerit patrocinio communitum. Ad vniuersorum ergo tam presencium quam futurorum Christi fidelium noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod nos consideratis fidelitatibus et seruiciorum meritis Comitis Andree fidelis villici nostri de Byzterchebana, que nobis in conseruacione et ampliacione

ville nostre predicte cum omni feruore fidelitatis impendit, maxime in augmentacionem argenti fodinarum nostrarum de supra dicta villa, in quibus lucrum nostre Regie Majestatis non modicum augmentatur, acceptabiles exhibuerit famulatus, coram nostre Majestatis oculis meruit multipliciter complacere, quandam syluam et terram inter prenominatam villam nostram Byzterchebana et Lyptche existentem cum omnibus vtilitatibus et pertinenciis suis sub metis et terminis infrascriptis et a jurisdiccione et potestate Comitum de Zolum pro tempore constitutorum exceptam, eidem Comiti Andree et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus dedimus, donauimus et contulimus perpetuo et irreuocabiliter possidendam. Verum quia de statu et circumstanciis, qualitate et quantitate ejusdem sylue et terre veritas ad plenum nobis non constabat, dilecto et fideli nostro Ditrico Comiti de Zolum filio Comitis Myke dedimus in mandatis, vt qualitatem et quantitatem, circumstancias et statum dicte sylue et terre nobis fideliter intimaret. Qui postmodum cognita veritate nobis suis litteris intimauit, nostre Celsitudini dictam syluam et terram pertinere, et quod eandem statuisset Comiti Andree antedicto presentibus jobagionibus castri nostri, et aliis commetaneis et vicinis, nemine contradicente, juxta mandatum nostrum sibi super eo comissum. Cujus quidem sylue et terre mete hoc ordine defiguntur, prout per eosdem homines comprehense extiterunt atque vise. Prima meta incipit, vbi quidam riulus, qui Celnice nominatur cadit in fluuium Goron, et ibi sunt due mete terree; et ascendit directe per ipsum vsque ad caput ejusdem; et inde ascendit directe vsque ad magnum lapidem, qui est circa montanam, et de illo lapide directe vsque in piscinam que nominatur Gezerna; deinde vadit ad caput fluuii qui Lypche nominatur, et per ipsam aquam descendendo ascendit ad montem, vbi est lapis, qui Turschan nominatur, et de illo monte ad paruum montem pyrosum, et inde peruenit ad duas metas, quarum vna est arbor *tulgfa*, et alia est meta terrea, et descendit ad quandam vallem, vbi est riuulus, qui magna Ystubna nominatur, vbi sunt due mete terree; deinde descendit per eandem aquam vsque ad magnam viam Lipche, vbi sunt due mete terree, et descendit per eandem viam vsque ad lacum, qui

est retro montem Preboy, et per illum lacum descendit vsque in fluuium Goron, et transeundo ipsum fluuium ascendit versus orientem vsque ad riuulum qui dicitur profundus fluuius, et ascendit vsque ad caput ejusdem fluuii, et de eodem ascendit vsque ad cacumen montis, et descendit per verticem montis ejusdem vsque ad fluuium Mulsche nominatum, et transeundo eundem fluuium ascendit altum montem, qui est versus fluuium Mulscha, et descendit de eodem monte vsque in fluuium Goron; et ibi est quedam insula, et de eadem insula ascendit vsque ad riuulum Celnice prenominatum, et ibi terminantur. Vt igitur nostre collacionis series robur obtineat perpetue firmitatis, nec possit processu temporum per quempiam in irritum retractari, presentes eidem dedimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farcasii Zagrabiensis Electi, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio, Regni autem nostri anno vigesimo octauo.

(Beszterczebánya városnak a kir. fiscus ellen használt permelléklete.)

32.

Mária királyné adománya a pannonhalmi apátság számára. 1263.

Maria Dei gracia Regina Hungarie vniuersis Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie volumus peruenire, quod cum dominus Rex de Monasterio Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie castrum Kyssin, quod nunc Vyuar nuncupatur, recepisset et in concambium eiusdem castri eidem monasterio prouidere teneretur, et nos eciam ab eodem Monasterio pro quibusdam necessitatibus nostris vrgentibus octingentas marcas fini argenti receperimus, et contra vim Tartarorum pro nobilibus

expenderimus; quasdam possessiones nostras, videlicet nouam villam iuxta Wag existentem, cum aliis tribus villis ad ipsam pertinentibus, videlicet villa Sceredahel, villa Lubo et villa Putuorch predicto Monasterio Sancti Martini tam pro concambio castri Kyscin, quam pro octingentis marcis ab eodem monasterio receptis ex voluntate domini Regis et nostro beneplacito cum omnibus utilitatibus et pertinenciis suis in eisdem metis, in quibus nos possedimus et in eadem libertate, secundum quod nos tenuimus, perpetuo iure contulimus possidendas; et quandocunque per Abbatem eiusdem Monasteriii fuerimus requisite, sepedictas posscssiones cum aurea bulla domini Regis eidem monasterio per fidelem nostrum magistrum Mothmerium Prepositum de Scepes Cancellarium nostrum fecimus assignari. Vt autem hec nostra donacio seu collacio robur perpetue obtineat firmitatis, et nec per quempiam possit in irritum reuocari, presentes litteras noist as duplicis sigilli nostri munimine concessimus roboratas. Datum anno ab Incarnacione Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

33.

István ifjabb király, erdélyi vezér és a kunok ura, Indárcsi Tamást, Pált, Fenét és Ombot, kik a várjobbágyok azon osztályából eredtek, mely a föispánnak szállásadással tartozott, azon tekintetből, hogy a tatárok által földult földükön éhségre jutva kibujdosni ne kénytelenittessenek, maradékaikkal együtt a tisztes várjobbágyok osztályába emeli. 1263.

Stephanus Dei gracia junior Rex Hungarie, Dux Transsiluanus, et Dominus Cumanorum omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Solet Regia Celsitudo sic sibi seruiencium honera subleuare,

vt populus sibi seruiens merito et numero pariter augeatur. Proinde ad uniuersorum noticiam harum serie uolumus peruenire, quod accedentes ad nostram presenciam Thomas, Paulus, Feney et Omb de villa Inarch, filij videlicet iobagionum Castri Albensis, qui descensum Comiti suo dare consueuerant, nobis humiliter supplicarunt, vt cum eisdem per pestem Tartaricam desolatis misericordiam facere dignaremur. Nos igitur ipsorum fidelitates Regia pensantes pietate, ne propter prefatam inediam fugere compellantur, sed in ipsa terra per Tartaros desolata facilius possint commorari, benignitate solita eosdem de huiusmodi statu ipsorum eximentes in numerum et collegium honestorum iobagionum eiusdem Castri duximus transferendos, ita, ut tam ipsi quam ipsorum heredes, heredumque successores, in numerum et cetum honestorum iobagionum dicti Castri computari, perpetuo debeant gratulari. Et ut eorundem huiusmodi libertas a nobis concessa salua semper et inconcussa permaneat, nec in posterum possit in irritum per quempiam aliquatenus reuocari, presentes eisdem concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus dilecti et fidelis nostri venerabilis patris Smaragdi Archiepiscopi Colociensis Aule nostre Cancellarij, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio.

(Eredetije bőrhártyán elhalványodott veres selyemről függő kettős pecséttel, melynek alakja kivehetetlen, kiváltságlevél alakban, van Nagy-Kőrösön az Inárcsi Farkas testvérek levéltárában. *Szabó Károly.*)

34.

IV. Orbán pápa Timotheust zágrábi püspöknek határozza. 1263.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio Timotheo Electo Zagrabiensi salutem etc. Rationis oculis intuentes commoda, que vacantibus Ecclesiis de salubri provisione proveniunt,

reddimur corde solliciti, ut circa provisionem huiusmodi faciendam fructuose attentionis studium habeatur. Sane Zagrabiensi Ecclesia Episcopi solacio destituta, dilectus filius Prepositus et Capitulum ipsius Ecclesie convenientes in unum, Spiritus Sancti gratia invocata, dilectum filium Stephanum Capellanum nostrum, nepotem venerabilis fratris nostri . . . Episcopi Penestrini, Prepositum Ecclesie Pozoniensis, patientem in etate defectum, in Zagrabiensem Episcopum unanimiter et concorditer postularunt. Nos autem presentata nobis postulatione huiusmodi, provisionem et ordinationem eiusdem Zagrabriensis Ecclesie dicto Episcopo Penestrino duximus committendas. Et licet in eodem Stephano imperfectum etatis suppleret generis et morum nobilitas, matura discretio et scientia litteralis; tamen predictus Episcopus, nolens ad carnem et sanguinem habere respectum, de te, tunc Subdiacono et Capellano nostro, Archidiacono de Zala in Ecclesia Vesprimiensi et Canonico Zagrabiensi, predicte Zagrabiensi Ecclesie, auctoritate sibi a nobis in hac parte comissa, providit. Nos itaque de tua providentia et circumspectione plenam in Domino fiduciam obtinentes, huiusmodi provisionem, quam eidem Zagrabiensi Ecclesie cognovimus expedire, ratam et gratam habuimus, et eam auctoritate Apostolica duximus confirmandam, ac nihilominus te de fratrum nostrorum consilio et Apostolice plenitudine potestatis prefate Zagrabriensi Ecclesie prefecimus in Episcopum et pastorem, firma concepta fiducia, quod eidem Zagabriensi Ecclesie per tuum ministerium prosperitatis et honoris, Deo propitio, desiderata proveniant incrementa. Quocirca discretionem tuam rogamus et hortamur attente, mandantes, quatenus humiliter suscipiens impositum a Domino tibi onus, predicte Zagabriensis Ecclesie sollicitam curam geras, gregem dominicum in illa tibi commissum, doctrina verbi et operis informando; ita quod predicta Ecclesia tue diligentie studio spiritualibus et temporalibus, auctore Domino, proficiat incrementis. Datum apud Urbem Veterem VIII. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

In e. m. . . . Preposito et Capitulo Zagabriensi. Rationis oculis etc. ut in alia, verbis competenter mutatis, usque providit. Nos itaque attendentes, quod eidem Magistro Timo-

theo, quem nos et fratres nostri propter sue multiplicis evidentiam probitatis carum habemus plurimum et acceptum, clara morum et vite ac scientie merita suffragantur, et perhibetur testimonium, quod in spiritualibus et temporalibus sit laudabiliter circumspectus, huiusmodi provisione etc. usque incrementa. Rogamus itaque universitatem vestram et hortamur attente, mandantes, quatenus eundem Electum admittentes ylariter et honorifice pertractantes, sibi tamquam patri et pastori animarum vestrarum impendatis obedientiam et reverentiam debitam, ac eius salubribus mandatis et monitis efficaciter intendatis; ita quod ipse in vobis devotionis filios, ac vos consequenter in eo patrem invenisse benivolum gaudeatis. Alioquin sentenciam etc. Datum apud UrbemVeterum X. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

In e. m. Clero Zagrabriensis Civitatis et Diocesis. Rationis oculis etc. ut in secunda usque in finem. Datum ut supra.

In e. m. populo Zagrabriensis Civitatis et Diocesis. Rationis oculis etc. usque mandantes, quatenus eundem Electum tamquam patrem et pastorem animarum vestrarum admittentes ylariter etc. usque gaudeatis. Datum ut supra.

In e. m. Vasallis Ecclesie Zagrabriensis. Rationis oculis etc. usque mandantes, quatenus vos universi et singuli eidem Electo, vel procuratoribus suis eius nomine in hiis, in quibus tenemini intendere, ac de suis iuribus integre respondere curetis; ita quod vos predictum Electum vobis proinde constituatis favorabilem et benignum, nosque devocionem vestram possimus merito commendare. Alioquin sentenciam etc. Datum apud UrbemVeterum VIII. Kal. Octobris. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestaiból, Theiner id. m. I. k. 245. l.)

35.

IV. Orbán pápa rendelete, hogy az esztergami érseknek mindenki a szükséges utazási segitséget nyujtsa. 1263.

Urbanus Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus universis Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis, ac dilectis filiis Electis, Abbatibus, Prioribus, Capitulis, Conventibus et Collegiis Sancti Benedicti vel cuiuslibet alterius Ordinis, necnon Decanis, Archidiaconis, Prepositis, Archipresbiteris, et aliis Ecclesiarum Prelatis, ac Preceptoribus seu Administratoribus domorum Hospitalis et Templi ac Sancte Marie Theutonicorum exemptis et non exemptis, ad quos littere iste pervenerint salutem et Apostolicam benedictionem. Cum negotium terre sancte venerabili fratri nostro ... Archiepiscopo Strigoniensi, viro utique probate fidei et examinate virtutis in Regno Ungarie de fratrum nostrorum consilio duximus specialiter committendum, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta districte precipiendo mandantes, quatenus ipsum, immo potius nos in eo, ob reverentiam Apostolice Sedis et nostram in eundo, morando et redeundo suscipientes honore condigno, sibi extra suam Civitatem et Diocesim personaliter in predicto negotio laboranti pro se sexdecim equitaturis et vingintiquinque personis in necessariis, necnon in securo conductu providere curetis liberaliter et decenter: ita quod idem, quem nos et dicti fratres sue probitatis exigentibus meritis carum habemus multipliciter et acceptum, cum ad presentiam nostram, Deo dante, redierit, laudabile possit vestre promptitudini testimonium perhibere, ac nos exinde reddere in vestris utilitatibus promptiores: alioquin sententias, quas ipse per se vel per alios rite tulerit in rebelles, ratas habebimus, easque faciemus auctore Domino firmiter observari. Non obstantibus aliquibus Apostolicis indulgentiis seu privilegiis sub quavis verborum forma concessis, qui-

buscumque ecclesiasticis ordinibus, collegiis, universitatibus, vel personis, quod excommunicari, suspendi vel interdici nequeant, seu ad prestandas procurationes Legatis et Nunciis Sedis Apostolice coartari, sive quibuslibet aliis cujuscumque tenoris existant, que nulli suffragari volumus in hac parte, et quibusvis constitucionibus a predecessoribus nostris editis, seu consvetudinibus quibuslibet de procurationibus Nunciis dicte Sedis sub certis modis et condicionibus exhibendis. Datum apud UrbemVeterem Kalendas Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 246. l.)

36.

IV. Orbán pápa az esztergami érseknek meghagyja, hogy a szent föld segitségére működjék. 1263.

Urbanus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri ... Archiepiscopo Strigoniensi salutem et Apostolicam benedictionem. Inter occupationes multiplices et immensas, quibus assidue angimur et distrahimur supra vires de subsidio terre Sancte vehementius cogitantes: ad hoc attenta sollicitudine et attentione sollicita instantius vigilamus, ut eiusdem terre succursui opportuno provideatur remedio, et crucis ac crucifixi negotium auctore Domino feliciter dirigatur. Nam licet nonulli predecessores nostri Romani Pontifices, grandis ad hoc diligentie studio ferventer institerint, nos tamen, qui statum illius terre presentialiter novimus, quique ipsius discrimina experientia palpavimus manuali, eo affectiosius cupimus eidem terre celeri et efficaci subsidio subvenire, quo terra eadem in graviori est hoc tempore necessitatis articulo constituta. Cum igitur nos centesimam omnium ecclesiasticorum preventuum Regni Ungarie usque ad quinquennium eidem terre de fratrum nostrorum consilio duxerimus conce-

dendam; fraternitati tue mandamus, quatenus huiusmodi centesimam annuatim usque ad predictum quinquennium per te vel per alium seu alios integre colligens, quicquid collectum fuerit, nuntiis eiusdem terre vel eorum procuratoribus seu alterius eorundem absque diminutione qualibet assignare procures, per eos in dicte terre subsidium convertendum. Contradictores autem, si qui fuerint, vel rebelles, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescas; non obstante, si Prelatis, personis, Capitulis, Collegiis, Conventibus et locis aliquibus exemptis et non exemptis a Sede Apostolica sit indultum, quod ad exhibendum alicui subsidium pecuniarium minime teneantur, quodque ad id compelli non possint. Omnes autem de Regno predicto clericos et laicos, cuiuscumque conditionis, ordinis et dignitatis existant, qui olim pro dicte terre subsidio crucis signaculum assumpserunt, et motu proprio deposuerunt assumptum voto huiusmodi minime adimpleto, ut illud cum devotione resumant; illos etiam qui assumptum non deposuerunt, et qui ipsum assument deinceps, ut se sic studeant preparare, quod personaliter se conferant in succursum terre predicte, et quod interim huiusmodi crucis signaculum deferant, moneas efficaciter, et inducas eos ad redimendum vota sua, vel ad transfretandum censura simili, appellatione postposita, coercendo. Verum quia, sicut accepimus, nonnulli executores plerisque personis et locis ecclesiasticis, regularibus et secularibus, exemptis et non exemptis eiusdem Regni a memorata Sede concessi, super quibusdam concessionibus de redemptionibus votorum crucesignatorum, nec non de legatis datis, obventionibus, relictis subventioni terre predicte, ac aliis deputatis ad subventionem eandem in premisso Regno per nos et predecessores nostros Romanos Pontifices, seu alios de mandato Sedis predicte factis, modum in colligendis predictis excedant, aliasque in talibus perniciose versentur; nos nolentes ista sub dissimulatione transire, ne in grave, quod absit, vergant eiusdem terre per subtractionem vel diminutionem prefati subsidii detrimentum; volumus, ut in predicto Regno omnibus executoribus eisdem, personis et locis deputatis a predicta Sede super huiusmodi concessionibus ex parte nostra firmiter inhibere procures, ne quoquomodo ad colligenda premissa

procedant, eos, si contra tuam inhibitionem procedere forte presumpserint, a presumptione huiusmodi per eandem censuram, appellatione postposita, compescendo. Et nichilominus, qua auctoritate, quibusque personis et locis, sub qua forma et in qua quantitate fuerint predicta concessa, et que et quot et in quibus locis ab eisdem executoribus fuerint collecta pro eis diligentius inquirens, ea nobis per tuas litteras studeas fideliter intimare. Nos enim concessiones predictas aliquem vigorem habere, ac illarum pretextu quicquam percipi nolumus, donec per tuam insinuationem sciamus super premissis plenius veritatem, ac de hijs, prout expediens fore viderimus, disponamus. Tu autem interim redemptiones, legata, relicta, data et obventiones huiusmodi per te, vel per alium, seu alios, quos de hoc ydoneos esse cognoveris, integre colligens, quicquid de hiis collectum fuerit, nuntiis dicte terre vel eorum procuratoribus seu alterius eorundum convertendum in ipsius terre subsidium, assignare totaliter non omittas. Omnes etiam crucesignatos et crucesignandos pro dicte terre subsidio, quos sub nostra et Apostolice Sedis protectione suscipimus, non permittas per te vel per alium seu alios contra immunitates et privilegia crucesignatis ab eadem Sede concessa, ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi per eandem censuram, sublato cuiuslibet appellationis obstaculo, compescendo. Ad hec cum predicatio crucis in memorato Regno pro eiusdem terre succursu tibi per alias sub certa forma litteras sit commissa, nos volentes, ut negotium huiusmodi eo efficacius prosequaris, quo maiori per nos fueris auctoritate munitus, iniungendi libere per te vel per alium seu alios omnibus predicatoribus et executoribus crucis ecclesiasticis, secularibus et religiosis, pro terre sancte subsidio in dicto Regno a Sede Apostolica deputatis, aut in posterum deputandis, ut in omnibus, que promotioni dicti negotii expedire cognoveris, tibi assistant, obediant, pareant et intendant; assumendi etiam aliquos Ecclesiarum Prelatos, aliosque religiosos et seculares eiusdem Regni, de quibus expedire videris, ut in hiis, que spectant ad ipsius negotii promotionem, tibi assistant, intendant et obediant, et tam predicatores et executores predictos, quam Prelatos aliosque religiosos et seculares huiusmodi ad hoc, si necesse fuerit,

auctoritate nostra, appellatione remota, cogendi; faciendi etiam quinque clericis, qui tecum in ipso negotio laborabunt, beneficiorum, prebendarum et ecclesiarum suarum proventus per te, vel per alium seu alios, cotidianis distributionibus duntaxat exceptis, integre ministrari, ac si in ecclesiis, quas seu in quibus ea obtinent, personaliter residerent, et contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendi, consuetudinibus vel statutis contrariis Ecclesiarum ipsarum, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quacunque alia firmitate vallatis, nequaquam obstantibus, libera sit tibi de nostra permissione facultas. Presentium quoque auctoritate concedimus, ut predicatores crucis, quos ad id duxeris deputandos, ne huiusmodi eorum predicationibus impedimentum vel aliquod obstaculum ingeratur, questuariis universis et aliis quibuslibet et predicare volentibus, proponendi aliquid populo, dum ab ipsis predicatoribus crucis negotium proponetur, licentiam interdicere valeant ac compescere per censuram ecclesiasticam, sublato cuiuslibet appellationis obstaculo, temeritatem eorum, qui secus duxerint presumendum. Concedimus insuper tibi, ut cum ad aliquam villam vel ecclesiam Regni predicti ecclesiastico interdicto suppositam te declinare contigerit, possis interdictum huiusmodi suspendere, ac Divina officia, dum ibidem moram traxeris, in eadem Ecclesia propter crucis predicationem, exclusis excommunicatis, et hiis, qui causam interdicto dederint, celebrare ac facere clebrari. Et cum ad loca interdicta te declinare contigerit, crucesignandis, dummodo excommunicati non fuerint, nec causam dederint interdicto, audiendi te presente Divina officia in illis ecclesiis, in quibus possunt ex privilegiis Sedis Apostolice tunc temporis celebrari, licentiam valeas impertiri; preterea absolvendi per te vel per alium seu alios, eos, qui contra prohibitionem predicte Sedis vel Legatorum eius, Sepulchrum Dominicum visitarunt, ac illos, qui portaverunt ferrum, arma, lignamina et merces prohibitas Sarracenis, vel alias contra Christianos dederint eis consilium, auxilium vel favorem; quoslibet etiam clericos in prelaturis, dignitatibus vel personatibus constitutos, nec non presbiteros, qui contra constitutionem Ecclesie leges vel physicam audierunt, ab excommunicationum sententiis, quibus

propter hoc tenentur astricti; et dispensandi cum illis, qui excommunicati vel suspensi alias immiscentes se Divinis irregularitatem aliquam incurrerunt, dum tamen crucesignati existant vel crucem recipiant et in dicte terre subsidium personaliter transfretent, seu in propriis expensis alios illuc pro se ydoneos dirigant bellatores, aut alias partem de bonis suis prefato subsidio congrue iuxta tue et illorum, quibus hoc commiseris, discretionis arbitrium sumministrent; absoluendi quoque per te vel per alium seu alios, quos ad hoc ydoneos esse cognoveris, a voto crucis omnes crucesignatos hactenus in subsidium terre predicte, et cruce signandes deinceps, qui propter suorum infirmitatem aut debilitatem corporum inhabiles vel impotentes fuerint ad pugnandum vel transfretandum se in ipsius terre succursum, dummodo secundum proprias facultates velint redimere vota sua; commutandi quoque per te vel per alium seu alios in huiusmodi votum crucis vota peregrinationis et abstinentie illorum, qui pro dicto subsidio signum crucis assumpserint; et dispensandi cum quinquaginta clericis eiusdem Regni defectum natalium patientibus, dummodo non sint de adulterio vel incestu, aut de regularibus procreati, nec paterne incontinentie imitatores, sed bone conversationis et vite, aliasque eis merita suffragentur, ad dispensationis gratiam obtinendam, qui signo crucis assumpto transfretaverint personaliter in dicte terre subsidium, vel illuc bellatores ydoneos destinaverint, aut alias partem de bonis suis predicto subsidio congrue iuxta tue discretionis arbitrium ministrabunt, quod quilibet eorum huiusmodi non obstante defectu possit ad omnes ordines promoveri et ecclesiasticum beneficium obtinere, etiam si curam habeat animarum: absolvendi insuper durante commisso tibi huiusmodi crucis negotio per te, vel per alium seu alios ydoneos, iuxta formam Ecclesie omnes illos, quos pro violenta iniectione manuum in viros religiosos et clericos seculares, vel etiam pro incendio incidisse compereris in canonem sententie promulgate, dummodo iniurias et dampna passis satisfaciant competenter, et non sit adeo gravis et enormis excessus, quod propter hoc sit merito Sedes Apostolica requirenda, ac de mandato tuo vel illorum, quos ad hoc duxeris deputandos, signum crucis receperint in subsidium dicte

terre ituri personaliter, vel missuri illuc ydoneos bellatores, aut alias partem de bonis suis congrue iuxta tue et illorum, quibus hoc commiseris, pro huiusmodi subsidio discretionis arbitrium ministrabunt; et dispensandi cum clericis huiusmodi ligatis sententiis, qui se immiscuere Divinis, ac iniungendi eis penitentiam salutarem: absolvendi etiam ab excommunicationis vinculo iuxta formam Ecclesie illos, qui pro violenta iniectione manuum, et incendiis in promulgate sententie canonem inciderunt, et pro quorum gravi et enormi excessu Sedes foret merito requirenda predicta, dummodo iniurias et dampna passis satisfaciant competenter, et tales crucis assumpto signaculo ad mandatum tuum in subsidium dicte terre se duxerint personaliter transferendos, plenam et liberam concedimus auctoritate presentium facultatem. Nichilominus concedentes, ut clerici et laici Regni predicti crucesignati et crucesignandi, decimas non Ecclesiarum ratione pacifice detinentes, fructus earum perceptos hactenus in dicte terre subsidium convertere valeant per se ipsos, vel tibi aut illis, quibus hoc specialiter commiseris, secura conscientia exhibere, liberumque sit tibi dimittendi per te, vel per alium seu alios, clericis et laicis eisdem quintam partem decimarum huiusmodi perceptarum hactenus, ita quod ad aliam restitutionem earum minime teneatur; sed exinde remaneant penitus absoluti, dummodo decimas easdem Ecclesiis, ad quas spectare noscuntur, duxerint libere in posterum dimittendas. Ceterum volumus, ut premissa omnia et singula exequi libere valeas, non obstante, si personis vel locis aut ordinibus aliquibus a memorata sit sede indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, plenam et expressam ac de verbo ad verbum non facientes de indulto huiusmodi mentionem, et quibuslibet aliis indulgentiis, privilegiis, seu litteris ab eadem Sede obtentis vel in posterum obtinendis, per que predicta impediri, vel differi valeant, et de quibus seu quorum totis tenoribus mentionem fieri oporteat in nostris litteris specialem, et constitutione de duabus dietis edita in Concilio generali. Datum apud Urbem Veterem V. Nonas Octobris. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 246. l.)

37.

IV. Orbán pápa más határozata ugyanazon ügyben. 1263.

Urbanus Episcopus Servus Servorum Dei venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. De summis celorum Dominus terram sue nativitatis et passionis aspiciens, dum per singulos dies in illa variis provocatur iniuriis, nec exurgit populus, quem ipse redemit, ad vindicandum crucis obprobrium, ex eo percipue non immerito addi ad dolorem suorum vulnerum reputat, quod locus ille sanctissimus, in quo ipsum celi Regem virgo puerpera genuit, continue vexationis lassatur angustiis et successivis dessidiis laceratur, nunc in illum Sarracenica furente sevitia; nunc in eundem furoris immanitate Tartarici sexui vel etati parcere nescia seviente. Ad hoc enim precipue filiorum lucis intentio tendere, circa id debent eorum assidue revolvi precordia, et sollicitudo versari, ut illius terre, quam in hereditatem sibi Dei filius preelegit, abhominationes expiare conentur, et potenti manu resistere polluentibus ipsam filiis tenebrarum. Hec profecto dissimulari non debent, vel obtusis auribus preteriri, ne redemptor noster cuncta providens, falli nescius, ingratitudinis vitio redemptos laborare comperiens, ab eis faciem iratus avertat, eosque velut indignos paterna gratia derelinquat. Non sint igitur filii devotionis immemores, quod ipse Christus in terra illa in forma servi carnem nostre mortalitatis indutus, crucis non metuit subire tormentum, ut mortem nostram moriendo destrueret, et vitam resurgendo fidelibus repararet. Quesumus, diligenter attendant, qualiter illa miserabilis regio depressa iacet, diris angustiata flagellis, quodque in eam pestis Tartarica supervenit, cuius tanto potius nimirum futuri vicinique formidantar incursus, quanto gravius ille sevus et dampnabilis Tartarorum populus terram, quam sue subicit servituti, intolerabilibus exactionibus opprimens, sic illius incolas torquet immaniter et affligit,

quod degentes sub corum tyrampnide libentius metas mortis eligerent, quam sic vivendo tanta subire genera tormentorum. Exurgant itaque fidei zelatores ad defensionem dicte regionis, eiusdem redemptoris martyrio consecrate, nec ad id tepescant eorum animi, sed ferventibus desideriis accendantur. Hoc enim ipse Dei filius inter cetera sollicitudinis humane servitia gratissimum reputat, et ob id illa rependit premia, que principaliter affectare debemus et petere, dum in valle positi presentis miserie, indulta nobis excurrimus tempora servitutis. Cum igitur de te, quem habere credimus timorem Domini et amorem, quique multiplicibus donis virtutum preditus, laudabiliter scis et vales proficere, ubi labores impendis, magnam in Domino fiduciam habeamus, sperantes, ut in prosecutione presentis negotii constanter militans, illud efficacibus studiis et plenis debeas affectibus promovere, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus huiusmodi predicte terre statum Christi fidelibus in Regno Ungarie per te, vel per alium seu alios Ecclesiarum Prelatos et clericos, religiosos et seculares, cuiuscumque dignitatis vel ordinis fuerint, quos ad hoc ydoneos esse cognoveris, diligenter exponens, eisque proponens sollicite verbum Crucis, ipsos iuxta datam tibi a Domino gratiam intentis inducas monitis, et sedulis predicationibus exhorteris, ut cogitantes prudenter, quantum nunc indigeat ipsorum prefata terra succursu, ad subventionem eius promptis intendant animis et viribus totis exurgant, crucisque suscepto signaculo, illuc spiritualibus armis et materialibus premuniti, de Divina quoque sperantes potentia, cum festinatione procedant. Et ut circa id eo libentius et animosius intendant, quo exinde dona spiritualia temporalibus proculdubio preferenda perceperint potiora; nos de Omnipotentis Dei misericordia, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, et illa, quam Deus nobis, licet indignis, ligandi atque solvendi contulit postestate, omnibus vere penitentibus et confessis, qui huiusmodi laborem in propriis personis subierint, et expensis, plenam suorum peccaminum veniam indulgemus. Eis autem, qui non in propriis personis illuc accesserint, sed in suis dumtaxat expensis iuxta facultates et qualitates suas viros ydoneos de-

stinaverint; et illis similiter, qui licet in alienis expensis, in propriis tamen personis accesserint, plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Huius quoque remissionis volumus et concedimus esse participes iuxta quantitatem subsidii et devotionis affectum omnes, qui ad subventionem ipsius terre de bonis suis aliquam portionem, vel alias consilium et auxilium impenderint opportunum. Volumus etiam crucesignatos illo privilegio illaque immunitate gaudere, que in generali crucesignatorum indulgentia continetur. Ut autem commissum tibi huiusmodi ministerium facilius et utilius exequi valeas, tibi et predictis, quos in hoc cooperatores elegeris, convocandi ob id quotiescumque et ubicumque videris expedire, cleros et populos locorum, in quibus te vel ipsos proponere contigerit verbum crucis, ut processionaliter cum devotione conveniant et predicationibus vestris intersint; Cleros eosdem ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellendi, ac pro eisdem predicationibus ferias, prout expedire videris, indicendi; concedendi quoque omnibus vere penitentibus et confessis, qui ad easdem convocationes et predicationes vestras accesserint, centum dierum indulgentiam plenam concedimus auctoritate presentium potestatem. Non obstantibus, si aliquibus cuiuscumque ordinis vel dignitatis existant, quod interdici, suspendi vel excommunicari nequeant, a Sede Apostolica sit indultum, et quibuslibet indulgentiis, privilegiis seu litteris ab eadem Sede obtentis vel obtinendis, per que predicta impediri vel defraudari possint, et de quibus specialem oporteat in nostris litteris fieri mentionem. Taliter igitur tu et alii, quibus huiusmodi predicationis officium duxeris committendum, mandatum Apostolicum super hoc exequi procuretis, quod palmam glorie, que bellum Dei gerentibus in retributionem ab ipso impenditur, vestra devotio consequi mereatur. Datum apud UrbemVeterem IIII. Nonas Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 249. l.)

38.

IV. Orbán pápa a keresztes hadra menőket apostoli székének pártfogása alá veszi. 1263.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Volentes omnes crucesignatos et crucesignandos in Regno Ungarie pro subsidio terre sancte singularis privilegii prerogativa gaudere, crucesignatis et crucesignandis huiusmodi, ut per litteras Apostolice Sedis vel Legatorum eius impetratas hactenus, quarum non sit auctoritate processum, et impetrandas in posterum, nisi dicte Sedis littere impetrande plenam et expressam fecerint de presentibus mentionem, extra Dioceses, in quibus ipsi et eorum bona consistunt, in causam trahi vel ad judicium evocari non possint, dummodo parati sint coram eorum ordinariis de se querelantibus exhibere iustitie complementum, auctoritate presentium indulgemus. Nulli ergo etc. nostre concessionis etc. Datum apud Urbem Veterem X. Kal. Novembris (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 250. l.)

39.

IV. Orbán pápa Magyarország főpapjait felszólítja, hogy a keresztes hadjárat előkészitésében az esztergami érseket segitsék. 1263.

Urbanus Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopis et Episcopis, ac dilectis filiis ceteris Ecclesiarum

Prelatis per Ungariam constitutis, salutem etc. Terram sanctam, quam unigenitus Dei filius, dominus Jesus Christus in proprium sibi patrimonium et hereditatem elegit, conspicientes feritate diversorum infidelium immaniter lacerari, vias et modos desideranter exquirimus, quibus eidem terre possint opportuna presidia nostro ministerio provenire. Quare de venerabili fratre nostro. . . . Archiepiscopo Strigoniensi, quem Dei timorem habere credimus et amorem, quique multiplicibus donis virtutum preditus, utiliter scit et valet, ubi labores impendit, plenam in Domino fiduciam obtinentes, predicationem crucis predicte terre subsidio in Regno Ungarie sibi per nostras litteras sub certa forma duximus committendam : cupientes ut negotium ipsum in manibus eius eo plenius Divina clementia faciente proficiat, quo magis insidet cordi nostro, et quo maiorem necessitatem ad presens eidem terre novimus imminere. Ideoque universitatem vestram rogamus et hortamur attente, vobis nichilominus in remissionem peccaminum iniungentes, quatenus prefato Archiepiscopo et aliis, quos in hoc ipse cooperatores elegerit, circa ipsius negotii prosecutionem ferventer assistere studeatis, habentes ipsum Archiepiscopum, immo potius nos in ipso, tamquam nobis intimum in eiusdem prosecutionem negotii favorabiliter in Domino commendatum; ita quod devotionem vestram commendare cum gratiarum actionibus merito valeamus, ac nichilominus exinde Divine retributionis vobis proveniat incrementum. Datum apud Urbem Veterem X. Kal. Novembris (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 251. l.)

40.

IV. Orbán pápa az esztergami érseknek meghagyja, hogy Bessenyő (Bissenus) Mátyás mestert, veszprém megyebéli papot, egyházi javadalom elnyerésében segitse. 1263.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Apostolice benignitatis affectum potissime circa illos debemus exponere, de quibus evidentie claritas innuit, quod sint digni speciali gratia et honore. Sane dilectus filius Magister Mathias Bissenus Clericus Vesprimiensis Diocesis, doctor nepotum venerabilis fratris nostri . . . Episcopi Penestrini, morum et scientie noscitur iuvari meritis, ut apud nos invenisse gaudeat favoris gratiam specialis. Hinc est, quod nos in ipso dictum Penestrinum Episcopum, qui eum nobis affectuosis precibus commendavit, honorare volentes, mandamus, quatenus prefato magistro in aliqua ecclesiarum Civitatis seu Diocesis, aut Provincie Strigoniensis Cathedrali, vel alia de prebenda seu beneficio ecclesiastico, etiam curam animarum habente, cuius proventus valorem annuum quindecim marcarum argenti attingant, si vacat ad presens, vel quamcito se facultas obtulerit, auctoritate nostra per te seu per alium providere procures, faciens eum in Ecclesia, in qua sibi provideri contigerit, ad prebendam vel beneficium huiusmodi, postquam sibi de ipso vacante provisum fuerit, in fratrem et in Canonicum recipi. Non obstante, si pro aliis in Ecclesia huiusmodi scripta nostra direximus, quibus eum volumus in assecutione huiusmodi prebende vel beneficii anteferri, sed quoad alia nullum preiudicium generari; aut si aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, quodque ad id compelli vel suspendi, aut interdici seu excommunicari non possint, et quod de beneficiis ad eorum collationem spectantibus nulli valeat provideri per ipsius Sedis litteras non facientes ple-

nam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, sive qualibet alia prefate Sedis indulgentia, de qua cuiusque toto tenore debeat in nostris litteris plena et expressa mentio fieri, et per quam effectus huiusmodi gratie impediri valeat vel differri; seu quod idem Magister non est constitutus in sacris ordinibus, ad quos quamcito prebendam vel beneficium ipsum pacifice adeptus fuerit, prout eius onus exiget, est, sicut asserit, promoveri paratus; aut quod super provisione ipsius venarabili fratri nostro. . . . Quinqueecclesiensi Episcopo litteras nostras direximus, per quas, ut asserit, nullum commodum assecutus, renunciavit ipsis et processibus habitis per easdam. Contradictores etc. Nos enim nichilominus irritum decernimus et inane, si de prebenda et beneficio huiusmodi Apostolica seu quavis auctoritate secus contigerit attemptari. Datum apud UrbemVeterem III. Idus Novembris, (Pontificatus nostri) anno III.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 251. l.)

41.

IV. Orbán pápa az esztergami érseket felszólítja, hogy gondoskodjék, mikép az aquinoi püspöknek a neki Magyarországban oda rendelt jövedelem kifizettessék. 1263.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Cum nos dilecto fili nostro R. Sancti Angeli Diacono Cardinali sub certa forma nostris dederimus litteris in mandatis, ut venerabili fratri nostro . . . Episcopo Aquinati, qui ab Ecelesia sua per inimicos Romane Ecclesie fugatus experiri cogitur insolita incommoda paupertatis, pro se et quinque personis ac tribus equitaturis provisionem congruam iuxta sue dispositionis arbitrium ab Ecclesiis et monasteriis Ungarie exemptis et non exemptis, Cister-

ciensis et Sancti Damiani Ordinum dumtaxat exceptis, usque ad triennium per se vel alium faceret assignari, ac idem Cardinalis in tua provincia in centum et quinquaginta libris Turonensibus de speciali mandato nostro, vive vocis oraculo sibi facto, ab Ecclesiis ac monasteriis in eadem provincia constitutis usque ad triennium annis singulis ordinaverit dicto Episcopo provideri, descernens dictas centum et quinquaginta libras per te iuxta singulorum locorum facultates taxandas, et eisdem ecclesiis ac monasteriis proportionaliter imponendas, prout in eiusdem Cardinalis litteris plenius dicitur contineri: nos ipsius Episcopi supplicationibus inclinati, quod ab eodem Cardinale super hoc factum est, ratum et firmum habentes, fraternitati tue per Apostolica scripta firmiter precipiendo mandamus, quatenus predictas centum et quinquaginta libras prefatis ecclesiis et monasteriis per te vel alium iuxta statutum et ordinationem Cardinalis predicti imponens ac colligi faciens, eas predicto Episcopo vel eius nuncio pro ipso facias assignari. Contradictores etc. Non obstante, si aliquibus a Sede Apostolica indultum existat, quod suspendi, excommunicari vel interdici non possint per litteras sedis eiusdem non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, vel qualibet alia indulgentia sedis predicte, per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, et de qua cuiusque tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris fieri mentionem, et constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. Datum apud Urbem Veterem XV. Kal. Decembris. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 252. l.)

42.

IV. Orbán pápa Mária magyar királyné számára megerősiti Posega várnak IV. Béla király általi adományát. 1263.

Urbanus Episcopus etc. carissime in Christo filie Marie Illustri Regine Ungarie salutem etc. Justa desideria tue Celsitudinis, que per Dei gratiam vigilanter insistere dicitur operibus pietatis, auditu benigno suscipere et promptis delectamur affectibus adimplere. Sane tua et carissimi in Christo filii nostri B(ele) Illustris Regis Ungarie, viri tui, petitio nobis exhibita continebat: Quod cum idem Rex et tu ac multi nobiles Regni Ungarie propter timorem de Tartarica feritate conceptum ad loca maritima transitum fecissetis, tu iamdictis nobilibus positis in gravi necessitate compatiens, pro sustentatione ipsorum de tuis parafernalibus bonis non modicam expendisti pecunie quantitatem; demum vero idem Rex huiusmodi pietatis opus clementer attendens, Castrum de Possega ad eum pertinens in Ducatu Sclavonie constitutum, accedente demum ad id consensu carissimi in Christi filii nostri Stephani Regis Illustris primogeniti, ac nobilis viri Bele Ducis Sclavonie nati tuorum, necnon Prelatorum et Baronum supradicti Regni, tibi Regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris Regis eiusdem confectis exinde plenius dicitur contineri. Quare pro ipsius Regis et tua parte petebatur a nobis, ut donationem huiusmodi non obstantibus constitutionibus contrariis, que inter virum et uxorem donationes fieri prohibent, Apostolico curaremus munimine roborare. Nos itaque considerantes attente ius prohibite donationis huiusmodi non amare, nec tamquam inter infestos fore tractandum, sed tamquam inter maximo coniunctos affectu et solam timentes inopiam, quod profecto ad donatoris et donatarie magnificentiam respectu habito locum sibi non vendicat in hoc casu, donationem ipsam, sicut alias provide facta est, ratam et firmam habentes, eam non obstantibus

huiusmodi constitutionibus auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem XII. Kal. Januarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 254. l.)

43.

IV. Orbán megerősíti Béla szlavoniai herczeg számára IV. Béla királynak az ország több határvárát tárgyazó adományát. 1263.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio nobili viro B(ele) Duci Sclavonie, salutem etc. Pro fidei meritis, qua per Christi rutilare gratiam comprobaris, te libenter speciali favore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur; firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorem ab Apostolica Sede perceperis, tanto ei ferventiori studio te oportuno tempore studebis devotum per effectum operis exhibere. Sane petitio tua nobis exhibita continebat, quod carissimus in Christo filius noster B(ela) Rex Ungarie Illustris, pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum et de Suprunio, castra Regni Ungarie in confinio eius sita, eidem Regno, si ea, quod absit, ad hostes pervenirent ipsius, gravia dispendia imminerent, et quod eadem castra per te utilius possent, quam per alium gubernari, ea tibi Regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti Regis confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque tuis et prefati Regis supplicationibus inclinati, donationem huiusmodi sicut provide facta est, ratam et firmam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc.

nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterum XII. Kal. Januarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 254. l. V. ö. Fejér Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 389. l.)

44.

IV. Orbán pápa Béla szlavoniai herczeget birtokával együtt az apostoli szék pártfogása alá veszi. 1263.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio nobili viro B(ele) duci Sclavonie, salutem etc. Pro fidei meritis, qua per Christi rutilare gratiam comprobaris, te libenter speciali favore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur, firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorem ab Apostolica Sede perceperis, tanto ei ferventiori studio et oportuno tempore studebis devotum per effectum operis exhibere. Hinc est, quod nos tuis et carissimi in Christo filii nostri B(ele) Ungarie Regis Illustris, patris tui, supplicationibus inclinati, personam tuam cum Ducatu Sclavonie ac de Olcha, de Bragna, Symigio, Sala et Ferreo Castris, nec non salibus aquaticis ad Ducatum ipsum spectantibus, aliisque iuribus et pertinentiis suis, que impresentiarum rationabiliter te obtinere proponis, sub protectione Apostolice Sedis et nostra suscipimus, districtius inhibentes, ne quis te persistentem in devotione sedis eiusdem super Ducatu, Castris et aliis supradictis temere impedire seu molestare presumat. Nulli ergo etc. nostre protectionis et exhibitionis etc. Datum apud Urbem Veterem XII. Kal. Januarii. Pentificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 255. l.)

45.

István prenestei bibornokpüspök mint választott birónak a soproni esperestségre vonatkozó itélete. 1263.

In nomine Domini Amen. Orta dudum inter magistrum Ireneum Canonicum Jauriensem ex una parte, et venerabilem patrem dominum Episcopum Jauriensem ac magistrum Petrum Canonicum Jauriensem, nepotem et procuratorem ipsius Episcopi ex altera, super Archidiaconatu Supruniensi et occasione ipsius, quem idem magister Ireneus sibi collatum auctoritate Apostolica per venerabilem patrem . . . Archiepiscopum Colocensem canonice asserebat, materia questionis, et ea per appellationem ad Sedem Apostolicam devoluta, et coram reverendo patre domino G. Sancti Georgii ad Velum Aureum Diacono Cardinali, a domino Papa dato partibus Auditore, libellis hinc inde porrectis, placuit partibus, quod nos Stephanus miseratione Divina Penestrinus Episcopus inter eas componere deberemus. Quod ut efficacius fieret, obtinuimus specialiter super hoc a Sanctissimo patre domino nostro U(rbano) Papa IV. vive vocis oraculo plenam auctoritatem et liberam potestatem. Predictis itaque Ireneo et Petro in nostra presentia constitutis, et eodem Petro litteras prefati domini Episcopi Jauriensis suoque sigillo signatas in judicio exhibente, in quibus inter alia cont tinetur, quod in questione hujusmodi dictus Episcopus daeidem Petro transigendi, componendi et compromittendi speciale mandatum et liberam potestatem, prout in ipsis plenius continetur. Idem Petrus tam pro se ipso, quam nomine dicti mandati specialis, quod super hoc habebat, ex parte una; et dictus magister Ireneus pro se ipso ex altera, super huiusmodi questione sponte, libere ac absolute compromiserunt in nos sub pena ducentarum marcarum argenti, prout apparet

in instrumento publico confecto per infra scriptum notarium evidenter. Postmodum vero dictus Ireneus eidem Petro coram nobis libellos exhibuit in hac forma.

Coram vobis domino S. Dei gratia Episcopo Prenestino, arbitro a partibus concorditer electo, proponit magister Ireneus, Archidiaconus Supruniensis in Ecclesia Jauriensi, contra magistrum Petrum nepotem Domini ... Jauriensis Episcopi, qui se gerit pro Archidiacono Supruniensi: quod cum dictus Archidiaconatus vacans per mortem quondam magistri Sauli, qui Archidiaconatum ipsum obtinuerat in dicta Ecclesia Jauriensi, auctoritate Apostolica canonice sibi sit collatus cum Capellis et omnibus iuribus, sicut idem magister Saulus tenuerat, licet decretum fuisset per dominum Papam irritum et inane, si quid fieret contra mandatum Apostolicum pro ipso magistro Ireneo directum, super providendo sibi in dicta Ecclesia de beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura, dignitate vel personatu, si tunc vacabat in Ecclesia Jauriensi, vel primo proximo vacatura, et prohibitio ac publicatio hujusmodi auctoritatis processisset in dicta Ecclesia Jauriensi; prefatus tamen magister Petrus Archidiaconatum ipsum temere postmodum procuravit sibi conferri, ipsumque occupavit et detinet occupatum in ipsius magistri Irenei preiudicium et gravamen. Quare petit predictum Archidiaconatum cum iuribus et pertinentiis suis et omnibus capellis, sicut prefatus magister Saulus tenuit, sibi per vos sententialiter adiudicari, et per vestram sententiam declarari ad ipsum Ireneum de iure spectare, cum fructibus et proventibus perceptis, et qui percipi potuerunt a tempore collationis predicte, et eundem P. condempnari sibi ad restitutionem omnium predictorum cum dampnis, expensis et interesse, que extimat CC. marcas argenti, et se vel procuratorem eius ipsius nomine in eiusdem Archidiaconatus possessionem induci, et defendi inductum, ipsique magistro Petro super hiis perpetuum imponi silentium, cum nullum ius habeat in eodem, petit expensas factas et protestatur faciendas, salvo iure etc.

Coram vobis domino S. Episcopo Prenestino, arbitro de consensu partium electo, et etiam de domini Pape mandato viva voce dato, proponit magister Ireneus Canonicus Jauriensis, Capellanus vester, contra dominum Episcopum

Jauriensem seu eius legitimum procuratorem, dicens: quod licet Archidiaconatus Supruniensis, qui per mortem magistri Sauli vacavit, cum capellis et aliis suis iuribus et pertinentiis, sicut idem magister Saulus tenuerat, eidem magistro Ireneo canonice sit collatus auctoritate Apostolica; tamen dictus Episcopus de facto, licet de iure non posset, in elusionem mandati Apostolici prefatum Archidiaconatum Supruniensem Petro et Paulo nepotibus suis, capellas vero Hectori suo clerico et Custodi Ecclesie Jauriensis, ut dicitur, contulit in grave dampnum et preiudicium magistri Irenei predicti, propter quod idem magister Ireneus ad Sedem Apostolicam legitime appellavit: unde petit collationem predictam, que dicitur esse facta per dictum Episcopum dictis suis nepotibus et clerico, ac processum per eundem Episcopum super hoc habitum irritari, cassari, cassum, nullum et irritum nuntiari. Item petit dictum Episcopum sibi in dampnis et expensis factis et interesse occasione predictorum, que omnia extimat centum marcas argenti, condempnari, et expensas faciendas protestatur salvo iure etc. Item petit contra eundem Episcopum dicens, quod dominus Colocensis Archiepiscopus dictum Episcopum excommunicavit et excommunicatum publice nunciavit auctoritate Apostolica, pro eo quod impedivit, turbavit et molestavit, et se minus iuste opposuit dicto magistro Ireneo super Archidiaconatu predicto et capellis; sed dictus Episcopus Jauriensis excommunicationem bibens ut aquam, Divina celebrare, immo prophanare presumpsit, et presumit in anime sue periculum et scandalum plurimorum: unde petit predictam excommunicationis sententiam aggravari in eundem Episcopum, et suspendi ab administratione spiritualium et temporalium usque ad satisfactionem condignam, et eundem Episcopum canonica pena puniri, salvo iure etc.

Lite igitur super eisdem libellis legitime contestata coram nobis, exhibitis hinc inde ac inspectis processibus, actis, munimentis et rationibus coram nobis, et auditis, que eedem partes dicere ac proponere voluerunt, consideratis, que ad pacem, tranquillitatem et bonum statum utriusque partis provenirent, taliter inter easdem partes in scriptis sententialiter ordinamus, arbitramur, laudamus, componimus, pronunciamus, precipimus et mandamus. In primis videlicet

prefatos dominum Episcopum Jauriensem et Petrum ab impetitione ipsius Magistri Irenei super dicto Archidiaconatu Supruniensi sententialiter absolvimus, et decernimus absolutos, mandantes et ordinantes auctoritate predicta, quod idem Episcopus magistro Ireneo predicto de dignitate, vel personatu cum cura vel sine cura, que vel qui in Ecclesia Jauriensi vacat ad presens, vel proximo vacare contigerit post Prepo- situram Ecclesie Cathedralis, de qua dictus Episcopus, nisi velit providere, non teneatur, eidem provideat et providere sub pena in compromisso apposita teneatur; hoc adiecto, quod si huiusmodi dignitas vel personatus viginti quinque marcas argenti annui redditus vel ultra valeret, idem Episcopus de ipsa dignitate vel personatu eidem magistro Ireneo provideat et providere sub pena huiusmodi teneatur: si vero minus valerent redditus eiusdem dignitatis vel personatus, idem dominus Episcopus illud quod minus valeret, adimplere ac providere usque ad predictam summam viginti quinque marcarum argenti dicto magistro Ireneo, de capellis et redditibus capellarum ad suam collationem spectantium, teneatur et adimpleat, et provideat cum effectu, proventibus et fructibus prebende et capellarum, quas idem magister Ireneus in Ecclesia Jauriensi obtinet in dicta summa viginti quinque marcarum minime computandis. Quam provisionem dicto magistro Ireneo faciendam iuxta modum predictum, si prefatus Episcopus, cum se facultas obtulerit, noluerit vel neglexerit facere ac implere, nos dignitatem seu personatum et capellas hujusmodi collationi Sedis Apostolice per nos eidem magistro Ireneo, vel per alium seu alios faciende iuxta predictum modum auctoritate huiusmodi reservamus; decernentes ex nunc auctoritate predicta irritum et inane, si secus de dignitate vel personatu et capellis huiusmodi quavis auctoritate contigerit attemptari. Si vero ad presens eidem magistro Ireneo dictus Episcopus de dignitate vel personatu et capellis huiusmodi iuxta predictum modum cum effectu providere non posset, idem Episcopus et Petrus predictus, vel eorum alter insolidum singulis annis eidem magistro Ireneo, seu nuncio vel procuratori suo eius nomine ac pro ipso quindecim marcas boni argenti ad pondus Ungarie integraliter solvant, et solvere sub pena huiusmodi teneantur in

festo Resurrectionis Dominice coram Conventu Monasterii Sancti Martini de Pannonia, quousque iuxta predictum modum eidem magistro Ireneo in Ecclesia Jauriensi de dignitate vel personatu, aut capellis huiusmodi predicti valoris viginti quinque marcarum argenti provideatur cum effectu. Qua provisione viginti quinque marcarum iuxta predictum modum facta magistro Ireneo prefato, et ipsius provisionis pacifica per dictum magistrum Ireneum possessione adepta, iidem dominus Episcopus et Petrus extunc a dicta pensione XV marcarum sint penitus absoluti; sed antequam ei sic in totum cum effectu provisum fuerit, et possessionem pacificam habuerit, dictas XV marcas persolvant ei annuatim, ut dictum est superius, et persolvere teneantur. Si vero prefatum dominum Episcopum debitum nature persolvere, vel ad aliam Ecclesiam transferri contingat, antequam dicto magistro Ireneo in dicta Ecclesia Jauriensi taliter sit provisum, idem magister Petrus de fructibus et proventibus ipsius Archidiaconatus dictas XV marcas argenti ad idem pondus in festo Resurrectionis predicto eidem magistro Ireneo, nuncio vel procuratori suo eius nomine integre persolvat, et solvere sub pena huiusmodi teneatur, quousque iuxta modum predictum provideatur eidem, ut dictum est superius, cum effectu. Et hec omnia et singula sub pena et forma in compromisso apposita fieri, adimpleri et observari plenarie arbitrando precipimus et laudamus. Actum et pronunciatum apud Urbem Veterum in hospitio nostro; presentibus dictis Ireneo et Petro, et hiis testibus: Venerabili patre domino A. Dei gratia Episcopo Urgellensi, magistro Thimoteo Electo Zagrabiensi, magistro M. Decano Burgensi Electo Tholetano, et magistro Guilhelmo Preposito Sancti Antonini Placentini, et magistro V. Priore, Ortano Camerario nostro, Capellanis domini Pape, Thomasino Notario, Jacobino clerico, familiaribus nostris, et pluribus aliis testibus ad hoc specialiter vocatis et rogatis. Anno Domini MCCLXIII., Pontificatus domini Urbani Pape IIII. anno tertio, Indictione VI., die VII. intrantis Decembris.

In cuius rei testimonium presens publicum instrumenmet fieri fecimus, et sigilli nostri munimine roborari. Et ego Anlugus de Palliano, Sancte Romane Ecclesie Scriniarius,

predictis interfui et ea de mandato eiusdem domini Cardinalis subscripsi, et rogatus deliter publicavi.

(IV. Orbán pápa 1264-ki megerősitő bullájából, mint alább 50. sz. a.)

46.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy több birtokosok földeiket a pannonhalmi apátságnak eladták. 1263.

Capitulum Jauriensis Ecclesie omnibus, ad quos presens scriptum peruenerit salutem in Domino sempiternam, Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod constituti coram nobis Georgius filius Mychedeue. Benedictus filius Andree, et Thomas filius Bene presentibus et non contradicentibus cognatis et commetaneis suis, Kuup videlicet, Akur filio eiusdem, et Georgio filio Martini, proposuerunt asserentes, quod idem Georgius terram suam empticiam ad usum unius aratri sufficientem, Benedictus vero et Thomas memorati terram ipsorum hereditariam ad usum duorum aratrorum sufficientem Kusdeuch (vagy Kis-Dench) vocatam sitam iuxta terram Pothuorch, Ecclesie et Abbati Sancti Martini de Pannonia pro duodecim marcis argenti ab eodem Abbate coram nobis plenarie acceptis uendidissent iure perpetuo possidendas; ita tamen, quod si Abbas prefatus racione terrarum predictarum per quempiam molestaretur, Georgius, Benedictus et Thomas memorati ipsum expedire et defendere tenebuntur. Vt igitur huius rei series robur perpetue firmitatis obtineat, presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno ab Incarnacione Domini M°CC°LX, tercio Magistro Demetrio Lectore Ecclesie nostre existente.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

47.

A nyitrai káptalan bizonyságlevele, hogy Endere gróf és testvérei Proryuchi birtokukat Rennaldnak elzálogositották. 1263.

Capitulum Nitriensis Ecclesie omnibus ad quos presentes littere peruenerint salutem in Domino sempiternam. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum Comes Endere, et Beche filii Pomnen, presente et consenciente Bychen, fratre ipsorum, terram ad usum unius aratri sufficientem, secundum mensuram Regni consueratam (igy), separatam per metas, de terra Proryuch, quondam fratris eorum, in territorio uille Endered existentem, iuxta fluuium Leuna, a parte terre Rennaldy, filii Rennaldy, eidem Rennaldo pro tribus marcis argenti, usque ad festum Sancti Martini coram nobis pignori obligassent, tali modo, quod si ipso termino Endere et Beche, ac Bychen, terram suam redimere non possent, ipsa terra, pro eisdem tribus marcis, in ius et proprietatem Rennaldy supradicti deuolueretur, iure perpetuo possidenda. Adueniente ipso termino Beche et Bychen terram suam redimere nolentes, Endere fratri ipsorum reliquerunt redimendam, qui, quia assumpto termino, uidelicet uigilia Sancti Andree, dictam terram redimere non potuit, Rennaldo superius memorato, acceptis quatuor marcis et dimidia, una cum tribus marcis, pro quibus ipsa terra fuerat obligata, ex consensu et uoluntate Bychen et Beche predictorum, per modum uendicionis, reliquit, iure porpetuo possidendam, ita tamen, quod si Rennaldus prefatus racione terre predicte per aliquos molestaretur, Endere memoratus ipsum tenebitur expedire. In cuius rei memoriam pleniorem presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno ab Incarnacione Domini M°CC°LX° tercio. Magistro Demetrio Lectore Ecclesie nostre existente.

(Eredetie bőrhártyán, szél. 8$^{3}/_{4}$ dec. hüv., mag. 5$^{1}/_{2}$ dh., melyen a káptalan függő pecsétje még megvan, Ondrejovits László úr levéltárában. Közli *Ifj. Kubinyi Ferencz* úr.)

48.

Leustách özvegye a sághi konvent előtt bevallja azon Usud részbirtokot, mely iránt már férje Istvánnal és Victorral lépett egyességre. 1263.

A. B. C. D. E.

Lucas Divina miseracione Prepositus et Conventus Ordinis Premonstratensium Ecclesie de Saag omnibus Christi fidelibus salutem in Domino sempiternam. Prudens antiquitas adinvenit, res gestas fideli literarum testimonio commendare, ne in posterum nubilo oblivionis permittantur obfuscari. Ad noticiam igitur vniuersorum harum serie volumus pervenire, quod constituta coram nobis relicta Leustachij filij Bwgud cum filio suo Bugud vocato confessa est, maritum suum Leustachium vendidisse terram ad unum aratrum sufficientem de porcione sua in villa Vsud, consencientibus suis cognatis, videlicet Petro, Bogislao et Endech in nostri presencia, Stephano et Ictori perpetuo possidendam, qui ab antiquis temporibus in eadem villa Vsud residebant, et quinque marcas pro dicta terra Leustachium maritum in vita corporali plenarie accepisse a Stephano et Ictore supradictis, nondum tamen dictam terram metis vel terminibus (igy) disjunctam, sed quandocunque divisio terre in villa Vsud inter generaciones ordinata fuerit, dicta domina et filius suus Bugud, tenentur cum utili sessione mansionis et feneti iuxta quantitatem valoris terre unius aratri, curiculo (vel: circulo) metarum distinguere. Hoc interposito, quod quandocunque processu temporis placeret Stephano et I(ctori) terram dictam vendicioni exponere, pro tantisdem quinque marcis nominato Bugud vendere tenebuntur. Vt autem huius rey series robur optineat perpetuum, presentem paginam, sigilli nostri munimine fecimus roborari, Anno Domini M^o^CC^o^ sexagesimo tercio.

(Bőrhártyán kelt metszett levél. Másolta Horvát István. *Érdy.*)

49.

IV. Béla király Ujhelyben és Potworchban fekvő földeket Favus pannonhalmi apátnak itéli oda. 1264.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris litteras presentes inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod cum Buthk filius Budicha, et Mortunus, ac alii cognati sui a villis monasterii Sancti Martini Vyhel et Potworch nuncupatis, intra metas earundem villarum terram quindecim aratrorum repeterent coram nobis, fuissetque super hoc inter partes diucius disceptatum; tamen quia auditis proposicionibus parcium inuenimus illam terram olim fuisse apud Comitem Ivankam filium Damana, et apud Reginam karissimam consortem nostram; postmodum habito consilio Baronum nostrorum qui in judicio nobiscum assedebant (igy), eo quod idem Buthke et cognati sui priuilegium suum super quantitate ipsius terre nequiuerunt exhibere coram nobis, racione preuia decreuimus, quod Fauus venerabilis Abbas dicti monasterii cum vno fratre suo et cum duobus nobilibus de viciniis seu comprouincialibus in octauis Beate Lucie Virginis coram Capitulo Nitriensi, super eo, quod dicta terra quindecim aratrorum fuerit villarum Vyhel et Pothworch prefatarum, prestare debeat sacramentum. Verum quia adueniente termino ipsius sacramenti dicto Abbate cum vno fratre suo et duobus nobilibus parato ad prestandum sacramentum, prout per nos judicatum fuerat, prememoratus Buthk cum suis cognatis supradictis juramentum ipsius Abbatis et sociorum suorum non recepit, sicut in tenore litterarum iam dicti Capituli Nitriensis vidimus contineri, sentenciando decreuimus, ipsam eandem terram sepe dictis villis Vyhel et Pothworch perpetuo possidendam remanere. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes dedimus litteras

duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasii Electi Albensis aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M°CC° sexagesimo quarto Regni autem nostri anno vicesimo nono.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában.)

50.

IV. Orbán pápa István prenestei bibornok-püspöknek a soproni esperestség ügyében hozott itéletét erősiti meg. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio magistro Ireneo Canonico Jauriensi salutem etc. Ea que judicio vel concordia terminantur, firma debent et illibata consistere, et ne in recidive contentionis scrupulum relabantur, Apostolico convenit presidio communiri. Eapropter etc. communimus. Exhibita siquidem nobis tua petitio continebat, quod cum nos in causa, que inter te ex parte una, et venerabilem fratrem nostrum .. Episcopum et magistrum Petrum, nepotem et procuratorem ejus, Canonicum Jaurienses, super vacante Archidiaconatu Supruniensi in Ecclesia Jauriensi, ad collationem ipsius Episcopi pertinente, in quo tu et dictus magister vos jus dicebatis habere, ex altera orta exstitit, per appellationem tuam ad Sedem Apostolicam legitime devoluta, dilectum filium nostrum G. Sancti Georgii ad Velum Aureum Diaconum Cardinalem dedissemus partibus Auditorem, libellis tandem coram eo hinc inde porrectis, partibus placuit, quod venerabilis frater noster S(tephanus) Prenestinus Episcopus componeret inter eas, qui a nobis super hoc vive vocis oraculo plenam auctoritatem obtinuit et liberam potestatem. Te itaque ac eodem magistro Petro in ejusdem Episcopi Prenestini presentia constitutis, idem Petrus tam pro se quam pro dicto Episcopo Jauriensi, a quo transigendi, componendi et compromittendi speciale mandatum et liberam potestatem habe-

bat, nec non et tu pro te super huiusmodi questione sponte, libere ac absolute in prefatum Episcopum Penestrinum compromittere curavistis. Postmodum vero lite super libellis pro tua parte coram jam dicto Episcopo Prenestino porrectis legitime contestata, Episcopus ipse, inspectis processibus, actis, munimentis, et rationibus coram eo exhibitis, nec non auditis, que partes dicere ac proponere voluerunt, consideratis etiam que ad pacem, tranquillitatem et bonum statum utriusque partis facerent, supradictos Episcopum Jauriensem et magistrum Petrum ab impetitione tua super eodem Archidiaconatu Supruniensi sententialiter absolvit et absolutos esse decrevit. Supradicta quoque auctoritate nostra super provisione tibi facienda de dignitate vel personatu cum cura vel sine cura, que vel qui in Jauriensi Ecclesia tunc vacabat vel primo vacaret, ac de capellis et redditibus capellarum ad collacionem ipsius Episcopi pertinentium usque ad certum annuum valorem quamdam ordinationem te ac dicto magistro Petro presentibus edidit, dignitatem seu personatum et capellas huiusmodi tibi conferendas Apostolice donacioni reservans, et decernens irritum et inane, si secus de hiis quavis auctoritate contigerit attemptari, prout in publico instrumento confecto exinde ac sigillo ipsius Episcopi Prenestini signato plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, hujusmodi ordinationem, reservationem et decretum per eundem Episcopum edita, in hiis que te contingunt, rata et firma habentes, ea auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Tenorem autem ipsius instrumenti de verbo ad verbum presentibus fecimus annotari: qui talis est.

In nomine Domini Amen. Orta dudum stb. (mint fenebb 45. sz. a)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem IIII. nonas Januarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 255. l.)

51.

IV. Orbán pápa a pannonhalmi apátnak meghagyja, hogy az a soproni esperestség ügyében hozott itéletet végrehajtsa. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio . . . Abbati Sancti Martini de Pannonia Ordinis Sancti Benedicti, Jauriensis Diocesis, salutem etc. Exhibita nobis dilecti filii magistri Irenei Canonici Jauriensis petitio continebat: quod cum nos in causa, que inter ipsum ex parte una, et venerabilem fratrem nostrum . . . Episcopum ac magistrum Petrum, nepotem et procuratorem eius, Canonicum Jaurienses, super vacante Archidiaconatu Supruniensi in Ecclesia Jauriensi, ad collationem ipsius Episcopi pertinente, in quo is et dictus magister se ius dicebant habere, ex altera orta extitit, per appellationem suam ad Sedem Apostolicam legitime devoluta, dilectum filium nostrum G. Sancti Georgii ad Velum Aureum Diaconum Cardinalem dedissemus partibus auditorem; libellis tandem coram eo hinc inde porrectis, partibus placuit, quod venerabilis frater noster S(tephanus) Prenestinus Episcopus componeret inter eas, qui a nobis super hoc vive vocis oraculo plenam auctoritatem obtinuit et liberam potestatem. Eo itaque, ac eodem magistro Petro in ejusdem Episcopi Prenestini presentia constitutis, idem Petrus tam pro se quam pro dicto Episcopo Jauriensi, a quo transigendi, componendi, ac compromittendi speciale mandatum et liberam potestatem habebat, nec non et idem pro se super hujusmodi questione sponte, libere ac absolute in prefatum Episcopum Penestrinum compromittere curaverunt. Postmodum vero lite super libellis pro sua parte coram jamdicto Episcopo Prenestino porrectis legitime contestata, Episcopus ipse, inspectis processibus, actis, munimentis et rationibus coram eo exhibitis, nec non auditis, que partes dicere ac proponere voluerunt, consideratis etiam que ad pacem, tranquillitatem et bonum statum utriusque partis facerent, supra-

dictos Episcopum Jauriensem et magistrum Petrum ab impetitione sua super eodem Archidiaconatu Supruniensi sententialiter absolvit, et absolutos esse decrevit. Supradicta quoque auctoritate nostra super provisione sibi facienda de dignitate vel personatu cum cura, vel sine cura, que vel qui in Ecclesia Jauriensi tunc vacabat vel primo vacaret, ac de capellis vel redditibus capellarum ad collationem ipsius Episcopi pertinentium usque ad certum annuum valorem quandam ordinationem se ac dicto magistro Petro presentibus edidit, dignitatem seu personatum et capellas hujusmodi sibi conferendas Apostolicę donationi reservans, et decernens irritum et inane, si secus de hiis quavis auctoritate contigerit attemptari, prout in publico instrumento confecto exinde ac sigillo ipsius episcopi Prenestini signato plenius continetur. Nos itaque ipsius Irenei supplicationibus inclinati, huiusmodi ordinationem, reservationem et decretum per eundem Episcopum edita in hiis, que ipsum contingunt rata et firma habentes, eadem auctoritate Apostolica duximus confirmanda. Ideoque discretioni tue mandamus, quatenus ordinationem, reservationem et decretum predicta in hiis, que pro eodem magistro I(reneo) faciunt, auctoritate nostra per te vel alium executioni demandes, contradictores etc. etc. compescendo. Non obstante, si dicto Episcopo Jauriensi aut aliquibus aliis a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, quodque, ad id compelli vel suspendi aut interdici, seu excommunicari non possint, et quod alius nequeat de personatibus, dignitatibus, aliisque beneficiis ad ipsius Episcopi collationem spectantibus, aliquibus providere per ipsius Sedis litteras non facientes plenam et expressam de indulto hujusmodi mentionem, seu aliqua indulgentia Sedis eiusdem, per quam executio hujusmodi impediri valeat, vel differri, et de qua in nostris litteris fieri debeat mentio specialis. Datum apud Urbem Veterem IIII. Nonas Januarii; Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 258. l.)

52.

IV. Orbán pápa János győri esperestnek megengedi, hogy esperestségén kivül más egyházi javadalmat birhasson még. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio Joanni Archidiacono Jauriensi, nepoti venerabilis fratris nostri . . . Episcopi Penestrini salutem etc. Volentes tibi tue devotionis meritis, intuitu quoque venerabilis fratris nostri . . . Episcopi Penestrini, cuius nepos existis, gratiam facere specialem, tuis et eiusdem Episcopi precibus inclinati, devotioni tue, ut preter Archidiaconatum Jauriensis Ecclesie curam animarum annexam habentem, quem te canonice proponis adeptum, unicum aliud ecclesiasticum beneficium, etiam si sit personatus vel dignitas, et similis ei cura immineat, licite recipere, si tibi in Regno Ungarie canonice offeratur, et cum predicto Archidiaconatu retinere libere valeas, constitutione Generalis Concilii non obstante, auctoritate presentium indulgemus: proviso quod Archidiaconatus et beneficium huiusmodi debitis non fraudentur obsequiis, et animarum cura in eis nullatenus negligatur. Nulli ergo etc. nostre concessionis etc. Datum apud Urbem Veterem II. nonas Januarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m 1. k. 258. l.)

53.

IV. Orbán pápa a veszprémi püspöknek meghagyja, hogy Róbertet, kinevezett valkói esperestet, esperestségébe igtassa. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Vesprimiensi salutem etc. Dilectus filius Robertus Subdiaconus noster, Cantor Ecclesie de Possega, Capellanus venerabilis fratris nostri . . . Episcopi Penestrini, in nostra proposuit presentia constitutus, quod venerabilis frater noster . . . Penestrinus Episcopus, cui conferendi per se, vel per alium aut alios personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que venerabilis frater noster Timotheus Zagrabiensis Episcopus, tunc electus, promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat, concesseramus per nostras sub certa forma litteras liberam facultatem, Archidiaconatum de Uulto (Valko), nec non Canonicatum et prebendam, quos idem Episcopus predicte promotionis tempore in Quinqueecclesiensi Ecclesia obtinet, cum omnibus iuribus et pertinentiis suis tibi predictarum litterarum auctoritate contulit, et providit de illis, teque de ipsis per suum annulum investivit, prout in instrumento publico inde confecto dictique Penestrini Episcopi sigillo signato plenius continetur. Nos itaque dicti Roberti supplicationibus inclinati, quod ab eodem Episcopo Prenestino factum est in hac parte, ratum et firmum habentes, id per nostras litteras duximus confirmandum. Quocirca fraternitati tue mandamus, quatenus per te, vel per alium seu alios, predictum Robertum, vel procuratorem suum eius nomine iuxta prefati instrumenti tenorem in corporalem possessionem Archidiaconatus et prebende predictorum auctoritate nostra inducens, et defendens inductum, facias eum in dicta Ecclesia ad Archidiaconatum ipsum admitti, et ad prefatam prebendam in Canonicum recipi, et in fratrem, non obstante certo ipsius Ecclesie Canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Aposto-

lice, sive quacumque firmitate vallato, aut si in eadem Ecclesia direximus pro aliis scripta nostra, seu si Sedis predicte aut legatorum ipsius vel quacumque alia auctoritate in ea in Canonicos aliqui sunt recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus per hoc ad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum vel dignitatum nullum volumus preiudicium generari, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, et ad id compelli, quodque interdici, suspendi vel excommunicari non possint et quod de beneficiis et personatibus vel dignitatibus ad collationem eorum spectabilibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, que de indultu huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, sive qualibet alia indulgentia dicte Sedis, per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, et de qua in nostris litteris fieri debeat mentio specialis, seu quod idem Robertus alias beneficiatus existit. Contradictores stb. compescendo. Datum apud Urbem Veterem II. Idus Januarii. Anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 260. l.)

54.

IV. Orbán pápa Eventius zágrábi kanonokot egyházi javadalmában megerősíti. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio Eventio presbitero, Canonico Zagrabiensi, salutem etc. Que de Sedis Apostolice auctoritate procedunt, sue debent firmitatis robore muniri, ut et futuris temporibus valeant illibata consistere, et optata de illis possit utilitas provenire. Sane tua nobis exhibita petitio continebat, quod cum nos venerabili fratri nostro S(tephano) Penestrino Episcopo conferendi per se, vel per alium personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que venerabilis frater no-

ster Timotheus Zagrabiensis Episcopus promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat, ac faciendi personas ipsas ad beneficia huiusmodi, si in Ecclesiis collegatis existerent, in canonicos recipi et in fratres, nec non contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, liberam concessissemus per nostras litteras facultatem, demum idem Episcopus Prenestinus tibi Capellano suo auctoritate litterarum ipsarum canonicatum et prebendam, quos dictus Episcopus Zagrabiensis tempore sue promotionis in Zagrabiensi Ecclesia obtinuerat, per huiusmodi promotionem iamdicti Episcopi Zagrabiensis vacantes, cum domibus, curia, et omnibus iuribus, et pertinentiis suis contulit, et de ipsis providit, teque presentialiter investivit per suum annulum de eisdem; decernens irritum et inane, si secus de canonicatu et prebenda huiusmodi quavis auctoritate contingeret per aliquem attemptari, prout in publico instrumento confecto exinde, ac sigillo ipsius Episcopi Penestrini signato plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, quod ab eodem Episcopo Prenestino super premissis factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus stb. communimus. Tenorem autem ipsius instrumenti de verbo ad verbum presentibus fecimus annotari: qui talis est.

Stephanus stb. (István bibornokpüspök határozata következik alább 76. sz. a.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem XVII. Kal. Februarii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 260. l.)

55.

IV. Orbán pápa ugyanazon ügyben intézkedik. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Colocensi, et dilecto filio Abbati de Toplica Cisterciensis Ordinis Zagabriensis Diocesis salutem etc. Que de Sedis stb. provenire. Sane petitio dilecti filii Eventii presbiteri Canonici Zagabriensis, Capellani venerabilis fratris nostri S. Episcopi Prenestini, nobis exhibita continebat, quod cum nos eidem Episcopo etc. Quocirca mandamus, quatenus dictum Eventium vel procuratorem suum eius nomine in possessionem canonicatus, prebende, domorum, iurium et pertinentiarum ipsorum, amoto exinde quolibet detentore, vos vel alter vestrum per vos, vel per alium aut alios, auctoritate nostra inducatis et defendatis inductum, facientes eum in dicta Ecclesia in canonicum recipi et in fratrem, sibi stallo in choro et loco in capitulo cum plenitudine iuris canonici assignatis; non obstante statuto de certo canonicorum numero iuramento vel confirmatione Apostolica seu quacumque firmitate vallato, aut si pro aliis in dicta Ecclesia direximus scripta nostra, vel si Sedis Apostolice, vel legatorum eius aut quacunque auctoritate in ea in canonicos aliqui sint recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus propter hoc quo ad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum vel dignitatum seu prebendarum nolumus preiudicium generari, vel si aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, quodque ad id compelli vel interdici aut suspendi seu excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus vel dignitatibus seu prebendis ad collationem ipsorum spectantibus nulli valeat provideri per ipsius sedis litteras, non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, seu qualibet alia indulgentia sedis eiusdem, de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris (litteris) fieri

mentionem, et per quam effectus executionis huiusmodi impediri valeat, vel differri, aut si dictus presbiter alias beneficiatus existat. Contradictores etc. Datum apud Urbem Veterem XVII. Kal. Februarii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 261. l.)

56.

IV. Orbán pápa István prenesztei bibornokpüspök határozatát, mely által János győri esperestnek a zalai esperestséget oda rendelte, megerősiti. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio Joanni Archidiacono Jauriensi, Capellano nostro, nepoti venerabili fratris nostri . . . Episcopi Prenestrini, salutem etc. In nostra proposuisti presentia constitutus, quod venerabilis frater noter . . . Penestrinus Episcopus, cui conferendi per se vel per alium aut alios personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que venerabilis frater noster Timotheus Zagabriensis Episcopus tum electus promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat, concesseramus per nostras sub certa forma litteras facultatem liberam, Archidiaconatum Zaladiensem, necnon canonicatum et prebendam, quos idem Episcopus promotionis sue tempore in Vesprimiensi Ecclesia obtinebat, cum iuribus et pertinentiis suis tibi predictarum litterarum auctoritate contulit, et providit de illis, et dilectum filium Thomasinum notarium suum tuo nomine de ipsis per suum annulum investivit, prout in instrumento publico inde confecto dictique Penestrini Episcopi sigillo signato plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, quod ab eodem Episcopo Penestrino factum est in hac parte, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patronicio

communimus. Tenorem autem ipsius instrumenti de verbo ad verbum presentibus facimus annotari; qui talis est:

Stephanus stb. (következik István bibornok-püspöknek határozata mint alább 77. sz. a.)

Nulli ergo nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem V. Idus Martii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 263. l.)

57.

IV. Orbán pápa Magyarország főpapjainak meghagyja, hogy a magyar királyi családnak a tatárokkali összeházasodását akadályoztassák. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopis et Episcopis, aliisque Prelatis Ecclesiarum per Regnum Ungarie constitutis, salutem etc. Per facti evidentiam tibi et universitati fidelium de Regno Ungarie in populum deplorandum agnoscitur, qualiter dampnabilis feritas Tartarorum suam potentiam ad Christiane religionis exterminium experitur. Digne igitur non solum admiratione concuti, sed debemus etiam stupore perfundi, dum per aliquos fidedignos, corde tamen anxios et oculis lacrimosos, nobis asseritur, quod karissimis in Christo filiis nostris Bele Ungarie et Stephano primogenito eius Regibus illustribus a Tartarorum calliditate subdola per quosdam fallaces ipsorum nuncios, vel potius exploratores pestiferos suadetur, ut iidem Reges eis parentele vinculo, vel quocumque alio amicabili federe studeant alligari, quasi astutia Tartarorum ipsorum Reges eosdem ita fore simplices arbitretur, ut nolint habere pre oculis, qualis in iamdicto Regno facta per ipsos olim fuerit effusio sanguinis innocentis. Ha Deus! que conuentio lucis ad tenebras, vel quid ad plebem catholicam et

devotam cum confidelium communione perfida seu dampnatorum hominum participatione dolosa, vel quid etiam lupos rapaces et perditionis ac dispersionis semper avidos cum pastoris eterni contumelia, et agni celestis offensa ovium gregi mitissimo applicari, vel columbas colubris çouniri? Ha Deus! quid ad gentem impiam et a sancti nominis tui notitia penitus alienam? ad hoc intendere, ut redemptos glorioso pretio sui sanguinis sub quodam consanguinitatis vel affinitatis, aut confederationis amictu possint sue perfidie contagio maculare, ac in illam per consequens devenire potentiam, ut de Ungarie partibus et locis conterminis deleatur omnis tue reverentia maiestatis. Hac enim de causa utrique Regum ipsorum nostras dirigimus litteras inter alia continentes, ut sit eis in odium temporibus audivisse preteritis, vel in diebus audire futuris, quod gens tam spurcida, tam prophana, cum eis, aut cum aliquibus aliis personis eximiis Regni eiusdem commune quid habeant, nisi forte quod veniat ad Regis eterni cultum beatissimum, si tamen hoc ei desuper sit concessum, vel quod opportuno loco et tempore se videat sub vexillo sue celsitudinis, favente virtutis Divine subsidio ruinam irreparabilem incurrisse. Rogamus itaque universitatem vestram affectione, qua possumus, ac etiam sub pena excommunicationis, quam eo ipso, si contrafeceritis, incurratis, vobis per Apostolica scripta districtius inhibemus, quatenus huiusmodi parentelis et confederationibus iniendis, vel habendis tractatibus super hiis, et similibus inter ipsos, vestram omnino presentiam adimatis, ac nullum super hiis prestatis auxilium, consilium vel favorem; sed omni virtute, qua poteritis, tam indignis affectibus et iniquis operibus resistatis, ut Apostolice Sedi sit delectabile circa vos sue benevolentie gratiam ampliare, si agnoscat per effectum operis, quod in affecto vestro geritur, ut nihil a Regibus memoratis vel quibuscunque aliis in detrimentum catholice fidei, vel in iacturum fidelium presumatur. Datum apud Urbem Veterem V. Kal. Februarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 265. l.)

58.

IV. Orbán pápa Farkas mesternek, választott székesfehérvári prépostnak meghagyja, hogy négy holnap alatt Romában jelenjen meg. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio magistro Forcasio Electo in Prepositum Ecclesie Albensis ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, Vesprimiensis Diocesis, aule carissimi in Christo filii nostri . . . Regis Ungarie illustris Vice-Cancellario, salutem etc. Tue devotionis puritas efficaciter persuadet, quod tuis libenter intendentes profectibus ab hiis, que tibi dispendium possent affere, opportune subventionis remedio tuam studeamus personam favorabiliter preservare. Sane lecta coram nobis petitionis tue series continebat, quod licet tu, qui in Prepositum Albensis Ecclesie canonice, ut asseris, es electus, in votis habueris, pro petenda confirmatione huiusmodi electionis infra tempus Electis Ecclesiarum ad petendum electionum suarum confirmationis munus a iure statutum, ad Apostolicam Sedem personaliter te conferre; tamen discriminibus guerrarum, que in illis invaluere partibus, tibi super hoc impedimenti obicem opponentibus, nequis commode huiusmodi tuum in hac parte desiderium adimplere; super quo ne id tibi ad negligentie culpam futuris forsan possit temporibus imputari, per nostram provideri sollicitudinem suppliciter postulasti. Tuis igitur supplicationibus inclinati, tibi ad veniendum ad nostram presentiam pro dicte confirmationis tue munere postulando quatuor mensium spatium indulgemus; ita quod infra illud propter hoc ad sedem prefatam accedere tenearis. Nulli ergo etc. nostre concessionis etc. Datum apud Urbem Veterem II. Idus Februarii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 266. l.)

59.

IV. Orbán pápa az erdélyi püspöknek meghagyja, hogy István papot, ki magát védelmezvén, emberölést elkövetett, az egyházi büntetés alól felmentse. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Ultrasilvano salutem etc. Accedens ad presentiam nostram Stephanus presbiter, lator presentium, tue Diocesis, nobis exposuit: quod cum quidam laicus maligno ductus spiritu armata manu ad hospitium eius accedens, eum occidere niteretur, idem presbiter ad defensionem suam quendam cultellum, quem portabat ad latus exerens, cum aliter non posset evadere, utebatur eo pro eodem laico terrendo comminatione, non ictu; ipse vero laicus ad eiusdem presbiteri mortem aspirans, se in cultellum ipsum impegit, sicque vulneratus ex illo diem clausit extremum; propter quod nobis humiliter supplicavit, ut providere super hoc igitur misericorditer dignaremur. Quocirca mandamus, quatenus inquisita super hoc diligentius et cognita plenius veritate, si rem inveneris taliter se habere, et quod dictus presbiter in necessitatem huiusmodi se culpa propria non ingessit, aliudque canonicum non obstat, cum eodem pesbitero, quod hoc non obstante in suis ordinibus ministrare valeat, et beneficium ecclesiasticum, quod curam animarum nullatenus habeat, obtinere, auctoritate nostra dispenses, prout secundum Deum anime sue saluti videris expedire. Datum apud Urbem Veterem Idibus Aprilis, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 267. l.)

60.

IV. Orbán pápa intézkedése, hogy Endre papnak a székesfehérvári káptalanban kanonokság adattassék. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio . . . Preposito Ecclesie Strigoniensis etc. De dilecto filio Andrea clerico, nato dilecti filii Andree de Meniis laici Strigoniensis Diocesis, in etate tenera constituto, nobis datur intelligi, quod ipse Domino concedente, virum producere debeat moribus placidum et scientia gratiosum: hinc est, quod nos eum propter hoc gratiose prosequi ac favorabiliter intendentes discretioni tue mandamus, quatenus clericum ipsum per te vel per alium in Ecclesia Albensi Vesprimiensis Diocesis auctoritate nostra recipi facias in Canonicum et in fratrem, eique provideas de prebenda, si vacat ibidem ad presens, vel quam primum ad id obtulerit se facultas: non obstante statuto de certo canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Apostolice aut alia qualibet firmitate vallato, seu si in Ecclesia ipsa sunt aliqui nostra vel alia quavis auctoritate recepti, vel ut recipiantur insistant, quibus auctoritate presentium nullum volumus preiudicium generari; aut si dilectis filiis Capitulo eiusdem Ecclesie vel aliquibus aliis a Sede predicta indultum existat, quod ad receptionem vel provisionem alicuius compelli, aut excommunicari, suspendi vel interdici non possint, vel quod alius nequeat de prebendis eiusdem aliquibus providere per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, seu alia qualibet ipsius Sedis indulgentia, per quam effectus presentis gratie impediri valeat vel differri. Contradictores etc. Datum apud Urbem Veterem II. Kal. Maii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 267. l.)

61.

IV. Orbán pápa Girold owadi (óvári) pap számára néhány kápolnának birtokát erősiti meg. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio Giroldo de Owad (Óvár ?) clerico Jauriensis Diocesis salutem etc. Hiis, que nostra auctoritate fiunt, ut firma permaneant, et illibata consistant, libenter adicimus Apostolici roboris firmitatem. Sane petitio tua nobis exhibita continebat, quod cum nos olim venerabili fratri nostro . . . Episcopo Penestrino conferendi personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que venerabilis frater noster Tymotheus, Zagabriensis Episcopus tunc Electus, cuius nepos existis, promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat et contradictores etc. compescendi, per nostras sub certa forma litteras concessissemus liberam facultatem; idem Episcopus Penestrinus Sancti Laurentii de villa Files, Sancti Demetrii de Boren, Omnium Sanctorum de Nigwan et Sancti Martini de Minore Mortin Capellas, quas idem Zagabriensis Episcopus tempore sue promotionis in Diocesi Jauriensi habuerat, et que tunc per ipsius promotionem vacabant, te ad ipsas idoneum reputans, tibi canonice contulit auctoritate huiusmodi litterarum, teque de ipsis providit ac te per suum annulum investivit; decernens irritum et inane, si secus de capellis eisdem a quoquam contingeret attemptari, prout in instrumento publico inde confecto et ipsius Episcopi Penestrini sigillo munito plenius continetur. Nos igitur tuis supplicationibus inclinati, quod super hoc ab eodem Penestrino Episcopo factum est, ratum habentes et firmum, illud auctoritate Apostolica confirmamus etc. communimus; tenorem ipsius instrumenti de verbo ad verbum presentibus inseri facientes, qui talis est:

Stephanus stb. (mint alább 78. sz. a.)

Nulli ergo nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem XII. Kal. Julii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 268. l.)

62.

IV. Orbán pápa az esztergami érsekhez ugyanazon ügyben. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Hiis, que nostra auctoritate fiunt, ut firma permaneant et illibata consistant, libenter adicimus Apostolici roboris firmitatem. Sane petitio dilecti filii Giroldi de Owad clerici Jauriensis Diocesis, nobis exhibita continebat, quod cum nos olim venerabili fratri nostro . . . Episcopo etc. confirmandum. Quocirca fraternitati tue mandamus, quatenus eundem Giroldum vel alium loco sui in corporalem earundem capellarum possessionem inducas, per te, vel per alium, et defendas inductum, amoto ab eis quolibet illicito detentore; non obstante, si scripsimus in partibus illis specialiter vel generaliter super provisionibus aliorum, quibus quoad assecutionem aliorum beneficiorum nolumus preiudicium generari; aut si aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius compelli, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, per quam id impediri valeat vel differri. Contradictores etc. Datum apud Urbem Veterem XII. Kal. Julii. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 269. l.)

63.

IV. Orbán pápának intézkedései a pogány kunok ellen. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabilibus fratribus . . . Strigoniensi et . . . Colocensi Archiepiscopis salutem etc. Pre nostris humiliter habentes oculis, qualiter fidei Catholice dignitatem instituerit virtus et sapientia Dei patris, quietem cordis seu tranquillitatem mentis habere non possumus, quando fidem ipsam impugnari vel deprimi nequiter persentimus: nostreque affectionis plenitudinem seu nobis infusam a Deo sincerissimam voluntatem ad hoc tota virtute dirigimus, ut defensionem ac exaltationem ipsius fidei sine mora magnifice procuremus. Sane carissimus in Christo filius noster B(ela) Illustris Rex Ungarie tanquam Princeps Catholicus, et in ampliationem Christiani nominis studiosus, pie considerans et prudenter advertens Regnum Ungarie consuetum numerosa multitudine fidelium abundare, propter incursum Tartarorum crudelium fuisse in cultoribus Catholice fidei, permittente Domino, graviter diminitum, ac super hoc volens de qualicunque remedio providere, cum providendi de alio competenti votiva sibi non occurreret promptitudo, Cumanos a cultu Catholice fidei alienos in Regnum ipsum ea, sicut asserit, conditione induxit, ut illi ex eis, qui pro exaltatione fidei ac restauratione Regni eiusdem devotis ibi mentibus susciperent incolatum, renasci fonte baptismatis et cultores perpetui deberent fieri Catholice puritatis. Sed ecce idem Rex, prout ex relatu sui nuncii specialis tristes accepimus, intentione sua laudabili enormiter remanet defraudatus, dum pauci de Cumanorum ipsorum maxima multitudine cum astutia multe fraudis ad ipsius Regni coloniam transeuntes, qui ad baptismale lavacrum pervenerunt, fidem dampnabiliter respuunt, quam in sacramento huiusmodi fallaciter susceperunt, reliquis, quorum numerus supra creditum est diffusus,

predictam fidem ita ducentibus in contemptum, quod ipsi non solum ad eam converti renuunt, prout ex premissa conditione tenentur, sed corporis et sanguinis Dominici sacramentum angelicis etiam potestatibus reverendum, habere derisui, sacerdotibus Christianis illudere, ecclesias in stabula commutare, ac etiam prophanare, nec non turpitudines horridas et nephandas in eis perpetrare presumunt: uxores autem Chistrianorum et virgines aliasque solutas mulieres de sacro fonte renatas vi opprimunt, ac eis nequiter abutuntur, Christianos passim et indifferenter perimunt, si a nemine in talis perpetracione flagitii videantur, aliaque tam horrida seu terribilia visu et indigna relatu committunt, quod in illa parte Regni predicti, que de ipsorum contagiosa presencia maculatur, fides labitur, libertas cónculcatur Ecclesie, multisque pressuris et dispendiis Regie Serenitas afficitur dignitatis; propter quod imminet non immerito formidandum, ne prefatum Regnum processu temporis caderet a titulo Catholice claritatis, si, quod absit, spurcitia gentilium ibi pro suo voto dampnabili susciperet incrementum. Quare pro parte supradicti Regis instanter petebatur a nobis, ut super hiis providere de opportuno consilio et festino subsidio curaremus. Cum itaque Apostolici sollicitudo deposcat officii super tanta diversitate discriminum celere ac salubre remedium adhibere; nos qui potissime in mente gerimus, ut que ad salutem fidelium sunt Divinitus instituta, in suo robore conservemus, affectibus procurando promptis et liberis, ut evanescant omnia, que Divine sunt opposita beneplacito Maiestatis, fraternitati vestre per Apostolica scripta in virtute obedientie sub excommunicationis pena districte precipiendo mandamus, quatenus, si premissa veritate nituntur, vos vel alter vestrum universos Cumanos predictos per vos aut alios, sicut efficacius poteritis, moneatis, ut illi ex eis, quibus provenit perceptio gratie baptismalis, fidem Catholicam firmiter et reverenter observent; reliqui vero infra certum terminum eis a vestra prudentia prefigendum, iuxta conditionem predictam sacramentum baptismatis, fidemqne prefatam devoto corde suscipere non omittant, predictis nequitiis et flagitiis a se penitus relegatis; ita quod illius felicitatis et glorie mereantur esse participes, ad quam iuxta providentiam conditoris

omnium soli perveniunt fidei Catholice professores, quamque Regis eterni benignitas post eius in alta celorum ascensionem mirabilem pervenire voluit suam collentes beatissimam Deitatem. Si vero ipsi cor suum posuerint adamantem, ita ut nec igne caritatis, nec memoria Dominice passionis, nec Divini verbi malleo confringantur, illumque contempnant agnoscere, sine cuius cultu celebri et devoto omnis labor amittitur, et nunquam ad celi patriam pervenitur; vos ex tunc contra huiusmodi baptizatos Cumanos ad observationem fidei compellendos, nec non contra reliquos universos, qui viam veritatis effugiunt et lucis aggregari filiis dedignantur, de Regno ipso eiusque finibus penitus expellendos, per vos et alios, in quorum labiis Divini eloquii gratia sit diffusa, verbum crucis tam in Ungaria, Polonia et Boemia, quam in Austria et aliis provinciis eidem Regno adiacentibus predicetis. Nos enim de Omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus vere penitentibus et confessis, qui propter hoc, crucis assumpto signaculo, negotium huiusmodi devota mente et pura conscientia prosequentur, illam concedimus veniam peccatorum, idemque privilegium elargimur, que transeuntibus in terre sancte subsidium in Generali Concilio a Sede Apostolica sunt concessa. Volumus autem, ut predicationi crucis, que auctoritate Apostolica fit pro subsidio Livonie, Curonie, Estonie ac Pruscie, nullum ex huiusmodi predicatione vestra preiudicium generetur. Vos itaque huiusmodi negotium sub fiducia vobis speciali commissum, sic sapienter et fideliter exequi studeatis, ut predictis Regi et Regno votiva exinde consolatio et nobis spiritualis multitudo letitie, ac vobis gratie Divine premium et favoris nostri proveniat incrementum. Datum apud Urbem Veterem II. Idus Julii, (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 269. l.)

64.

IV. Orbán pápa megerősiti IV. Béla királynak Vissegrád várát és Pilis megyét tárgyazó, Mária királyné számára tett adományát. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi, salutem etc. Justa desideria carissime in Christo filie nostre M(arie) Illustris Regine Ungarie, que per Dei gratiam vigilanter insistere dicitur operibus pietatis, auditu benigno suscipere et promptis delectamur affectibus adimplere. Sane ipsius Regine et carissimi in Christo filii nostri B(ele) Illustris Regis Ungarie, viri eius, exhibita nobis petitio continebat, quod idem Rex illa deploranda discrimina, que Regno Ungarie intulit impietas horrida Tartarorum, clementer attendens, provide ac pie disposuit, ut in locis convenientibus ipsius Regni faceret castra construi, per que fidelium posset salus et defensio procurari. Cum autem dicta Regina quendam montem tunc desertum in silva, que Pelys dicitur, existentem pro castro ad defensionem viduarum et orphanorum contra hostilitatem Tartaricam, que formidabilis imminebat, inibi construendo ab ipso Rege dari sibi cum instantia petivisset, idem Rex, qui etiam Baronibus et aliis suis fidelibus loca huiusmodi pro faciendis munitionibus concedebat, prefate Regine liberali dextra montem donavit eundem, in quo ipsa de auro et ornamentis suis propriis, sertis videlicet aureis et monilibus ac rebus aliis pretiosis, que secum de domo paterna portavit, castrum, quod Wyssegrad dicitur, fecit opere sumptuoso construi, ad quod necessitatis tempore vidue, orphani ac fideles alii receptacula propria non habentes possent confugere, et ab hostili rabie tamquam in domo refugii se tueri. Postmodum vero prefatus Rex, pensata magnitudine sumptuum, quos dicta Regina pro huiusmodi opere faceret, ei castrum ipsum cum Comitatu et districtu de Pelys Regia liberalitate, ac titulo donationis per-

petuo valiture dedit, tradidit, sicut montem concesserat memoratum, ductus illa consideratione potissime, quod cum eadem Regina quoddam monasterium in insula Danubii ad honorem Gloriose Virginis Marie construi fecisset de propriis bonis suis, Regie decebat Altitudinis claritatem, quod ipse sicut de aliorum bonorum suorum affluentia, ita et de suis liberis honorem dignum impenderet Maiestati omnium Conditoris. Sic etenim per inspirationem Dei mirificam factum esse conspicitur, quod idem Rex ad gloriam Regis et Regine celorum carissimam in Christo filiam nostram Margaritam, natam suam, obtulit Gloriose Virgini, suis laudibus in eodem monasterio perpetuo servituram. Et quia plurime generose virgines Regni predicti, fere centum numero, in monasterio ipso ad Divine laudis obsequium devote ac humiliter convenerunt, voluit Rex prefatus, ut huiusmodi ancille Christi urgente necessitatis tempore se in eodem castro recipere valeant, et in eius secretario virtutum Domino famulari. Porro ut libera disponendi ac ordinandi de ipso castro penes Reginam prefatam potestas remaneat et facultas, idem Rex de consilio Prelatorum et prefati Regni Baronum inter alia statuit ordinando, ut Regina ipsa predictum castrum uni ex dictorum Regis et Regine liberis, qui magis eidem Regine fuerit obsecutus, in vita donare vel in morte legare valeat, prout eius placuerit voluntati, sicut in patentibus litteris eiusdem Regis confectis exinde suaque aurea bulla munitis plenius continetur. Quare pro parte ipsorum Regis et Regine instanter petebatur a nobis, ut cum proventus ac redditus montis, Comitatus et Districtus ipsorum tempore donationis, concessionis et traditionis huiusmodi valorem quinquaginta marcarum argenti non excederent annuatim, donationem, concessionem et traditionem easdem, ac statutum et ordinationem huiusmodi, non obstantibus constitutionibus contrariis, que inter virum et uxorem donationes fieri prohibent, Apostolico curaremus munimine roborare. Nos itaque considerantes attente ius prohibite donationis huiusmodi non amare, nec tamquam inter infestos fore tractandum, sed tamquam inter maximo coniunctos affectu, et solam timentes inopiam, quod profecto ad donatoris et donatorie magnificentiam ac doni exiguitatem respectu habito, locum sibi non vendicat

in hoc casu, et quod etiam tam pie et honeste cause ad id Regem induxerunt eundem, donationem, concessionem et traditionem, statutum et ordinationem predictam, sicut alias provide facta sunt, rata et firma habentes, ea non obstantibus constitutionibus ipsis auctoritate Apostolica duximus confirmanda. Quocirca mandamus, quatenus dictam Reginam non permittas super premissis contra huius confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. compescendo. Non obstante, si aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod suspendi vel interdici aut excommunicari non possint per ipsius sedis litteras non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem; sive aliqua ipsius Sedis indulgentia, per quam attributa in hac parte tibi iurisdictio impediri valeat aut differri, et de qua in nostris litteris fieri debeat mentio specialis. Datum apud Urbem Veterem Idibus Julii. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 271. l.)

65.

IV. Orbán pápa Béla szlavoniai herczeg számára megerősiti IV. Béla királynak az ország több végváraira vonatkozó adományát. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio nobili viro B(ele) Duci Sclavonie salutem etc. Pro fidei meritis, que per Christi gratiam rutilare comprobaris, te libenter speciali favore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur; firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorum ab Apostolica Sede perceperis, tanto ei ferventiori studio te oportuno tempore studebis devotum per effectum operis exhibere. Sane petitio tua nobis exhibita continebat, quod carissimus in Christo filius noster B(ela) Ungarie

Rex Illustris, pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum, de Supprio et Ferreum Castra Regni Ungarie in confinio eius sita, eidem Regno, si ea, quod absit, ad hostes pervenirent ipsius, gravia dispendia imminerent, et quod eadem castra per te utilius possent quam per alium gubernari, ea tibi Regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti Regis confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque tuis et prefati Regis supplicationibus inclinati, donationem huiusmodi, sicut provide facta est, ratam et firmam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus etc. Nulli ergo etc. nostre confirmatione etc. Datum apud Urbem Veterem Idibus Julii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 272. l.)

66.

IV. Orbán pápa ugyanazon ügyben az esztergami érsekhez.
1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Pro fidei meritis, qua per Christi rutilare gratiam dilectus filius nobilis vir B(ela) Dux Sclavonie comprobatur, eum libenter speciali favore prosequimur, et que sibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur; firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorem ab Apostolica Sede perceperit, tanto ei ferventiori studio se oportuno tempore studebit devotum per effectum operis exhibere. Sane petitio sua nobis exhibita continebat, quod carissimus in Christo filius noster B(ela) Ungarie Rex Illustris, pater suus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum, de Supprio et Ferreum Castra Regni Ungarie in confinio eius sita, eidem Regno, si ea, quod absit, ad hostes pervenirent ipsius, gravia dispendia imminerent, et

quod eadem Castra per eum utilius possent quam per alium gubernari, ea ipsi Regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti Regis confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque ipsius Ducis et prefati Regis supplicationibus inclinati, donationem huiusmodi, sicut provide facta est, ratam et firmam habentes, eam auctoritate Apostolica duximus confirmandam. Quocirca mandamus, quatenus prefatum Ducem non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. compescendo. Non obstante, si aliquibus a sede Apostolica sit indultum etc. specialis. Datum apud Urbem Veterem Idibus Julii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 272. l.)

67.

IV. Orbán pápa Béla szlavoniai herczeg számára megerősiti IV. Béla királynak egy másik adományát. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio nobili viro B(ele) Duci Sclavonie salutem etc. Quia Deo et Ecclesie devotus esse dinosceris, personam tuam libenter prosequi volumus benigni exhibitione favoris. Hinc est, quod nos obtentu carissimorum in Christo filiorum nostrorum . . . Regis et Regine Ungarie Illustrium, quorum natus existis, tuis iustis supplicationibus annuentes, de Baragna, Vulco, Simigio, Zala et Olcha Castra cum iuribus et pertinentiis eorundem, nec non sales aquaticos ad Ducatum tuum Sclavonie, prout asseris, pertinentia, sicut ea iuste possides et quiete, tibi auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem Idibus Julii. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 273. l.)

68.

IV. Orbán pápa IV. Béla királynak Belin és Sz.-Demerre vonatkozó adományát leánya Anna, Radoszlaw gakicziai herczeg özvegye, és fiai számára megerősiti. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilectis filiis nobili mulieri Agne vidue Ducisse Galitie, de Bosna et de Mazo Domine, ac nobilibus viris Michaeli et Bele natis eiusdem salutem etc. Cum a nobis petitur stb. Exhibita siquidem nobis vestra petitio continebat, quod carissimus in Christo filius noster B(ela) Ungarie Rex Illustris, pater tuus, filia Ducissa, quondam Radizlao, Duci Galicie, viro tuo, et tibi, predicta Ducissa, vestrisque heredibus in perpetuum quasdam terras et possessiones, que Belin et de Sancto Demetrio nuncupantur, cum iuribus et pertinentiis earum, sicut ad Regem spectabant eundem, liberali dextra concessit, tradidit et donavit, prout in patentibus litteris ipsius Regis confectis exinde suoque sigillo munitis plenius dicitur contineri. Nos itaque obtentu prefati Regis, et carissime in Christo filie nostre M(arie) Illustris Regine Ungarie, matris tue, prefata Ducissa, qui pro te vobisque, filii Michael et Bela, nepotibus suis, predicti Ducis filiis et heredibus, Apostolicam gratiam implorari fecerunt, vestris supplicationibus inclinati, quod ab eodem Rege super concessione, traditione et donatione huiusmodi provide factum est, ratum et firmum habentes, terras et possessiones predictas, sicut eas iuste ac pacifice possidetis, vobis auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem Veterem Idibus Julii. Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 273. l.)

69.

IV. Orbán pápa a nyitrai püspöknek meghagyja, hogy káplánja Sixtus számára egyházi javadalomról gondoskodjék. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Nitriensi salutem etc. Apostolice benignitatis affectum potissime circa illos debemus exponere, de quibus evidentie claritas innuit, quod sint digni speciali gratia et honore. Sane dilectus filius magister Sistus, Capellanus noster, scolasticus Strigoniensis, clericus et nuncius carissimi in Christo filii nostri B(ele) Ungarie Regis Illustris, morum et scientie meritis iuvari dinoscitur, ut a nobis gratiosa benivolentia foveatur. Cum itaque idem Capellanus Archidiaconatum, quem in Ecclesia Jauriensi pacifice se obtinere proponit, velit, sicut asserit, libere resignare; nos ei obtentu prefati Regis, nec non dictorum meritorum intuitu, volentes gratiam facere specialem, fraternitati tue mandamus, quatenus eidem Capellano in Zagrabiensi, vel aliqua Cathedrali, aut alia Ecclesia provincie Strigoniensis, de personatu vel dignitate cum cura, vel sine cura, et etiam de prebenda, si vacant ad presens, vel quam cito se facultas obtulerit, auctoritate nostra per te, vel per alium providere procures, faciens eum in Ecclesia, in qua ei duxeris providendum, in canonicum recipi et in fratrem, non obstante statuto de certo canonicorum numero, iuramento vel confirmatione Apostolica, seu quacunque firmitate vallato, vel si pro aliis ibidem scripta nostra direximus, quibus auctoritate presentium nolumus preiudicium generari, seu quod idem Capellanus alias beneficiatus existit; vel si aliquibus communiter vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, quodque ad id compelli, vel suspendi aut interdici seu excommunicari non possint, et quod alius de personatibus, dignitatibus, prebendis et beneficiis ad collationem vel electionem eorum spectantibus, nequeat aliquibus

providere per ipsius sedis litteras non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem; sive aliqua ipsius sedis indulgentia, per quam effectus huiusmodi gratie impediri valeat vel differri, et de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum in nostris litteris fieri debeat mentio specialis. Contradictores etc. Nos enim nichilominus irritum decernimus et inane, si secus de personatu vel dignitate ac prebenda huiusmodi Apostolica, vel quavis auctoritate alia a quoquam contigerit attemptari. Volumus autem, quod idem Capellanus, postquam personatum, vel dignitatem ac prebendam huiusmodi fuerit pacifice assecutus, Archidiaconatum resignet eundem, quem nos nichilominus ex tunc vacare decernimus eo ipso. Datum apud Urbem Veterem Idibus. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestaiból, Theiner id. m. I. k. 274. l.)

70.

IV. Orbán pápa Istvánt ifjabb magyar királyt inti, hogy nővérét Annát, galicziai özvegyherczegnét, birtokában ne háborgassa. 1264.

Urbanus Episcopus etc. carissimo in Christo filio Stephano Regi, primogenito carissimi in Christo filii nostri B(ele) Illustris Regis Ungarie, salutem etc. Mente vigili et animo diligenti debet illa omnia tua devitare sublimitas, in quibus de aculeo iniquitatis agitur, et offensa Dei, ac pupillorum et orphonorum iniuria contineri videtur. Sane carissima in Christo filia nostra Agna vidua, soror tua, Ducissa Galitie ac de Bosna, et de Mazo Domina, et dilecti filii Michael et Bela orphani nati eius, gravi nobis conquestione monstrarunt, quod tu eos de Bercz et Fizer Castris, ac Solomon et de Borsna villis, iuribusque et pertinentiis suis, que dicti Ducissa et orphani se diu iuste et pacifice asserunt possedisse,

contra iustitiam spoliasti, sicque ipse pro tua voluntate detines et eis restituere indebite contradicis. Quare ipsi et carissimus in Christo filius noster B(ela) Illustris Rex Ungarie, pater tuus, per nuntium specialem pro eis instanter postulari fecerunt a nobis, ut super hiis exhiberi sibi complementum iustitie faceremus. Nos itaque considerantes attente, quod de spoliatione et detentione huiusmodi non modicum tue fame deperit et saluti, maxime quia non solum predictos Ducissam et orphanos, sed etiam Regem ipsum cum superni Regis offensa, prout accepimus, graviter perturbasti, magnitudinem tuam attente rogandam duximus et monendam, quatenus provide considerans etc. exaltabit, ad sororis tue et orphanorum ipsorum iura vel ad quorumcunque bona fidelium te qui etc. inhiare, supradicta castra et villas cum iuribus et pertinetiis suis pro Divina et Apostolice Sedis ac nostra reverentia restituere affectu prompto et libero non omittas; ita quod tibi exinde Divine benedictionis ac nostre premium cum laudis humane preconio valeat provenire; alioquin cum patres orphanorum et judices viduarum simus a Domino constituti, eisdem Ducisse ac filiis, pro quibus in suis iuribus confovendis prefati patris tui benignitas etc. restituendum prefatis Ducisse et filiis castra, villas, iura et pertinentia memorata, monitione premissa, per censuram ecclesiasticam, sicut iustum fuerit, appellatione remota, compellaris. Datum apud Urbem Veterem XVII. Kal. Augusti. (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 276. l.)

71.

IV. Orbán pápa Egyed győrmegyei pap számára egy ó-budai kanonokságról intézkedik. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio . . . Preposito Ecclesie Sancti Georgii Strigoniensis salutem etc. Apostolice benignitatis affectum potissime circa illos debemus exponere, de quibus evidentie claritas innuit, quod sint digni speciali gratia et honore. Cum itaque, sicut dilectus filius magister Xistus Capellanus noster, clericus et nuntius carissimorum in Christo filiorum nostrorum B(ele) Regis et . . . Regine Ungarie Illustrium nobis asseruit, dilectus filius Egidius, presbiter Jauriensis Diocesis, secum pro ipsorum Regis et Regine obsequiis ad Apostolicam Sedem accesserit, et propter hoc non modicum laborarit, ac etiam commendatus de honestate morum et vite, nec non litterarum scientia, nondum sit assecutus beneficium ecclesiasticum, de quo commode possit sustentari, nos eundem presbiterum obtentu dictorum Regis et Regine paterna benevolentia prosequentes, discretioni tue mandamus, quatenus presbiterum ipsum, si est idoneus, in Ecclesia Budensi Vesprimiensis Diocesis, dummodo pro alio in eadem Ecclesia nondum direximus scripta nostra, facias auctoritate nostra per te vel per alium in canonicum et fratrem recipi, ac sibi de prebenda, si qua in Ecclesia ipsa vacat ad presens, vel quam cito se facultas obtulerit, providere procures. Non obstante statuto de certo canonicorum numero iuramento et confirmatione Apostolica seu quacunque firmitate vallato, aut si dilectis filiis Preposito et Capitulo eiusdem Ecclesie, ad quos canonicorum institutio in ea dicitur pertinere, a Sede Apostolica sit indultum, quod ad receptionem et provisionem alicuius minime teneantur, quodque ad id compelli vel suspendi, aut interdici seu excommunicari non possint, et quod alius nequeat de prebendis ad eorum collationem spectantibus aliquibus providere per ipsius Sedis litteras,

non facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem, sive aliqua indulgentia Sedis eiusdem, per quam effectus huiusmodi gratie impediri valeat vel differri, et de qua in nostris litteris fieri debeat mentio specialis. Contradictores etc. compescendo. Datum apud Urbem Veterem X. Kal. Septembris, Pontificatus nostri anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 277. l.)

72.

IV. Orbán pápa Bálint mestert esztergammegyei diakont születése törvenytelensége alól felmenti. 1264.

Urbanus Episcopus etc. dilecto filio magistro Valentino Diacono Strigoniensi salutem etc. Exemplo Domini, qui bonos benedictione prosequitur et dat virtutum meritis sue dona percipi largitatis, favore digno instruimur et eis adhibere subsidium, per quod honoris et fame suscipiant incrementum. Hinc est, quod cum sicut ex parte carissimi in Christo filii nostri B(ele) Ungarie Regis Illustris fuit propositum coram nobis, tu defectum natalium, quem de presbitero genitus et soluta pateris, studio bone conservationis et vite, litterarum scientia, et vite amplexu redimere dinoscaris, nos intuitu predicti Regis, qui per suum specialem nuntium Apostolicam pro te gratiam affectuosis precibus fecit implorari, volentes ut tu premium de probitate percipiens virtutum amplexui tempus deputasse preteritum et futurum adiicere delecteris, quod, huiusmodi non obstante defectu, in susceptis ministrare ordinibus et in presbiterum provenire ac beneficium ecclesiasticum, etiam si curam habeat animarum, et tibi alias canonice offeratur, obtinere valeas, maxime cum defectus ipse in illis partibus, sicut asseritur, sit occultus, tecum veris existentibus supradictis, Apostolica auctoritate de speciali gratia dispensamus; ita tamen, quod prout requiret onus beneficii,

quod deinceps obtinueris, te facias statutis temporibus ad ordines promoveri, et personaliter resideas in eisdem, alioquin huiusmodi gratia quoad beneficium ipsum nullius penitus sit momenti. Nulli ergo etc. nostre dispensationis etc. Datum apud UrbemVeterem X. Kal. Septembris. (Pontificatus nostri) anno tercio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 278. l.)

73.

IV. Orbán pápa a bizoni püspök érdekében tett intézkedéseit módosítja. 1264.

Urbanus Episcopus etc. venerabili fratri ... Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Olim tibi et venerabili fratri nostro Paulo Vesprimiensi Episcopo, tunc Preposito Ecclesie de Alba, super provisione venerabili fratri nostro ... Episcopo Bisinanensi in certa quantitate pecunie usque ad certum temporis spatium in tua provincia facienda, nostras sub certa forma litteras dicimur direxisse. Prelati quoque et clerici eiusdem provincie partem quantitatis huiusmodi pecunie predictarum litterarum autoritate ipsis imposite dicto Episcopo solvere, ut accepimus, inceperunt. Postmodum vero pro quodam alio Episcopo de Regno Sicilie, super provisione videlicet sibi ab Ecclesiis et Monasteriis Ungarie facienda, nostras sub certa forma litteras ad certum executorem dicimur destinasse, qui pretextu litterarum huiusmodi ordinavit, ut eidem Episcopo in centum et quinquaginta libris Turonensibus deberet a monasteriis dicte provincie annuatim usque ad triennium provideri. Tuque, cui dictus executor asseritur commisisse, ut provisionem huiusmodi dicto Episcopo iuxta ordinationem suam infra certum temporis spatium assignares,

eam sibi fieri in eadem provincia mandavisti, quandam Prelati et clerici eiusdem provincie, quos ad dictam provisionem faciendam intendebas compellere, recusaverint ipsam eidem Episcopo assignare. Cum itaque intentionis nostre non fuerit, nec existat, ut in predicta provincia, in qua pro eodem Bisaniensi Episcopo scripsimus, et dicta sibi exhibetur provisio, ut superius est expressum, deberet alii Episcopo dicti Regni in provisione consimili provideri: nos volentes super hoc paterna sollicitudine providere, fraternitati tue mandamus, quatenus, si est ita, non obstantibus aliquibus litteris impetratis, cuiuscunque tenoris fuerint, vel etiam impetrandis, que de presentibus non fecerint expressam mentionem, in negotio provisionis eiusdem Episcopi in dicta provincia pretextu talis commissionis tibi facte ulterius non procedas, nec super ipsa provisione permittas Prelatos, Collegia seu alias personas Monasteriorum et Ecclesiarum eiusdem provincie aliquatenus molestari, contradictores et molestatores per censuram ecclesiasticam, appelatione postposita, compescendo. Non obstante, si aliquibus, quod excommunicari, suspendi vel interdici non possint, a Sede Apostolica sit indultum. Datum apud UrbemVeterem III. Nonas Septembris (Pontificatus nostri) anno tertio.

(IV. Orbán pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 278. l.)

74.

A IV. Béla és fia István király által választott birák a budai káptalannak a cseh-tói halászó-helyet, mely a zintai révnél fekszik, vissza adatni rendelik. 1264.

Nos Philippus Strigoniensis, Schmaragdus Colocensis Archiepiscopi, Rolandus Banus totius Sclavonie, Magister Mauritius Tavarnicorum Domini Regis — — — —, Ladislaus

Vayvoda Transylvanus, Magister Baas Iudex Curie Illistris Regis, iudices ab utrisque Regibus pro utilitate Regni deputati significamus quibus expedit universis, quod piscinam Ecclesie Budensis Chechtov*) vocatam portui Zyntha adiacentem, decreuimus restitui Ecclesie Budensi memorate a quocunque detentore sine aliqua difficultate iustitia mediante. In cuius rei memoriam perpetuam presentibus duximus sigilla nostra authentica apponenda. Datum in Insula Sancte Marie in Vigilia Ascensionis Domini, anno eiusdem 1264.

(A pannlonhami konvent könyvtárában levő „Esztergomi oklevelek czím alatti gyüjteményből *Ráth Károly.*)

75.

Fülöp esztergami érsek engedménye, hogy az erdélyi szebeni lelkészek számára az ottani esperestség legyen első folyamodáson egyházi hatósági. 1264.

Philippus miseratione Diuina Sancte Strigoniensis Ecclesie Archiepiscopus eiusdemque loci Comes perpetuus, aule Regis Cancellarius, vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Vestra nouerit vniuersitas, quod nos de gratia speciali, qua dilectos nobis in Christo filios Decanum et Plebanos de Scibinio, ad nos et Ecclesiam nostram immediate pertinentes, fovere, diligere et defendere tenemur eisdem indulsimus, vt nullus citationem, uel appellacionem, ad nos eciam ex legitimis causis interpositam contra aliquem uel aliquos eorum facere presumpmat, nisi prius Decano eorum secundum iuris ordinem requisito, et si idem Decanus in exhibenda iustitia insufficiens apparuerit, negligens uel remissus, vt tunc demum in huiusmodi casibus ad nostram presentiam licite citetur et etiam appelletur. In cuius rei testi-

---

*) A Tissa mellett.

monium presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum Strigonii, anno Domini M°. CC°. sexagesimo. IIII. intrante Maio die sexto.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens; I. k. 79. l.)

76.

István prenestei bibornok püspök a pápa engedelméből Eventiusnak zágrábi kanonokságot adományoz. 1264.

Stephanus miseratione Divina Prenestinus Episcopus dilecto capellano suo Eventio presbitero salutem in Domino. Noveris nos recipisse litteras Apostolicas sub hac forma:

Urbanus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Penestrino salutem et Apostolicam benedictionem. Tuam volentes honorare personam et per honorem tibi exhibitum aliis providere, conferendi per te vel per alium aut alios personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que dilectus filius Thimotheus Zagrabiensis Electus promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat, ac faciendi personas ipsas ad beneficia huiusmodi, si in Ecclesiis collegiatis fuerint, recipi in canonicos et in fratres, nec non contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendi; non obstante certo ipsarum Ecclesiarum canonicorum numero, iuramento, confirmatione Sedis Apostolice sive quacunque firmitate vallato, aut si direximus in ea pro aliis scripta nostra, seu si Sedis eiusdem vel Legatorum ipsius aut quacunque auctoritate in eis in canonicos aliqui sunt recepti, vel ut recipiantur insistant, quibus per hoc quoad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum vel dignitatum preiudicium

nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, et ad id compelli, quodque interdici, suspendi vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus vel dignitatibus ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, aut quod eedem persone alias beneficiate existant, fraternitati tue liberam concedimus auctoritate presentium facultatem. Datum apud UrbemVeterem VII. Kal. Octobr. (Pontificatus nostri) anno tertio.

Harum igitur auctoritate litterarum canonicatum et prebendam, que venerabilis pater Timotheus Zagrabiensis Episcopus promotionis sue tempore in Zagrabiensi Ecclesia obtinebat vacantia per promotionem ipsius Episcopi, tibi cum domibus, curia et omnibus iuribus et pertinentiis suis conferimus et providemus de ipsis, te investientes presentialiter per nostrum annulum de eisdem. Non obstante certo ipsius Ecclesie canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Apostolice, sive quacunque firmitate vallato, aut si dominus Papa in ea pro aliis direxerat scripta sua, seu si Sedis Apostolice vel Legatorum ipsius, aut quacunque auctoritate in ea in canonicos aliqui sint recepti, vel ut recipiantur insistant, quibus per hoc quo ad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum, vel dignitatum preiudicium nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur et ad id compelli, quodque interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus vel dignitatibus ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, aut si alias

beneficiatus existis; decernentes etiam auctoritate predicta irritum et inane, si secus de huiusmodi canonicatu et prebenda quavis auctoritate contigerit per aliquem attemptari. Actum in hospitio nostro apud UrbemVeterem, presentibus venerabilibus patribus Dei gratia A. Urgellensi et Timotheo Zagrabiensi Episcopis, fratre Bentevegna, fratre Gratia de Ordine Minorum, et magistro Roberto Cantore de Posega, domini Pape Subdiacono, capellanis nostris, Thomasino notario, Jacobino clerico et Guidone Bono familiaribus nostris, et pluribus testibus ad hoc specialiter vocatis et rogatis. Anno Domini MCCLXIIII. Pontificatus domini Urbani Pape IIII. anno tertio, Indictione VII. die primo Januarii. In cuius rei testimonium presens publicum instrumentum fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari. Et ego Angelus de Palliano Sancte Romane Ecclesie Scriniarius predictis interfui, et ea de mandato eiusdem domini Cardinalis subscripsi, et rogatus fideliter publicavi.

(IV. Orbán pápa megerősítő okmányából, mint fenebb 54. sz. a.)

77.

István prenesztei bibornokpüspök a pápa engedelméből saját unokaöccsének, János győri esperestnek a zalai esperestséget adományozza. 1264.

Stephanus miseratione Divina Penestrinus Episcopus dilecto nepoti suo Joanni Archidiacono Jauriensi, domini Pape Capellano, salutem in Domino. Noveritis nos recepisse litteras Apostolicas in hac forma:

Urbanus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri ... Episcopo Penestrino, salutem et Apostolicam be-

nedictionem. Tuam volentes honorare personam, et per honorem tibi exhibitum aliis providere, conferendi per te, vel per alium aut alios personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que dilectus filius Tymotheus Zagrabiensis Electus promotionis sue tempore in Regno Ungarie obtinebat, ac faciendi personas ipsas ad beneficia huiusmodi, si in Ecclesiis collegatis fuerint, recipi in Canonicos et in fratres, nec non contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendi, non obstante certo Ecclesiarum ipsarum Canonicorum numero iuramento, confirmatione Apostolice Sedis sive quacunque firmitate vallato, aut si dreximus in ea pro aliis scripta nostra, seu si Sedis eiusdem vel Legatorum ipsius aut quacunque auctoritate in eis in Canonicos aliqui sunt recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus per hoc quo a assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum vel dignitatum preiudicium nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, et ad id compelli, quodque interdici, suspendi et excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus, vel dignitatibus ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, aut quod eedem persone alias beneficiate existant, fraternitati tue liberam concedimus auctoritate presentium facultatem. Datum apud UrbemVeterem VII. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

Harum igitur aucteritate litterarum Archidiaconatum Zaladiensem, Canonicatum et prebendam, quos venerabilis pater Tymotheus Zagrabiensis Episcopus promotionis sue tempore in Vesprimiensi Ecclesia obtinebat, vacantes per promotionem ipsius Episcopi, tibi cum omnibus iuribus et pertinentiis suis conferimus, et providemus de ipsis, dilectum notarium nostrum Thomasinum tuo nomine investientes per nostrum annulum de eisdem. Non obstante certo ipsius Eccle-

sie Canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Apostolice seu quacunque firmitate vallato, aut si dominus Papa in ea pro aliis direxerit scripta sua, seu si Sedis Apostolice vel Legatorum ipsius aut quacunque auctoritate in ea in Canonicos aliqui sint recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus per hoc quoad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum vel dignitatum preiudicium nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneautur, et ad id compelli, quodque interdici, suspendi vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus vel dignitatibus ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras Apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua cuiusqne toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat, vel differri, aut quod alias beneficiatus existas; decernentes etiam auctoritate predicta irritum et inane, si secus de huiusmodi Archidiaconatu, Cannonicatu et prebenda, quavis auctoritate contigerit per aliquem attemptari. Actum apud UrbemVeterem in hospitio nostro, presentibus venerabilibus patribus Dei gratia A. Urgellensi, et Tymotheo Zagrabiensi Episcopis, fratre Bentevegna, fratre Gratia de Minorum et magistro Roberto Cantore de Posega, domini Pape Subdicano, Capellanis nostris; Thomasino notario, Jacobino clerico et Guidone Bono familiaribus nostris, et pluribus testibus ad hoc vocatis specialiter et rogatis, anno Domini MCCLXIIII. Pontificatus domini Urbani Pape IIII. anno tertio, Indictione VII., die primo Januarii In cuius rei testimonium presens publicum instrumentum fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari. Et ego Angelus de Palliano Sancte Romane Ecclesie Scriniarius predictis interfui, et ea de mandato eiusdem domini Cardinalis scripsi et rogatus fideliter publicavi.

(Orbán pápa megerősítő okmányából, melyet láss fenebb 56. sz. a.)

78.

István preneszteti bibornokpüspök a pápa engedelméből Girold óvári papnak néhány kápolnát adományoz. 1264.

Stephanus miseratione Divina Penestrinus Episcopus dilecto sibi in Christo Giroldo de Owad (Óvár) Clerico Jauriensis Diocesis, nepoti venerabilis patris . . . Episcopi Zagrabiensis, salutem in Domino. Noveris nos recepisse litteras Apostolicas sub hac forma :

Urbanus Episcopus seruus seruorum Dei, venerabili fratri . . . Episcopo Penestrino salutem et Apostolicam benedictionem. Tuam volentes honorare personam et per honorem tibi exhibitum aliis providere, conferendi per te, vel per alium aut alios personis idoneis beneficia ecclesiastica, personatus et dignitates cum cura et sine cura, que dilectus filius Tymotheus Zagrabiensis Electus promotionis sue tempore in Ungaria obtinebat, ac faciendi personas ipsas ad beneficia huiusmodi, si in Ecclesiis collegiatis fuerint, recipi in Canonicos et in fratres, nec non contradictores etc. compelli; non obstante certo Ecclesiarum ipsarum Canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Apostolice sive quacunque firmitate vallato, aut si direximus in ea pro aliis scripta nostra, seu si Sedis eiusdem vel Legatorum ipsius aut quacunque auctoritate in eis in canonicos aliqui sint recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus per hoc quoad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum, vel dignitatum preiudicium nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur et ad id compelli, quodque interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus vel dignitatibus ad collationem eorum spectantibus nulli valeat provideri per litteras apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua

cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat vel differri, aut quod eedem persone alias beneficiate existant; fraternitati tue liberam concedimus auctoritate presentium facultatem. Datum apud UrbemVeterem VII. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno tertio.

Harum igitur litterarum auctoritate Capellas Sancti Laurentii de Villa Files, Sancti Demetrii de Boron, Omnium sanctorum de Nigwan et Sancti Martini de minore Mortin, quas venerabilis pater Timotheus Zagabriensis Episcopus promotionis sue tempore in Jauriensi Diocesi obtinebat, vacantes per promotionem ipsius Episcopi tibi conferimus, et providemus de ipsis cum omnibus iuribus et pertinentiis suis, teque de ipsis per nostrum aunulum presentialiter investimus; non obstante certo ipsius Ecclesie canonicorum numero iuramento, confirmatione Sedis Apostolice sive quacunque firmitate vallato, aut si dominus Papa in ea pro aliis direxerit scripta sua, vel si Sedis Apostolice vel Legatorum ipsius aut quacunque auctoritate in ea in canonicos aliqui sint recepti, vel ut recipiantur, insistant, quibus per hoc quoad assecutionem aliorum beneficiorum, personatuum, vel dignitatum preiudicium nullum fiat, aut si est aliquibus ab eadem Sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicuius minime teneantur, et ad id compelli, quodque interdici, suspendi vel excommunicari non possint, et quod de beneficiis, personatibus ad eorum collationem spectantibus nulli valeat provideri per litteras apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem, seu qualibet alia indulgentia dicte Sedis, de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum oporteat in nostris litteris plenam et expressam mentionem fieri, et per quam effectus presentium impediri valeat vel differi; decernentes etiam auctoritate predicta irritum et inane, si secus de huiusmodi Capellis quavis auctoritate contigerit per aliquem attemptari. Actum apud UrbemVeterem in canonica nostra anno nativitatis Domini MCCLXIII. mense Januario die octava intrante, presentibus Benedicto, Guidone Bono, et Jacobino familiaribus nostris et pluribus aliis ad hoc vocatis et rogatis testibus.

In cuius rei testimonium presens publicum instrumentum per Thomasinum infrascriptum notarium nostrum scribi et publicari mandavimus, et nostri sigilli appensione muniri. Et ego de Podio auctoritate Apostolice Sedis Judex et Notarius publicus, qui predictis interfui, dc mandato predicti domini Cardinalis predicta scripsi et publicavi, et signo meo signavi.

(IV. Orbán pápa megerősítő okmányából, mint fenebb 61. sz. a.)

79.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy Osl nemzetségü János a nejének Biburnak járó hitbér fejében Zupur nevü földet átengedte. 1264.

Capitulum Ecclesie Jauriensis, universis presencium inspectoribus salutem in Domino sempiternam. Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod Johanne filio Stephani de generacione Osl ex una parte, et domina Bybur filia Stephani de Jakua uxore eiusdem Johannis ex altera coram nobis comparentibus, idem Johannes prefate domine Bybur uxori sue pro dote et rebus parafernalibus eiusdem dedit et assignavit quandam terram suam empticiam Zupur nominatam in Comitatu Supruniensi a quodam jobagione castri Supruniensis Hemirico nomine, sicut dycit, comparatam. Qua recepta ipsa domina super premissis dote et rebus suis parafernalibus esse asseruit se contentam. Verum in eodem instanti ipsa domina eandem terram Zupur vendidit Comiti Georgio filio Mauricij de Cherna, pro quo Stephanus filius Heym de Dwr comparuit coram nobis, receptis pro eadem sedecim marcis, perpetuo pacifice possidendam. Cuius quidem terre mete, sicut idem Johannes recitavit, hoc ordine distinguuntur. Incipit prima meta a plaga orientali in commetaneitate ville Chalad in quodam virgulto,

et tendit ad Zupur villam jobagionum, ubi sunt due mete; hinc vergit versus meridiem ad Kyreztyen villam Cruciferorum, et ibi sunt due mete; abinde venit ad septemtrionalem plagam, ad Ker villam jobagionum, ubi sunt similiter due mete; inde venit iterum ad orientem ad primam metam, ubi orditur, et ibi conterminium recipit ipsa terra. In cuius rei memoriam ad parcium peticionem presentes dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Anno gracie millesimo ducentesimo sexagesimo quarto; Chepano Preposito, Jurkone Cantore, Hectore Custode existentibus.

(Az eredeti hártyára van írva, róla vereses selyemzsinór függ, melyről a pecsét már leporlott; a felső szélén a szokott A B. C. kötbetűk fele részei. Közölte Paur Iván az Új M. Muzeumban 1855. I. k. 399. l.)

80.

A hanti káptalannak varsányi föld osztályozásáról szóló bizonyságlevele. 1264.

Capitulum Ecclesie Hantensis omnibus presentes litteras inspecturis tam presentibus quam futuris salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod Johannes filius Petri de Wosian exhibuit nobis litteras magistri Laurencii Judicis nobilium Magistratus Zaladiensis in hac forma: Quod cum Nicolao — — — homine suo hominem nostrum mitteremus, coram quibus ipse Johannes terram Wosyan diuideret in duas partes, quarum vnam Paulus, Stephanus, Jacobus, Marcus et Matheus filii Posa, Thomas filius Chyrd et Dominicus filius Seeg sibi eligerent, altera parte supra dicto Johanni et suis fratribus remanente, prout iudiciali ordine fuerat prosecutum. Nos autem ad ipsius peticionem et iuris ordine deposcente pro maiori cautela vnum ex nobis transmisimus, qui ad nos re-

uersus cum Johanne, prefato Stephano et Dominico ex aduersa parte, in quorum disposicionem et factum in ipsius presencia Paulus, Jacobus, Marcus et Mattheus, Thomas et Domi nicus voluntatem suam et verba commiserant, confessus est, quod ipsam terram prefatus Johannes diuiserit respectu vtilitatis sue in partem maiorem et minorem, de quibus nominati Stephanus et socii sui minorem partem ipsius terre pro faciliori et vtiliori statu elegissent, ampliori et laciori parte irreuocabiliter in forma pacis iam dicto Johanni cum suis fratribus, Petro videlicet et Nicolao in filios filiorem remanente. Cuius equidem diuisionis seriem et cursus metarum idem noster concanonicus ad hoc deputatus, vt diximus, presentibus partibus retulit seriatim. Prima meta angulosa incipit ab occidente in feneto et tendit ad partem aquilonis ad quandam metam terream, que scilicet meta terrea et angulosa procedendo iuxta terram filiorum Poca diuidit inter partem ipsius Johannis et cognatorum suorum prefatorum; abinde transit per montem, vbi sunt mete terree; exinde transeundo quandam vallem Tekeneud vocatam iterato ascendit in montem, vbi sunt due mete diuidentes inter partes; deinde vero procedit ad quendam collem Kumoloumal dictum, in cuius fine mete sunt iuxta viam ex parte orientis; deinde postmodum veniendo procedit per medium virgulti Monorud vocati descendendo ad vallem, vbi sunt mete terree et finales. Preterea diuiserunt parcium voluntate similiter in duas partes siluam quandam, que est sita ex parte Scech, de cuius medietas, que est ex parte vduornicorum, cesserit Johanni et fratribus suis supradictis, vt in terra, altera parte parti aduerse remanente. Ad robur igitur et statum irreuocabilem disposicionis et diuisionis pretaxate tenore nostrarum litterarum presencialium apposito eciam iudicium decem marcarum se partes coram nobis obligarunt, si que earum de hoc facto resiliret. Nos autem ad instanciam parcium presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas Datum anno Domini M°. CC°. LX°. IIII°. Hyacinto Preposito, Farcasio Lectore, Hanta Custode, Chya Decano existentibus.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

81.

IV. Béla király Hricsó várát Miklósnak, a Beych nemzetség ivadékának, adományozza. 1265.

(B)ELA Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Chorowacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in salutis largitore. Circumspeccio sollicitudinis omnium commodis invigilat subditorum; sed eos fauore prosequitur ampliori, qui se suis seruiciis a puericie sue temporibus deuouerunt, et sicut etatis incrementum, ita et virtutum profectum in domo Regia perceperunt. Cum igitur Nicolaus filius Pauli de genere Beych, nepos dilecti et fidelis nostri magistri Farcasii Electi in Prepositum Albensem, aule nostre Vice-Cancellarium, a puericie sue temporibus nostris fuerit obsequiis commendatus, bona indole pollens in pPuericia, meliori in adolescencia, optima in iuuentute, gratum nobis semper exhibuit seruicium et sedulum famulatum. Nos itaque ipsius merita attendentes, in recompensam nobis exhibiti famulatus Castrum Hrichou cum possessionibus, villis, vtilitatibus, pertinenciis et attinenciis suis, quod castrum et quas possessiones quondam Tolus filio Farcasii duxeramus liberalitate Regia conferendum et conferendas, et posthec ipso decedente sine herede ad manus Regias reciderunt, secundum Regni consuetudinem approbatam ipsi Nicolao, et per ipsum suis heredibus heredumque successoribus sub veris metis et antiquis contulimus, dedimus et assignauimus iure perpetuo, quiete et pacifice possidenda. In cuius castri et villarum collacionis memoriam et robur perpetuum presentes nostras dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus venerabilis patris Ph(ilippi) Sancte Strigoniensis Ecclesie Archiepiscopi aule nostre Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo

sexagesimo quinto, in Kalendis Augusti, Regni autem nostri anno tricesimo.

Et ne aliqua suspicio de presentibus litteris oriri valeat, pro eo, quod, ut premisimus, Nicolaus, cui castrum et villas contulimus, magistro Farcasio Electo in Prepositum Albensem, aule nostre Vice-Cancellarium attinet, ad cautelam sigillum autenticum ipsius venerabilis patris Ph. Archiepiscopi Strigoniensis, Cancellarii nostri, iuxta nostrum duplex sigillum apponi ex certa sciencia fecimus et appendi.

(A bőrhártyán írt eredeti után, melyről a király és Fülöp esztergami érsek pecsétei függnek.)

82.

IV. Béla király a győri püspöknek megparancsolja, hogy a bakonybéli apátságot tizedjogában ne háborgassa. 1265. körül.

Bela Dei gracia Hungarie Rex venerabili patri D. per eandem Episcopo Jauriensi dilecto et fideli suo salutem et graciam plenam. Ex conquestione Conuentus Monasterii nostri de Beel intelleximus, quod vos nitimini contra iusticiam vsurpare decimas populorum suorum de Koyar, quas a tempore, cuius non extat memoria monasterium nostrum de Beel possedit pacifice ac possidet, et super hoc priores litteras, quas vobis miseramus, acceptare, sicut nobis dicitur, noluistis. Verum cum idem Monasterium ab antiquo semper fuerit in pacifica possessione et percepcione decimarum earundem, et tutum sit prescripcione, uosque super hoc et aliis ius vobis dicere non debeatis; volumus et mandamus paternitati vestre diligenter requirendo, quatenus ab huiusmodi indebita vsurpacione seu occupacione decimarum Monasterii nostri supradicti penitus desistatis. Si quid autem iuris vos habere creditis in eisdem, super hoc ordine judicario pote-

ritis experiri. Preterea de verberacione tributarij ipsius Mo nasterii nostri, quem enormiter verberari fecisse dicimini, quod non credimus, eidem faciatis exhiberi congruam satisfaccionem et omnimodam. Aliud sicut nostram graciam charam habetis, non facturi, ne nobis de huiusmodi amplius querimonia dicti Conuentus porrigatur. Religionis enim humilitas et vestre virtus paciencie id requirit, quod non per violenciam, sed iuris observanciam ius vestrum et vestre Ecclesie requiratis, cum restringenda sit sub racione potestas; maxime vbi debet Maiestas Regia reuereri. Datum in Fyzegtu in festo Sancti Demetrii.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

83.

István ifjabb király megerősíti Lörincz erdélyi vajdának 1248. Alvincz számára kiadott szabadságlevelét. 1265.

Stephanus Dei gracia Rex Hungarie, Dux Transsilvanus, Dominus Comanorum universis tam presentibus quam futuris presentes litteras inspecturis salutem in omnium Salvatore. Cum in multitudine plebis honor Regum accendatur et accrescat, merito Regalis consueuit sublimitas hospites sibi subditos libertatibus premunire et reficere donatiuis. Hinc est igitur, quod ad universorum presencium posterorumque noticiam harum serie volumus pervenire, quod fideles hospites nostri de Wynch ad nos accedentes, nobis litteras dilecti fidelis nostri Laurencii, condam Waywode Transsilvani et Comitis de Wolkow, nunc Magistri Tavernicorum nostrorum presentarunt, petentes a nobis humiliter, ut libertatem ac consuetudinem ipsorum in eisdem litteris contentam, ab eodem Laurencio tempore sui Waiwodatus ordinatam nostro privilegio confirmare dignaremur. Nos siquidem

precibus ipsorum inclinati continenciam predictarum litterarum de verbo ad verbum rescribi facientes hijs duximus advocandam. Que talis est:

Nos Laurencius stb. (Lőrincz erdélyi vajdának 1248-ki okmánya olvasható Fejérnél Cod. Dipl. VII. k. I. r. 294. l.)

Nos vero predictam libertatem per singula approbantes presenti privilegio nostro duximus confirmandam; et ut ijdem hospites nostri de cetero congregentur et congregati facilius commorentur, omnes terras ipsorum, scilicet terram Vubul, sine herede decedentis, Marie Magdalene que Telukwynch dicitur, et terram Pad Saxonicam, et Pad Hungaricam, usque ad terram Capituli Albensis de parte Pokluspatak, preter terram Abbatis de Bezered, cum silvis, aquis, pratis et sessionibus villarum quocunque nomine censentur, que infra dictas terras includuntur, quas ab antiquo usque ad hec tempora, ipso Laurencio Magistro presente, se tenuisse asseruerunt, pacifice eisdem dimisimus possidendas, statuentes premissa per Banos nostros pro tempore constitutos inviolabiliter et misericorditer observari nil ultra libertatem ipsorum attemptari. Et ut hec libertas eorundem perpetuo perseveret, nec per quempiam valeat revocari, presentes eisdem hospitibus nostris de Wynch concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas, Datum per manus magistri Lodomerii, aule nostre Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno Domini M° CC° sexagesimo quinto.

(Zsigmond király 1421-ki megerősítő privilegiumából, Teutsch és Firnhaber Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. k. 81. l.)

84.

István ifjabb király Gragyssa nevü birtokra vonatkozó adományа. 1265 körül.

Nos St(ephanus) Dei gracia junior Rex Hungarie, Dux Transsiluanus et Dominus Comanorum tenore presencium significamus vniuersis, quod Myke et Zalauth filijs Michaelis fidelibus nostris pro meritis seruiciorum suorum terram Gragyssa vocatam vacuam ad duo aratra sufficientem Castri nostri de Wngh iuxta terram hereditariam eorundem Bees vocatam existentem contulimus perpetuo possidendam. Datum in Bel quarto die post fe:tum Assumpcionis Beate Virginis.

(IV. László király 1284-ki megerősítő okmányából.)

85.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy Kolochi Péter Koloch birtokát Herbort grófnak eladta. 1265.

Capitulum Ecclesie Jauriensis omnibus presentes literas inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod Petro filio Petri de Coloch in Comitatu Sproniensi ex una parte, et Mark de Vönöcz serviente nobilis viri Comitis Herbordj filii Osl pro eodem Comite Herbordo domino suo ex altera coram nobis personaliter constitutis, idem Petrus quandam particulam de terra sua hereditaria Coloch vocata ab

eadem a parte orientali versus Sceplok distinctam, terram scilicet quatvor aratrorum in commetaneitate terre Pauli filii Martini a meridie, terre Sceplok prefate ab oriente, terre Marcel a septemtrione, et terre sue Coloch supradicte ab occidente, sicut asserit, existentem et in districtibus earundem commetaneitatum divisam undique certis metis, cujus quidem terre medietatem, terram scilicet duorum aratrorum asserit virgultosam, reliquam medietatem terre arabilem esse dicens, vendidit Comiti Herbordo memorato perpetuo pacifice possidendam pro decem et octo marcis, quas ab eo se confessus est plenarie recepisse, partim in estimatione, partim autem in negocio pro qualibet marca decem pensis denariorum Viennensium computatis. Assummendo, ut si quispiam dictum Comitem Herbordum occasione ipsius terre quatvor aratrorum inquietare voluerit, ipse eundem propriis laboribus et expensis debeat expedire. In cujus rei memoriam ad peticionem parcium presentes dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Anno Dominice Incarnacionis millesimo ducentesimo sexagesimo quinto. Chepano Preposito, Jurkone Cantore, Hectore Custode existentibus.

(Az eredeti után. *Czech.*)

86.

A vasvári káptalannak Hobay nevü föld határjárására vonatkozó bizonyságlevele. 1265.

A. B. C. D.

Nos Capitulum Ecclesie Sancti Michaelis de Castro Ferreo notum facimus tenore presencium universis, quod Alexander pro Agabith patre suo, et Egidio ac Suluyno filijs Pous, et pro se; item Stephano filio Pauli de Byk, ex debito in litteris Henrici Palatini, que nobis patuerunt, compre-

henso in nostre universitatis presencia constituti, terram unius aratri de terra Hobay ad tria aratra sufficienti retulerunt permisisse relinquentes Clementino in presenciarum posito filio Mixe de Hubay iuxta contencionem in duello coram nominato Palatino habitam post produccionem testium suorum, prout in eisdem litteris continebatur evidenter, in perpetuum pacifice et quiete possidendam. Partes itaque premisse unum ex nobis pro testimonio assumserunt ad ipsam terram unius aratri Clementino prefato devolutam metis certis abdicandam. Quibus redeuntibus cum ipso uno ex nobis pro testimonio dèstinato situacionem metarum ipsis docentibus didicimus in hunc modum: Quod prima meta incipit de commetaneitate predicti H(enrici) Palatini iuxta fluvium Repce a meridie, ubi in medio duarum ilicum est meta terrea; inde progreditur versus septemtrionem, et pervenit ad unam pirum meta cumulatam; inde vadit ad viam graminosam (mies ut, jelenleg is megvan emléke, de a tagosztály létét megszüntette), que est in medio nemoris, ubi est meta terrea; abinde protenditur ultra quosdam fluvios *feketeewr* vocatos ad unum pratum, et ibi est meta in dumo ilico; inde vadit ad viam publicam, et ibi in dumo spineo est meta; abinde protenditur ad metas angulares, ex quibus regirat versus meridiem iuxta commetaneitatem cruciferorum de Buu pervenit ad fluvium antedictum, et metam antescriptam, ibique terminatur. Item ipsi Alexander et Stephanus tam pro se tam pro illis quibus aderant dixerunt ipsum Clementinum esse et eius predecessores verum et nobilem iobagionem castri et fuisse, sicut et ipsi sunt ac predecessores fuerunt eorundem, obligantibus eciam isdem Alexandro et Stephano se ac universos pro quibus astiterunt, Clementinum prefatum et eius successores ab omnibus impetere volentibus racione ipsius terre unius aratri per omnia defensuros. In cuius rei memoriam pleniorem presens scriptum contulimus nostro sigillo communitum. Anno gracie M-o CC-o LX-o quinto magisto Bonaventura preposito nostro, Oliverio Cantore, Ombud Custode, Marco Decano existentibus.

(Az eredeti után közölte Paur Iván az 1855-ki Magy. Sajtó 50. számában.)

87.

A veszprémi káptalan az Ilia nemzetség tagjai közt történt osztályról tesz bizonyságot. 1265.

Capitulum Wesprimiensis Ecclesie omnibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod accedentes ad nostram presenciam Comes Ipolitus, et Vgra filius eiusdem de genere Ilia ex vna parte, Leustachius et Stephanus cognati eorundem ex altera, in terris ipsorum, scilicet octo villarum hereditariis, quarum nomina sunt hec : Pathycha, Villa Sancti Martini, Zyluas, Enderelaka, Villa Sancti Johannis, Chekuneteluk, Ilia et Dombrod talem inter se diuisionem fecisse dixerunt, et ipsas terras talibus metis et terminis esse separatas : Prima meta incipit iuxta fluuium Zyluas de oriente sub quadam arbore, que wlgo *gemelchen* nuncupatur, et transit per terram fimosam, et directe per unam viam, tamen in medietate dictarum villarum scilicet Sancti Martini et Pethecha iungit aliam metam, deinde terciam; postea tendit ad arborem kercum per montem, et sub eadem arbore est meta supra et infra, et descendit per unam vallem, cuius nomen Chutuk, et per eandem ascendit ad montem, super quo tangit duas metas, scilicet nouam et antiquam; et inde vergit ad aquam Pathycha supradictam; et inde vadit ad arborem fagum, sub qua est meta, ubi equabitur cum aqua Pathycha sepedicta, et de eadem vadit ad partem meridionalem et tendens per eandem iungit unam vallem, et vadit iterato ad partem occidentalem, et inde in caput cuiusdam vallis, que wlgo Azov dicitur, in qua est meta, et postea tendit uersus occidentem vbi cadit in magnam viam; deinde versus meridionalem plagam, et tendens parumper iungit metam iuxta viam existentem, et inde tangit metam, que est secus eandem viam, et tantum meta et magna via easdem duas terras disscernunt ab Enderelaka, que est de

occidentali parte, et Sancti Johannis, que est de occidentali, et inde iungit metam secus eandem viam erectam; deinde tangit aliam, que est sita sub vna arbore que *berekune* uocitatur in Hungarico; postea vero protenditur ad unam metam iuxta viam supradictam, que est sub quadam arbore, que *gartan* nominatur; deinde iungit aliam arborem kercum, et ibi est meta a parte meridionali, et versus eandem tendit ad plagam occidentalem et descendit in fluuium Egrug, ubi tangit metam Gregorij, alia uero parte meridionali vadit ad aquilonem, et ibi disscernuntur due possessiones scilicet Checeneteluke et Sancti Johannis, et inde tangit duas arbores, quarum una fagus, sub qua sunt due mete, una in terra, et altera in arbore; et transiens unam uiam vadit ad aquilonem, tendens per quandam siluam uersus aquilonem, ubi sunt due mete, una in terra et altera in arbore; et inde vadit ad arborem pomi, vbi iungit duas arbores, quarum una *byk* in Hungarico, Latine vero fagus nominatur, sub qua sunt due mete, una in arbore et altera in terra; et inde iungit arborem fagum, sub qua est una meta, et exit de silua ad campum, ubi est meta; deinde vadit ad arborem cerasi, ubi iungit arborem fagum, sub qua est meta; deinde tangit aliam arborem, cuius nomen *jegune* circa piscinam Sancti Johannis, et transiens viam, per quam itur ad ecclesiam, et ibi est meta, ubi tangit arborem kercum, sub qua est meta inter duas vineas Leustachii et ecclesie Sancti Johannis; deinde pertenditur ad arborem kerkum, sub qua est meta, et vadit ad duas arbores kercus, prope quas est meta, et transiens viam uadit ad arborem tyliam, et transiens vnam metam, in qua sunt due arbores, quarum una ylex et altera kercus, prope quas iungit metam, in qua est ylex, et tendit ad metam aliam, in qua est ylex; et iuxta metas terrarum Zend finiuntur mete duarum possessionum, scilicet Sancti Johannis et Chukuneteluk; ab aqua, que currit de Sancto Johanne exit ad unam metam de feneto Weren a parte meridionali, et tendens ad occidentalem plagam parumper, et ibi cadit in unam viam, que vadit versus aquilonem, tendens per unam siluam iuxta eandem viam, et de eadem tendit ad occidentem iungens unam metam, in qua est arbor sylex, et tendens vadit ad unam metam, in qua est arbor fagus iungens arbo-

rem pomi; deinde vadit ad arborem tyliam et asscendit in montem iungens metam, in qua sunt due arbores de ilice; et inde uadit ad tyliam ad Besenewzov, et ab eadem ad quandam pomum, et transiens per terram fimosam iungit fenetum, in quo est arbor, que wlgo dicitur *egur*, et transiens aquam nomine Gualaya, venit ad pratum ad partem occidentalem; et inde iuxta fenetum uadit ad meridionalem partem ad molendinum Nulod; et ab illo vadit ad aquam Gualaya, et exiens de eadem aqua uadit ad partem meridionalem per riuulum Egrug, et ab eodem ad arborem tylie; ab illa autem ad pratum tendens ad arborem *egur* dictam, et transiens per tyliam venit ad arborem ylicis, de qua uadit per siluam ad occidentalem partem ad quandam pomum, de qua est ad arborem *jegune* dictam, de qua iungit duas metas; et hoc ordine distinctio metarum terminatur. Terra autem Pathycha ab aquilone pertinebit Comiti Ipolito et terram de Sancto Martino a parte meridionali Leustachius et Stephanus optinebunt. Item terram Zyluas Comes Ipolitus integraliter possidebit. Item terram Enderelaka Leustachius et Stephanus habebunt. Item terra de Sancto Johanne Comiti Ipolito est deuoluta; terram autem Chukuneteluke Leustachius et Stephanus possidebunt; et sicut mete disscernuntur mansionem Comes Ipolitus, que est in Ylia possidebit; mansionem seu locum cum loco Endere habebunt Leustachius et Stephanus. Adjecerunt eciam, quod ne utra parcium in porcionem alterius partis racione concambij faciendi uel racione permutacionis seu quocunque alio modo contra partem alteram habere vel susscitare poterit accionem. In cuius rey testimonium presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno Domini M° CC° LX° quinto. Reuerendo in Christo patre et domino nostro Paulo Episcopo Ecclesie nostre, Fauno Preposito, Paulo Cantore, Paulo Lectore, Johanne Custode existentibus.

(Eredetie a magyar nemzeti Muzeumban.)

88.

IV. Béla király István ifj. királylyal kibékül. 1266.

Nos Bela Dei gracia Rex Ungarie innotescimus uniuersis presencium per tenorem, quod carissimum nostrum filium Stephanum, Ducem Transilvanum, Dominum Cumanorum, recepimus ad plenam dileccionem nostram paternam et amorem sincerum, quo pater consueuit dilectum filium amplexari. Idem quoque Rex Stephanus nobis promisit exhibere in omnibus reuerenciam et obedienciam filialem. Preter illa igitur, que primitus inter nos et ipsum filium nostrum carissimum ordinata, statuta seu stabilita sunt, impresenciarum ordinamus mutuo consensu et communi voluntate, quod omnes cause tam civiles quam criminales, que homines ad nos spectantes hominibus Regis Stephani, carissimi filii nostri, moverint, vel homines ad ipsum Regem Stephanum spectantes moverint contra nostros, nos ipsi, et non alii judices nostri aut Barones cognoscemus et iudicabimus, assidente nobis Barone eiusdem Regis Stephani, quem ad hoc specialiter duxerit deputandum. Similiter autem Rex Stephanus, carissimus filius noster, omnes causas tam criminales quam civiles in suo regimine emergentes, que vel homines ad ipsum spectantes moverint contra nostros, vel e converso nostri moverint contra suos, ipse idem Rex Stephanus cognoscet et iudicabit, et non alii judices sui vel Barones, assidente sibi nostro Barone ad hoc specialiter deputato. Hoc expresso, quod nec nos mittemus, nec predictus filius noster Rex Stephanus mittet procuratores, vel promotores seu propositores proponendarum vel exercendarum litium vel causarum, sed principales persone factum proponant et suam iusticiam prosequantur, et nos et filius noster carissimus causas propositas secundum racionabilem, et approbatam Regni nostri consuetudinem iudi cabimus et sentencialiter dirimemus. Providentes eciam subiectorum nostrorum commodis, statuimus, ut omnes cause hinc

emergentes in tribus terminis tantummodo et non pluribus, videlicet in media Quadragesima, in festo Nativitatis Beate Virginis, et in festo Sancti Nicolai per nos et per ipsum Regem Stephanum filium nostrum carissimum tractentur, iudicentur et decidantur modo superius comprehenso, iudiciis, in quibus partes condempnate fuerint, suis ordinariis reservatis. Item cum citacio fieri debet domini terrarum seu possessionum, officiales, iudices seu villici, non ville, non omnes vel plures de villa, vel ciues sunt ad iudicium evocandi : et si qui fures vel malefactores fuerint nominati in villis seu possessionibus, quibus presunt, ipsi vel eos statuent in iudicio, vel pro eis respondere tenebuntur. Ordinavimus etiam, quod super populos Baronum servientum Regis Stephani, carissimi filii nostri, nullam collectam racione lucri Camere, vel aliquo alio pretextu faciemus, aut fieri permittemus, nec victualia aut aliquid nomine victualium exigemus aut exigi patiemur. Ad opus etiam castri vel castrorum edificandi vel edificandorum eos non compellemus, nec eis huiusmodi operis seu edificii nomine collectam aliquam indicemus. Evecciones eciam vel vecturas ab eis nullatenus requiremus, nec aliquatenus imponemus. Descensum eciam super populos Baronum vel seruientum ipsius Regis Stephani, carissimi filii nostri, non faciemus, nec aliquid descensus nomine exigemus; sed si casualiter in villis aliquorum Baronum vel servientum ipsius Regis Stephani descendere nos contingat, victualia, fenum, stramina et ligna, sine quibus esse non possumus, ad plenum persolvemus et persolvi faciemus. Ceterum si aliquis Baronum nostrorum contra ordinacionem nostram super populos, aut villas Baronum seu servientum Regis Stephani descensum fecerit, expensam factam vel dampnum datum cum pena dupli tenebitur resarcire. Que omnia et singula carissimus filius noster Rex Stephanus Baronibus et servientibus nostris, in suo regimine constitutis, ad plenum observabit, faciet et attendet. Promisimus insuper predicto filio nostro carissimo, quod nec nos, nec domina Regina, consors nostra carissima, alliciemus, sollicitabimus, aut recipiemus Cumanos, Barones, servientes vel aliquos homines suos preter rusticos et villanos : qui filius noster similiter promisit nobis non sollicitare, allicere et recipere

Barones, servientes, nobiles et alios homines nostros preter ruricolas inhabitandi gratia transmigrantes. Adiectum eciam est premissis, quod si aliquis vel aliqui a nobis, vel a Regno nostro ad filium nostrum predictum vel ipsius regimen, vel econverso de filio nostro vel eius regimine ad nos, vel ad Regnum nostrum perpatrato aliquo maleficio se transferret vel transferrent, et nos et predictus filius noster, alteruter nostrum alterutri de huiusmodi facinorosis hominibus iusticiam, satisfaccionem et emendam faciet, et prestabit requisitus. Promittimus eciam una cum domina Regina, carissima consorte nostra, Duce Bela, filio nostro predilecto, et domina Anna Ducissa, filia nostra carissima, concordiam, pacem et unionem habitam, initam et conventam cum Rege Stephano, filio nostro carissimo, habere, tenere et inviolabiliter observare, cum suis cognatis et amicis, nec eos, terras ipsorum vel homines ad eos spectantes offendere, ledere vel in aliquo molestare: et idem Rex carissimus filius noster promisit, quod nec ipse, nec sui cognati, vel amici nos, dominam Reginam, consortem nostram carissimam, matrem suam, Ducem Belam, filium nostrum predilectum, fratrem suum, dominam Annam Ducissam, sororem suam, Ducem Belam, filium eiusdem, Regem Boemorum, generum ipsius et nostrum, Bolizlaum Cracovie, Bolyzlaum Gnezdensem, Lynznyk filium Ducis Cazmerii Duces, nec terras ipsorum vel homines ad eos spectantes, et quoslibet alios nobis adherentes molestabit, turbabit vel aliquatenus impugnabit. Ordinavimus eciam cum eodem carissimo filio nostro, ut possessionum, terrarum Baronum, nobilium, ecclesiarum, monasteriorum hinc inde ablatarum celeris fiat restitutio per nos in Regno nostro, eiusdem filii nostri homine presente; in regimine vero filii nostri Regis Stephani per ipsum filium nostrum, homine nostro presente, dummodo constet, terras et possessiones, que ablate dicuntur, eorum fuisse, qui se asserunt eis indebite spoliatos. Ut autem premissa et singula premissorum illibate et inviolabiliter observentur nos et predictus filius noster, venerabili patre (Philippus) Strigoniensi Archiepiscopo presente et codicem Evangeliorum tenente, iuramus corporaliter tactis Sacrosanctis Evangeliis et Vivifice Dominice Crucis ligno. Ad superhabundantem eciam cautelam prefatus venerabilis pa-

ter Strigoniensis Archiepiscopus, nobis volentibus et cum instancia requirentibus, tulit in scriptis sentenciam excommunicacionis in nos presentes processu temporis omnium, vel cuiusvis articulorum in premissis comprehensorum violatores, transgressores, temeratores et quovis ingenio contemptores: ita ut si aliquis nostrum contra ordinacionem premissam venerit, et in sentenciam per ipsum Strigoniensem Archiepiscopum prefato modo latam inciderit, non de novo per prefatum Archiepiscopum excommunicari debebit, cum ipso facto iam sit excommunicatus, sed excommunicatus denunciari publice et periurus; et ipse Archiepiscopus impresenciarum constitutus, nobis petentibus, promisit firmiter sine delectu alterius partis denunciacionem huiusmodi, cum transgressor apparuerit, se facturum. Actum et datum in Insula Beate Virginis anno ab Incarnacione Domini M. CC. LXVI. Indiccione VIIII., nono die Marcio exeunte. In cuius rei testimonium et robur perpetuum presentes litteras nostro et carissimi filii nostri sigillis duplicibus ex certa sciencia fecimus communiri. Nos eciam Phylippus miseracione Divina Archiepiscopus Strigoniensis, aule Regie Cancellarius, ad instanciam et peticionem prefatorum Illustrium Regum Ungarie presenti carte sigillum nostrum autenticum opponi fecimus et appendi.

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 284. l.)

89

IV. Béla király megerősíti a pannonhalmi apátság számára a Runkára és Urukangra vonatkozó okmányokat. 1266.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus presencium inspectoribus salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod accedens ad nostram presenciam Bonifacius Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie exhibuit nobis duo priuilegia Capituli Jauriensis, vnum super facto terre Vrunkang, aliud super factis terrarum Renka et Asuan vocatarum confecta, petens a nobis humiliter, vt eadem priuilegio nostro dignaremur confirmare. Quorum siquidem privilegiorum tenor talis est:

Capitulum Ecclesie Jauriensis stb. (Lásd a győri káptalan 1245-ki okmányát okmánytárunk II. kötetében, 254. l)

Vniuersitas Capituli Geuriensis stb. (Lásd a győri káptalan 1216-ki okmányát okmánytárunk I. kötetében, 139. l.)

Nos itaque peticionibus predicti Abbatis Sancti Martini Regio inclinati cum fauore dicta duo priuilegia Capituli Jauriensis presentibus inserta auctoritate presencium duximus confirmanda. In cuius rei memoriam presentes eidem concessimus sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasij Albensis Ecclesie Prepositi aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M°. CC°. LX°. sexto, Regni autem nostri anno tricesimo primo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

90.

IV. Béla király Monthus nevűnek Nógrádban Olwár földének felét a már megvolt határlevél szerint adományozza úgy, hogy azt el ne idegeníthesse. 1266.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus presencium noticiam habituris salutem in omnium saluatore. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie volumus peruenire, quod ad nostram accedens presenciam Monthus fidelis noster petiuit a nobis humiliter suplicando, ut in quadam terra Olwar vocata, sita in Comitatu Neugradiensi prope aquam Ipul, que erat armigerorum nostrorum wulgariter *fegwernuk* vocatorum, sibi prouidere de benignitate Regia dignaremur. Nos itaque ipsius Monthus fidelis nostri peticionibus acquiescentes, consideratisque seruiciis eiusdem, que nobis a puericie sue temporibus fideliter impendit — — dietatem ipsius terre superioris Olwar ad nos receptam in Comitatu Neugradiensi existentem, et non medietatem illius terre Olwar, que est in Comitatu Hunthensi, alia medietate ipsius terre armigeris nostris ibidem existentibus relicta, certis metis a terra dictorum armigerorum nostrorum distinctam eidem Monthus fideli nostro et per eum suis successoribus perpetuo et irreuocabiliter duximus conferendam; ita tamen, quod nec per formam vendicionis, vel aliquo alio modo eam valeat alienare. In cuius terre possessionem — — — Monthus per Farcasium filium Jacou fidelem nostrum fecimus introduci. Mete eciam terre predicte, prout in litteris Prep(ositi de) Saag nobis patuit, hoc ordine distinguntur: Prima meta incipit a capi(te fl)uuy Rakouch, ubi est pirus, sub qua est meta lapidea; inde per fluuium descendit et vadit per medium dicte ville Olwar, et in fine eiusdem ville est meta terrea iuxta eundem fluuium; inde endit v(ersus or)ientem per modicum *berch*, et ibi in arbore *cher* est meta terrea; inde vadit et transit vnam vallem, et

ibi est meta — —; inde descendit per modicum *berch*, et venit ad duo flumina coeuncia in unum, quorum alterum Zabalaza nuncupatur, et ibi est meta terrea sub pomo; ex hinc per eundem fluuium Zabalaza descendit, et venit ad unam metam terream, que est sub arbore ylicis; inde descendit per magnum *potok*, et modicum eundo tendit versus meridiem, et cadit in unam antiquam viam, et in eadem eundo venit ad arborem piri, sub qua est meta terrea; inde versus meridiem magnum spacium eundo venit ad fluuium unum nomine Lyzkouch; inde transeundo eundem fluuium Lyzkouch venit ad quatuor metas terreas, in quarum duabus sunt due arbores ylicis; inde descendit versus occidentem et cadit in Warpathaka, ubi est frutex salicis; inde vadit per unam uiam versus villam, et ibi cadit in vnam uiam herbosam, in qua cadit in Rumluthpatak; inde per Rumluthpatak uadit superius versus occidentem, et descendendo transit fluuium Rakouch, et ibi sunt tres arbores ylicis, sub quibus sunt tres mete terree; et inde asscendendo unum *berch* reuertitur ad caput Rakouch, ubi prius inceperat; et sic terminatur. Vt igitur collacio per nos facta robur perpetue firmitatis obtineat, eidem Monthus presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farcasij Albensis Ecclesie Electi aule nostre Vice-Cancellarij dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M°. CC°. LX°. sexto, Regni autem nostri anno tricesimo primo.

Jegyzet. Úgy látszik, osztálykor széltében ketté szelt bőrhártya, melynek alúl fölhajtott hasadékaiból függött pecséte eltűnt. Berch annyi, mint bércz.

(Eredetie a kékkői levéltárban : Fasc. I. n. 2. *Érdy.*)

91.

IV. Béla király Baas mesternek Arlouch nevü földet adományozza. 1266.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus presentes litteras inspecturis salutem in vero Salvatore. Quamquam Regia sublimitas munificencie sue manus porrigere debeat suis subditis universis, eo amplius in illos consuevit specialius gratuitis prosequi donativis, qui perspicacibus serviciis prerogativa suorum effulgent clarius meritorum. Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire; Quod magister Baas fidelis noster ad nostram accedens presenciam proposuit a Pouca genero Georgii, Judei baptisati, quem dixit sine heredum solacio decessisse de terra Arlouch ad duo aratra separatam certis metis se dudum empcionis titulo possedisse, quam demum post obitum ejusdem Pouce ipse magister Baas de terris castri nostri Trinchiniensis scivit esse;,suplicans instanter, quod cum ipse propter dicti Pouce decessum, qui, ut premissum est, obiit sine solacio liberorum; si eadem terra repeteretur per aliquem ab ipso, contra neminem nomine expeditorio processum habere posset, nec pecunia sua, si eadem terra evinceretur ab ipso, sibi posset restaurari, nos eandem sibi et suis heredibus, cum sit terra castri nostri Trinchiniensis, ex liberalitate Regia conferre dignaremur. Nos igitur attendentes, prefatum magistrum Baas nobis et Regno nostro obsequiosum multipliciter extitisse, quod prolixum esset enarrare per singula, et posse impendere servicia in futurum, dictam terram duorum aratrorum, in cujus pacifica possessione ipse magister Baas existebat, exemptam a castro Trinchiniensi, eidem magistro Baas et suis heredibus heredumque suorum successoribus donauimus et reliquimus perpetuo et pacifice possidendam. In cuius donacionis perpetuam firmitatem presen-

tes dedimus litteras sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum anno ab incarnacione Domini 1266-o, Idibus Marcii, Regni autem nostri anno 25-o.

(Az eredeti után; Horvát István kézirataiból, ki ezen oményt 1266-ra teszi. Mi az 1260-ki évet helyesbnek tartjuk. L. Okmánytárunk II. kötetét 819. l.)

92.

István ifjabb király békességet köt IV. Béla királylyal. 1266.

Nos Stephanus Dei gracia junior Rex Ungarie, Dux Transilvanus, Dominus Cumanorum, innotescimus uniuersis presencium per tenorem, quod nos promisimus carissimo patri nostro, Bele Dei gracia Illustri Regi Ungarie, exhibere in omnibus reverenciam et obedienciam filialem. Idem quoque dominus Rex, carissimus pater noster, recepit nos ad plenam dileccionem suam paternam et amorem sincerum, quo pater consvevit dilectum filium amplexari. Preter illa igitur, que primitus inter nos et ipsum patrem nostrum carissimum ordinata, statuta seu stabilita sunt, impresenciarum ordinamus mutuo consensu et communi voluntate, quod omnes causas tam civiles, quam criminales, quas homines ad nos spectantes hominibus domini Regis, carissimi patris nostri, moverint, vel homines ad ipsum Regem patrem nostrum spectantes moverint contra nostros, nos ipsi, et non alii judices nostri, aut Barones, cognoscemus et judicabimus, assidente nobis Barone eiusdem patris nostri, quem ad hoc specialiter duxerit deputandum. Similiter autem idem Rex, carissimus pater noster, omnes causas tam criminales quam civiles in suo Regno emergentes, que vel homines ad ipsum spectantes moverint contra nostros, vel econverso nostri moverint contra suos, ipse idem dominus Rex pater noster cognoscet, et iudicabit, et non alii sui judices vel Barones, assidente sibi

nostro Barone ad hoc specialiter deputato. Hoc expresso, quod nec nos mittemus, nec predictus pater noster mittet procuratores vel promotores, seu propositores proponendarum vel exercendarum litium vel causarum, sed principales persone factum proponant et suam iusticiam prosequantur; et nos et idem pater noster carissimus causas propositas secundum racionabilem, et approbatam Regni nostri consuetudinem iudicabimus et sentencialiter dirimemus. Providentes eciam subiectorum nostrorum commodis statuimus, ut omnes cause hinc inde emergentes in tribus terminis tantummodo et non pluribus, videlicet in media Quadragesima, in crastino Nativitatis Beate Virginis, et in crastino Beati Nicolai, per nos et per ipsum dominum Regem patrem nostrum carissimum tractentur et decidantur, modo superius comprehenso, judiciis in quibus partes condempnate fuerint, suis ordinariis reservatis. Item cum citacio fieri debet, domini terrarum seu possessionum, officiales, judices seu uillici, non ville, non omnes, vel plures de villa, vel cives sunt ad judicium evocandi: et siqui fures vel malefactores fuerint nominati in villis seu possessionibus, quibus presunt, ipsi vel eos statuent in judicio, vel pro eis respondere tenebuntur. Ordinavimus eciam, quod super populos Baronum serveneium domini Regis, carissimi patris nostri, nullam collectam racione lucri Camere, vel aliquo pretextu faciemus aut fieri permittemus, nec victualia aut aliquid nomine victualium exigemus, aut exigi patiemur. Ad opus eciam castri vel castrorum edificandi vel edificandorum eos non compellemus, nec eis huiusmodi operis seu edificii nomine collectam aliquam indicemus. Evecciones eciam, vel vecturas ab eis nullatenus requiremus, nec aliquatenus imponemus. Descensus eciam, super populos Baronum vel serviencium ipsius domini Regis carissimi patris nostri non faciemus, nec aliquid descensus nomine exigemus; sed si casualiter in villis aliquorum Baronum vel serviencium ipsius domini Regis patris nostri descendere nos contingat, victualia, fenum, stramina et ligna, sine quibus esse non possumus, ad plenum persolvemus et persolvi faciemus. Ceterum si aliquis Baronum nostrorum contra ordinacionem nostram super populos aut villas Baronum seu serviencium domini Regis patris nostri descensum fecerit, expensam factam vel

dampnum datum cum pena dupli tenebitur resarcire. Que omnia et singula idem carissimus pater noster Rex Bela Baronibus et servientibus nostris in suo Regno constitutis ad plenum observabit, faciet et attendet. Promisimus insuper predicto patri nostro carissimo, non sollicitare, allicere et recipere Barones, servientes, nobiles et alios homines suos, preter ruricolas inhabitandi gracia transmigrantes. Qui pater noster promisit nobis, quod nec ipse, nec domina Regina mater nostra, nec Bela Dux, frater noster predilectus, nec eciam domina Anna Ducissa, soror nostra carissima, allicient, sollicitabunt, aut recipient Cumanos, Barones, servientes, vel aliquos homines nostros, preter rusticos et villanos. Adiectum eciam est premissis, quod si aliquis vel aliqui a nobis vel a regimine nostro ad patrem nostrum predictum vel ipsius Regnum; vel econverso de patre nostro vel eius Regno ad nos, vel ad regimen nostrum perpetrato aliquo maleficio se transferret vel transferrent, et nos et predictus pater noster, alteruter nostrum alterutri de huiusmodi facinorosis hominibus iusticiam, satisfaccionem et emendam faciet et prestabit requisitus. Promittimus eciam, quod nec nos, nec nostri cognati et amici, dominum Regem patrem nostrum, dominam Reginam, matrem nostram carissimam, Ducem Belam, fratrem nostrum predilectum, et dominam Annam Ducissam, sororem nostram, Ducem Belam filium eiusdem, Regem Boemorum generum ipsius et nostrum, Bolyzlaum Cracovie, Bolyzlaum Gnezdensem, Lyznyk filium Ducis Cazmerii Duces, nec terras ipsorum et homines ad eos spectantes, et quoslibet alios adherentes eis, molestabimus, turbabimus aut impugnabimus ullo modo. Et idem dominus Rex carissimus pater noster promisit una cum domina Regina, matre nostra carissima, Duce Bela, fratre nostro predilecto, et domina Anna Ducissa, sorore nostra carissima concordiam, pacem et unionem habitam, initam et conventam, nobiscum habere, tenere et inviolabiliter observare, cum nostris cognatis et amicis. Ordinavimus eciam cum eodem carissimo patre nostro, ut possessionum, terrarum Baronum, nobilium, Ecclesiarum et monasteriorum hinc inde ablatarum celeris fiat restitucio per nos in regimine nostro, eiusdem patris nostri homine presente; in Regno vero patris nostri, Regis Bele, per ipsum

patrem nostrum, homine nostro presente; dummodo constet, terras et possessiones, que ablate dicuntur, eorum fuisse, qui se asserunt eis indebite spoliatos. Ut autem premissa et singula premissorum illibate et inviolabiliter observentur, nos et predictus pater noster, venerabili patre . . . Strigoniensi Archiepiscopo presente et codicem Evangeliorum tenente iuravimus corporaliter tactis Sacrasanctis Evangeliis et vivifice Dominice Crucis ligno. Ad superhabundantem eciam cautelam prefatus venerabilis pater Strigoniensis Archiepiscopus, nobis volentibus et cum instancia requirentibus, tulit in scriptis sentenciam excommunicacionis in nos presentes processu temporis omnium, vel cuiusvis articulorum in premissis comprehensorum violatores, transgressores, temeratores, et quovis ingenio contemptores: ita ut si aliquis nostrum contra ordinacionem premissam venerit, et in sentenciam per ipsum Strigoniensem Archiepiscopum prefato modo latam inciderit, non de novo per prefatum Archiepiscopum excommunicari debebit, cum ipso facto iam sit excommunicatus, sed excommunicatus denuntiari publice et periurus. Et ipse Archiepiscopus impresenciarum constitutus, nobis petentibus, promisit firmiter sine delectu alterutrius partis denunciacionem huiusmodi, cum transgressor apparuerit, se facturum. Actum et datum in insula Beate Virginis, Anno ab Incarnacione Domini MCCLXVI., Indiccione VIIII., nono die Martio exeunte. In cuius rei testimonium et robur perpetuum presentes litteras nostro et carissimi patris nostri sigillis duplicibus ex certa sciencia fecimus communiri.

Nos eciam Phylippus miseracione Divina Archiepiscopus Strigoniensis, Aule Regie Cancellarius, ad instanciam et peticionem prefatorum Illustrium Regum Ungarie presenti carte sigillum nostrum apponi fecimus et appendi.

(IV. Kelemen pápa megerősítő okmányából, mint alább 94. sz. a.)

93.

IV. Kelemen pápa a tihanyi apátságot az apostoli szék pártfogása alá veszi, egyszersmind annak jogait megerősítvén.
1266.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Abbati Monasterii de Tykhon eiusque fratribus tam presentibus quam futuris religiosam vitam professis inperpetuum. Religiosam vitam eligentibus Apostolicum conuenit adesse presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito reuocet, aut robur, quod absit, sacre Religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filij, vestris iustis postulacionibus clementer annuimus, et monasterium de Thikon Wesprimiensis Diocesis, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti priuilegio communimus. Imprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Dei et Beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem monasterium in presenciarum iuste ac canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblacione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo prefatum Monasterium situm est, cum omnibus pertinenciis suis, cellam monachorum, que Vruzku vulgariter nominatur, cum terris, vineis, possessionibus et omnibus pertinenciis suis, Sancti Michaelis, Sancti Dominici, Sancte Marie Magdalene et Sancte Elysabeth capellas cum omnibus pertinenciis earundem, (castrum ipsius monasterii, nec non) villam Apaty et insulam (insuper), que appellatur Thykon cum omnibus pertinenciis suis, portum supra lacum, qui Balatin (nominatur et vsum pis-

candi, cum quibusuis piscaturis, quas) in eodem lacu habetis, villas novas et predium, quod vocatur Ozofev, terras et possessiones, quas habetis in villa Kuesd, predium de Eurmenus, terras sitas in villa Vduory, predia que de Dergvche, de Vasyl, de Pylip et de Wrskaal vulgariter nominantur cum omnibus pertinenciis eorundem, villam, que Thovsoch dicitur, terras et possessiones, quas habetis in villa Berend, villam Scevleus nominatam sitam iuxta locum, qui dicitur Apathasumlo, terras et possessiones, quas habetis in villa Scevlevs apud Vesprim, predium quod Popsuka vulgariter appellatur, et jus patronatus, quod in Ecclesia Sancti Michaelis loci eiusdem habetis, predium de Vylach cum jure patronatus, quod in Capella Sancte Margarethe sita in eodem predio optinetis; predia de Keyk et de Arach wlgariter nominata; insulam que appellatur Losta cum omnibus pertinenciis suis; villam, possessiones et terras de Kodork; villam et predium de Somthod, predium de Zaraztho, predium et villam de Gesnov vel Apaty iuxta Fyzeg, predium de Telky, terras et possessiones, quas habetis in villa Chopulch et Lapa, predium de Gamas, villam Job (Gos v. Dob), terras et possessiones, quas habetis in villa Sag iuxta Jocha, de Chichol, et de Kup, predia (et) villam Mortus iuxta Buchac, predium de Vmkutha et terras quas habetis in villa Barand iuxta Tholna, et villam de Fod, villam et predium de Besenev in partibus Budrogh cum iure patronatus, quod ibidem in Capella Sancte M(arie) habetis, lacum mortuum cum omnibus terris ad ipsum pertinentibus, Homukevt (v. Homuke) terras et possessiones, que vocantur Celun; annuimus redditum denariorum, quem habetis in loco, qui Symigium wlgariter nominatur, annuos redditus denariorum in portibus et mercatis de Tolna et de Pest, et mille zuanos salis, quos in Alba singulis annis percipitis a salinariis de Zalach; terras quoque et possessiones, quas bone memorie Rex Ungarie Andreas vobis et Monasterio vestro commisit intuitu pietatis, et quicquid iuris in Strigoniensi, Vesprimiensi, Colochensi, Quinqueecclesiensi et Canadiensi Diocesibus optinetis cum terris, pratis, vineis, nemoribus, vsuagiis et pascuis in bosco et plano, in aquis et molendinis, in viis et semitis, et omnibus aliis libertatibus et immunitatibus suis. Sane noualium vestrorum, que propriis

manibus et sumptibus colitis, de quibus aliquid hactenus non percepit, siue de vestrorum animalium nutrimentis, nullus a uobis decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis clericos vel laicos liberos et absolutos a seculo fugientes ad conuersionem recipere et eos absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum uestrorum post factam in Monasterio vestro professionem fas sic sine Abbatis sui licencia, nisi arctioris religionis optentu de eodem loco discedere; discedentem vero absque communi litterarum vestrarum cautione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis clausis ianuis, excommunicatis et interdictis exclusis, non pulsatis campanis, suppressa voce Diuina officia celebrare; dummodo causam non dederitis interdicto. Crisma vero, oleum sanctum, consecraciones altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad ordines fuerint promouendi, a Diocesano suscipiatis Episcopo, si idem Catholicus fuerit et gratiam et communionem Sacro Sancte Romane Sedis habuerit, et ea vobis voluerit sine prauitate aliqua exhibere. Prohibemus insuper, ut infra fines parochie vestre, si eam habetis, nullus sine assensu Diocesani Episcopi et uestro Capellam seu oratorium de nouo construere audeat, saluis priuilegiis Pontificum Romanorum. Ad hec nouas et indebitas actiones ab Archiepiscopis, Episcopis, Archidiaconis seu Decanis, aliisque omnibus ecclesiasticis secularibusue personis uobis omnino fieri prohibemus. Sepulturam quoque illius loci liberam esse decernimus, vt eorum deuocioni et extreme voluntati, qui se illic sepeliri deliberauerint, nisi forte excommunicati vel interdicti sint, aut etiam publici vsurari, nullus obsistat; salua tamen iusticia illarum Ecclesiarum, in quibus mortuorum corpora assumpmuntur. Decimas preterea et possessiones ad ius Ecclesiarum vestrarum spectantes, que a laicis detinentur, redimendi et legitime liberandi de manibus eorum, et ad Ecclesias, ad quas pertinent reuocandi libera sit uobis de nostra auctoritate facultas. Obeunte vero te, nunc eiusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibidem qualibet surreptionis astutia seu violentia proponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum maior pars consilii sanioris secundum Deum et Beati Benedicti regulam

prouiderint eligendum. Paci quoque et tranquillitati uestre paterna imposterum sollicitudine prouidere uolentes, auctoritate Apostolica prohibemus, ut infra clausuras locorum seu grangiarum uestrarum nullus rapinam seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem themere capere vel interficere, seu violentiam audeat exercere. Preterea omnes libertates et immunitates a predecessoribus nostris Romanis Pontificibus Monasterio vestro concessas, nec non libertates et exempciones secularium exactionum a Regibus et Principibus vel aliis Christi fidelibus rationabiliter vobis indultas, Apostolica auctoritate confirmamus et presentis scripti priuilegio communimus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum Monasterium temere perturbare aut eius possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integre conseruentur eorum, pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt vsibus omnino profutura, salua Sedis Apostolice auctoritate et Diocesani Episcopi canonica iustitia. Si que igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptauerit, secundo tertioue commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo Corpore te Sanguine Dei et Diuini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte subiaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua iura seruaturis sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen.

(P. H.) (Pápai jegy)

† Ego Clemens Catholice Ecclesie Episcopus.

† Ego Odo (?) Tusculanus Episcopus ss.

† Ego Stephanus Prenestinus Episcopus ss.

† Ego — — — — — — — — — Episcopus ss.

† Ego Ancherius — — — — — — — — — — presbiter Cardinalis ss.

† Ego Gilbertus tt. Sancti Marci presbiter Cardinalis ss.

† Ego — — — — — — Diaconus Cardinalis ss.
† Ego Johannes tt. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconus Cardinalis ss.
† Ego — — — — — — — — — in Cosmidin Diaconus Cardinalis ss.
† Ego — — — — — — — — — — — — —
Diaconus Cardinalis ss.
† Ego — — — — — — — — Sancti Eustachii Diaconus Cardinalis ss.

Datum Viterbij per manus magistri Michaelis Sancte Romane Ecclesie ViceCancellarii III. Idus Januarij Indictione X, Incarnationis Dominice M° CC° LX° sexto, Pontificatus vero domini Clementis Pape IIII. anno secundo.

(Az eredeti és Lodomér esztergami érsek 1297-ki átirata után, melyek a sz. mártoni főapátság levéltárában őríztetnek. V. ö. Fejér Cod. Dipl. VI. k. 2. r. 87. l.)

94.

IV. Kelemen pápa megerősíti a IV. Béla magyar király és fia, István ifjabb király közt újonan kötött békességet. 1266.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei. Ad eternam rei memoriam. Regis eterni filius pacem humano generi redditurus, quod in primi transgressione parentis iram meruerat Dei patris, in signum federis, velut arcus in nubibus poni voluit, cum assumptum corpus ex virgine, mortis exponens supplicio in vivifice crucis ligno, dictas in carne propria solvit inimicitias, que in celis sunt et in terris, pacificans, ac hiis, qui prope pacem annuntians, et qui longe, quam, ut mortalibus carior haberetur, eum ex mundo transiturus ad patrem, electis suis suum disponeret testamentum, hiis, qui secum in suis temptationibus permanserunt, suis videlicet

commensalibus et discipulis prelegavit, quamque resurgens a mortuis et eisdem geminata pronunciacione commemorans, eo magis ab omnibus amplectandam edocuit, quo celebrius, quo frequencius primitivis Ecclesie Sancte patribus voluit commendare. Unde nos ipsius in terris eius dispositione Vicarii, licet immeriti, specialiter constituti, digne pacem Christianis omnibus affectamus, et circa ea solliciti sumus plurimum et attenti, per que, Deo propitio, provenire valeat, ac summotis obstaculis, illibata servari, superadunatis voluntatum divisionibus libenter adicientes Apostolicam muniminis firmitatem, ut tranquillitas nostro roborata presidio intemerata consistat et inviolabiliter observetur: precipue vero cum inter Reges agitur sic annexos, quod naturale fedus vix permittit inter eos scintillam discordie suspicari. Sane dudum inter carissimos in Christo filios nostros, Belam et Stephanum, primogenitum ipsius, Ducem Transilvanum, Reges Ungarie Illustres, gravi discordia suscitata, tandem iidem Reges Divina cooperante gratia inter se ad pacem et concordiam devenerunt, certis pactis inter eos initis, ad quorum observationem predicti Reges super hoc astrinxerunt se, ab eorum alterutro corporali prestito iuramento, prout in litteris inde confectis Regiis sigillis munitis plenius continetur. Nos itaque Regum ipsorum supplicationibus inclinati, quod super hoc ab eis factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus: ita tamen, quod per hoc libertati ecclesiastice et iurisdictioni personarum ecclesiasticarum nullum preiudicium generetur. Tenores autem litterarum ipsarum de verbo ad verbum presentibus fecimus annotari; qui tales sunt.

Tenor litterarum ipsius Regis Bele talis et:

Nos Bela Dei gracia Rex Ungarie stb. (mint fenebb 88. sz. a.)

Tenor vero litterarum eiusdem Regis Stephani est talis:

Nos Stephanus Dei gracia Junior Rex Ungarie etc. (mint fenebb 92. sz. a.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum Viterbii X. Kal. Julii (Pontificatus nostri) anno secundo.

In e. m. pro Stephano juniori Rege Ungarie sunt obtente.

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 284. l.)

95.

IV. Kelemen pápa rendelete, hogy Farkas mester, királyi alkanczellár, székes-fehérvári prépostnak választatván, a pápa nevében megerősíttessék. 1266.

Clemens Episcopus etc. venerabilibus fratribus .. Archiepiscopo Strigoniensi et Tymotheo Zagrabiensi Episcopo, salutem etc. Ad nostrum pervenit auditum, quod Prepositura Albensis Ecclesie, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, olim vacante, dilecti filii Capitulum eiusdem Ecclesie magistrum Farchasium, Vice-Cancellarium carissimi in Christo filii nostri B(ele) Regis Ungarie Illustris, in Prepositum ipsius Ecclesie, prout spectabat ad eos, canonice ac concorditer elegerunt: sed idem Electus confirmationem electionis huius petiturus, iuxta felicis recordationis Urbani Pape predecessoris nostri beneplacitum, ad Sedem Apostolicam accedere pretermisit, sicut nec ipse commode potuit, qui ratione commissi sibi vicecancellarie officii circa memorati Regis erat negotia occupatus. Nos autem Regis obtentu predicti, qui pro ipso Vicecancellario suo Apostolicam in hac parte gratiam specialiter attenta precum instantia implorat, eundem Vicecancellarium super hoc intendentes prosequi gratiose, mandamus, quatenus postquam negotium Zagabriensis Ecclesie iuxta formam, que tibi, frater Archiepiscope, per alias nostras traditur litteras, fuerit expeditum, quod vehementer cordi nostro inherens ad effectum perduci optamus celeriter expectatum, si examinatione diligenti premissa, electionem ipsam inveneritis de persona ydonea celebratam, que alias asseritur canonica extitisse, non obstante, quod predicta confirmatio infra tempus debitum ab eadem sede postulata non extitit, auctoritate nostra electionem confirmetis eandem, ac ipsum Electum pro eiusdem Ecclesie haberi Preposito et tractari, sibique in hiis obediri ac intendi, que ad Prepositi Ecclesie ipsius officium

pertinent faciatis, recepturi ab eo pro nobis et Ecclesia Romana fidelitatis solite iuramentum iuxta formam, quam vobis sub bulla nostra mittimus interclusam. Formam autem iuramenti, quod ipse prestabit, nobis de verbo ad verbum per eius patentes litteras suo sigillo signatas per proprium nuntium quantocius destinetis. Alioquin eadem electione rite cassata, inhibeatis auctoritate nostro Capitulo supradicto, ne ad electionem vel postulationem aliquam de Preposito in Ecclesia ipsa procedant, cuius provisionem nobis specialiter reservantes; decernatis auctoritate predicta irritum et inane, si secus contra reservationem huiusmodi fuerit attemptatum; quicquid super hiis egeritis, vestris litteris harum seriem continentibus, absque more dispendio, nobis fideliter intimantes. Datum Viterbii IIII. Nonas Julii. (Pontificatus nostri) Anno secundo.

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 287. l.)

96.

IV. Kelemen pápa Demeter mestert, az esztergami egyház főesperestjét, pápai káplánnak nevezi ki. 1266.

Clemens Episcopus etc. dilecto filio magistro Demetrio Archidiacono in Ecclesia Strigoniensi, Subdiacono nostro, salutem etc. Gratum sentientes de fama tue probitatis odorem, ad tui honoris augmentum co plenius et efficacius invitamur, quo clara devotione refulgens, horum consideraiione promereris attolli nominis titulo dignioris. Tuam itaque personam paterno prosequentes affectu, eamque intendentes favoris Apostolici gratia prevenire, te Capellanorum nostrorum consortio duximus aggregandum, ut tanto libentius de cetero cultui virtutum intendas, quanto exhibitus tibi honor potioris tibi onus maturitatis indicit, quantoque te decet no-

stris et Apostolice Sedis obsequiis familiarius adherere. Super hoc autem presentes litteras tibi duximus in testimonium concedendas. Datum Viterbii VIII. Idus Julii. (Pontificatus nostri) anno secundo. —

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 288. l.)

97.

IV. Kelemen pápa Istvánt, ujonan választott kalocsai és bácsi érseket megerősíti. 1266.

Clemens Episcopus etc. dilecto filio Stephano Colocensi et Bachiensi Electo, salutem etc. Colocensi et Bachiensi Ecclesiis, que auctoritate Apostolica sunt unite, pastoris solatio destitutis, dilecti filii Capitula earumdem Ecclesiarum per viam compromissi ad provisionem ipsarum Ecclesiarum unanimiter procedentes, te tunc Capellanum nostrum et Posoniensem Prepositum, Bononie litterarum studio insistentem, in ipsorum Ecclesiarum Archiepiscopum et pastorem concorditer elegerunt. Licet autem, presentato nobis decreto electionis huiusmodi, procedere intenderemus ad examinationem ipsius, quia tamen quorundam Canonicorum earundem Ecclesiarum litteras recepimus continentes, quod ante electionem ipsam quedam alia in eisdem Ecclesiis de Magistro Demetrio Archidiacono de Bors in Ecclesia Strigoniensi celebrata fuerat electio, in cuius fraudem et preiudicium postmodum ad secundam electionem de te extitit de facto prima non cassata processum, nos volentes in hiis cum debita maturitate procedere, ut examinata veritate, unicuique ius suum servaretur illesum, festum Beati Nicholai proximo preteritum terminum peremptorium duximus prefigendum, ut quicumque vellet huiusmodi primam electionem defendere vel aliam impugnare, compareret per se, vel per procuratores

ydoneos coram nobis. Cumque predicto elapso termino nullus se nostro conspectui presentasset, qui vel electionem, que dicebatur, vel forsitan fingebatur facta de dicto Demetrio, prosequeretur, vel reliquam impugnaret, nos electionem de te, ut premittitur, factam examinavimus diligenter, et tandem dum nos ad persone merita referremus, considerationis nostre sollicitudini fidelis memoria obtulit, qualiter tu dudum tempore felicis recordationis Urbani Pape predecessoris nostri, a Zagabriensis Ecclesie tunc vacantis Capitulo postulatus, examinationis discussionem sollicite subiisti, et licet in huiusmodi examine in litteratura fueris inventus et extimatus ydoneus, nichilominus postmodum studio moram Bononie extunc continuando vacasti; propter quod non indigne presumimus, sed et verisimiliter credimus ex tanti successu temporis in studii labore transacti, non in otii torpore deducti, tue scientie plurimum accrevisse. Illud etiam de nostra memoria non abolevit oblivio, quod licet predecessor ipse postulationem huiusmodi propter defectum dumtaxat etatis tue non duxerit admittendam, idem tamen predecessor attendens, quod tu nobilitatem generis morum honestate nobilitans, et etatem ipsorum maturitate preveniens defectum huiusmodi virtutibus redimebas, Apostolica tecum auctoritate dispensans concessit tibi, ut ad Episcopalem, Archiespiscopalem, et quamcumque aliam posses eligi dignitatem, teque eligibilem de plenitudine potestatis reddidit, defectu non obstante predicto. Et quamquam eodem predecessore morte prevento littere super huiusmodi dispensatione confecte bullate non fuerint, nos tamen, prout Domino placuit, postmodum ad apicem Summi Apostolatus assumpti, quod taliter per predecessorem ipsum circa dispensationem eandem factum fuerat, de quo nobis constitit, approbantes tibi super hoc litteras Apostolicas duximus concedendas. Hec igitur provide attendentes, et sperantes, quod tu post predicti tempus examinis non solum moribus et scientia creveris, sed et alias de virtute profeceris in virtutem, electionem de te factam, quia eam invenimus canonice et de persona idonea celebratam, de fratrum nostrorum consilio confirmantes, te memoratis Colocensi et Bachiensi Ecclesiis in Archiepiscopum prefecimus et pastorem, sperantes firmiter, quod actus tuos, illo dirigente,

qui novit, et regimen tuum in eisdem Ecclesiis eo prosperum faciente, qui potest, per tuum ministerium spiritualiter et temporaliter status exaltabitur earundem. Quocirca mandamus quatenus iniunctum tibi onus humiliter et devote suscipiens, sic illud sollerter exerceas, quod tandem villicationis tibi comisse redditurus tremendo Judici rationem, talenta credita duplicata ei, que credidit, representes, sicque super gregem cure, tue creditum sollicitas studeas custodire vigilias, quod una cum ipso merearis, eodem veniente sponso, ad paratas ipsius agni nuptias intriore. Datum Viterbii III. Idus Decembris. (Pontificatus nostri) anno secundo. —

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 291. l.)

98.

IV. Kelemen ugyanazon érdemben. 1266.

Clemens Episcopus etc. venerabilibus fratribus . . . Archiepiscopo Strigoniensi et . . . Episcopo Waciensi salutem etc. Colocensi et Bachiensi Ecclesiis, que auctoritate Apostolica sunt unite, pastoris solatio destitutis, dilecti filii Capitula earundem Ecclesiarum per viam compromissi ad provisionem ipsarum Ecclesiarum unanimiter procedentes, Stephanum tunc Capellanum nostrum et Posoniensem Prepositum, Bononie litterarum studio insistentem, in ipsarum Ecclesiarum Archiepiscopum et pastorem concorditer elegerunt. Licet autem, presentato nobis decreto electionis huiusmodi, procedere intenderemus ad examinationem ipsius, quia tamen quorundam Canonicorum earundem Ecclesiarum litteras recepimus continentes, quod ante electionem ipsam quedam alia in eisdem Ecclesiis de magistro Demetrio, Archidiacono de Bors in Ecclesia Strigoniensi celebrata fuerat electio, in cuius fraudem et preiudicium postmodum ad secundam electionem de ipso Stephano extitit de facto prima non cassata

processum, nos volentes in hiis cum debita maturitate procedere, ut exanimata veritate, unicuique ius suum servaretur illesum, festum Beati Nicholai proximo preteritum terminum peremptorium duximus prefigendum, ut quicumque vellet huiusmodi primam electionem defendere, vel aliam impugnare, compareret per se vel per procuratores ydoneos coram nobis. Cumque predicto elapso termino nullus se nostro conspectui presentasset, qui vel electionem, que dicebatur vel forsitan fingebatur facta de dicto Demetrio, prosequeretur, vel reliquam impugnaret, nos electionem de ipso Stephano, ut premittitur, factam examinavimus diligenter, et tandem dum nos ad persone merita referremus, considerationis nostre sollicitudine fidelis memoria obtulit, qualiter idem dudum tempore felicis recordationis Urbani Pape, predecessoris nostri a Zagabriensis Ecclesie tunc vacantis Capitulo postulatus, examinationis discussionem sollicite subiit, et licet in huiusmodi examine in literatura fuerit inventus et extimatus ydoneus, nichilominus postmodum studio moram Bononie extunc continuando vacavit, propter quod non indigne presumimus, sed et verisimiliter credimus ex tanti successu temporis in studii labore transacti, non in otii torpore deducti, eius scientie plurimum accrevisse. Illud etiam de nostra memoria non abolevit oblivio, quod licet predecessor ipse postulationem huiusmodi propter defectum dumtaxat etatis ipsius Stephani non duxerit admittendam, idem tamen predecessor attendens, quod idem nobilitatem generis morum honestate nobilitans, et etatem ipsorum maturitate preveniens, defectum huiusmodi virtutibus redimebat, Apostolica cum eodem auctoritate dispensans, concessit eidem, ut ad Episcopalem, Archiepiscopalem et quamcunque aliam posset eligi dignitatem, eumque eligibilem de plenitudine potestatis reddidit, defectu non obstante predicto. Et quamquam eodem predecessore morte prevento littere super huiusmodi dispensatione confecte bullate non fuerint, nos tamen, prout Domino placuit, postmodum ad apicem summi Apostolatus assumpti, quod taliter per predecessorem ipsum circa dispensationem eandem factum fuerat, de quo nobis constitit, approbantes ipsi Stephano super hoc litteras Apostolicas duximus concedendas. Hec igitur provide attendentes, et sperantes, quod idem

Stephanus post predicti tempus examinis non solum moribus et scientia creverit, sed et alias de virtute profecerit in virtutem, electionem de eodem factam, quia eam invenimus canonice et de persona ydonea celebratam, de fratrum nostrorum consilio confirmantes, eundem memoratis Colocensi et Bachiensi Ecclesiis in Archiepiscopum prefecimus et pastorem, sperantes firmiter, quod actus eius, illo dirigente, qui novit, et regimen ipsius in eisdem Ecclesiis eo prosperum faciente, qui potest, per eiusdem ministerium spiritualiter et temporaliter status exaltabitur earundem. Quocirca mandamus, quatenus vos vel alter vestrum per vos, vel per alios, vel alium in Ecclesiarum predictarum ac iurium et pertinentiarum ad ipsum Electum earundem Ecclesiarum ratione spectantium auctoritate nostra inducatis, et defendatis inductum, amoto ab eisdem Ecclesiis, iuribus et pertinentiis quolibet illicito detentore, facientes nichilominus prefato Electo a suis subditis obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, ac sibi de ipsarum Ecclesiarum fructibus, proventibus et obventionibus, ac iuribus quibuscumque integre responderi contradictores etc. Non obstante, si aliquibus cuiuscumque conditionis existant, vel etiam dignitatis, a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per ipsius Sedis litteras, non facientes plenam ac expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, aut qualibet alia ipsius sedis indulgentia, per quam effectus presentium impediri valeat quomodolibet vel differri. Datum Viterbii III. Idus Decembris. (Pontificatus nostri) anno secundo.

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 292. l.)

99.

Jegyzői bizonyítvány haszonbérlésről, Spalatoban. 1226.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Amen. Anno a Nativitate eiusdem millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, Indictione nona, die quartadecima intrantis Aprilis. Regnante domino Bela Serenissimo Rege Ungarie; tempore domini Rogerii Venerabilis Spalatensis Archiepiscopi, domini Rolandi Illustris tocius Sclavonie Bani et Comitis Spalatensis, Miche Madis, Dobri Dliscize et Kamurcii Petri Judicum, Dragan Radomiri conduxit et accepit ad pastinandum a Duymo Kassarij terram suam, quam habebat in Dilato, promittens ipse Dragan bene et fideliter pastinare totum illud ex ipsa terra, quod est a terra Duvini Derse usque ad vites Stanchi Drage in eadem terra plantatas; videlicet anno quolibet, sine Divino vel iusto impedimento bene et fideliter secundum bonam consuetudinem Spalatensis Civitatis laborare, scilicet semel in anno potare et vitibus duabus zappare, et de omnibus tructibus, quos in ipsis vitibus, quas plantaverit, et eciam in terra Dominus ei dederit, integre terciam partem ipsi Duymo dare et assignare convenit, et sibi duas partes tum modo detinere, non habendo potest ipse Dragan dictam terram, donec tota a terra Duymi Derse usque ad vites dicti Stanchi pastinata nón fuerit, dimittendi, neque eam ei dictus Duymus, dum vites duraverint, subtrahendi; promittens et dictus Duymus dare et solvere ipsi Draganno in adiutorium pastinandi pro quolibet uretero vitium quem pastinaverit, antequam ipsum incipiat pastinare, solidos quadraginta denariorum parvorum. Et hec omnia supradicta predicti Duymus et Dragan ad invicem attendere et observare compromiserunt, et in nullo contra facere vel venire sub pena decem libratum denariorum parvorum, quas pars contra veniens parti alteri observanti dare et soluere teneatur cum bonorum suorum, scilicet Duymi, et bonorum atque persone dicti Dragani obligacione. Ac-

tum in domo mei Notarii; presentibus Leonardo Drascanij, Stephano Justi, Stanco Drage testibus et aliis.

Ego Jacobus Petri conscius examinaui.

Ego Magister Franciscus Imperiali auctoritate Notarius, et nunc Communis Spalati Juratus hiis omnibus rogatus interfui, et uoluntate utriusque partis, dicto Dragonno simile faciens instrumentum, scripsi et roboraui.

(Jegyzöi hitelesítés).

(Hiteles má·olat a bécsi császári titkos levéltárban.)

100.

IV. Béla megerősíti a pannonhalmi apátság népeinek törvénykezési szabadságát. 1267.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie Cumanieque Rex omnibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium Salvatore. Ad vniuersorum Comitum notitiam, Posoniensis videlicet, Nitriensis, Jauriensis, Komaromiensis, Zaladiensis, Vesprimensis, Tholnensis, Simigiensis, seu omnium aliorum Judicum, ad Vice-Judicum harum serie volumus pervenire: Quod accedens ad nostram presentiam fidelis noster Bonifacius Abbas Monasterij Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, priuilegium Sancti Regis Stephani, confirmatum per priuilegium felicis memorie patris nostri nobis presentavit, quorum inspecto tenore cognovimus, concessum extitisse, ut populos dicti Monasterij nullus judicum, preter Regiam Majestatem et eum, quem Abbas illius Monasterij eliget, presumat aliquatenus iudicare. Vnde cum priuilegia Ecclesiarum, et maxime istius Monasterij, quod dileccione amplectimur speciali, nullatenus infringere, sed pocius inviolabiliter in-

tendamus conseruare, volumus et precipimus firmiter et districte, quatenus nullus vestrum populos sepe dicti Monasterij nec in furto, nec in decimis, nec in facto monete, vel in aliquo presumat judicare, quos a jurisdiccione omnium judicum per priuilegium Sancti Regis Stephani exemptos, judicio tantummodo nostro in omnibus causis reseruamus judicandos, vel ejus, quem elegerit Abbas dicti Monasterij secundum tenorem priuilegii antedicti. In cuius rei memoriam et firmitatem presentes dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkassij Prepositi Albensis, aule nostre Vice-Cancellarij, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M.° CC.° sexagesimo septimo, Regni autem nostri anno tricesimo secundo. VI. Idus Marcii.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. Ezen privilegiumot megerősítették V. István 1270. VII. Idus Novembris, IV. László 1273. XVI. Kalendas Augusti, Robert Károly 1327. 13-o Kalendas Februarii, II. Ulászló Budán február 13-kán 1494. és I. Ferdinánd Budán die Dominico in festo Beati Antonii 1527.)

101.

IV. Béla király megerősíti a Zazty-i kolostor birtokát. 1267.

Bela Dei gracia Hungarie stb. — — Rex stb. — — quod Comes Pued filius Artolphi de genere Aba priuilegium Sancti Regis Ladislai progenitoris nostri super possessionibus Monasterii de Zazty, cuius idem Comes Pued est patronus — — — — — exhibendo, idem priuilegium, cum per nimiam vetustatem et temporis diuturnitatem esset quasi penitus consumptum, — — — ne dicto Monasterio cum processu temporis periculum exin prouenire possit — — — — confirmari petierit stb. (Következik szent László priviłegiuma, melyet Okmánytárunk I. kötetében a 24. lapon közöl-

tünk, és melyet IV. Béla király megerősít.) Datum per manus magistri Farcasij Prepositi Albensis, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M° CC° sexagesimo, Regni autem nostri anno tricessimo secundo.

(Az eredeti után, melynek függő pecséte már lemálott. Czech.)

102.

IV. Béla király és törvényszékének ítéletlevele, melyben Teplicza, Várna és Zsolna trencsini földek a perbe idézett Péter honti főispánnak, testvéreinek és Detre ispán fiainak itéltetnek meg. 1267.

Béla Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad uniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum magister Jacobus Comes Trinchyniensis, magister Paulus ensifer noster, et Michael frater eorundem, filij quondam magistri Michaelis, Petrum Comitem Huntensem et fratres eiusdem, videlicet Othouch et Mykou, filios Comitis Mykou, nec non eciam filios Detrici Comitis, super prossessionibus seu terris Toplucha, Warna et Sylna uocatis in Comitatu Trinchiniensi existentibus, coram nobis traxissent in causam, et ijdem magister Jacobus ac fratres sui, ipsas terras seu possessiones ex donacione et priuilegio felicis recordacionis Andree Regis, karissimi patris nostri, ad se assererent pertinere, dicti uero Petrus Comes ac fratres sui easdem possessiones sibi in concambium seu conmutacionem possessionum suarum, Arwa uidelicet cum castro ibidem existente, Werbuce in Lyptou, Turbuztou, Bene, Muthnaturch, et Turnouk in Turuch, uoca-

tarum per nos collatas fuisse proponerent, et super hoc priuilegium nostrum cum bulla aurea exhibuissent coram nobis, et super hijs fuisset ducius disceptatum; tandem nobis cum karissimo filio nostro Bela, Duce tocius Sclauonie, pro tribunali sedentibus, et assidentibus nobis Baronibus nostris, Henrico videlicet Bano tocius Sclauonie, Laurencio Palatino Comite Symigiensi, venerabili patre Paulo Episcopo Wesprimiensi, aule domine Regine karissime consortis nostre Cancellario, Erney Bano Judice Curie nostre, Comite Castri Ferrei, Chak Bano Comite Zaladiensi, et Stephano Comite Posoniensi ac Judice Curie domine Regine; idem magister Jacobus Comes Trinchiniensis, ac magister Paulus et Michael fratres eiusdem, in nostra et predictorum Baronum nostrorum constituti presencia de iure suo diffidentes, cesserunt omni liti et accioni, quam super terris seu prossessionibus memoratis contra Petrum Comitem Huntensem et fratres suos antedictos, nec non eciam contra filios Detrici Comitis mouerant in figura judicij coram nobis. Propter quod nos predictas possessiones Toplycha, Warna, et Silna uocatas, cum omnibus utilitatibus et pertinencijs suis, et metis ac terminis sub predicta aurea bulla nostra contentis, diffinitiue sententiando dimisimus memoratis Petro Comiti et fratribus suis, sicut hactenus tenuerant, perpetuo et pacifice possidendas, magistro Jacobo et fratribus suis sepedictis ac ipsorum heredibus perpetuum super hijs silencium imponentes; ita, quod si idem magister Jacobus uel fratres sui prenotati, aut ipsorum heredes ullo unquam tempore super predictis possessionibus, uel earum aliqua, contra prefatos Petrum Comitem et fratres suos, nec non eciam filios Detrici Comitis, aut eorum heredes questionem aliquam suscitauerint, tanquam calumpniatores puniantur. Decernentes nichilominus omnia instrumenta, priuilegia, tam predicti patris nostri quam eciam aliorum, seu quelibet munimenta, que idem magister Jacobus uel fratres sui super predictis possessionibus ullo unquam tempore exhibuerunt, esse cassa et irrita et omni robore caritura, et auctoritate presencium reuocata, ac penitus anullata. Hoc adiecto, quod quandocumque idem magister Jacobus, uel fratres sui, aut eorum successores huiusmodi instrumenta in judicio uel extra judicium exhibere attemptauerint, tanquam falsarij punian-

tur. Adicimus eciam, quod magistro Jacobo et fratribus suis antedictis, graciam in hoc fecimus specialem, quod eos pro eo, quod super predictis possessionibus Petro Comiti et fratribus suis prenotatis iniuste litem mouerant, ad penam duppli earundem possessionum non duximus condempnandos. Vt igitur huius rei series firma semper et inconcussa permaneat; nec processu temporis ualeat retractari, presentes eidem Petro Comiti et fratribus suis concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farcasij Prepositi Albensis aule nostre ViceCancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M-° CC-° LX-° Septimo. Regni autem nostri anno tricesimo secundo.

Jegyzet. Szép bőrhártya, melynek alúl fölhajtott hasadékaiból vörös és sárga sodrott selyemről azon pecsét töredéke függ, mely Pray (De Sigillis. Tab. V. fig. 2) munkájában látható. A kékkői levéltárban: A L. n. 9. *Érdy.*

103.

IV. Béla király Sebestyént, szolgagyőri várjobbágyot megnemesíti. 1267.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in salutis largitore. Ad uniuersorum noticiam harum serie uolumus peruenire, quod nos Sebastianum filium Zolut de uilla Aranyas supra Comaromium, solutorem quinque ponderum ad Castrum Zolgageuriense, pro fidelitate nobis obseruata, quam idem tam in exploracione, quam in aliis, exponendo se mortis periculis, fideliter exhibuit et impendit, ipsum et suos heredes cum terra eundem Sebastianum, et non alios fratres suos contingente, de numero ipsorum castrensium solven-

cium quinque pondera, ad numerum et libertatem seruiencium Regalium duximus transferendum. Volentes, quod nullus eundem Sebastianum uel suos heredes racione pristine seruitutis impetere audeat, seu eciam aliquatenus perturbare; sed libere in numero seruiencium more (így) Regalium commoretur. Vt igitur huius nostre translacionis eidem Sebastiano facte series robur obtineat perpetue firmitatis, presentes dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasii, Prepositi Albensis, (aule nostre) Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M-° CC-° sexagesimo septimo, Regni autem nostri anno tricesimo secundo. —

(A sz. mártoni főapátság levéltárában őrzött u. n. vörös könyvből, mely a XIII. században íratott.)

104.

IV. Béla király Gekmin és Tywan, liptói nemeseknek, a Liptó megyei Vidafeldét adományozza. 1267.

(B)Ela Dei gracia Hungarie, Dalmatie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis, salutem in omnium saluatore. Ad vniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie uolumus peruenire: Quod Gekminus et Tywan de uilla Olosсy, nobiles de Lyptou, ad nostram accedentes presenciam, quandam terram Vide, sine herede decedentis, Vidafelde uocatam, in Lyptou existentem, a nobis pecierunt sibi dari. Verum quia de qualitate et quantitate ipsius terre, vtrum nostre sit collacioni pertinens nec ne, nobis ueritas non constabat, fideli nostro Mychaeli Comiti de Zoulum nostris dedimus in mandatis, ut de qualitate et quantitate ipsius

terre sciret et inquireret omnimodam ueritatem, et si nostre collacioni pertinentem inuenerit, extunc in hijsdem metis et terminis, quibus per priores possessores suos limitata fuerat et possessa, statueret et assignaret eisdem Gekmino et Tywan sine iuris preiudicio alieni, reambulando presentibus commetaneis et vicinis eiusdem, si non fuerit contradictum, contradictores autem, si qui fierent, ad nostram presenciam euocaret. Qui quidem Comes Michael nobis rescripsit, quod eandem terram inuenisset nostre collacione pertinentem, et presentibus omnibus commetaneis ac vicinis ipsius terre et non contradicentibus, statuisset et assignasset Gekmino et Tywan antedictis. Nos itaque qui ex officio susscepti regiminis metiri debemus merita singulorum, et unicuique secundum suorum seruiciorum merita Regio occurrere cum fauore, considerantes et attendentes fidelitates et seruiciorum merita ipsorum Gekmini et Tywan, quod nobis in diuersis Regni nostri expedicionibus inpenderunt, et specialiter propter conseruacionem castri nostri de Lyptou, in qua opera fidelitatis inpendere studuerunt indefesse, prout per eundem Comitem Michaelem nobis constitit euidenter, ipsam terram Vidafelde, cum omnibus utilitatibus, et pertinencijs suis vniuersis, quibus per Vida prenotatum detenta fuerat et possessa, eisdem Gekmino et Tywan, et per eos suis heredibus, heredumque suorum successoribus dedimus, donauimus et contulimus, iure perpetuo et irreuocabiliter pacifice possidendam. Cuius quidem terre mete, sicut in litteris ipsius Comitis Michaelis contineri vidimus, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit a parte orientali iuxta fluuium Wag, et ibi sub salice est meta; inde uadit ad terram planiciem ad partem meridionalem usque publicam uiam; et ibi saliendo ipsam uiam, tendit ad riuulum Lobila, et ibi contiguatur terre ville Paluga; et ibi transiendo ipsum riuulum ascendit super *nirfa*, ad *berch* et ibi est meta; inde asscendit per terram Lyguet vocatam usque terram Comitis Andree filij Alberti; hinc reflectitur ad occidentem ad uallem, et ibi contiguatur terre Fyotha; hinc descendit ad septemtrionem usque metas et terminos ville Solumus; inde cadit ad Azeupatak uocatum, et descendit ad predictum riuulum Lobila, et per cursum ipsius fluuij descendis ad fluuium Wag; hinc asscendit per flu-

nium Wag ad priorem locum; et sic terminantur mete terre supradicte. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Benedicti Orodiensis Ecclesie Prepositi, aule nostre ViceCancellarij, dilecti et fidelis nostri; anno Domini M° CC° sexagesimo septimo, Regni autem nostri anno tricesimo secundo, XIIII. Kalend. Januarij.

Jegyzet. Eredetie bőrhártja, melynek alúl fölhajtott hasadékaiból a már eltűnt kettős pecséte zöld és ibolya szinü selyemről függött. A liptói Regestrumba bejegyeztetett. (Magyar történelmi tár IV. k. 10. l.) A Hunt-Pázmántól eredett Kubinyi nemzetség levéltárából. (Genealogia Familiae de Felső Kubin. Editio altera. Pesthini, 1824. 4-°) *Érdy.*

105

Szent Kinga vagyis Kunegunda, IV. Béla király leánya és Boleszló krakói herczeg neje, unokahugát Kunegundát, II. Otakar cseh király nejét kéri, hogy férjét arra bírja, mikép IV. Béla királynak fia István ellen segítségére legyen. 1267.

Forsitan non latet Vestram dilectionem adversitas injuriosa, quam sustinet carissimus dominus et pater noster atque vester B(ela) inclytus Vngarorum Rex, cujus dolor multiplex est, quia in aetate utique jam matura, ubi quiescere deberet, sublevatus baculo senectutis, de solio suo pellitur fraudatur suis fidelibus, quorum perplures caesi subcubuerunt, Majestatis suae justiciam defendentes. Et ecce quia tacti doloris sui amaritudine, quam ut dignum est propter justitiam veri patris et domini reputamus propriam, una cum dilecto domino et marito nostro carissimo scribimus, hortamur et supplicamus Dilectioni Vestrae, quatenus compatientes inso-

litis et injustis serenissimi domini et patris vestri ac nostri dolorum persecutionihus, inducere monitis, persuasionibus atque consiliis maritum vestrum dignemini ad succurrendum in forti brachio et armato contra temeritatem filii, paternae gloriae titulum infirmantis; maxime cum dilectus dominus et maritus noster carissimus non parcendo personis, laboribus aut expensis, id ipsum faciendo omnes vires suas fideliter exponere sit paratus.

(Palacky Ferencz; Über Formelbücher. A cseh tudós társaság értekezéseiben, ötödik folyam II. köt. Prága 1842. 279. l.)

106.

Kunegunda cseh királyné és IV. Béla király unokája, nagyatyjának családi ügyekben válaszol. 1267. körül.

Gaudemus, sicut innatae carnis et sanguinis requirit debitum, pater reverende et domine carissime! de vestris jocundis successibus et salute, referentes immensas grates Vestrae Serenitati, quod nostra desideria tali solamine dignemini frequentare. Nos quoque, quia per Dei gratiam sanae sumus, hoc ipsum vobis in gaudium nuntiamus. Gratulamur etiam in his, quae grata vobis sunt, scilicet de impraegnatione nostrae sororis carissimae, uxoris domini Belae vestri filii, fratris nostri, et quemadmodum petivistis, orari pro ipsa bono animo faciemus; supplicantes in idem, ut et vos pro nobis orari similiter faciatis. Quod autem nuntiastis nobis inquiri a domino et marito nostro carissimo, cur nuntios et legationes carissimae dominae et matris nostrae non libenter recipiat: siue ejusdem requisitione super hoc vobis brevis sit responsio, quod si eadem domina et mater nostra carissima, quemadmodum vos et alii nostri carnales facitis, dominum nostrum et maritum alloquiorum gratiosis et favora-

bilibus legationibus visitaret, scimus equidem veracissime, quod hoc per omnia fore(t) gratum.

(Palacky u. o. 282. l.)

107.

Kunegunda cseh királyné nagyatyját IV. Bélát családi jóllétéről értesíti. 1267. körül.

Etsi procul sumus a Vestrae Dilectionis oculis constitutae, excitat cordis nostri memoriam carnalis fidei conjunctio, cujus cursu curritabimus quamdiu vivimus, ignitae caritatis incendio supradictae. Est igitur cordi nobis semper scire de salute vestra et de temporalium circumstantiarum singulis et utinam prosperis successibus. Significantes Vestrae Paternitati in gaudium vice versa, quod nos cum domino et marito nostro carissimo ac filia nostra dilecta per Dei gratiam sanae sumus, hoc ipsum vobis et vestris, pater et domine, per omnia exoptantes.

(Palacky u. o. 282. l.)

108.

Kunegunda cseh királyné anyját Annát, Rasztiszlaw galicziai király nejét kéri, hogy anyai szeretetét tőle meg ne vonja. 1267. körül.

Merito filiae cor scinditur in dolores, cum se videt materni affectus desiderabili gaudio desolatam. Ad instar ejusdem, domina et mater carissima! scisso corde tradimur in lamenta, et ad Dei misericordiam suspiria mittimus, lacrymas effundendo pro eo, quod nos videmur ex materna pietate vestra cadere in contemptum, consideratione habita in dilectionis respectum, quem habetis ad alios pueros vestros et consanguineos evidentia tam favorabili cum effectu; quod non dicimus invidendo, sed potius infortuniorum nostrorum injurias detestando, que etiam nos aliquando induxerunt, quod vobis pro dulcibus amara scripsimus, quibus tamen filialis amoris reverentia non consensit. Quid enim displicet materno affectui in filia solemni conjuge decorata, quem tota ipsius parentela in gloriam elevat et sublimat? Ah, cogimur iterum maternas injurias deplorare, quod nullum adhuc de affinitate nostri aliquibus beneficiis honorastis, ut saltem cognovissent vos matrem in nobis exule filia veneratam; cum tamen fama publica vos coronet, quod etiam benefacitis extraneis et ignotis. Dicamus ergo hucusque nostram in hoc inprudentiam puerilem arguistis. Sed hoc modo projiciatis, domina reverenda! praetendentes, quod modo adolevimus, et vestras despectiones naribus sapimus ubertatis; et nolite amplius contemnere vestram filiam exilio deputatam. Sed hoc possumus forte potius ascribere culpae nostrae, quam Deus in nobis exigit flagellari, quam quod maternae dilectionis contemtum cum gravi contra nos lacrymarum discordia disputemus. Petentes, quatenus adhuc circa nos vestrae pietatis viscera non tepescant; quia si secus fieret, cogeremur eligere vice

vestra, qui aequo libramine filios et filias in se non despicit, confidentes, quod etiam nos sperantes de sua gratia non dimittat.

(Palacky u. o. 281. l.)

109.

Kunegunda cseh királyné anyjának, Anna galicziai királynénak, egy, mint látszik Galicziában, kirabolt troppaui kereskedő ügyét ajánlja. 1267. körül.

Miramur, mater et domina, qua excessuum commissione hoc apud Vestram Dilectionem demeruisse judicemur, (quod) indignas Vestra Maternitas nos fecerit visitandi per suas literas, quibus multum noster animus desiderat consolari. Gaudemus tamen, ut oportet, ex affectu caritatis debito, toto corde, toto animo, de universis vestris prosperitatibus et salute; si haec per Divinam providentiam circa vos et vestros pro vestris desideriis prospere et salubriter disponuntur; scientes quod et nos, et maritus noster carissimus ac filia nostra unica, per Divinam gratiam in ipsius laude pace tranquilla fruimur et salute. Et quia in omni plenitudine favoris, amoris et gratiae prosecutione ex parte domini et mariti nostri carissimi gratulamur, omni parte nobis et vobis ac vestris praecavere vellemus, ne hujus oppositum evenire posset nobis quomodolibet incidenter. Ecce enim ex querimonia lacrymabili valde cognovimus praesentium exhibitoris, non ultimi civis carissimi domini et mariti nostri, Al. de Opavia, quod in terra vestra quidam de vestris comitibus ipsum magnis et multis rebus ipsius spoliaverunt enormiter mobilibus et immobilibus; quas requirendo, quamvis magnas expensas fecerit, rehabere non potuit usque modo. Ad praecavendum ergo ampliori malo, quod ex hoc posset succedere, haec gra-

vamina deduci non permisimus ad notitiam nostri domini cari-simi et mariti, sed existimavimus hoc posse per nostra monita apud Vestram Dilect., mater et domina carissima! pertractare; supplicantes ex affectu Vestrae Dnåoni, quatenus Vestrae Dilectionis et proprii vestri honoris causa, ne impotens praeceptrix vestrorum judicemini, memorato Al. civi sic adesse dignemini, ut ablata ex integro rehabeat, et regratiari vobis potius quam conqueri de tantis injuriis amplius compellatur. Nos quoque de specialis caritatis gratia hoc maternae largitionis pro munere gratuito semper gratanter memores volumus amplexari.

(Palacky u. o. 281. l.)

110.

Kunegunda cseh királyné nagynényét Ilonát, Boleszló kalisi herczeg nejét kéri, hogy kieszközölje, mikép huga Grifina őtet meglátógathassa. 1267. körül.

Laetari et gaudere tenemur, et utique sic facimus, quandocunque boni status et salutis vestrae prosperae relatione aliqua veridica consolamur; unde si secundum desideria vestra cuncta circa vos aguntur prospera, tamquam de propriis attentissime gratulamur. Rogantes cum fiducia, ut inducere dignemini dominum et maritum vestrum carissimum, quod nobis vos liceat videre personaliter posse; habemus enim multa digna relatui vobis mutuo et occulte; et maxime, ut in vestra rara et desiderabili praesentia nostra concupiscentia satietur. Ceterum quia, sicut scitis, nos quasi omnibus orbatam esse carnalibus, ex imo cordis supplicandum Dilectioni Vestrae duximus, quatenus causa nostrae dilectionis inducere per vestras literas dignemini dominam et sororem vestram

carissimam, Ducissam Cracoviensem, materteram nostram, ne in veniendo ad nos carissimam sororem nostram quomodolibet debeat impedire, ut ejus consolemur praesentia, cui semper desideravimus summopere commanere.

(Palacky u. o. 285. l.)

111.

Domonkos gróf a Csák, és Lampert a Loya nemzetségből, peres ügyöket a budai káptalan előtt barátságosan egyenlítik ki. 1267.

Nos Capitulum Budensis Ecclesie damus pro memoria, quod Comes Dominicus filius Petri Comitis ab vna parte, et Lampertus filius Ruzbord ex altera coram nobis personaliter comparentes retulerunt pariter et concordarunt, quod causa, que inter ipsos super possessionibus Ipoliti nepotis Mohor, que dominus Bela Illustris Rex Hungarie domino Comiti Dominico pro annunciacione gaudii de natiuitate Stephani Regis primogeniti sui et pro seruiciis ejus donauerat, que idem Lampertus jure possessionem suam hereditariam ab ipso Comite Dominico coram domino Rege Bela requirebat, taliter esset composita et sopita, quod dictus Comes Dominicus possessiones hereditarias dicti Ipoliti dedit et assignauit memorato Lamperto quiete et pacifice possidendas. Quarum possessionum nomina sunt, videlicet villa Chulman; villa Wrauti; item villa Lauka; et terra cuiusdam ville Patrim vocate, que est inter villam Bagiam et villam Onth. Item idem Comes Dominicus dedit et assignauit ipsi Lamperto quandam particulam terre, quam dictus Ipolitus in villa Zechebe possidebat. Prefatus vero Lampertus quandam possessionem Vjlok vocatam, quam auus dicti Ipoliti, sicut dicit, jure empcionis possidebat, cum omnibus prediis et pertinen-

ciis suis in eisdem metis, quas dicunt in litteris domini Regis contineri, que mete separant et distingnunt ipsam possessionem Vjlok ab aliis possessionibus Ipoliti antea dicti, Comiti Dominico supra dicto reliquit et dimisit pacifice et perpetuo possidendam; se taliter obligando, quod si aliquis de generacione sua dictum Dominicum super ipsa possessione Ujlok vellet impetere, Lampertus eundem et suos heredes tenebitur expedire. Preterea dictus Comes Dominicus obligauit se soluturum ipsi Lamperto sexaginta marcas in argento mercimoniali, de quibus viginti marcas soluet in octauis Sancti Martini; item viginti marcas iu octauis Natiuitatis Domini; et viginti marcas in octauis purificacionis Beate Marie Virginis. Et si aliquem predictorum terminorum negligeret in soluendo, soluere tenebitur cum pena dupli. Adjectum est eciam per presentes, quod si aliqua questio super — — — quare de ipsis possessionibus per aliquem mouebuntur, quelibet parcium se pro sua parte tenebitur expedire, Et sic placuit utrisque partibus, quod omnis contencio, que inter Comitem Dominicum et fratres suos, videlicet Simonem Comitem et Michaelem et Comitem Beere, et inter predictum Lampertum ei Blasium fratrem ejus, qui personaliter huic ordinacioni consensit, uertebatur actenus super duello, destruccione, damnis ac injuriis, omnino est sopita. Et solucio pecunie antedicte de voluntate parcium in terminis prenotatis debet fieri coram Capitulo Albensi; cujus Capituli litteris priuilegiatis pars utraque facta solucione pecunie supradicte se in perpetuum obligant. Item postea adjectum est, quod si qua parcium de hac forma iutro prouocata resilierit, penam centum marcarum pacietur. Datum et actum in die Mathei Apostoli anno Domini M. CC. LXVII.

(A székes-fehérvári káptalan ugyan 1267-iki átiratából; mint alább 112. sz. a.)

112.

Domonkos gróf a Csák, és Lampert a Loya nemzetségből azon barátságos egyességet, mellyet a budai káptalan előtt kötöttek a székes-fehérvári káptalan előtt véglegesen érvenyesítik. 1267.

Capitulum Albensis Ecclesie omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod Comes Dominicus filius Comitis Petri de genere Chak ab vna parte, et Lampertus filius Ruzbord de genere Loya ex altera coram nobis personaliter constituti exhibuerunt litteras Capituli Budensis Ecclesie in hec verba:

Nos Capitulum Budensis Ecclesie stb. (m. fenebb 111. sz. a.)

In partibus prefate composicionis — — — et eandem ratam atque firmam habere uolentibus terminos solucionum predictarum, aduenientibus ipsis sexaginta marcas in argento mercimoniali dictus Comes Dominicus prefato Lamperto ad plenum persoluit coram nobis, eadem possessione Vjlok, que ipsum Mohor et Ipolitum ejus nepotem tam empcionis, quam acquisicionis titulo, vt dixerunt, contingebat, cum suis vtilitatibus et pertinenciis in suis metis antiquis et terminis dicto Comiti Dominico in perpetuum remanente, obseruata obligacione expeditoria superius annotata, ad quam se idem Lampertus nunc obligauit, sic eandem replicando; quod quicunque dictam possessionem Vjlok, seu aliquid ex eadem aut ex ejus pertinenciis de generacione Comitis Lamperti ab ipso Comite Dominico et ab ejus heredibus repeteret, ipse Lampertus et sui successores semper et vbique expedire tenentur suis laboribus et expensis, prefatis possessionibus hereditariis, villis videlicet supra notatis et terra ville predicte, ac ipsa porcione terre de Zechehe dicto Lamperto per ipsum Comitem Dominicum statutis nunc remanentibus eidem in perpetuum modo prenotato, illo in articulo quoad ipsas villas, terram ville predicte et porcionem terre de Ze-

chehe integris permutatis; eo interposito, quod litteras suas in execucione et processu predictorum negociorum quascunque partes habuerint siue confectas continencie inter se super prefixis et singulis premissorum, inanes reliquerunt, que quidem quemlibet ipsorum concernerent questiones aliunde suscitande reseruant. Vt igitur premissa omnia robur obtineant perpetue firmitatis presentes ad peticionem parcium in testimonium premissorum dedimus litteras pendenti nostro sigillo communitas. Anno Domini M. CC. LXVII., XVI. Kalendas Marcii, Magistro Farcasio Ecclesie nostre Preposito Aule Regie ViceCancellario, Mike Cantore, Feliciano Custode, Michaele Decano existentibus.

(Horvát István kézirati gyűjteményéből. Az okmány eredetie őriztetik a gr. Zay család levéltárában.)

113.

A hantai káptalan bizonyságlevele, hogy Korrard gróf a pannonhalmi apátságnak adományozta gugi birtokát. 1267.

Capitulum Ecclesie Hantensis omnibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod Commes (így) Corrardus, filius Kulchey de Guug, in nostra personaliter presencia constitutus confessus est viva voce, quod terram suam, et domos suas sitas intra Guug, exemptas, et separatas a cognacione sua pacifice ab antiquo ex permissione domine uxoris sue, que ordinem et abitum Abbatissarum Ecclesie Beate Virginis de Vesprimio assumpsit, et elegit, Ecclesie Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie contulisset jure hereditario in perpetuum possidendas; in qua idem Comes Corrardus Divino nutu ammonitus, et instructus, monachalem habitum se professus est assumpsisse. Requisitus eciam

ıpse idem Corrardus per nos presente fratre Gregorio, tunc tempore Magistro Curie inferioris Ecclesie Sancti Martini supradicte, utrum per fratres suos et generacionem suam contradiccio, seu signum impedicionis racione terre et domorum fuerit imposita, vel illata; dixit, quod in nullo ab aliquo fuerit impeditus. Ne igitur per quemquam ipsius donacio et disposicio salutaris processu temporum possit irritari, et maliciosa persecucione defraudari, ad instanciam et peticionem condignam jam dicti Comitis Corrardi presentes concessimus litteras sigilli nostri muninime roboratas. Datum anno Domini M°. CC°. sexagesimo septimo. Simone Preposito, Azaria Cantore, Hanta Custode, Michaele Decano existentibus.

(Eredetie a szent mártoni főapátság levéltárában.)

114.

A pécsváradi konvent bizonyságot tesz arról, hogy a szekszárdi apát Pétörd nevezetű puszta földjét Baranya vármegyében, mely szemmérték szerint 20 ekényi lehetett, Bodor grófnak, Lőrincz nádor albirájának, 60 giráért örökre eladta, s egyszersmind ezen föld határát részletesen leírja. 1267.

Conuentus Monasterij Waradiensis vniuersis Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod vir religiosus, frater Filius, Abbas Monasterij Saxardiensis, frater Martinus Custos, frater Petrus de Conuentu Saxardiensi pro se, et pro toto Conuentu Saxardiensi cum procuratorijs litteris eiusdem Conuentus, Comes Zach officialis dicti Monasterij de Saxard, Gyalmaz, Bagza, Nicolaus filius Peka, Mykou filius eiusdem, Timotheus, Kelemen, Zeme, Emericus

filius Comitis Zach, Iwanka de Wrus, et Johannes frater eiusdem, jobagiones eiusdem Monasterij Saxardiensis, pro se et pro omnibus alijs jobagionibus eiusdem Monasterij, similiter cum procuratorijs litteris ipsius Conuentus, ab una parte; item nobilis vir Comes Bodur filius Pouse, Vice-Judex Laurencij Palatini ab altera, coram nobis personaliter comparentes, prefatus Filius, fratres predicti, pro se et pro toto Conuentu Saxardiensi, ac prenotati officialis et jobagiones dicti Monasterij nomine suo, ac vice omnium aliorum jobagionum eiusdem Monasterij, quandam terram ipsius Monasterij Saxardiensis, Peturd vocatam, in Comitatu de Baranya existentem, adhuc ante tempus insultus gentis Tartarice vacuam et desertam, ac habitatoribus penitus destitutam, nullam aliam vtilitatem, preter quandam paruulam Capellam, in eadem terra Peturd sub honore Beate Virginis Marie constructam, et preter siluam desertam in se continentem, quam quidem terram Peturd per Comitem Boch de genere Bechegregor, nobili domine vxori sue pro sua dote et rebus suis parafernalibus traditam, seu eciam assignatam, eadem nobilis domina matrona pro sue anime remedio dicto Monasterio Saxardiensi dudum noscebatur in perpetuum possidendam assignasse et donasse, ex permissione pie memorie (! ?) domini Regis Bele, et ex consensu ac assensu reuerendissimi patris domini Philippi Strigoniensis Archiepiscopi, prout in eorundem patentibus litteris exinde confectis nobis exhibitis et perlectis plenius vidimus contineri, presentibus eciam magistro Macha filio Mychaelis homine domini Regis et religioso viro fratre Thoma, Abbate de Felduar, homine domini Philippi Strigoniensis Archiepiscopi per eosdem ad circumdandam et reambulandam ipsam terram Peturd, coram suis vicinis et conmetaneis sub veteribus metis, et ad estimandum eandem cum suis vicinis coram vno ex nobis fratre destinatis, vicinis quoque ipsius terre Peturd, videlicet Comite Dyonisio filio Petri de genere Bechegregor de Felwrus, Georgio filio Nicolai de Peturd, Nicolao et Petro filijs eiusdem, Petro et Nicolao filijs Leustachii de Zapud, ac Stephano filio Petri de Korunzo, patrono Monasterij de Bata, presencialiter astantibus, permittentibus et consencientibus ac non contradicentibus, prenominato Comiti Bodur pro sexa-

ginta marcis, de quibus idem Comes Bodur vnam vineam suam in Saxardia in territorio Monasterij eiusdem, in medio vinearum predicti Abbatis Saxardiensis adiacentem, quam quidem vineam a Baal vinitore nostro ex nostra permissione idem Comes Bodor noscebatur precio comparasse, pro sex marcis, racione concambij ipsius terre Peturd assignando, et quinquaginta quatuor marcas in denarijs, prenotatis Abbati, fratribus, officiali et jobagionibus Monasterij Saxardiensis ipsam pecuniam cum predicta vinea ad se recipientibus persoluit integriter coram nobis, et per eundem Comitem Bodur suis heredibus heredumque suorum in posterum successoribus, jure perpetuo et irreuocabiliter possidendam, tenendam pariter et habendam vendiderunt coram nobis, eo quod ex precio ipsius terre Peturd Monasterio Saxardiensi maius commodum et maior vtilitas succedere videbatur, quam si vacua permansisset et deserta, ab inpetitoribus eciam quibuslibet occasione dicte terre Peturd iam vendite, predicti Abbas, fratres, officialis et jobagiones Monasterij Saxardiensis cum eorum successoribus suis proprijs laboribus et expensis Comitem Bodur prenotatum et eius posteritates expedire et saluare assumpmentes. Hoc non pretermisso, quod si ijdem Filius Abbas, fratres de Conuentu, officiales et jobagiones Monasterij Saxardiensis, aut successores eorundem ipsam terram Peturd iam venditam, ab eodem Comite Bodur, vel ab eiusdem successoribus requirere aut repetere attemptauerint quandocumque, dicto Comiti Bodur, et eius posteritatibus preter judicem, ante litis ingressum, sexaginta marcas denariorum persoluere, et insuper contra Comitem Bodur et posteritates ipsius sine strepitu alicuius judicij pene calumpnie subiacere teneantur, prout assumpserunt coram nobis. Cursus autem metarum dicte terre Peturd prefato Comiti Bodur vendite, vsui viginti aratrorum, sicut ex visu oculorum datur considerare, sufficientis, prout Magister Macha, homo domini Regis, Thomas Abbas de Felduar, homo domini Strigoniensis Archiepiscopi, et vnus ex nobis frater, ad circumdandam, reambulandam et estimandam dictam terram Peturd cum eisdem hominibus domini Regis et domini Archiepiscopi per nos transmissi Regio mandato, nobis in scriptis reportando predictis partibus vel vicinis ipsius terre Peturd

presentibus coram nobis perlegi fecerunt seriatim, eiusdem vicinis in nullo contradicentibus, sed pocius consencientibus in hac parte, taliter distinguuntur. Prima eciam et capitalis meta incipit ab oriente in capite cuiusdam sicce vallis, inter valles processus egreditur ad aquilonem a capite cuiusdam putei *Chabakuta* vocati vbi sunt tres mete terree capitales, prope quatuor arbores *magyal* posite, vbi est terra Monasterij Saxardiensis Kuesd (ma Kövesd) vocata, et terra Comitis Dyonisij filij Petri Felwrus (Fel-Örös?) dicta, eidem terre Peturd vicinantes; quarum quidem trium metarum vna separat Monasterio Saxardiensi, altera Comiti Dyonisio et tercia Comiti Bodur; inde iuxta terram Felvrws ab oriente remanentem, progreditur directe versus meridiem ad lacum Gyoznoufertes (Disznófertős) vocatum, in quo laco aqua pluuialis stagnare consueuit, vbi sunt due mete terree, quarum vna separat terre Felwrws, altera Comiti Bodur; deinde reflectitur versus occidentem, eundoque directe ad occidentem, iuxta terram Felwrws, a meridie remanentem, venit ad quoddam fosstatum longum *aruk* dictum, vbi sunt due mete terree, quarum vna separat terre Felwrws, altera Comiti Bodur; abinde iuxta ipsum fossatum in vicinitate terre Felvrws a meridie remanentis eundo directe versus occidentem descendendoque ad quoddam nemus in valle situm, et transeundo ipsum nemus asscenditur ad quendam *berch*, vbi sunt tres mete terree, vbi vicinitas terre Felvrws vocate terminatur, et adiungitur terre Comitis Bodur, Peturd vocate, vicinitas terre Georgij filij Nicolai de Peturd, Nicolai et Petri filiorum eiusdem, eciam Peturd vocate, a meridie existentis; quarum vero trium metarum vna separat terre Felvrws, altera predicto Georgio et filijs suis, tercia Comiti Bodur; inde descendendo per terram arabilem ad vallem, et iuxta teram Georgij et filiorum suorum a meridie remanentem inter arbores fructiferas eundo directe versus terram Zapud (Szapod) vocatam, scilicet ad occidentem asscenditur per locum Zurdukut (Szurdok-út) vocatum, vbi in capite ipsius Zurdukut sunt due mete terree, vna Georgio et filijs suis, altera vere Comiti Bodur separantes; abhinc iuxta terram Georgij et suorum filiorum a meridie remanentem eundo directe versus terram Zapud ad occidentem venitur ad

tres metas terreas angulares, vbi relinquitur vicinitas terre Georgij et filiorum suorum, et terra Petri ac Nicolai filiorum Leustachij Zapud vocata, sita ab occidente, incipit tenere vicinitatem cum terra Comitis Bodur, quarum quidem trium metarum vna separat Georgio et filijs suis, altera filijs Leustachi, tercia vero Comiti Bodur; hinc iuxta terram Zapud ab occidente remanentem declinatur versus septemtrionem, eundoque per fossatum quoddam *aruk* dictum vadit ad duas metas terreas, terre Zapud et Comiti Bodur separantes, adhuc in vicinitate terre Zapud ab occidente remanentis, per geminatas metas terreas in octo locis nouo positas, terre Zapud et Comiti Bodur separantes, in magno spacio eundo directe versus septemtrionem venitur ad tres metas terreas angulares, quarum vna separat terre Zapud, cuius vicinitas illic terminatur, altera terre Monasterij de Bata Apaty (Apáti) vocate, que cum sua vicinitate ipsam terram Comitis Bodur in modico attingit, et silue Regali Mooragy (Morágy) nuncupate, tercia vero Comiti Bodur; abhinc relinquendo vicinitatem terre Apaty, in vicinitate silue Moraag ab aquilone remanentis, regreditur versus orientem, venitque ad duas metas terreas iuxta quandam vallem existentes, inter siluam Moraag et inter Comitem Bodur separantes; hinc descenditur in vallem versus orientem, iuxta siluam Morag ab aquilone sitam, saliendoque versus orientem, ipsam vallem in ascendendo in montem siue *berch*, in vicinitate silue Moraag ab aquilone remanentis, in eadem *berch* sunt due mete terre inter siluam Morag et inter Comitem Bodur separantes; inde itur versus orientem, ad duas metas terreas separantes inter siluam Morag et Comitem Bodur; exinde vadit adhuc vertus orientem ad duas metas terreas in fine eiusdem *berch* sitas, inter siluam Moraag et inter Comitem Bodur separantes; abinde in vicinitate silue Morag, ab aquilone existentis, eundo versus orientem venitur ad duas metas terreas, similiter inter siluam Morag et inter Comitem Bodur destinguentes; deinde iuxta siluam Morag itur versus orientem, veniturque ad tres metas terreas angulares iuxta quoddam fossatum *aruk* vocatum, sitas, quarum vna inter siluam Morag, cuius vicinitas illic terminatur, altera inter terram Kuesd superius nominatam, cum qua incipit tenere vici-

nitatem, tercia inter Comitem Bodur distinguentes (i g y), de quibus tribus metis descenditur in quandam vallem versus orientem in vicinitate terre Kuesd, et ibidem in ipsa valle sunt due mete terree eidem terre Kuesd et Comiti Bodur separantes, de ipsa quoque valle asscendendo versus orientem ad finem cuiusdam gracilis *berch* iuxta terram Kuesd venitur ad duas metas terreas distinguentes inter terram Kuesd et inter Comitem Bodur; inde adhuc iuxta terram Kuesd eundo versus orientem saliendo quendam tenuissimam *berch*, et adhuc ascendendo quoddam *zurduk* vel *horhag*, transito ipso *horhag*, super ipsum *horhag* sunt due mete terree, inter terram Kuesd et inter Comitem Bodur distinguentes; hinc in vicinitate terre Kuesd reflectitur versus meridiem, et eunde iuxta vallem directe versus meridiem, terram tamen Kuesd illic ab oriente relinquendo, venitur ad duas metas terreas separantes inter terram Kuesd et inter Comitem Bodur; inde iuxta terram Kuesd versus meridiem adhuc directe eundo vaditur ad duas metas terreas distinguentes similiter inter terram Kuesd et inter Comitem Bodur; abhinc iuxta terram Knesd ab oriente remanentem, adhuc versus meridiem in magno spacio procedendo reuertitur ad tres metas capitales seu eciam principales, ibique terminatur. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem, ad peticionem parcium predictarum presentes litteras cum alphapeto intercisas concessimus sigilli nostri munimine roboratas Datum anno Domini M-mo ducentesimo LX-mo septimo, mense Februario. Valentino Decano, Bonifacio Custode et Petro Cantore existentibus, ceterisque fratribus vna nobiscum Deo famulantibus jugiter ac deuote.

(Garai Miklós nádornak 1380-ban kelt itéletleveléből, melynek eredetije a B. Wesselényi család levéltárában van. *Szabó Károly.*)

115.

Spalato város községe sz. Lőrincz templomára vonatkozó egyházi védjogát az ottani káptalanra ruházza által. 1267.

In nomine Dei eterni Amen. Anno Incarnacionis ejusdem millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, Indiccione decima, die quarto decimo mensis Octobris. Regnante domino nostro Bela Serenissimo Rege Ungarie; temporibus domini Johannis venerabilis Spalatini Archiepiscopi, domini Rolandi Incliti Comitis; Duimi Cassarii, Gregorii Grube, Dobri Madri Judicum. Nos predicti Judices una cum nostro consilio ac universa Communitate Spalatina per presens instrumentum volumus ad cunctorum noticiam pervenire, quod vacante Ecclesia Sancti Laurencii de Platea, nos qui veri patroni seu fundatores ipsius Ecclesie sumus, utpote in quorum fundo eadem Ecclesia fundata est et constructa, cum constet nullos alios habere patronos, eligimus vos, Thomam Archidiaconum cum universo Capitulo Ecclesie Beati Domnii, transferentes in vestram Universitatem totam nostram jurisdiccionem, quam in eligendo habemus, ut quesita et obtenta investicione seu confirmacione, que ad jus domini Archiepiscopi spectare dinoscitur, ipsam Ecclesiam habeatis et possideatis in perpetuum, ordinantes et disponentes de ipsius possessione seu restauracione, sicut vobis melius videbitur, ad honorem Dei et ipsius Ecclesie statum vel commodum absque alicujus retraccione et contradiccione. Actum in Ecclesia Beati Domnii die Dominico ante missam coram omni populi multitudine omnibus consencientibus et sibi placere proclamantibus ibidem astantibus cum predictis Judicibus, nobilibus viris Micha Madii, Johanne Cigad, Johanne Vitalis, Drago Stephani, Alberto Jancii, Petro Cerneche, Camurcio Petri, Marino Gaudii, Grupto Gatule et pluribus aliis.

Ego Joseb Petri conscius examinavi.

Ego vero domnus Lucas Canonicus et juratus Notarius

Spalatinus his omnibus interfui et rogatus ab utraque parte, ut audiui, scripsi et consueto signo roboravi.

(Hiteles másolata a bécsi császári titkos levéltárban.)

116.

IV. Béla megengedi, hogy Pamlen és Péter csallóközti nemesek Patonyban levő részjoszágukat 18 girán eladhassák Jurk királyi tárnoknak és testvéreinek. 1268.

BEla Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris, quibus presentes ostendentur, salutem in Domino. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod accedentes ad nostram presenciam Pamlen et Petrus, filij Zeghen nobiles de Chollokuz, a nobis pecierunt, vt quandam particulam terre eorum hereditarie, quam sufficientem vsui vnius aratri et culture habent in terra Potun, quia pro eorum inopia circumiacencium malicijs vicinorum suorum non valent resistere, qui ad dictam terram eorum maliciose in suum vsum de eorum proprietate penitus vendicarunt prebentibus nobis Regium consensum, venderent emptoribus, qui eam possent comparare. Verum quia ipsa terra uicinior erat terris Jurk Tauarnici nostri et fratrum suorum, Vdus videlicet, Bene et Benedicti, jobagionum vduornicorum nostrorum de Potun, ipsam terram vnius aratri, in qua esse dicuntur centum iugera arabilium terrarum preter fenetum, dicto Jurk et fratribus suis prenominatis nobis permittentibus, volentibus et consencientibus ijdem filij Zeghen, requisitis omnibus alijs vicinis suis et permittentibus, sicut per litteras Capituli Posoniensis nobis constitit, uendiderunt pro decem et octo marcis receptis plenius ab eisdem coram Capitulo Posoniensi, sicut in eiusdem Capituli litteris uidimus, perpetuo possidendam, et habendam. Et mete eiusdem terre, prout in litteris dicti Capituli

continentur hoc ordine destinguntur: Prima meta incipit a parte occidentali a quodam trunco salicis, qui est iuxta paludem Semlycus uocatam, ubi sunt due mete antique; abinde procedit iuxta terram filiorum Begkez (Bégzen) in quadam semita uersus uillam eorundem cum duabus metis, donec ueniatur ad duas metas antiquas, que sunt prope villam eorumdem filiorum Beskez (így); deinde procedendo in longitudine unius iugeris terram filiorum Beskez, relinquit et adiungitur terre predicti Jurk et generacionis sue; abinde directe procedit uersus orientem et uenit ad quandam paludem *ag* uocatam, vbi sunt quatuor mete antique, quarum una similiter est filiorum Zeghen, altera uero Jurk et generacionum suarum; abinde procedit in terra filiorum Zegen (így) directe uersus orientem in longitudine unius iugeris metis antiquis dupplicatis, donec ueniatur ad caput cuiusdem paludis, que *lupsar* uocatur, ubi predicta palus *ag* adiungitur predicte paludi *lapsar*, et ibi in quadam area, sita inter ipsum fluuium diuisum, sunt due mete antique; abinde iuxta terram eorum Jurk et generacionum suarum procedit uersus meridiem, donec ueniatur ad priorem paludem Semlicus uocatam, ubi sunt due mete antique, et transeundo paludem, terram generacionum Jurk conterminatur terre ville Lokluchey; abinde iuxta terras ville Lokluchey, remanente ipsa palude in terra filiorum Zegyn (így), protenditur iuxta eandem paludem uersus occidentem, donec ueniatur ad metas ville Gala, vbi sunt quatuor mete antique; dein uenit ad priorem locum Semlitus uocatum, et ibi mete ipsius terre terminantur. In cuius rei testimonium perpetuamque firmitatem presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrij Ecclesie Albensis Electi, aule nostre ViceCancellarij. Anno Domini M° CC° LX° octauo; Regni autem nostri anno tricesimo tercio.

(Szakadozott hártyán szép fekete betükkel írva; de az okmány már annyira elromladozott, hogy csak más szám segítségével lehetett teljesen leírni. Veressárga selymen a pecséttöredék. Pozsonykáptalan országos levéltár. Capsa XII. Fasc. 1. Nr. 1. *Knauz Nándor.*)

117.

IV. Béla öt Ethei helységről szóló adományozását, melyet e helység udvarnokjainak tett az istenitéleten győztes Udvarnok helységbeliek ellenében, ez utóbbiak javára megsemmiti. 1268.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Ramc, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus, tam presentibus, quam futuris, salutem in Domino. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod licet iura vduornicorum nostrorum de Vduornuk, arundinetum videlicet Saac uocatum, pratum et piscaturam, que per examen duelli ijdem vduornici nostri de Vduornuk coram H. Palatino, Comite Posoniensi de vduornicis nostris de quinque villis Ethey obtinuerant, prout per priuilegium eiusdem H. Palatini patet, obtinuerant, vduornicis nostris de quinque villis Ethey contulerimus; post cause tamen cognicionem, et inspecta rei certitudine, dicta iura, arundinetum videlicet, pratum et piscaturam dictis vduornicis nostris de Vduornuc, ad quos prius pertinebant, restituenda duximus et reddenda, reuocantes et irritas pronunciantes omnes litteras nostras et priuilegia, auctoritate quarum vduornici nostri de dictis quinque villis Ethey arundinetum, pratum et piscaturam possidebant. In cuius rei memoriam pleniorem et maiorem firmitatem, ne processu temporum in irritum ualeat retractari, presentes concessimus litterras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrij Electi Ecclesie Albensis, aule nostre ViceCancellarij, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini 1268. Regni autem nostri anno tricesimo tercio.

(Eredetie a Kondé család levéltárában. *Knauz Nándor.*)

118.

IV. Béla király adománya a dunaszigeti Boldog Asszony kolostora számára. 1268.

Bela Dei gracia Rex Hungarie etc. vniuersis Christi fidelibus presencium inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum nos ad provisionem et vtilitatem Monasterii Ecclesie Beate Virginis de Insula Regio cum fauore inuigilare velimus, quandam terram nomine Vj-Bech vocatam, cum palacio super eadem existenti, dicto Monasterio de Insula duximus conferendam. Sed quia de ipsius terre qualitate et quantitate ad plenum nobis non constabat, misimus ad dictam terram Prepositum Budensem, et Magistrum Ambrosium, Comitem Capelle domine Regine charissime consortis nostre, dilectos et fideles nostros; qui postmodum in suis literis nobis rescripserunt, quod ipsa terra vacua esset, et vicina terre ipsius Monasterii Jenew vocate, et eandem cum palacio in ipsa terra existenti, predicto Monasterio statuissent de precepto nostro et mandato. Nos itaque assignacionem ipsius terre factam per Magistrum ac Prepositum predictum, et Ambrosium Magistrum prefatum, ratam habentes atque firmam, ipsam terram, quemadmodum Magister ac Prepositus, et Magister Ambrosius prefati assignauerunt eidem Monasterio Beate Virginis, dedimus, contulimus et donavimus perpetuo possidendam. Datum anno ab Incarnacione Domini M° CC° sexagesimo octavo.

(Régi hiteles másolat után.)

110.

Kunegunda cseh királyné nagyatyjának IV. Béla királynak köszönetet mond azon ajándékért, melyet ez férjének küldött.

De tentorio, misso domino et marito nostro carissimo, pro eo et cum eo Vestrae Paternitati immensas gratiarum referimus actiones, excusantes nuntium vestrum, praesentium exhibitorem, quod idem tentorium, nobis prohibentibus, non perduxit usque ad praesentiam domini et mariti nostri carissimi, quia idem dominus et maritus noster de peregrinatione, quam agebat versus Pruteniam, in reditu jam jam fuit. Quare Paternitatem Vestram requirimus et rogamus, quatenus eidem nuntio vestro indignari non velitis, imo excusatum habere potius super eo, quod praediximus in praemissis.

(Palacky, Über Formelbücher, 283. l.)

120.

IV. Kelemen pápa rendelete, hogy a, Jádra mellett fekvő sz. Kozma és Damian czimü benczekolostor a topliczai apátságnak alá rendeltessék. 1268.

Clemens Episcopus etc. venerabili fratri... Archiepis copo Jadrensi salutem etc. Ex tenore litterarum, quas dilecti filii . . . Abbas et Monachi Monasterii Sanctorum Cosme et Damiani de Monte Jadrensi, Ordinis Sancti Benedicti, nobis destinare curarunt, accepimus, quod Monasterium ipsum per incuriam et malitiam degentium in eodem adeo in spiritualibus et temporalibus est collapsum, ut nulla spes penitus habeatur, quod de suo possit ordine reformari. Quare humiliter per easdem litteras postulabant a nobis, ut Monasterium ipsum cum suis membris de Cisterciensi reformari Ordine faceremus. Nos itaque de tua circumspectione confisi, fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si est ita, cum ab eisdem Abbate et Monachis super hoc fueris requisitus, dictum Monasterium cum membris eisdem, si Capituli tui ad hoc accedat assensus, de predicto Cisterciensi ordine auctoritate nostra reformans, illud Monasterio de Topliza eiusdem Cisterciensis Ordinis Zagrabiensis Diocesis, si videris expedire, submittas. Contradictores etc. Non obstante, si aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod suspendi vel interdici aut excommunicari non possint per litteras dicte Sedis facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi mentionem. Datum Viterbii Idibus Junii. (Pontificatus nostri) anno IIII.

(IV. Kelemen pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 293. l.)

121.

Lőrincz nádor és somogyi főispán bírótársaival a királyné szabadosai által elfoglalt Szent-György nevü földet Sándor és Pál nemeseknek, kikhez örökségi jogon tartozott, visszaadja. 1268.

Laurencius Palatinus et Comes Symigiensis vniuersis Christi fidelibus presencium noticiam habituris salutem in Domino. Ad vniuersitatis uestre noticiam volumus peruenire, quod cum nos dominus noster Illustris Bela Rex Hungarie ad reuocandas terras ac alia iura nobilium per udvornicos et castrenses populos domine Regine ac alios cuiuslibet condicionis homines occupata, ad Comitatum Symigiensem transmisisset, et quinque homines de nobilibus ipsius Comitatus electos per omnes nobiles de eodem Comitatu, Johannem Comitem scilicet filium Ysip, Stephanum filium Deers, Gregorium filium Juharus, Cosmam de Kuazna, et Thomam de Vyslou nobis in socios deputasset, et ijdem quinque nobiles socij nostri iureiurando, tacto Sancto et viuifice Crucis ligno Domini, domino Regi promisissent, quod non aliud nisi iura nobilium indebite per condicionarios occupata restituerent, et eciam secundario nobis tactis sacrosanctis reliquijs et evangelio supra filios filiorum suorum iurassent illud idem, et recepta tali caucione processissemus ad preceptum domini Regis supradictum; Alexander et Paulus filij Dominici de populis domine Regine de villa Marchodov vocata quandam terram suam hereditariam Sengurg vocatam, sufficientem ad unum aratrum et dimidium, sicut per visum considerare potuimus receptam et violenter occupatam esse dicebant coram nobis et coram coniudicibus nostris predictis, et formam inquisicionis petierunt sibi reddi. Verum cum nos ad ipsam inquisicionem processissemus, sciuimus ueraciter, dictam terram fuisse de iure hereditario nobilium predictorum; ad maiorem tamen cautelam ipsos Alexandrum et Paulum, fratrem eius, super predicta terra constitutos ad personas suas et ad

filios filiorum suorum cum duobus nobilibus sibi consimilibus iurare fecimus super eo, quod illa terra, quam reambulauerunt, fuerit ipsorum hereditaria, et per dictos populos domine Regine indebite occupata. Cum itaque diligentissima inquisicione facta, et recepta iuratoria caucione, ut prediximus, invenissemus dictam terram de iure hereditario fuisse nobilium predictorum, eandem terram exclusis populis domine Regine de eadem, restituimus hereditario iure perpetuo possidendam, et metas, sub quibus ijdem nobiles possidere debeant ipsam terram, fecimus eleuari. Mete autem hoc ordine distinguntur: Prima meta ipsius terre incipit a parte orientali iuxta fossatum Yztizal, ubi est meta sub arbore *bykfa* wolgariter dicta; de inde vadit versus septemtrionem, et venit ad unam arborem *naar*, sub qua est meta; de inde tendit versus occidentem, et venit ad unam pirum, sub qua est meta; de inde adhuc eundo ad eandem plagam, venit ad unam metam terream; de inde venit ad arborem *gertan*, sub qua est meta; de inde procedit versus meridiem, et venit ad unam arborem *gertan*, sub qua est meta; de inde adhuc tendendo ad eandem plagam, venit ad unam arborem cerasi, sub qua est meta; de inde progreditur iterum ad meridiem, et venit in planicie ad unam metam terream; et abhinc tendit versus orientem et venit ad fluvium Yztizal, ubi est meta; de inde autem procedendo iuxta ipsum fluvium ad eandem plagam venit ad priorem vnam metam, et sic terminatur. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes concessimus litteras sigilli nostri et sigillorum sociorum nostrorum munimine roboratas. Datum per manus Magistri Sebastiani Cantoris de Posoga, et Canonici Albensis, Prothonotarij nostri, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo octavo.

Jegyzet. Eredetie bőrhártya, mellynek alúl fölhajtott hasadékaiból hat pecsét függött, de elenyészett. Másolta Horvát István. *Érdy.*

122.

Lőrincz nádor és somogyi főispán birótársaival, a királyné szabadosai által elfoglalt Lapa nevű földet, Grab nemesnek, kihez örökségi jogon tartozott, visszaadja. 1268.

Laurencius Palatinus et Comes Symigiensis uniuersis Christi fidelibus presencium noticiam habituris salutem in Domino. Ad uniuersitatis uestre noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum nos dominus noster Illustris Bela Rex Hungarie ad revocandas terras ac alia iura nobilium per udvornicos, castrenses, et populos domine Regine ac alios cuiuslibet condicionis homines occupata ad Comitatum Symigiensem transmisisset, et quinque homines de nobilibus ipsius, comitatus electos per omnes nobiles de eodem Comitatu, Johannem scilicet Comitem filium Isyp, Cosmam de Kuazna, Stephanum filium Deers, Gregorium filium Ibarus, et Thomam filium Mortun de Wislov nobis in socios deputasset, et ijdem quinque nobiles socij nostri iureiurando tacto sancto et uiuifice Crucis ligno Domini, domino Regi promisissent, quod non aliud nisi iura nobilium indebite per condicionarios occupata restituerent, et eciam secundario nobis tactis sacrosantis reliquijs et evangelio supra filios filiorum iurassent illud idem, et recepta tali caucione processissemus ad preceptum domini supradictum; Grab filius Benedicti de genere (Ratho)lt (?) de populis domine Regine de villa Kethyl quandam particulam terre sue hereditarie, quam de terra sua La(apa) vocata receptam et violenter occupatam esse dicebat coram nobis et coram coniudicibus nostris predictis, petivit per formam inquisicionis sibi reddi. Verum cum nos ad ipsam inquisicionem processissemus, scivimus veraciter, dictam particulam terre fuisse de iure hereditario Grab antedicti; ad maiorem tamen cautelam ipsum Grab super predicta particula terre personaliter constitutum ad personam suam et ad filios filiorum suorum iurare fecimus orribili iu-

ramento super eo, quod illa particula terre, quam reambulauit, fuerit ipsius hereditaria, et per dictos populos domine Regine indebite occupata. Cum itaque diligentissima inquisicione facta, et recepta iuramentaria caucione, ut prediximus, inuenissemus, dictam particulam terre de iure hereditario fuisse Grab antedicti, eandem ipsi Grab exclusis populis domine Regine de eadem restituimus hereditario iure perpetuo possidendam, et metas, sub quibus idem ipsam particulam terre possidere debeat, fecimus eleuari. Mete autem hoc ordine distinguntur: Prima meta incipit a parte meridionali iuxta terminos terre Thome filij Thome iuxta quandam viam, ubi sunt mete; de inde vadit in eadem via versus septemtrionem et veniet ad duas metas terreas; de inde adhuc vadit versus septemptrionem ad finem unius silve, ubi sunt mete terree; de inde adhuc versus septemtrionem eundo descendit ad caput unius vallis, ubi sunt tres mete, et ibi coniungitur silve ipsius Grab, et sic terminantur. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes concessimus litteras sigilli nostri et sigillorum sociorum nostrorum munimine roboratas. Datum per manus magistri Sebastiani Cantoris de Posoga, et Canonici Albensis, Protonotarij nostri. Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo octavo.

Jegyzet. Eredetie bőrhártya, mellynek alúl fölhajtott hasadékaiból hat pecsét függöt, de elenyészett. Másolta Horvát István. *Érdy.*

123.

Lőrincz nádor és somogyi főispán bírótársaival, a királyné szabadosai által elfoglalt Leta nevű földet Barlabas és Kilián nemeseknek, kikhez örökségi jogon tartozott, visszaadja. 1268.

Laurencius Palatinus et Comes Symigiensis vniuersis Christi fidelibus presencium noticiam habituris salutem in Domino sempiternam. Ad uniuersitatis uestre noticiam tenore presencium uolumus pervenire, quod cum nos dominus noster Illustris Bela Rex Hungarie ad reuocandas terras ac alia iura nobilium per vduornicos, castrenses, populos domine Regine et alios cuiuslibet condicionis homines occupata, ad Comitatum Symigiensem transmisisset, et quinque homines de nobilibus ipsius Comitatus electos per omnes nobiles de eodem Comitatu; Johannem Comitem filium Isyp, Cosmam de Koazna, Gregorium filium Juharus, Stephanum filium Deers et Thomam de Wyzlou nobis in socios deputasset, et ijdem quinque nobiles socij nostri iureiurando, tacto sancto et uiuifice Crucis ligno Domini, domino Regi promisissent, quod non aliud nisi iura nobilium indebite per condicionarios occupata, restituerent, et eciam secundario nobis tactis sacro sanctis reliquijs et euangelio super filios filiorum suorum iurassent illud idem, et recepta tali caucione processissemus ad preceptum domini Regis supradictum; Barlabas et Kylianus, filij Johannis, nobiles de Symigio de pastoribus domini Regis de Gadan quandam particulam terre sue hereditarie Leta vocate, continentem in se quinquaginta iugera, sicut per visum considerare potuimus, receptam et violenter occupatam esse dicebant coram nobis et coram coniudicibus nostris predictis, et per formam inquisicionis petiuerunt sibi reddi. Verum cum nos ad ipsam inquisicionem processissemus, scivimus veraciter, dictam terram fuisse de iure hereditario nobilium predictorum, ad maiorem tamen cautelam ipsos nobiles Barlabam scilicet et Kylianum super predicta terra per-

sonaliter constitutos, ad personas suas et ad filios filiorum suorum iurare fecimus super eo, quod illa terra, quam reambulaverunt, fuerit ipsorum hereditaria, et per predictos pastores indebite occupata. Cum itaque diligentissima inquisicione facta, et recepta iuratoria caucione, ut prediximus, invenissemus dictam terram de iure hereditario fuisse nobilium predictorum, eandem ipsis nobilibus restituimus hereditario iure perpetuo possidendam, et metas, sub quibus ijdem nobiles possidere debeant ipsam terram, fecimus eleuari. Mete autem ipsius terre hoc ordine distinguntur: Prima meta incipit a parte occidentali, et iuxta quandam silvam sunt due mete; deinde uadit ad partem orientalem et peruenit ad duas metas terreas; de inde declinat ad partem meridionalem, et peruenit ad duas metas, in quarum una est arbor piri et alia terrea; de inde flectitur iterato ad partem orientalem et peruenit ad duas metas terreas; dein declinat ad partem septemtrionalem in quadam ualle, et pervenit ad dus metas, in quarum una est arbor salicis et in alia arbor *rakacia;* de inde peruenit ad duas metas, quarum una est terrea, et in alia est arbor *racatia* uulgariter vocata, et ibi mete ipsius terre terminantur. In cujus rey memoriam et perpetuam firmitatem presentes concessimus litteras sigilli nostri et sigillorum sociorum nostrorum munimine roboratas. Datum per manus magistri Sebastiani Cantoris de Pasaga et Canonici Albensis, Prothonotarij nostri. Anno Domini M°. CC°. sexagesimo octavo.

Jegyzet. Eredetie bőrhártya, mellynek alúl fölhajtott hasadékaiból hat pecsét függött, de elenyészett. Másolta Horvát István. *Érdy.*

124.

Lőrincz nádor és somogyi főispán bírótársaival a királyné szabadosai által elfoglalt Bard nevű földet előbbi birtokosainak visszaadja. 1268.

Laurencius Palatinus et Comes Symigiensis vniuersis Christi fidelibus presencium noticiam habituris salutem in Domino. Ad universitatis uestre noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum nos dominus noster Rex Illustris Bela Rex Hungarie ad reuocandas terras ac alia iura nobilium per vduornicos, castrenses et populos domine Regine ac alios cuiuslibet condicionis homines occupata ad Comitatum Symigiensem transmisisset; et quinque homines de nobilibus ipsius Comitatus electos per omnes nobiles de eodem Comitatu, Johannem scilicet Comitem filium Ysyp, Cosmam de Kuazna, Stephanum filium Dios, Gregorium filium Iharus, et Thomam filium Mortunus de Vislov nobis in socios deputasset, et ijdem quinque nobiles socij nostri iureiurando tacto Sacrosancto et uiuifice Crucis ligno Domini, domino Regi promisissent, quod non aliud, nisi iura nobilium indebite per condicionarios occupata restituerent, et eciam secundaris nobis tactis sacrosanctis reliquiis et Euangelio supra filios filiorum suorum iurassent illud idem, recepta tali caucione processissemus ad preceptum domini supra dictum; Ipolitus Comes, Vgra, Nicholaus, Valens, et Ipolitus, filij eiusdem Ipoliti Comitis, nobiles de Elya per Boda jobagionem uduornicorum de Villa Bard, quandam terram suam hereditariam Bard vocatam, receptam et uiolenter occupatam esse dicebant coram nobis, et coram coniudicibus nostris predictis, et per formam inquisicionis petiuerunt sibi reddi. Verum cum nos ad ipsam inquisicionem processissemus, sciuimus veraciter, dictam terram fuisse de iure hereditario nobilium de Elya predictorum. Ad maiorem tamen cautelam ipsos nobiles de Elya super predicta terra personaliter constitutos ad

personas suas et ad filios filiorum suorum jurare fecimus orribili iuramento super eo, quod illa terra, quam reambularunt, fuerit ipsorum hereditaria, et per dictum jobagionem vduornicorum indebite occupata. Cum itaque diligentissima inquisicione facta, et recepta iuratoria caucione, ut prediximus, inuenimus, dictam terram esse iure hereditario nobilium de Elya predictorum, eandem ipsis nobilibus excluso ipso jobagione vduornicorum de eadem restituimus hereditario jure perpetuo possidendam, et metas, sub quibus ijdem nobiles ipsam terram possidere debeant, fecimus eleuari. Mete autem hoc ordine distinguuntur: Prima meta incipit a parte meridionali iuxta aquam Barduuelg, ubi sunt due mete ex utraque parte aque; deinde vadit ad septemtrionem ad unam vallem Kutsov vocatam, ubi sunt due mete; deinde vadit ad caput ipsius Kutsov, ubi sunt due mete, et ibi separatur a terra castrensium de Bard; de inde eundo semper versus septemtrionem vadit ad duas veteres metas ad unam viam, ubi sunt tres mete angulares, et ibi separatur de terra ciuitatis Symigiensis; deinde in ipsa via flectitur versus occidentem usque ad magnam viam, ubi est meta antiqua; de inde de ipsa magna via declinat ad unam viam, que ducit versus occidentem ad locum, qui dicitur *horhfw*, vbi sunt due mete; deinde descendendo in capite ipsius *horhfw* uersus occidentem vadit ad unam viam, ubi sunt due mete; de inde vadit uersus occidentem usque dum cadit in aquam Hydus, ubi sunt due mete in arboribus; de inde in ipsa aqua Hydus uadit uersus meridiem, et ibi exit ad caput unius *berch*, ub sunt due mete, et ibi separatur de terra ville Virtus; de inde asscendit ad unam antiquam metam, et ibi sunt due noue mete; de inde uadit uersus meridiem ad duas veteres metas et ibi sunt due noue mete; de inde vadit ad locum Wertis hurh uocatum, ubi sunt due mete; de inde vadit uersus orientem ad caput unius vallis, ubi sunt due mete, et ibi separatur de terra vduornicorum de Bard; de inde haduc (így) uadit versus orientem in campo, ubi sunt due mete; de inde uadit ad caput unius vallis, ubi sunt due mete in arboribus piri; deinde vadit versus orientem, et cadit in aquam Hidus, ubi sunt due mete in arboribus, piro et pomo; de inde exiens de aqua Hydus vadit usque ad illum locum, ubi una aqua,

que venit de ponte Dumbul cadit in aquam Hydus, et ibi sunt due mete; de inde in eadem aqua vadit superius, usque dum cadit ad priorem metam, et ibi separatur de terra castrensium de Bard, et de terra vduornicorum de Bard, et sic terminantur. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes concesssimus literas sigilli nostri et sigillorum sociorum nostrorum munimine roboratas. Datum per manus magistri Sebastiani Cantoris de Posoga et Canonicy Albensis, Protonotarii nostri. Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo octauo.

(Eredetie bőrhártyán, melyről hat pecsét függöt, a nemzeti muzeum kézirattárában.)

25.

Ugrin szörényi bán Dénest, Sadan nemzetségből, érdemei tekintetéből Peggen nevü birtokkal adományozza. 1268.

Nos Wgrinus filius — — Banus de Sceurin ex dileccione (Bele) Dei gracia Illustrissimi Regis Hungarie significamus vniuersis tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis salutem in salutis Largitore. Quoniam — — dominos virtutum dono decoratos suis subditis et seruientibus munerabiles necessario esse oportet et fauorabiles, et maxime illis, in quorum fuit cordibus fidelitas sibi visa manifesta, et in omnibus causis fortune suum caput pro suo domino ponere non neglexit. Igitur ea de causa, quia in magistro Dyonisio filio — — de genere Sadan nostro seruienti omne fidelitatis seruicium fuit nobis impensum, et per nos manifeste visum; et quia in omnibus causis fortune pro nobis suum caput, sicut personaliter inspeximus, fuit impositum, concessimus eidem duas villas Peggen nuncupatas in Comitatu Neugradiensi constitutas vna cum vtilitatibus omnibus ad se pertinen-

tibus cum veteri meta, sub qua noster auus et pater ac nos possedimus, pro suis seruicijs fideliter nobis inpensis, sibi et per eum suis heredibus heredumque successoribus perpetuo et inreuocabiliter possidendas. Ita tamen, quod si quislibet nostrorum filiorum ab eodem acquireret (így), cum nostra malediccione auferre non posset; siјmiliter et si quislibet nostrorum cognatorum tam ex nostro genere, quam alius aliquis noster propinguus, sev alienus aliquis requirere ab eodem uel a suis heredibus heredumque successoribus intenderet, nobis uiuente a nostra propriá persona requirat; post obitum vero nostri de aliis nostris possessionibus querere debeat pro Peggen suprascriptis; eo quod magistro Dyonisio predicto pro suis fidelitatibus nobis ab adolescencia sua exibitis libere concesserimus et secure Peggen prenotatas. Datum in Halmas in possessionibus Ecclesie Colochn. (Colocensis), anno ab Incarnacione Domini M° CC° LX° octauo.

(Eredetie a győri káptalan levéltárában.)

126.

Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Luka, rokonai beleegyezésével, vejének Endrenek Chungna nevű földe negyedrészét átengedte. 1268.

Nos vniuersum Capitulum Albensis Ecclesie Transiluane Beati Michaelis significamus cunctis tenorem presencium inspecturis, quod constitutis coram nobis Luka cum tribus cognatis suis, nomine Kama, Nykon et Olyuerio ex una parte, ex altera uero Andrea, genero ipsius Luka, idem Luka protestando asseruit, quod de uoluntate et consensu prenominatorum cognatorum suorum, sicut idem in nostri presencia confessi sunt, predicto Andree, genero suo ac suis heredibus, racione filie sue, quam habet in vxorem, quartam partem

de empticia terra Chungua uocata, quam possidebat, cum iam dictis cognatis suis contulisset, perpetuo possidendam et habendam, ad eius uoluntatem super ipsa quarta parte exequendam, siue dandi aut uendendi, uel testandi. Vt igitur huius rei series irreuocabiliter robur perpetue firmitatis obtineat, presentes dedimus literas sigilli nostri munimine roboratas. Nicolao Preposito, Alberto Cantore, Andrea Custode, magistro Casmerio Decano existentibus. Datum anno Domini M°. CC. sexagesimo octauo.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens I. köt. 89. l.)

127.

Endre hosszas perlekedés után Mikó és Detre fiaival a váczi káptalan előtt egyességre lép, ezeknek engedvén át Ludány részét, melly Endrére és nővérének gyermekeire leány-negyedjogul szállott. 1268.

A B C

Capitulum Ecclesie Waciensis omnibus quibus presentes ostendentur salutem in omnium Saluatore. Ad uniuersitatis uestre noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod Endre filius Andree de Neugrad ex una parte, Agolch, Miko filij Miko pro se et pro fratre suo Petro Comite et pro filijs Detrici, videlicet Miko, Alexio et Detrico, ut dicebant, ex altera coram nobis personaliter astiterunt et proposuerunt uno ore et pari animo: Quod cum prefatus Endre super quadam terra sua nomino Ladan hereditaria Detricum et predictos filios Miko traxisset in causam, et quamdiu ipsa causa coram Stephano Illustri Rege Hungarie inter eos fuisset uentilata, tandem mediantibus uiris probis inter se taliter

conuenerunt; quod sepe dictus E. prefatam terram Lodan seu porcionem suam in ipsa, et porcionem Hozug, Benedicti, Zoltani et Stephani filiorum sororis sue, qui (igy) ipsam porcionem suam in ipsa terra racione quarte habuerat de predicto Endre, dimisit eisdem filijs Miko et Detrici perpetuo possidendam. Cuius terre prima meta incipit ab oriente in capite vallis que Pith uocatur, et ibi est meta sub arbore quadam, que uulgariter dicitur *tuulgfa;* et inde uenit uersus occidentem, in fine arbuste est terrea meta; et inde procedendo inter spinas habentur due mete, et descendendo in planicie sunt due mete, inferiusque in medio uille est meta; et inde uenit ad finem stagni quod *Keerchen toua* uocatur; et inde descendit in *saros potok* quem nominant Heer; et sic desscendendo peruenit ad *Laz potoka*, et ibi sunt mete terree; et inde per terram equalem peruenit usque ad *suuth tuulgfa,* et ibi cadit in flumen Ypul, et per ipsum flumen asscendendo transit portum; et inde uersus septemtrionem tendit, et ibi est meta sub arbore *tuulgfa*, uaditque per pratum, ibi est meta, et uadit per nemus, et in medio ne; moris in arbore quadam habetur signum in modum crucis - et ultra ilulgus (igy) in planicie est meta; et inde procedendo in fine minimi nemoris est meta sub arbore, ibique cadit in *nergues potok,* asscendendoque peruenit et transit per sessum (igy) uille, et uenit per uiam usque ad arborem pirus, ibique cadit in magnam uiam; et pusillum transscendendo transit uiam, que uenit de Sokol, ibi est meta; et descendendo iuxta *Keercen potoka* uadit inferius, et secundario cadit in *nergespotoka,* et procedendo per *nerguespotok* exit ad sinistram partem tendendo usque ad *kutfeu;* et inde asscendit per uallem, peruenit usque ad Mathias Bigi, et est ibi meta, uaditque inde ad unum monticulum, qui uocatur Lehonia, et est ibi meta; et per eundem monticulum peruenit usque ad fossatam uulpinam, quam *rouosluk* uocant; descendendo transit *Brekere potoka;* et inde asscendendo uenit ad monticulum, qui uocatur Nerce, ibi est meta; et inde uadit per *beerch,* et peruenit usque ad primam metam; et sic cunctis metis designata dicta terra Lodan determinatur. Obligauerunt eciam partes se, ut quelibet earum terram, quam contulit altera, et alter alteri inuicem, ab omni materia litis con-

seruare apud eumque propriis expensis et laboribus teneatur. In cujus rei testimonium presentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno Domini M°. CC°. LX°. octauo. Gregorio Preposito, Jona Lectore, Matheo Cantore, Paulo Custode in Ecclesia Beate Virginis Deo deuote ministrantibus.

Jegyzet. Bőrhártyára írott metszett levél, mellynek alúl fölhajtott hasadékaiból vörös és zöld selyemről függö monorú pecséte ekkorig kiadatlan. A váczi káptalannak csak két pecséte van kiadva: 1457. és 1700. évekből. (Magyar történelmi tár. II, 75. l. 55. 56.) Ez 189. évvel régibb. (A kékköi levéltárban. AL. n. 10.) *Érdy.*

128.

IV. Béla király a pannonhalmi apátságnak Dénesben lakó alattvalóit egyedül az apátság törvényhatosága alá helyezetteknek nyilátkoztatja. 1269.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie uolumus peruenire: Quod nos inherentes felicibus Sacratissimi Regis Stephani progenitoris nostri vestigiis et priuilegium libertatis seu exempcionis populis monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ab ipso Sancto Rege Stephano pie et salubriter ab antiquo concessum ex specialis dileccionis fauore, quo predictum monasterium Sancti Martini pre ceteris monasteriis et Ecclesiis Regni nostri amplexamur, ad quosdam alios ejusdem monasterii populos extendentes, villam seu terram ipsius monasterii Dijenus nuncupatam in Comitatu Posoniensi in Chyalloukuz existentem ad instar predicti priuilegii Sancti Regis a jurisdiccione Comitis

seu Curialis Comitis Posoniensis qui pro tempore fuerint, in omnibus et per omnia perpetuo duximus eximendam. Itaque de cetero populi in eadem villa seu terra Dijenus existentes nec racione furti, nec racione decimarum, nec racione monete aut aliquo alio modo judicio predicti Comitis vel Curialis Comitis Posoniensis adstare teneantur vel compelli possint ant debeant ullo modo, sed nostro tantum judicio debeant subjacere. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes dedimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrii Albensis Ecclesie Prepositi Aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Dominice Incarnacionis millesimo ducentesimo sexagesimo nono, decimo Kalendas Aprilis Regni autem nostri anno trigesimo quarto.

(Mátyás király 1468-ki, és II. Ulászló király 1510-ki átirataiból.)

129.

IV. Béla király a pannonhalmi apátság alattvalóit adószabadságukban védi. 1269.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Regalis pietatis prouidencia uniuersis vniuersaliter et singulis singulariter, non solum maioribus, verum eciam et minimis abesse non debet in suis iuribus, sed adesse; ita quod unicuique reddens quod suum est, bone rei dans consultum, et temporalem remuneracionem et eternorum reportet augmentum merito premiorum. Hinc est, quod ad uniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod populos condicionarios Ecclesie Beati Martini de Sacro Monte Pannonie in

Regno nostro vbicunque existentes, per diuersarum talliarum et collectarum exactores et collectores contra suam consuetam libertatem multipliciter aggrauatas, voluimus et volumus releuare, ita quod quascunque tallias, exacciones et collectas per Regnum nostrum, sicut consuevimus, faciemus, ipsi nonnisi dimidiam collectam soluere teneantur, siue fuerint in denariis siue in victualibus siue in aliis; dummodo sint collecte, non referat, quocunque nomine censeantur. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrii Albensis Prepositi aule nostre Vice Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M°- CC°- LX°- nono, tercio Kalendas Nouembris, Regni autem nostri anno trigesimo quarto.

(Eredetie a sz. mártoni föapátság levéltárában.)

130.

IV. Béla király Tamás mestert Puk nemzetségből Tét nevü földdel adományozza meg. 1269.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in Domino. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire : Quod magister Thomas (de genere) Puk janitor noster ab etate tenera et indole sue juventutis cum feruore sue fidelitatis et animi sui desiderio ea nobis in magnis et arduis Regni nostri negociis impendit seruicia, que nostre voluntati plurimum placuerunt et nostro Regno admodum fuerunt fructuosa. Quibus consideratis idem ad nostram accedens presenciam nobis humillime supplicauit, et peciit a nobis, vt quandam terram, que olim fuit Bissenorum, Teth

vocatam, sufficientem culture trium aratrorum vel paulo plus, cum omnibus vtilitatibus suis ad ipsam terram pertinentibus pro seruiciis et fidelitatibus suis nobis et Regno nostro impensis sibi conferre de nostre gracie plenitudine facere dignaremur. Verum quia de qualitate et quantitate dicte terre nobis ad plenum non constabat aliqua certitudo, magistro Ectori, Custodi Ecclesie Jauriensis dedimus in preceptis, vt scita omminoda veritate terre predicte qualitatem rescriberet et eciam quantitatem. Qui nobis rescripsit, quod dicta terra Teth esset sufficiens usui et culture trium aratrorum vel paulo plus, et ipsa eadem esset sita in parte orientali juxta terram Comitis Oliuerii de Puk, et a parte septemtrionali juxta predium monasterii magistri Mauricii, et a parte occidentali juxta predium magistri Alexandri. Quam nos sub suis veteribus metis et antiquis cum omnibus suis vtilitatibus dicto magistro Thome, dilecto et fideli nostro, licet a nobis plura mereretur, de plenitudine nostre gracie dedimus, donauimus, contulimus jure perpetuo possidendam et habendam. In cujus rei testimonium, vt hujusmodi nostra donacio inuiolabilis et irreuocabilis possit permanere, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrii aule nostre Vice Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo nono, Regni autem nostri anno tricesimo quarto.

(Horvát István kézirataiból a nemzeti muzeumban.)

131.

IV. Béla király Fülöp esztergami érseket Kér nevü földdel, mely a nyitrai várhoz tartozott, adományozza meg. 1269.

Bela Dei gracia Vngarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod nos recensentes meritoria obsequia et obsequiosa merita venerabilis patris Philippi Archiepiscopi Strigoniensis aule nostre Cancellarii, dilecti et fidelis nostri, que nobis et Regno nostro in diuersis nostris et Regni nostri negociis fideliter et laudabiliter in omnibus studuit exhibere, propter que volentes eidem occurrere Regio cum fauore, ad ipsius instanciam et peticionem quandam terram castri Nitriensis Keer vocatam iuxta fluuium Nitra sitam cum suis vtilitatibus sub metis infrascriptis dedimus, donauimus et contulimus ex Regia munificencia predicto venerabili patri Archiepiscopo perpetue donacionis titulo possidendam; eandem sibi per dilectum et fidelem nostrum Chak Banum, Comitem Nitriensem assignari facientes. Mete autem ipsius terre, prout in litteris eiusdem Chak Bani vidimus contineri, hoc ordine distinguuntur: Prima meta incipit iuxta fluuium Nitra sita a parte orientali iuxta villam Abbatis scilicet (de) Zubur Keer vocatam; et inde vergit ad partem meridionalem, et peruenit vsque ad villas domini Regis et domine Regine Kesu vocatas, inter quas sunt noue mete iuxta veteres metas numero nouem; deinde tendit et peruenit ad partes septemtrionales, iuxta terram Teryan vocatam ab vna parte, et Keer ab altera sunt tres noue mete erecte similiter iuxta veteres metas; item exinde ascendit iterum, et peruenit ad terram nobilium Berench nuncupatam, et iuxta terram ipsam per tres metas progrediendo et descendendo iuxta fluuium Nitra antedictum sunt tres mete singulariter erecte; et ibi termi-

nantur. Vt igitur huiusmodi nostre donacionis, seu collacionis series robur obtineat perpetue firmitatis, nec per quempiam lapsu temporum in irritum valeat reuocari, presentes eidem venerabili patri concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Demetrij Prepositi Albensis aule nostre Vice-Cancellarij dilecti et fidelis nostri, anno Domini M° CC° sexagesimo nono, Regni autem nostri anno tricesimo quarto.

(Hevenesi kézirati gyüjteményének, mely a pesti egyetem könyvtárában találtatik, LXI. kötetében 431. l.)

132.

István ifjabb király az erdélyi káptalannak ujonan adományozza oda szabad birtokul a tordai sóaknákat. 1269.

Nos St(ephanus) Dei gracia Rex Hungarie significamus tenore presencium vniuersis, quod visa paupertate Capituli Transilvani donavimus eidem ex nouo salifodinam de Torda liberam et exemptam ab omnibus officialibus nostris, et ab omnibus woyauodis ac officialibus eorundem; relaxauimus insuper eidem Capitulo omnem collectam Regalem a populis suis, pro tempore quouis prouenientem, perpetuo et inconcusse promittentes, ut quandocunque presentes nobis fuerint reportate, priuilegium nostrum super eisdem donacionibus ipsi Capitulo concedemus. Datum Bude in octavis Georgii martiris, anno Domini M°CC°. LX. nono.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, I. k. 91. l. Fejér ezen okmányt IV. Bélának tulajdonítja, és különben is hibásan közli; Cod. Dipl. VII. k. 4. r. 135. l.)

133.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy gróf Erney és gróf Syke, Opur nemzetségből, több jobbágyaikat szabadokká bocsátották. 1269.

A. B. C.

Capitulum Ecclesie Geuriensis vniuersis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in Domino. Vniuersorum noticie tenore presencium declaramus, quod constitutis in nostri presencia Comite Erney, Comite Syke filio Leonardi de genere Opour pro se et generacione sua ab una parte, Chama filio Latibur de Zaka, Syxtu Decano Posoniensi ex altera, iidem Erney et Syke Comites proposuerunt, quod Saulum et tres filios suos, Solduz scilicet, Benedictum et Johannem, jobagiones dicti Chama; item Isaak, Abraham, et Jacobum, filios Hythus, Paulum filium Ysip, jobagiones Capituli Posoniensis de villa Apka, de quibus tres personas, Saulum videlicet, Ysip et Hythus antedictos, dum adhuc nec uxores, nec heredes haberent, dictus Comes Syke, recipiens ab eis decem marcas, sicut partes retulerunt, donauerat libertati, ipse Comes Erney fecerat impediri, et in presencia Comitis Stephani Vicejudicis Curie domini Regis repetebat tanquam suos hereditarios libertinos, et postmodum ex permissione prefati Comitis Stephani ad talem composicionem et concordiam, mediantibus et reformantibus viris ydoneis, deuenerunt, prout per litteras ipsius Comitis Stephani nobis constitit euidenter, ut prenominati Saulus et filij sui, filius Ysip et filij Hythus soluerent dicto Comiti Erney coram nobis in festo Beati Johannis Baptiste duodecim marcas, decem pensis pro marca computatis, et sic perpetua libertate fruerentur. Quo termino adueniente predicti Syxtus Decanus et Chama soluerunt ipsi Comiti Erney coram uobis tredecim marcas et dimidiam, decem pensas pro marca computando,

duodecim marcas scilicet racione predictorum Sauli et filiorum suorum, racione filiorum Hythus et filij Ysip prefatorum, marcam uero et dimidiam pro Benedicto filio Ysip antedicti; qui Benedictus tempore presentis litis presens non fuerat, prout partes recitarunt, vt si redierit, seu ubicunque manere uoluerit, perpetua gaudeat libertate. Quibus receptis idem Comes Erney omnino contentus, vna cum eodem Comite Syke coram nobis reliquerunt predictos Saulum et filios suos, filios Ysip, et filios Hithus suprascriptos in hac parte expeditos, et vniuersaliter absolutos, vt ipsi et tota ipsorum successiua posteritas liberam ubicumque uolierint (igy) manendi habeant facultatem; assumentes, ut quicunque ipsos, seu heredes eorum racione libertatis sue impeteret, ipsi Erney et Syke Comites ac heredes ipsorum expedire tenebuntur propriis laboribus et expensis. Vt igitur presens libertas salua et inconuulsa in perpetuum obseruetur, presentes dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas, anno Domini M° CC° LX-mo nono. Chepano Preposito, Jurkone Cantore, Hectore Custode Ecclesie nostre existentibus.

(A pozsonyi káptalannak ugyanazon évi átiratából, mely őriztetik a pozsonyi káptalan országos levéltárában, Capsa XIV. Fasc. 1. Nr. 7.
Knauz Nándor.)

134.

IV. Béla király, halála előtt, családját és híveit II. Otakar cseh királynak ajánlja. 1270.

Cum, fili dulcissime, manus Excelsi Regis nos tam gravi tetigerit infirmitate, ut tributum extremae diei solvere debeamus, spem vivendi penitus renuntiando: vestrum dulcem affectum et animum, quem erga nos semper habuistis et habere voluistis, praesentibus petimus ex tota cordis intentione, quatenus si Domino invocante viam universae carnis in infirmitate praesenti nos ingredi contigerit, nostram consortem carissimam, Reginam Ungariae, et filiam nostram dulcissimam, matrem vestram dilectissimam, ac omnes nostros Barones, qui fuerunt perseverantes in fidelitate, cum ad vos refugium habuerint, amplexu paterno recipiatis, consilium et auxilium opportuno tempore eisdem impendentes, cum ad vestra confinia post nostrum decessum contigerit eosdem devenire, secundum vota mutuae dilectionis saepius inter nos habita, sicut scitis, ut ex hoc facto noster animus in coelesti paradiso simul conjungi et gaudiis aeternis perfrui mereatur, et Dominus, qui nos tam dulciter conjunxerat et beneficiis et obsequiis familiaribus inpensis, per dilectionem inter nos habitam glorietur. Praedicta a vobis, dulcissime fili petimus, laborantes in lecto, tamquam in ultimo testamento.

(Palacky, Über Formelbücher, 268. l.)

135.

Erzsébet bajor herczegné, IV. Béla király leánya, Kunegunda cseh királynéhoz atyjának haláláról. 1270.

Lacrymosa doloris moestitia, qua sumus ex obitu carissimi domini et genitoris nostri Regis Ungariae Serenissimi felicis memoriae, tu pro nepte et nos pro filia, exorbatae, pari compassionis perturbatione vulneravit intima cordis nostri, et quod magis nos perturbat est, quod a primaeva aetate te et carissimam sororem nostram matrem tuam visitandi nobis non dedit copia facultatem. Unde petimus, carissima matertera! ut ad hoc nitaris efficacia diligenti, si possis inducere filiali exhortatione praedictam sororem nostram, ut nos praesentiali visitatione possemus invicem salutare, ad quod aspiramus toto desiderio cordis nostri, sperantes dilectione mutua similiter nos teneri.

(Palacky u. o. 280. l.)

136.

Selmecz városnak IV. Béla király korában szerkeztett városi és bánya-jogkönyve. Év nélkül.

In dem namen der heiligen dreifaltigkeit Amen. Allhienach volgent gemaine Statt vnd Perckrechtt der erbern vnd löblichen Stat Schebnitz, von ettlichen Durchleuchtigesten Herren vnd Kwnignn von Hungarnn etc., den got genadig sey, begabtt vnd begnadet, vnd nochmalen von dem Allerdurchleuchttigisten Fursten vnd Herrnn Herrnn Bela, auch Kwnig zu Hungerrn etc. löblicher gedechttnis, aus besundernn gnadnn der eegedachttnn Statt Schebnitz vnd allen Inwonern daselbenes zw merung vnd ewigen aufnemen genadiglich bestatt vnd confirmiret hat obbestimbte Statt vnd Perckrecht vestiglich gebotten, stat, vest vnd unzubrochn zehallttnn, dawider auch nicht handelnn in chein weg noch weise.

Gemayne Stattrechtt etc.

Wir Bela von Gottes Genadnn zu Hungernn, Dalmacien Croacien etc. Kwnig. Verkwnden allenn vnd ieglichn, die diesenn gegenwärtigen brief onsehnn, hörnn oder lesnn hail vnd genad. Seintdemall das kwniglich Maiestat wol onzymbtt seines lanndes nwtz vnd czunemung fleissiglich zu bewarenn, so wellen wir vnnsernn getrewnn Perklewttnn vnserer Stat Schebnitz, vnd anderen vnsernn Perglewttnn in vnnserm Land zu Hungernn ein ewige huett machen vnd ein beschirmung dendagnn die nw lebenn, vnd den die noch In gebornn werdnn, von vnnserm kwniglichnn gewalt vnd freyem willen, vnd geben In vnd verleihenn Recht vnd Freyheitt, als hernoch geschribenn stet, die der heilignn kron, vnd irem nwtz wol fuegnn vnd frwmmen; domit wir sie begnaden vnd bestetignn an alles widersprechn, ewiglichen mit vnnserer Maiestat, also das kein Lanntherr, noch kein Edellman, noch kein Ritter, noch kein LanntRichtter, noch kein gehochtter mor

geistlich noch wernnttlich, die zu vnnserm Reich gehören, keynen freuel noch gewallt begeen, in keiner vnnserer perckstettnn keinen mennschnn onlawffnn, noch vahnn, noch on keynen geschefft hynder, on desselben StatRichters vrlab, vnd seiner gesworen. Vnd auch ob ein Perckmon oder Burger gegenn dem andernn icht zw klagnn hat, für dem Richter vnd für dem Gericht sol das geschehnn, vnd sol sein recht suchnn, als anndere Lewtt. So wellen wir auch vnd gebieten, was der Richter von der Statt vnd geschworen Burger ordennt, vnd schaffn, das der Gemain gut ist vnd nwtz, das das staat vnd vnzebrochnn pleibe vnd gehallttnn werde von allen lewttnn. So wellen wir auch vnd gebietnn vestiglich zu behallttnn, ob ein mon einen todslaag begienng, oder also grose missetatt, so soll kein LanntRichtter, noch keiner vnser ambttlewtt keinen Gewalt on seinen guett, farund oder vnfarunde begeenn, noch der Richtter noch die gesworen von der Statt, wie wol er doch schuldig vnd vorfluchttig worden say, sonder sein hawsfraw vnd ire erbnn sollen es besitznn mit frid vnd mit gemach.

(1.) ¶. So zwischn zwaien eelewtn eins, od. fremde mit tod verschiednn.

Von sonderlichnn genadnn des Allerdurchleuchtigistnn Furstnn vnd herrn herrn kwnig Wele, wir Gesworne von der Statt Schebnitz habnn vns also miteinander also verpflicht, vnd mit eynickeit also gegnn einander verpwndnn: Wer wnnder vns sterbe vnd ein hawsfraw hinder sein läst vnd erbnn, das weder der Richter noch kain anderer mon sol sich vnnsers guets vnderwindnn, sondern es sol inn der hawsfrawnn gewalt beleibnn, vnd in irer erbnn. ¶. Ist oder das sich die hawsfraw vorendertt, so behellt sie ein fraies drittail, so alle Schuldt bezalt ist. Ist aber das iemandes stirbt on hawsfraw vnd on kynnd, vnd nicht gescheft von seinem freyem gutt geton hatt, alles sein guet gefellet darnoch auff seyn nechst geporne Frewnnde mit erbschafft. ¶. Hatt er oder der erbnn keinen vnd gepornn Frewnnde, so sol mon mit seinem guet also twen; mon sol es in drey tailen, das erste tail sol man geben für sein seel, das ander tail, das man weeg vnd Brucknn domit pesser, das dritte tail on der Statt nwtz; vnd das

alles sol beschehnn mit der geswornnen wissnn, vnd das irer drey zwm mynstn dabey sein. ¶. Wo ein mensch stirbt, das ze seinen tagnn kemmen ist, was der mit seinem guete schafft für ersamen, vnd vnuorsprochenn lewttnn, oder für den gesworen vnd einem briester, das soll statt beleibnn. ¶. Ist das ein frembder mensch stirbt vnd von seinen guet nichts schaft, die geswornen von der Stat sollen sich seines guets underwinden, vnd sollenn es behaltnn vnder der Statt Insigll Jar vnd tag; vnd kwmbt inn derselbnn frist yemond seiner Frwnnde oder sein Gesellnn mit gewisnn worzeichnn, der nem dasselbe guet noch der Stat Recht, kombt oder niemant in Jares Frist, so sol man das guet in drey tail tailenn als obnn gesprochnn ist. ¶. Ein iglicher gast hat frey willkwr, das er sich lest begrabnn, wo er wil.

(2) Von aigner wilkwr.

Eyn ieglich mensch, der zuseinen tagnn kemmen ist, der mag seinen willen wol habnn mit seinen guet, domit zutuen, was er wil. Vnd ob es halt sein hawsfraw widersprech, oder seine kinder, so bleibtt doch der Gewallt an seiner Willkwr. Hatt er aber seiner hawsfrawnn sein gut zw morgnngab gehnn für erbernn lewttnn, das tarr er nicht verkawffnn noch onwerdnn on seiner hawsfrawnn willnn. ¶. Yedoch käm es also, das er von vngelück in armuet viel, das er nicht vorhanndnn hette, domit er sich vnd sein hawsfraw vnd seine kinder erneren mocht, wann dasselbe guet; ee dann er dann mwst petlln geen, so mag er das noch irer baider frwnnd Raat versetzen auf ein frist; wiewol das wider sein hawsfraw ist.

(3) Von kirichferttnn vber landd.

Wellich mensch willnn hat zu ziehnn auf gotesweg, als gen Rom, zw Sannd Jacob gen Compastell, oder wo das hin wer, in gottes fertt, daran mag In sein hawsfraw wol irren, vnd hindernn; ausgenommen on vber meer allein, als do ist gen Iherusalem; czu dem heilignn grabe der fartt mag sie Inn nicht erweren.

(4) Von kewffnn, kaufmanschaft, gewicht.

Die geschwornen in einer ieglichnn Statt sind des gepwnnden, das von kewffnn vnd von kaufmonschaft vnd von Masse vnd aller Hanndll geschefft, die czu dem gemainem frwmen vnd Fride gehorennt, getrewlichnn vnd ordenntlichnn betrachttnn mit des Richtters hilff; vnd was sie dann on denselbnn dingnn setznn vnd schaffnn, des sol sich niemands wernn oder widersprechnn, vnd die pues die sye daruber setznn, die sollenn die leidnn, die sie vorwurchen.

(5) Von vnrechter maas, elln vnd gewicht.

Wir wellen, das welich mensch, es say weib oder mon das mit vnrechter maas fwndnn wirt, sye sey trewg oder feuchtt, oder mit vnrechter Elln, Waag oder gelött, der sol den gesworenn ein marck gebnn; wirdet er zu dem anndernn mal begriffnn, so sol er czwu Marck gebnn; wirtt er zu dem drittnn mal daran begriffnn, so ist er bestanndnn mit der hannt, oder er löse sie mit zehnn Marcknn, der gefallenn czwei tail dem Richtter vnd das dritte tail den Gesworenn, also verr mon in begenadnn wil.

(6) Das kein kammergraff, oder ander, on den Richtter in keinen haws Feelscher oder ander vbllitater czesuchnn hab.

Wir gesworne habnn gesacz, das kein Cammergraff, noch kein anderer monn in keines mannes haws suchnn sol, oder suchnn haissnn weder Felscher oder falsche Mwnncz, oder andere verpottne dynng, Im helffnn denn der Richtter vnd die Gesworen von der Statt. Ist oder, das der kammergraf vnd seine knecht wider das vorgesprochnn Recht, in eines monnes haws icht vindet, weder der schuldige, noch der wirt anntwurttnn Im darumb. Ist oder das sie iemant on dem Marck begriffnn, vnd der gesworenn nicht mwgnn gehabbn, so sollen sie einen frumen mon oder czwen darczu nemen, die sein helffnn hwttnn, das er nicht von Im werffe, vnd auch das Im icht werd zugestossnn vnczt so lannge, das der Richtter vnd gesworenn werdnn darzubracht.

(7) Wie vnd wenn man Richtter vnd Bürger seczna, auch wie sie swern vnd richttn sollen dem armen, alls dem reichnn.

Von besunderlicher befelung vnnseres Allergenedigistenn herrn des Kwnigs czymbt vns gesworonen, des Jars mit den ellternn der gemain ierlichnn auf vnnserer Frawnntag der lichttwey zu erwellen vnd zu seczen einen Richtter der Statt, einen erbernn mon, der das Jar ist im Raat gesessnn, also hatt denn der Richtter mit viernn des alltnn Rats, die Im darczu gefallenn, den ganczen Raat zu secznn, vnd zu bestetignn; vnd der Richter alsopald er das gericht empfecht, so sol er swernn, das er das rechte gericht wider durch laid, noch durch lieb, noch durch forcht, noch durch gabe czu brechnn, sonder dem armen, als dem reichen sol er richttnn, als es die ee gesaczt hat; vnd desselben geleichnn sollen auch die Burger twenn. ¶. Ist das die gesworen iemandnn besagnn vnd sich dann der Richtter mit dem gericht sammelt, vnd ichtt pös daraus käm, dye gesworonen beleibnn vnschuldig, vnd der Richtter beleibt in der schult. Ist oder, das der Richtter czwm andermal vermonet wirtt von den gesworenn, vnd darnach zu dem dritten mal, vnd nicht richt, also, das iemant schednn daraus erstennt, das sol der Richtter pessernn, als derselb schuldige.

(8) Wenn man vber einen Richter vor den rechttn klagt, so sol er aufsteen, einen andern Richter secznn, sich veranttwurttnn, vnd einem iglich einen vorsprech erlawbnn.

Vnd geschicht es einem menschnn not, das er zu klagnn hatt zu dem Richtter vor gericht, der Richtter sol der geswornen einn on sein statt secznn, vnd er sol aller klag antwurttnn, als ein ander mensch; will er aber nicht anttwurttnn, die geswornen sollen sprechnn, das er das mwes tuen, als die ee gesprochen hat „was du wilt das mon dir twe, das twe anndernn auch“, das ist ein rechts Recht. Vnd ob iemant für Recht käm, der sein selbs Red nicht vollfwrnn kwnd oder wold, vnd ein anderer erberer mon noch bete sein wort rednn würde, vnd der Richtter fraget den, des wortt er rednn sol: Ist das dein wortt, was der redt von deinen wegnn. Spricht er: Yo es ist mein wurt, dieselbige red; bleibt auch stätt.

(9) Wer umb geltschuldtt beklogt wirtt.

Vnd wer zw einem klagt umb geltschud, vnd In zum rechttnn fürgeboten wirt, vnd kwmbt er fwr, vnd laugent, das er ihm nicht schuldig sey, der sol das Recht darfür twen, von demselbignn tag vber vierczehnn tag mit seinen Aid, darnoch die schuld gros ist oder klein. Ist aber, das er Im bekennt, so sol er Im auch genweg tuen in vierczehnn tagn mit pfannt vnd mit pfennign, domit er des seinen om nechstn bekwmmen mwge. Ist das iemant umb gellt beklagt wirt, der mag sich pas werrn, mit den ayd, denn das In der onklager mit dem aid vberwindnn mwge.

(10) Mer eins von gelltschultt wegn.

Ist aber ein mon, der vil beczalnn sol, vnd hat nicht wormit er beczal, dann von seinem Erb, vnd das er dasselbige vorsecz vor dem Richtter, vnd vor den gesworenn, vnd dem das geseczt wirtt, der soll es haldnn Iar vnd tag, vnd lost mon es nicht inn den Czeittnn, so haist mon es aufbietnn drey Rechtteg, das ist drey vierzehnntag, vnd wirt es aber nicht gelöst, oder verkawft, so sol der, dem die Erb verstanndnn sein mit des Rates wissnn, die Erb hingebnn, oder verkauffn, noch dem bestn als er mag ongefeer, vnd das vberige anntwurttnn, do es hin gehört. Mag er aber nicht ein kawfmon gehabnn, so mag er den, des die pfant gewesnn sind, oder einen andernn, umb einen Czynns darinnen lassnn also lanng, hincz das er beczallt wirdet; vnd ob iemant inn der Zeytt kwmbt, vnd kawffnn wil, dem mag er es wol verkawffnn mit raat als oben geschribnn stett. Wold oder der Porgmaister es niemandnn lassnn umb einen czins, so sol Im alsouil abgeen on seiner schuld, als es hette mwgnn tragnn, vnd alsouil das erb darumb verdorben ist, vnd das nach erberen lewt erkanntnys. Wil sein oder der porgmaister nicht einpernn, so sullen das gesworenn vnd vngeswornn scheczun die darczw vernemen, vnd wil er Inn daran nicht lassnn genwgnn, so mag ein anderer inn die Schaczung tretnn, wer do wil mit den rechttnn. Auch mag der porgmaister die pfannt fürpaser seczen als tewer als sie Im stentt.

(11) Wer erb kawft, der sal sie vor dem Rat aufnemen.

Ber einem sein Erb oder sein aignn verkawft, der sol Im das aufgebnn für dem Raat vnd für dem Richtter; vnd der sie kauwfft, der sol darüber Gewisheit nemen, vnder der Statt Insigll, darumb das Im hinfür kein hindernis daraus mwg ersteen, darumb sol er ein genwgnn twen dem Ratt vnd dem Statschreiber noch dem Stattrechttnn.

(12) Ein ieder sol mit willn des Richtters sein sach lassn verhornn.

Ber sein klag zewgt on die geswornen, vnd das sie Im gestennt für dem Richtter, die klag behelt ir recht, vnd ob es vmb ein grosse sach ist, oder umb ein gelübde, die für den gesworenn geschehnn sind, wenn sie von dem Richtter gesennt sind, oder das es mit peet von Im gehabt ist, vnd das in ernnstnn sachnn vnd nicht in leichtfertignn wortnn, als inn hewsernn vnd auf dem Marck. Wil oder der sein nicht geratnn, den die Bürger besagnn, sie mwssnn es auf In behaldnn mit dem Aid.

(13) In welcher mas ein gesworner verhandelt darnach sal er gestraft werdnn.

Belicher der Geswornen missetut, der sal darumb anttwurtnn für dem Richtter, vnd für dem gerichtt, als ein anderer mon, vnd sol auch nichts anders mwtnn noch begernn, wenn was er verewürchet hat, das sol er mit dem Rechtnn vorpuessnn.

(14) Weliche der geswornen vrtail straffnn.

Ber von einem gesworen ein Vrtail strafft vnd spricht, er welle es pessers gebnn, vnd tut er das allzuhannt nicht, was czerung darauff vorczert wirdet, die sol er gelltnn; vnd ist darüber bestandn dem Richtter vnd dem Rate einer swarnn puess noch Irem willenn.

(15) Von den die do appellirn rechtlich oder vnrechtlich.

Wenn die gerechtickait, vnd volles Recht für dem Richtter vnd für den Gesworen geton wirt, vnd er darüber

mit vnrecht zu den Stetnn vnd zw dem Tarnacklmaister, oder on den Kwnig sich vorrueffet, der ist bestanndnn dem Richtter vnd dem Raate einer swarnn pues. Tuet Im oder der Richter, vnd die Gesworen nicht volles Recht, so dinget er freilichnn on die obgeschriben Richter.

(16) Wie ein Gottschennter sal bestraft werdnn.

Wir Gesworen habnn alle aintrechtiglich betracht: Wer got vnd sein werde mueter, oder seine heilignn, oder der heilignn kristennheit vbll spricht, das der noch geistlichnn Rechtnn sybnn Sunttag vor der Processio schemlichn vnd vnplöst bis auf die gwrrtl, vnd parfuesz vmb die pfarrkirchnn sol umbgetribnn, vnd gestrichnn werdnn.

(17) Von czawbrernn, vnd Czaubrerin.

Vnd all Czawbrer vnd Czaubrerinen, die mit warer tatt begriffnn werdnn, die sol mon verprennen.

(18) Wer Richtter oder gesworn Bürger fraflich smecht.

Wer den Richtter vnd Bürger für dem Rechttnn straft oder irer einen freflichn schillt, der sol drey Marckhteg sten auf dem Pranger, vnd sol offennlich sprechnn vor allen lewttnn: Was Ich gerett hab von dem Richtter oder Gesworen, das hab ich gelognn als ein pöswicht. Vnd sol sich selbs mit sein selbs hant on das maul slagnn. Vnd geleicher weis auch der, der von erbernn Leuttnn, frawnn vnd Jwngfrawnn gelognns redt wider Eer.

(19) Von diebn, Rawbernn, Mördernn, Prennern vnd andern vbeltetern etc. wes todes ein ieder verschultt, vnd leidnn sol.

Wer umb diberei, oder umb Rawb gefanngnn vnd warhaftig vberweist wirtt, den sol mon hengen. Wer mit Rawb vnd Mord begriffen wirt, den sol mon slaiffnn vnd radbrechnn. Wer umb Brannt gefangen vnd vberczewgt wirt mit warheit, den sol man prennen. Vnd wer mitt Pranntt drewt, den sol mon auch prennen. Oder wer in prwnnst stilt, das do sechs pfennig wert ist, den sol mon henngen. Oder wer einen wundet so es prennt, vnd der vberwundnn wirt mit erberer czewgnis, den sol mon entthawbttnn. Oder wer ein swertt

vber einen rückt, die weil es prennt vnd des vberzewgt wirt, dem sol man die hannt abslahnn.

(20) Von flüchtign Rosse, wie man damit hanndeln sol.

Ist das ein Ros oder ander tyer oder viech irr wirt, vnd wer das aufhelt, der sol daz kwnd twn dem gericht innwendig dreien tagnn, vnd das gericht sol dass lassen rweffen drey Marcktäg, vnd kumbt dann niemants der sich darumb an nymbt, das mag man behalltnn zu nwcz der Stat vnd der kirchnn; vnd wirt das nicht geoffnnwart dem gericht, vnd wirt also gehaltnn, der on eines diebes statt.

(21) Von Kirichpruchllnn.

Ein iglicher kirchnnpruchll, der do stillt in einer kirchnn vnd domit begriffnn wirt, den sol man radbrechnn oder prwen.

(22) Das niempts auf kirchngut leihn oder behaltn sol.

Bir Gesworne habnn gesaczt das kain kawfmon noch kromer noch leykeb noch kein ander mensch kein ding das zu der kirchnn gehortt, zu pfant nem oder zu behalttnn, denn mit gewissener vrkund; wer über das tuet, den sol mon also puessnn, hot er genomen eines guldein wert, so geb er einen guldein, vnd wirt er zum drittnn mal begriffnn, so sol mon Im die hannt abslahnn.

(23) Wer ein Jwnckfrawn oder frwn notpfrengt.

Wir Gesworne wellen auch vestiglich, wer ein mait oder ein weyb nottzeget, das mon den enthawppnn sol. Mon sol In oder also vberwindnn, ist das die mait oder das weib klaget, das sie auf dem felde gelaidigt, say Ir genweg ein geczewg, er say ein hirrt oder ein annder mon, inn der statt genwg ir mit czwen geczewgnn. Ist oder das die maid oder die fraw mit czurissem gewande klagt vnd zustrawbtnn horn, oder pluetnnde oder nicht, vnd nicht geczewgnn hat, der vber den sie gericht begertt der mag sich enttschuldignn mit czwaien geczewgnn. Beklagt sie In aber mit ganczen gewanntt vnd nicht plutende, er berett sich sein alein. Klagt oder ein gemaines weib, das sie gelaidigt sey, vnd der, den sie beklagt für gerichtte darumb stet, der Richter sol ir richten

(24) Wenn einer sein weib czu tod slechtt.

Slech aber einer sein weib zu tod von vnschuldt, den sol mon richtnn als einen anderna mörder.

(25) Wer dieb vnd Rawber behawset

Ber besagt wirt, das er schedliche lewt, als diebe vnd scheher oder ander pös volck oder wer sie sein, vnd zu dem ersten mal gemonnt wirt darumb, mag er sich alain berednn vnd beschonen; czu dem andermal selb dritte; czu dem drittn mal selb vierde; wirt er zu dem vierdnn mall besagt, mon sol vber In richtnn als vber ein dieb aber als vber einen schacher.

(26) Wenn einer einem sein tochter empfurt.

Wer einem sein tochtter empfwrtt vnd domit aufgehalltnn wirdet, das sol also gerichtt werdnn. Der Richtter sol die Gesworenn sammen, vnd der Jwnngfrawnn frewnnde, vnd sol die maid inn die mytte stellnn, frey vnd on alle drawng vnd vnbeczwungentlich, vnd das der mon do gegenwürtig stee der sie empfurt hatt, vnd sie beger noch irem freyen willen czu wenn sie wil. Gett sie nw czu dem manne, do gehörtt kein rechtt vber, geet sie aber czu den frewnnden, so sol man dem mon das Hawb abslahnn.

(27) Wer einem seinen Swn oder tochtter verrett.

Ber einem menschnn seinen sone oder tochtter verrett, das er verkawfft wirt, oder vorandert wirtt on seiner Frwnnd willnn, den mon sol man raadprechnn der es geton hat, vnd das weib trennckcn.

(28) Von Spilernn.

Keines menschnn swn noch frwnnde, der nicht seines protts lebt, der mag nicht mer verspilen, den das er mit dem gwrttll umbfanngen hat, vnd wer Im mer mit spil ongewinnet, des ist er vngewertt. Wer dem andernn ongewinnet mit falschnn würfflnn, vnd des vberwundnn wirt mit czwein geczewgnn, der denn verlornn hat, der anttwurt dem gewinner nichts nicht darumb, vnd man sol den felscher die würffll durch die hannt slagnn.

(29) Von haimsuchern.

Wir Gesworne wellen auch alle gemainklichnn, das dys stett beleib, das mon einen iglichnn haimsucher enthaubpnn sol. Er sol aber also vberwundnn werdnn. Den wirtt der do geheimsucht wirt, der sol habn seines haws czwen czewgnn; mag er der nicht gehabnn, so hab er einen vber wege vnd den anndern seiner nachpernn, oder einen andern erbernn frwmmeu mon; vnd behelt er den haimsucher tod oder lebenntig in seinem haws, oder vberwindet er In mit zwen Geczewgnn als vor gesprochnn ist, oder mit einem, der Gesworen ist, er prenngt Im mit vrtail darczu, das mon Im das hawbt abslecht. Ist aber das der haimsucher entflewet, oder entrynt, vnd sich von der haimsuchung entschuldign wil, das mag er tuen mit siben frumen mannen auf dem krewcz, oder mit einem gesworen; wirt oder ein einfelttige besuchung geklagt, des berett sich ein mon alein auff dem Krewcz.

(30) Von todslegnn vnd von Nottweer.

Wer umb einen todslag einfeltiglich beklagt wirtt, der berett sich alein auf dem krewcz; vnd welich gesessnn mon dreissig marck wert Erb hat, der mag wol parg werden für einen todslag; vnd wer umb einen todslag besagtt wirtt, vnd sich des selbsibende vnuersprochen mannen beredun wil, das mag er twn inn der maas also, das er des ersten swer, das er vnschuldig sey, so sullen drey swernn, das sie In vnschuldig gesehnn habnn der sachnn halbnn. So sollen die lecztnn drey swernn, das die vodernn vier recht geswornn habnn. ¶. Also sullen auch die swernn vnd gericht werdnn, die von notwer ires lebnns ein todslag begeen.

(31) Wer umb einen todslag verczelet wirtt.

Ber umb einen Todslag verczelet wirt, der sol on alle widerred aus der Statt sein ein Jar, vnd so das Jar ein end hat, vnd er daz on seiner frwnd huld hat, so sol er genad erwerbnn on dem Richtter vnd an dem Gesworen. Darnoch mag er kwmmen zu uorrichttung vnd zu swnung noch Ratt des Rates, vnd der Frwnnde, vnd wer in einer statt, die des Kwnigs ist, verczelet wirtt, der ist in allen vorczellt, vnd

kein Lannthern noch kein Edllmon, noch kein Richtter, noch kein lantrichtter sol daran freuelnn, das er kein frist noch behald in keiner Statt habe. Wurd abor einer also gefanngen, den sol man vorrechte verderbnn on dem Leibe.

(32) Der von volheitt wegnn vmb einen todslag beklagt wirtt vnd von wundnn,

Der von volheit wegn on einen todslag besagt wirt, vnd des nicht mag vberweist werdnn mit erberm gezewgnn, des mag sich der allein entschuldignn auf den krewcz. Wer von einen wirt gewundet oder in ander weis gelaidigt, vnd darnoch in dreien tagnn noch umbewundnn noch umb volheit niemandnn beklagt, den mag auch fürpaser niemands umb die sach beklagnn. ¶. Wer den andernn freflich oder hochfertiglich onlawft, vnd in vorseret oder wundet oder swst vbll hanndllt, vnd das sich derselbige weert, vnd sichselbs vnd sein gut vor Im fristet vnd denselbnn onlawffer czu tod slecht, in einem haws oder darfür, vnd bewertt das mit erberer geczewgnis das mon In ongeloffnn hat, das er sich wernn mwst, vnd leidet darumb kein pues.

(33) Wer eins Richtters gebotnen Frid bricht.

Der den frid der In gebottnn wirt von dem Richtter mit offnnwarn werchnn bricht, als wundnn oder todsleg sei, die mon mit frummen lewttnu beczewgnn mag, oder mit einen gesworen, der ist bestanndnn mit seinen halls, ob er das freflich tuet; bringt er In aber mit bösnn wortnn darzu, darumb hat mon In zu straffnn noch des Richtters vnd geswornen wil. ¶. Vnd auch gleicherweis der annder erbar lewtte vbllhanndltt.

(34) Wer on Marcktägnn den Frid brichtt.

Wer den frid on den Marcktag brichtt mit wundnn, vnd wirtt er des vberczewgt mit erberer czewgnis, so sol man Im die hannt abslahnn. ¶. Wer desselbnntages ein swertt czugt auff eines anndernn schadnn, vnd Im doch nicht schadet, vnd wirt des vberwundnn, den straf mon mit gefennсknis nach genadnn der herrnn. ¶. Wer sein gewer rwcktt für den Geswornen, oder irer einem enttweicht, der sol gestrafft werdnn als iczund gesprochnn ist. ¶. Wer begriffnn wirt mit verpott-

ner gewer, der ist der obgesprochenn puess verfallnn, vnd das Geweer ist verlornn.

(35) Wer einem seine Fruchtt diepllch stylit vnd von viech schadnn.

Ber einen seine frucht von seinen erbnn nimbt dieplichnn, vnd wirtt domit begriffnn mit beweysung, der ist darumb ein hannt verfallnn. ¶. Wirt er aber bei nachtlicher czeitt begriffnn, mon sol vber In richtnn als vber einen dieb. ¶. Vnd ob ein mon viech begreift in seinen Früchttnn, der sol das bezallt nemen noch erberen lewt erkanntnis, vnd behalt dieweil das Viech zw worzeichnn.

(36) Von pfenntinn vmb Czinns.

Ein iglich mensch pfenndet wol mit Rechtte on des Richtters wissnn vnd der Geswornen vmb seyn Czins, vnd wil der czinser das Pfanntt nicht losnn, so sol er mit des Richtters wissnn vnd der geswornen das pfant verkwmmernn vnd In auf die nochfartt weisnn.

(37) Von sechserlay sachn wegn verlewst nyemant seine rechtt.

Es sind auch sechs erhafftige nott, domit einer seines Rechtnns nicht verlewset, der zu geseczttnn rechttegnn von dem Richtter zwm rechttnn nicht kemen mag. Das erste eines lanndes herr, oder sein gewalttrager, mag ein igliche sach wol gehindernn. Das annder, Fewr oder vbrige wasser nott. Das dritte eines gemain lanndes vnfrid. Das vierde gefennknys oder Rawb auf demselbignn wege. Das fwnnfte merklich vnd bewerlich kranncktwmb. Das sechste des vaters oder mueternn oder der Hawsfrawnn tod; vnd die sachn alle, die vorgenannt sind, die sollen vestiglich vnd stätiglich gehaltnn werdnn.

(38) Wenn eyner den annderrnn lembtt.

Wer dem andernn ein gerürlich glid vorsneidet, oder abslecht oder abwirfft, als ein awg, oder nasnn, oder ein hannt, oder ein finger, oder ein fues oder ein ander erlich glid, vnd darumb beklagt wirt, der berett sich desselbnn

selbvierder mit vnvorsprochnn mannen auf den krewcz, vnd felen sie mit dem Ayde, so ist er der sachnn vorfallnn.

(39) Mer von Leem.

Und ist das iemantt einem ein glid vnnwcz macht, dass ein leem gehaissnn mag werdnn, mit welicherlay das geschicht, vnd darüber nicht gezewgnis ist des gelaidigtnn, wil sich der becklagte des berednn, er mwes darfür swernn selbdritter; vnd wirt er umb ein volleist darumb besagt, er berett sich des allein auf den krewcz. Ist das ein mon für Angesicht eines gesworrnn mons einen menschn wundet, vnd darumb für gericht wirt beklaget, vnd ist derselb mon genad vindet on dem, den er gelaidigt hatt, vnd des Gerichtes hold nicht gewynnet von vbermwt wegnn, der ist bestanndnn mit einer Hannt. Vnd mer ist das, das ein mon umb eynen Mawlslag wirt beklagt mit beweisung eines geswornens, mit vrtail sol er sicznn vier Wochnn im dem Stock, oder sey von der Statt Jar vnd tag.

(40) Von Pfanttn.

Sylbereyne pfannt, hewser, hwttnn, Mwlen vnd ander erb, die geseczt werdnn, die sol man haltnn Jar vnd tag, noch gerechttickeit der Statt. Oder andere pfanntt, als Röck, Mennttll, Swert vnd dergelcich, sol man haltnn drey vierczehnntag, vnd darnoch schecznn, was die wert sein, vnd so ichtts vberblib, dauon sol dem ein benwgnn geschehnn, des dye Pfannt gewesnn sein.

Item all esswnde pfannt, die sol man haltnn on den drittnn tag. Item alle pfannt, wye die geheissnn sind, die on lidlon geseczt werdnn, die sol man halttnn also lanng, bys einer mag vngessnn seyn. Doch also, das er den on dye stat weis, des die pfannt sind; vnd das die pfanntt von der Stat nicht kemmen sollnn.

Wie noch volgennt Perckrecht der Stat Schebnicz.

Wir gesworen von der Schebnicz von besunderlicher befelung vnd gwnnst des Allerdurchleuchtigistnn Fürstnn vnd herrn herrnn Bela kwnigs zu Hungernn etc. So wir aigentlich betrachtennde geseczt habnn die gemainen Statt Rechtt; nw czimbt vns vnd ist notturfft zw beschaidnn vnd zw setznn die Perckrecht der aigenschafft noch irem wesn wir hernoch erczellnn wollnn. So dem perge vnd stollnn sollnn gemessnn werdnn noch lachtternn vnd lehnn, so ist zw wissnn, das das Percklochter behellt vnserer Statt ellen drey, vnd sybnn lachtter behalltnn ein lehnn.

(1) Wie man perckwerch emphahn, haltin vnd pawn sol.

Nw secz wir zwm erstnn: Wie vnd von wem mon perckwerch empfahnn sol vnd zw welicher czeitt. So ist zu wissnn, das der Richter vnd der Rate einer iglichen Perckstatt hat zu setznn einen gesworen Perckmaister, vnd der sol seinen sold habnn von der kammer des kwnigs. Auch so habnn sie zu secznn einen gesworen tailer, noch der Statt nwcz, als verr als sye unuersprochnn lewt sein.

(2) Ein gemaine Regll der Perckwerch.

Alle Perckwerch, es sind Schechtt oder Stollem, die yemandn verliehn werdnn vnder der Stat Insigll, die sullen stett beleibnn on alle wiederrede.

(3) Der new perckwerch aufbringt vnd vindet.

Bo ein perg gefundnn wirtt der nye entgenczt ist, oder ein stolln wirtt ongenomen, auf den mon Genng oder Erczt findet, vnd beweist das mit dreien Marcknn Silber für dem Ratt der Statt, vnd dem Perckmaister, der behelt das Perckrecht auf jede seittnn dem ganng nach vierdhalb lehnn, vnd das sol er bewernn mit seinen schechttnn, in das hangunde ein lehnn, vnd inn das Ligunde ein lehnn. Vnd wenn man Im sein schechtt ausgezaichennt, die er pawen sol, darnoch so hat

ein iedermon Recht zu pawen, der do pawen wil oder mag, aufzuslahnn scheibliche lehnn; also doch, das einer den anndernn weich ein lehnn, vnd der eeste aufgeslagnn schacht hat dass lehnn auf die annderrn schechtt; vnd ob ichte freies entczwischn were, vnd ob ein tail dasselbe gewinn mit slegll vnd mit eysnn, das gewinnt Im niemant on, denn der Graff mit der vberschar vnd mit einem schacht. Vnd ein iglicher gemessener perg in den sibnn lehnn sol von recht zwm mynstnn hebnn drey schecht, vnd in iglichem lehnn drey ortter, vnd in iglichem lehnnschaft ein orrt, vnd mon mag In fürpaser hoher nicht betwingen. Wer oder pawt in ainem stollnn der nicht erbhaftig ist, vnd iecz fwnnd ercz oder geng, die der mos wert sind; man sol in von der Statt, do er das ercz fwnndnn hatt, messnn für sich virdhalb lehnn, vnd hinder sich virdthalbs, als obnn gesprochnn ist, also ob er den stollnn rechtlich emphangen hatt.

(4) Wie mon verlegene schecht oder stolln verleihn sol.

Ein Perg oder ein Stollnn die gemessnn sind, vnd darnoch wust vnd vnpawhaft gesehnn werdnn, die sol mon kwnndnn offennlich, sechs Suntag, das die kwmmen, der die Perckwerch sind gewesnn. Ist oder das der sibennt Sontag fürkumbt, vnd das mon niemandn do arbeittnn findet, so habnn die gesworen vnd der Perckmaister das frey zu uorgebnn wer do kumbt.

(5) Vom rechtt der Erbstollnn.

Ein erbhaftiger Stollon behelt sein Recht, also ist das der, der den stolln pawt, seyn wasserseyge recht vnd beschaidenttlichnn auffuert, vnd sein lichttlocher zw rech fertigt, vnd in Jares frist on seiner Stolwant eines lachtters lanng arbeit mit beweisung, so behelt er den stollnn mit allem rechttnn. Ist das ein perg den andernn hindert mit wassers not, das swllen die Gewerknn dem gerichte vnd dem pergmaister drey tag vestiglich kwnd twn, vnd als die drey tag ennd habnn vnd vndernemen sie es nicht, so aigent man den saumendignn perg mit Recht den perg czu, den er gehindert hat. Vnd arbeit iemands in einem stollnn mit der Rates vnd perckmaisters gwnnst, vnd kwmbt on einen ge-

messen perg oder in ein Czech, vnd findet lewt darinn arbeittnn, er mag nicht hindersich gefarnn, nwr mit irem willen. Ist es aber das sie Imb gwnnen, so soll er farnn eines lachtters lanng, das im doch on seinem rechttnn nicht schade. Das recht ist also, was er inn der czechnn mit seinem stolln vber sich gehawen mag, vnd was er des geniessnn mag, das behelt er freilich, also ob in dem vorgenanttnn lehnn aigen arbait ist. Er sitzt auch mittnn on dem lehnn on das tiefste, vnd was (er) mit einer krazn oder keylhewm vnder sich gehawn mag, das gehört on seinen nwtz; oder die Gewerknn desselbignn lehens nwlzvnd denselbignn Stollnn mitsamb Im, ydoch so behellt er doch das virde tail der Samkost zw seinen stollnn. Wer ein stolln onhebt mit des Rates, oder perckmaisters gwnst, als vorgesprochnn ist, vnd das ein anderer für In kumbt aus der rechtnn mas virdhalb lehns durch einen andern stollnn, oder durch einen Schacht, vnd des erstnn erczt findet, das er bezewgnn mag mit fürsichtignn dingen, der erst behellt das man Im sybnn lehnn messnn mues. Vnd ist, das in einem perge oder in einem stollnn, on dem hanngnndnn oder on dem lignndn Ertzt fundnn wirt, do mon on zweiflit, ob es aus derselbnn lehnmas say, oder darinn, vnd baidenthalb ein krieg vnder den gewercknn ist, wer das ertz behaldnn sol; so sol man dartzu kysnn drey erber mannen, die czu keinem tail gehörnn, vnd auch nicht tail mithabnn, vnd den virdnn mon von des Grafnn tail, das die vier mannen ob dem Raasnn ein wincklmas nemen, vnd recht besehnn, ob man den krieg zwischnn In mög verrichtnn. Mag das denn nicht gescin, so mwes man die czwen genng zwhawf farnn mit einem durchslag, vnd in dem durchslag sollen die vier genannten mannen aber ein winklmas cziehnn, vnd sullen sie mit dem rechttnn aufweisnn; also sol es dann stet pleiben. Yedoch die das erczt fwndnn habnn, vnd die do gegnn In arbeittnn auch noch dem Erczt, sullen dieweil vast noch dem Erczt werbnn; vnd was do gehawn wirt on baidnn tailen, das sol pleibnn lignn czu dem rechttnn in verpott; vnd wem es dann czugesprochnn wirt von den vier mannen, den sol es volgn.

(6) Von ertrwnken vnd ersticktnn Czechnn.

Auch wo der stickt vnd ertrwnknn czechnn sind, die kein rad noch Gepl geweldignn kon, oder gewynnen, vnd wirt das mit dem Erbstollnn gewunnen, vnd wil er sein Recht darczu habnn, das ist, alles das, das er gewinnt, vnd trewgt, vnd darczu onnemet, das do frey ist, mitsambt der Sol, das gibt man Im darczu. Vnd ob iemant darbey pawt, ir sind vil oder wenig, vnd ob das der Stollnn trewgt, so sol mon dem stolln dienen, mit dem sibenttnn, als obnn gesprochnn ist.

(7) Von fréyen schechttnn vnd Lehnnscheffttnn.

Item solst dw wissnn, wo frey Czechnn sind vnd frey Lehnnscheft, do hat recht ein Erbgewerck vier löcher, vnd ein lehnnhewer soll weichnn dem Erbgewerck vierdhalb lachter.

(8) Wo zwen stollnn czwhawf kemmen.

Do czwen stollnn zwhawf kwmmen mit durchslegnn, die wern sich mit dreien virtailen eines lochters, das einer dem anndern weichnn mwes.

Vnd darnach hawet ein yglicher wideran, vnd was er gewinnet mit Slegll vnd mit eysnn, also das In dye maas nicht kon erraichnn der dreyer virtail, das beheltt er mit dem rechttnn.

(9) Eines suchstolln gerechttickeitt.

Bo ein suchstollnn aufgeslagnn wirt in einem ganncznn perg, der vnuorprochnn ist, vnd ob er findet eineu ganng, also das mon erkennt das er dem lannd nwcz brengen mag, es sey Silber, oder golt, oder ander Genng, derselbig stolnn sol vngehindert sein aller schecht halbnn, vnd sol frey sein durch alle lehnn vnd geng, gegnn dem lehnn on schädnn, als eines suchstollnn recht ist.

(10) Wo czwey lehnn zwhawff schlachnn.

Auch wenn czway lehnn zwhauff slahnn yn einem freien, so sol einer dem andern weichnn drei virtail eines locht-

ters, vnd ein yeder weer sich durch mit Slegll vnd mit Eysnn des bestnn als er mag oder kon.

(11) Von Richttschechttnn vnd leegnnschechttn.

So ein schacht niderfellt auf einen flachnn ganng, wie wol das er nwcz bringt, vnd kwmbt ein anderer auf das hanngnnde, vnd weicht Im ein lehnn als recht ist, vnd kwmbt ee vnd vndertieft den, das brengt die flache Marschaid, so hatt der Richtschacht die Zol, vnd der lege die first. Oder kwmbt der legeschacht, ee das Im sein sail nochuolgnn mag, so hat der Richtschacht sein mwe vnd arbeit verlornn.

(12) Von Maarscheid stemplnn.

Auch wo mon Maarscheid stempfll czwischnn den lehnn legt, oder gelegt werdnn, vnd wer die pricht oder ausslecht mit frefll oder mit wissnn, der hat leib vnd guet verlornn. Vnd wenn mon Marscheid Stempfll legnn wil, darczu gehören czwen gesworn Bürger, vnd der perckmaister, vnd ein iedertail sol niderlegnn für die mwe die sie do habnn.

Mer ist czu wissnn, wenn mon lehnnschaft verleicht auf einen gewissen tag, die mag mon nicht widernemen für demselbignn tag. Ist es aber, das einer die lehnnschaft wider habnn wil, so sol er dem halbe tail gebnn dem er die lehnnschafft verlichnn hat derselbignn tail.

(13) Von Schwrrffnn.

Mer habnn wir geseczt, das ein schwrf freywng habe bys on den drittn tag; vnd wirtt er denn nicht gepawt, so mag mon In vergeben mit Rechtte, wer da kwmbt vnd In begerrtt.

(14) Von fristung der perckwerch.

Swnderlich wellen wir, das alle gemaine perckwerch die durch peschwernus nicht mognn gepawt werdnn, das sie fristung mögnn erwerbnn von dem Raate vnd dem perckmaister, ye vierczehnn tag also oft es not geschicht. Vnd wer das verlast, vnd sich vorleitt, so mag mon es on dem XV^{m} tag vorleihnn, wer do kumbt vnd sein begertt; ausgenomen Erbperckwerch vnd Erbstollnn als obnngeschribnn stet. Vnd besunderlich von grosser genaden wegenn der heiligenn

Czeitt, als zw Osterrnn, phingstnn vnd Weinnachttnn habnn alle vnd iegliche perckwerch frey vierczehnntag darnoch, das mon kein perckwerch belegnn mag, das do vor gepawt ist: sonder newe perckwer ch mag mon alle czeitt belegnn vnd empfahnn.

(15) Von lehnnscheffttnn.

Nyemand man (mag) eines anndern tail vorleihnn wider seinen willenn. Ist oder, das mon vorleihnn wil, in einer Czech oder in einem Stolln, so sol der Perckm aister den Gewercknn zwsammen auf den perg gepietn auf einen gewissnn tag; vnd das dann also verliehnn wirt, vnd vorschribn, das hat kraft, Ist oder das die drey schicht darkem men, vnd die virde nicht. oder fwnnff Achttail nicht die virde schicht, noch die fwnf achttail mögn nicht gehinderrnn; die anndernn mognn (sie) vorleihnn wem sie wellnn.

Ist das Percklewt nebnn einander pawen, es sey on pergnn, stollnn, leben, oder lehenscheftnn, einer mag dem anderrn enthawen vnd ongewinnen seiner geng,oder seines Ercz, des maiste als er mage, bys das sie gegnneinander durchslahnn. Vnd so das geschicht, so sullen sie on paidnn tailen von dem durchslag enttweichnn, bys das die geschworenn, vnd der Perckmaister darzw kwmmen, vnd einen iglichnn beschaidnn, wo er inn dem seinen mag arbaittnn on hindernis.

(16) Von hwttn vnd Mwln auf frembdn hottarrn.

Ist das iemant hwttnn oder Mwllnn pawet auf eines herrnn aigen, do das perckwerich auf leit, es sein halt gaistliche oder weltliche herrn, so ist das perckwerchs freiheit, das er keinen Czins dauon nemen sol. Auch auf welichs herrn aignn perckwerch fwndn wirt vnd gemessnn, derselb herr nymbt dauon das dritte tail der Vrbar, vnd was dasselbig perckwerich holcz bedarff ynn die gruebnn vnd zu allerlay notturfft, das sol vnd mag In derselbig herr mit nichte nicht werenn.

(17) Von verpott des Erczt auf dem perg.

Es mag kein mon dem anndern Genng noch Ercz auf dem perg verpietnn umb kein geltschuld, wenn allein vmb die Samkost. Auch mag vnd sol keiner dem anderrnn sein

guet inn der kammer oder in dem Schaidgadnn verpietnn. ¶. Item so mag auch keiner dem anndernn sein klait oder anders, das man machnn sol, verpiettn bei sneidern, Scherernn oder schuesterrnn.

(18) Von czwayen schechttn auf eynem gang.

Item so czwen schechtt sein auf eynem ganck, vnd kwemen auf dem gannck zusammen, vnd der jwngnst schacht slwg keestnn, oder maweret, so sol man die kestnn vnd Mewer weg rawmen, vnd darnoch sol dem eldestnn schacht sein lehnn geczohnn werdnn.

(19) Von ablawffnn dor perckwerich.

Es sol, noch kan dheiner dem andernn seinen schacht oder stollnn ablawffnn zw heilignn Zeittnn, nachttiglich oder taglich, es sey durch ganng oder durch prwch.

Item es mag auch keyner dem anderrnn sein perckwerich, es seyn schecht oder stollnn, durch lawtter prwch ablawffnn. Wer oder sach, das sye durch prwch czwsammen kemmen, so sol allweg dem eldestnn schachtt sein lehnn geczognn werdnn.

Jegyzet. Hazánk ezen nagy érdekü és régi városi jogkönyvének négy példánya találtatik Selmecz város levéltárában. Ezeknek egyike valóságos díszpéldány, kötete ezüsttel gazdagon ékítve; másikára regenten a városbiró hivatalos esküjét letette, az ott olvasható formula szerint: „Ich swer Gott, vnd vnser lieben frawen, vnd allen „Gottis heyligen vnd vnserm gnedigem herren dem konig, vnd vnser „gnedigen frawen der koniginn; allen getrewen lantherren, der gan„tzen gemain Arm vnd Reich eyn rechter Richter czusein, vnd eyn „Recht czestercken, eyn Vnrecht czuckrencken; alzo helff mir Gott vnd „das heylig Evangely." Mindkettő, a betűk formája és az irás külső jelenségei után itélve, a XIV. század első felében íratott meg. A harmadik II. Ulászló megerősítése, kelt Budán Judica vasárnapján 1513; a negyedik III. Ferdinánd megerősítése, kelt Pozsonyban junius 22-kén 1655. Kiegészítés végett még ide iktatjuk azon szakaszokat is, melyekkel utóbb a selmeczi bányajog megtoldatott, s melyek annak, ha nem is egykoru, még is igen régi részét képezik t. i.

„Von czwayen schechttn die czwsammen kemmen."

„Item so czwen schecht sein auf eynem gang, vnd eyner käm durch ganges ein lochter, es wer auf dem gang durch fwrstnn, oder durch striff, vnd keme dem anndernn in sein Czech, vnd fwnde nyemant darinnen, vnd fwr czu dem schachtt aus; so pleibt Im der schacht mit recht. Fwnde er oder iemants darinnen, dem sol er des perckmaisters czaichnn gebnn, vnd sol darnoch dem eldestnn schacht sein lehnn gezogmn werdnn.

„Item so ein schachtt aufgeslagnn wirtt auf eynem flachnn ganngt der do sein lehnn hatt, vnd ein anderer slechtt auf auf das hangnnde, vnd weicht Im aus dem lehnn, vnd synckt hinab, vnd pricht aws in das ligwnde, vnd sucht den ganng, vnd vindet den ganng, vnd macht ein loch auf dem lehnnschacht, vnd der lehnnschacht wer nicht gerecht, so sol man weichnn von dem loch drey virtail, vnd weren sich darnoch mitt Slegll vnd mit eysnn so lanng, hinz der lehnnschacht gefertigt wirdet; vnd so das geschicht, so sol Im der schlag weichnn aus seinem lehnn, den er auf In getribnn hatt, vnd hat hynfür kein recht nicht mehr.

„Item als in dem obernn drittnn artikell gemeltt ist, so czwenn schechtt werenn auff eynem ganng, vnnd eyner kam durch ganczes ein lochtter, es wer auff dem ganng, durch Fyrstnn oder dwrch Striff; vnnd quem dem andrnn in sein czech, vnnd fund nymantt dorynnenn, vnnd fur czw dem schachtt aws, so bleybtt im der schachtt mit Rechtt. Dobey sol man merkenn, so sach wer, das eyner quem mit eynem schachtt herab, vnd quem eynem in sein czech, vnnd der ganng wer hyn gehawenn, vnnd fwnnd nymannt darynnenn, vnd fur zw dem schachtt aws, so bleybt Im der schachtt gleich so wol, als quem er dwrch gannczes drey vyrttl, als obenn bemeltt ist. Er sol aber mit sein selbes krafft aus farenn, vnnd nichtt mitt frembder hwlff.

„Item nachdem an dem tag ein iglicher eyner dem anndernn eyn lehnn weichnn sol, also das er ein frey lehnn hab vonn eynem schachtt oder schwrff zw dem anndernn, in solcher Mass vnnd Formb sol es in denn grwbnn vnnd czechnn auch geschehnn, das eynem yglichenn ein gerichtt gestraktt lehenn sol geczogenn werdenn. Vnd ab ettlich krwmb verhanntnn werenn, dy sollenn dy Hernn des Raattes mit dem Perckmeister abbnkellnn vnn abseygerrnn, vnnd darnach ein rechtt gestraktt lehnn geczogenn werdnn.

„Item als vornn an dem drittnn platt stett (11), so ein schachtt nie-

derfellt auff einem flachnn ganng, wy wol das er nucz bringtt; vnd kwmbtt eyn annder auf das hanngennd, unnd weychtt ein lehnn als recht ist, vnnd kwmbt ee vnnd vnndertifftt den, das brenngtt dy flache Morscheytt; dyselbe flache morcheytt zol genn durch, vnnd an so lanng, bys ein anndrer schachtt von newenn herab quem auf demselbenn ganng. So sol denn aber geschehnn was do Rechtt ist.

„Item so ein hanngennd vnnd ein ligenntt schacht auff eynem ganng zwsamenn quemenn, vnnd der hanngenntt schachtt hett das lehnn, so seczt er den ligenntt schachtt auf, also hoch er mitt seynem lehnn geraychnn mag. Erreychtt er aber mitt seynem lehnn den tawbenn stein, so hatt der ligenntt schachtt nitt weytter czw pawenn.

„Item du salt wissen, wo freye tsechen vnd lehenschafft is, do hot Recht ein Tribgewerk fier lochtter, vnd ein lehenhewer sall weichen dem Tribgewerk zwen lochter. Wo tzuen Stolln tzuhauff komen mit durchschlegn, dy weren sich mit dreyen fiertailen eines lochters, das einer dem andern weichen musz. Vnd darnach hawet ein itzlicher wideRan, vnd was er gewinnet mit schlegl vnd mit Eysen, also das in dy moss nicht chan errachen der dreyer fiertail, das pehelt er mit rechte.

„Item wo zwey Erbstolln zw hauf kommen mit Durchschlägen, vnd der, der den Durchschlag in den andern stolln gemacht hat, fuend niemand in der Zech oder Stolln, vnd fuer zw dem Stolln aus, so bleibt im der Stolln mit Recht, gleichsowol als ein schacht. Wo aber ein Schacht käm mit durchslägen auf ein Stolln, vnd fuer zu dem Stolln aus der mag den Stollnn nichts angewinnen; dergleichen auch einen suechstollen, dann solch ablaufen ist den Stollen anschädlich."

Végre még megjegyezzük, hogy Selmecz városi és bányajoga csaknem szóról szóra megegyez Iglau morvaországi város latin nyelven szerkeztett régi jogával, melyet I. Venczel cseh király és Premiszlaw morvai őrgróf megerősítettek, és melynek ekképeni feljegyzési idejét a kritika 1249—1251 években határozta meg. (Ennek szövege olvasható Dobner Gelásznál, Monumenta Historiae Bohemiae, IV. köt. Prága 1779. 205. l., és a raigerni benedekrendiek munkájában, Jura primaera Moraviae, Brünn 1781.). A selmeczi városi és bánya-jogkönyvet e munka kiadója tette közzé a bécsi Jahrbücher der Litteratur czimű folyóiratban (CIV. kötet 1843. Értesítő 1—21. ll.), és ujabb írásmódot használván Kachelmann János, Geschichte der ungarisrhen Bergstädte und ihrer Umgebung, II. füz., Selmecz 1855. 177—192. ll.

137.

V. István király megerősíti a pannonhalmi apátság alattvalóit a sz. István királytól nyert adószabadságukban. 1270.

Nos Stephanus Dei gracia Rex Hungarie significamus collectoribus in Comitatu Vesprimiensi constitutis, Comiti curiali et jobagionibus castri eiusdem tenore presencium vniuersis, quod cum causa devocionis diuertissemus Ecclesiam Beati Martini de Sacro Monte Pannonie preciosi Christi confessoris visitare, venerabilis vir Bonifacius Abbas et fratres eiusdem Ecclesie condicionarios populos suos ac alios omnes per diuersos collectarum exactores miserabiliter fuisse aggrauatos nobis conquerendo significare curarunt, petentes vt propter anime nostre salutem ipsis populis sic miserabiliter aggrauatis et afflictis releuacionis remedium ex suscepte sollicitudinis officio adhibere degnaremur, priuilegium Sancti Regis Stephani predecessoris nostri exhibendo. Cuius tenore perlecto, quia comperimus euidenter et fide oculata inspeximus in eodem, ex forma indulti eiusdem sanctissimi predecessoris nostri ipsum monasterium et Ecclesie populum ab omni inquietudine semotum; nos eiusdem sanctissimi Regis Stephani felicibus vestigiis inherentes concessimus statuendo, quod quemadmodum a judicio et potestate ac jurisdiccione omnium judicum, et vniuersorum judicum parochialium seu vicejudicum ac curialium comitum eorundem ex forma priuilegii supra dicti expediti sunt penitus et exempti; ita eciam a vexacionibus, molestiis, inquietacionibus et grauaminibus, que per collectores tam victualium quam denariorum seu quarumlibet aliarum manierum possent eis imponi, mandari et iuberi, expediti habeantur penitus, more populorum Ecclesie Albensis, et exempti; ita tamen, quod si vnquam in Regno nostro generaliter, vel in aliquibus proi uinciis siue/Comitatibus, in quibus fuerint populi monasterii supra dicti, specialiter collectam aliquam in denariis, lignis

aut victualibus, sicut consuetum est, facere nos contingat, Abbas monasterii eiusdem, quicunque fuerit pro tempore, aut Decanus, vel aliqui maiores vel pociores de fratribus siue officiales ipsius ad nos personaliter accedere debeant, recepturi et audituri ac facturi ordinacionem nostram, quam super facto collectarum huiusmodi facere et ordinare nobis videbibitur iuxta qualitatem temporis cum eisdem de misericordie lenitate, ne populo ipsius Ecclesie per grauamina huiusmodi ad nimiam paupertatem et exinanicionem vite extremam redacto, in ea per subtraccionem alimentorum Diuine laudis organa suspendantur. Vnde volumus et fidelitati vestre precipimus firmiter et stricte, quatenus populos eiusdem monasterii vltra id nullus vestrum debeat vel presumat molestare, nec aliter facere presumatis. Datum apud monasterium Sancti Martini in octaua Omnium Sanctorum anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

188.

V. István király megerősíti a pannonhalmi apátság alattvalói számára a sz. Istvántól nyert törvénykezési szabadságot. 1270

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus presens scriptum inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum Comitum noticiam, Posoniensis videlicet, Nytriensis, Jauriensis, Kumarumiensis, Zaladiensis, Wesprimiensis, Tholnensis, Symigiensis seu omnium aliorum Judicum ac Vicejudicum harum serie volumus peruenire, quod accedens ad nostram presencium fidelis noster Bonifacius, Abbas Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte

Pannonie priuilegium Sancti Regis Stephani confirmatum per priuilegium felicis memorie patris nostri nobis presentauit; quorum inspecto tenore cognouimus concessum extitisse, vt populos dicti Monasterii nullus judicum preter Regiam Maiestatem et eum, quem Abbas illius Monasterij eligit, presumat aliquatenus judicare. Vnde cum priuilegia Ecclesiarum, et maxime istius Monasterii, quod dileccione amplectimur speciali, nullatenus infringere, sed pocius inuiolabiliter intendamus conseruare, volumus et precipimus firmiter et districte, quatenus nullus vestrum populos supradicti Monasterii nec in furto, nec in decimis, nec in facto monete vel in aliquo presumat iudicare, quos a jurisdiccione omnium judicum per priuilegium Sancti Regis Stephani exemptos, judicio tantummodo nostro in omnibus causis reseruamus judicandos, vel eius, quem elegerit Abbas dicti Monasterii secundum tenorem priuilegii antedicti. In cuius rei memoriam et firmitatem presentes dedimus litteras dupplicis sigilli nostri muniminc roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Prepositi Orodiensis aule nostre ViceCancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M° CC° septuagesimo, Regni autem nostri anno primo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

139.

V. István király megerősíti IV. Bélának 1269-ki, a pannonhalmi apátság adószabadságáról szóló okmányát. 1270.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris presentem paginam inspecturis salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum propter deuocionis nostre feruorem Monasterium Beati Martini de Sacro Monte Pannonie diuertissemus visitare, venerabilis vir Bonifacius, Abbas Monasterii eiusdem inter cetera ipsius Monasterii priuilegia exhibuit nobis priuilegium domini Bele Illustris Regis Hungarie felicissime recordationis, karissimi patris nostri, datum super libertate condicionariorum ipsius Monasterii, quantum ad collectarum soluciones, continens hunc tenorem:

Bela D. g. Hungarie stb. Rex stb. (következik IV. Béla király 1269-ki okmánya mint fenebb 129. sz. a.)

Nos itaque ex officio suscepti regiminis nostri vnicuique, quod suum est, reddere cupientes, quamquam vniuersis debeamus manus Regalis munificencie aperire, Ecclesias tamen Dei et populos illis subiectos in suis volentes antiquis libertatibus indempniter conseruare, predecessorum nostrorum vestigiis inherendo, iam dictum priuilegium presenti pagine de verbo ad verbum inseri facientes, ratum habentes confirmamus, volentes et solempni edicto statuentes, ut condicionarii eiusdem Ecclesie Beati Martini in Regno nostro vbicunque existentes ad omnes collectas, tallias et exacciones, quas per Regnum nostrum, sicut consueuimus, facere nos contingat, siue fuerint in denariis, siue in virtualibus, siue in aliis, dummodo sint collecte, dimidiam collectam soluere teneantur, nec ijdem condicionarii per collectores occasione aliquarum collectarum ad amplius cogi valeant et compelli.

In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis Ecclesie Prepositi, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M-° CC-° septuagesimo, sexto Idus Nouembris, Regni autem nostri anno primo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

140.

IV: István király a borsmonostori apátságnak adományozza a soprenmegyei tizedek huszadrészét- 1270.

Nos Stephanus Dei gracia Rex Vngarie siquificamus tenore presencium vniuersis, quod in largicione elemosinarum sperantes salutem animarum et Regiminis nostri statum pacificum promereri, cum non solum arma, verum eciam preces pie viuencium tueantur Regnum et Regium Diadema, totam vicesimam decimarum tam in blado, quam in uino per totum Comitatum Supruniensem contulimus Monasterio fratrum Ordinis Cysterciensis de Monte Sancte Marie perpetuo et pacifice possidendam', et hoc eidem Monasterio nostro faciemus priuilegio confirmari, cum presentes fuerint reportate. Datum Jaurini quinto die post festum Omnium Sanctorum anno Domini M° CC° LXX-°.

(Az eredeti után. V. ö. Fejér Cod. Dipl. V, k. I. r. 40. l.)

141.

V. István király megerősíti Fülöp mester fiai számára IV. Bélának Harka nevü földre vonatkozó 1257-ki adómányát. 1270.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus tam presentibus quam futuris presentem paginam inspecturis salutem in salutis largitore. Ad uniuersorum noticiam harum serie uolumus pervenire, quod Stephanus et Symon filii magistri Philippi, adhuc in etate tenera constituti una cum domina matre eorum ad nostram accedentes presenciam, obtulerunt nobis priuilegium domini Bele Illustris Regis Vngarie clare recordacionis, carissimi patris nostri super terra Harka confectum petentes ut idem ratum habere et nostro dignaremur privilegio confirmare. Cujus quidem privilegii tenor tali, est:

Bela Dei gracia stb. (következik IV. Béla király 1257-ki okmánya, melyet közzé tettünk okmánytárunk II. kötetében a 284. lapon.)

Nos itaque peticionibus eorundem favorabiliter annuentes, considerantesque ipsam collacionem carissimi patris nostri legitime esse factam, eandem collacionem ratam habuimus, et ipsum priuilegium de uerbo ad uerbum insertum presentibus confirmamus duplicis sigilli nostri munimine roborando. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis Prepositi, aule nostre Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini M-º CC-º LXX-º, Regni autem nostri anno primo.

(Eredetie Sopron sz. k. város levéltárában.)

142.

V. István király megerősíti Tamás hantai prépost számára IV. Bélának Nyulas nevű földre vonatkozó adományozását. 1270.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod Deo propicio nobis ad Regni solium sublimatis magister Thomas, Prepositus Hantensis, noster clericus specialis, ad nostram accedens presenciam nobis humiliter supplicauit, ut quandam terram Castri Musuniensis Nulos vocatam, quam ab merita seruiciorum suorum dominus Rex karissimus pater noster eidem contulerat, collacionem antedicti karissimi patris nostri ratificando sibi eciam nunc conferre de nostre gracie plenitudine dignaremur. Et licet idem magister Thomas propter multiplicia seruicia et fidelitatis opera karissimo patri nostro, domino Regi felicis memorie, et pariter nobis exhibita apud nostram Magnificenciam maiora mereretur, quia tamen super collacione eiusdem terre priuilegium ipsius patris nostri, quod propter anticipacionem mortis eiusdem domini Regis non potuit impetrasse, nobisque de quantitate et qualitate eiusdem terre, et vtrum sine magno grauamine ipsius castri eandem nobis conferre liceat nec ne, veritas non constabat, peticionibus ipsius magistri Thome condescendere attendentes, fideli nostro B. Abbati Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, vt prenominatam terram cum suis vtilitatibus memorato magistro Thome statueret, et circumstancias metarum nobis rescriberet, nostris dedimus liiteris in mandatis. Qui quidem nobis rescripsit, predictam terram Nulos ad decem aratra, et supra ipsam viginti quinque vineas invenisse, et ipsi magistro Thome cum suis vtilitatibus nullo contradictore existente, sicut nostrum mandatum habuerat, sta-

tuisse sub metis et terminis infrascriptis. Considerantes igitur fidelitates et obsequiosa merita eiusdem magistri Thome, Corone Regie exhibita fideliter et impensa, benivolencia Regia circumspecte, propter que ampliori remuneracione fuerat refouendus, iam dictam terram Nulos cum omnibus suis vtilitatibus, vineis et pertinenciis, prout predictum castrum possidebat, ab eodem castro penitus exhimendo ex Regia munificencia contulimus, donauimus et tradidimus ipsi magistro Thome perpetuo et irrevocabiliter possidendam, concedentes eidem ex gracia speciali, vt eandem tenendi seu conferendi inter viuos aut in morte iuxta sue libitum voluntatis liberam habeat facultatem. Mete autem dicte terre, prout in litteris supradicti Abbatis vidimus contineri, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit ab oriente iuxta terram Monasterii Sancti Martini, et vadit cum binis metis ad meridionalem partem iuxta eandem terram Monasterii; et inde ad occidentalem partem ad terram ville Posnem populorum domine Regine; et inde flectitur ad septemtrionem tenendo metas cum populis castri Jauriensis et tauarnicorum domini Regis; exinde venit iterum ad primam metam tenendo binas metas iuxta terram Monasterii Sancti Martini, et hic cursus metarum dicte terre terminatur. Vt igitur huius nostre donacionis seu collacionis series robur obtineat perpetue firmitatis, nec in posterum per quempiam in irritum reuocetur, presentes eidem magistro Thome concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis Prepositi, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno ab Incarnacione Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Regni autem nostri anno primo'.

(Zsigmond király 1390-ik átiratából, melynek eredetie őriztetik a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

143.

V. István király Máté aranymívesnek Zárberényben (a mai Vörösberényben) hatvan holdnyi földet adományoz. 1270.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod Matheus aurifaber noster ad nostram accedens presenciam, nobis humiliter supplicauit, vt sibi de terra Salomonis filii Feleh, olim sine herede decedentis, prouidere de benignitate Regia dignaremur, dicens eandem terram in terra ville Zarberyn sitam esse, et per populos dicte ville occupatam detineri. Nos itaque, quia terra seu possessio nobilis hominis sine herede decedentis ad manus Regias deuolui debet, peticionibus eiusdem aurifabri nostri annuere volentes, fidelibus nostris Preceptori et Cruciferis de Alba, vt de ipsa terra, vtrum ipsius Salomonis fuerit, et eodem sine herede decedente absque collacione Regia per populos eiusdem ville sit detenta, ab omnibus comprouincialibus et vicinis diligenter inquirerent, nostris litteris dedimus in mandatis. Qui quidem in fide Deo et Corone debita rescripserunt nobis, eandem terram fuisse hereditariam prefati Salomonis sine herede decedentis, sicut ab omnibus comprouincialibus diligenter inquirere potuerunt, et per populos ipsius ville Zarberin sine racione aliqua esse detentam vsque modo. Volentes igitur peticionibus ipsius aurifabri nostri ob merita seruiciorum suorum nobis fideliter impensorum Regio occurrere cum fauore, Petrum filium Georgij, seruientem nostrum, cognita huiusmodi veritate de facto dicte terre, vt ipsam terram Salomonis cum omnibus iuribus et vtilitatibus suis sub testimonio eorundem cruciferorum de Alba prefato aurifabro nostro statuat, duximus transmittendum. Statuta sunt siquidem per hominem nostrum sub testimonio Crucife

rorum predictorum eidem Matheo aurifabro sexaginta jugera terrarum simul cum locis vinearum et sessionum nomine juris Salomonis superius memorati nemine contradicente; ostendentibus eisdem nobilibus et alijs populis de Zarberyn, et assumpmentibus, quod si quid plus de terra porcionem ipsius Salomonis contingente imposterum scire possent, id Matheo statuerent supradicto, prout in litteris predictorum cruciferorum de Alba vidimus contineri. Volentes quippe prefatum Matheum aurifabrum nostrum et suos heredes eandem terram Salomonis cum omnibus vtilitatibus, juribus et pertinenciis suis, quibus idem Salomon jure hereditario dinoscitur possedisse, perpetuo et irreuocabiliter possidere, presentes sibi, et per eum suis heredibus concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis Prepositi, aule nostre Vice-Cancellarij, dilecti et fidelis nostri. Anno ab Incarnacione Domini M° CC° septuagesimo, Regni autem nostri anno primo.

(Ezen jogtörténetileg igen érdekes okmány eredetie őriztetik a veszprimi káptalan levéltárában.)

144.

Kunegunda cseh királyné nagyanyját Máriát, IV. Béla özvegyét családi ügyei tekintetében biztatja. 1270.

Visitatione literarum vestrarum consolatae, mater et domina! in quibus cognovimus, vos bene valere et congaudere saluti nostrae ac filiae nostrae carissimae, dignas Vestrae Dilectioni grates referimus; condolentesque singulis et universis vestris incommodis, quae sicut mandastis nobis, per Regem St. machinantem vobis malum quomodolibet disponuntur, non dubitamus, quin omnem opem et operam cum diligentia, consilium et juvamen curabimus adhibere, sicut tenemur ex debito, circa dominum et maritum nostrum dilectum, quod in omnibus vobis assistere debeat toto posse et viribus omni vice. Et iterum supplicamus, ut ad videndam carissimam dominam et matrem nostram, in veniendo ad nos quantocius poteritis, causa nostrae dilectionis dignemini ordinare.

(Palacky, Über Formelbücher, 283. l.)

145.

Ugyanaz ugyanahoz hasonló tárgyban. 1270.

Gaudio magnae consolationis nostri cordis desideria inflammantur, quotiescunque de salute vestra et aliis vestris prosperitatibus renovatione literarum vestrarum sedula visitamur, hoc ipsum nos et nostros comitari Vestrae Dominationi jocundis animis nuntiantes. Verum quia patet relatione scriptorum Vestrorum de infortunio carissimi fratris nostri domini M., ne videamur Vestram Dilectionem offendere, nec non petere pro eodem, sicut in prioribus literis nostrum vobis aperimus animum, suppliciter insistentes pro ejusdem pace et commodo reformandis. Verumtamen Vestra Serenitas animadvertat perspicacius, quid aliud quam quod potest, angustiato injuriose restat agere, cum implorans humiliter gratiae debitum nequeat adipisci. Propter quod non miremini, si compulsus aliud cogatur facere, quam vobis sit placitum et sibi expediens. Quia hoc est poetico turbatus corde forsitan:

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

Igitur mater et domina! clementiae Vestrae bonitas Vestrum compescat animum misericorditer in praescriptis, quia fortius saepius fastigium post prospera excidium praetendit, ut hunc quem modo fortuna mobilis defraudavit, conversa faciliter, lacrymantem efficere poterit jocundari.

(Palacky u. o. 283. l.)

146.

Uyyanaz ugyanahoz hasonló tárgyban. 1270.

Gaudere nos oportet, multiplicatis nobis gaudiorum solatiis, quibus vestris scriptis noster animus excitatur. Semper enim diligimus, nec desinemus diligere, ut audita sanitate vestra quotienscunque hoc fuerit, cordetenus consolemur. Sed ecce fortunae succedente fastigio, qua victorem cognovimus existere carissimum fratrem nostrum de suis persecutoribus, amplius multiplicatur nobis non immerito materia gaudiorum. Super qua relatione nobis, mater et domina, grates vobis referimus omnimodas ex affectu.

(Palacky u. o. 284. l.)

147.

II. Otakar cseh király V. István magyar királylyal békességre lépni késznek nyilatkozik. 1270. Octoberben.

Amator pacis, Rex pacificus et aeternus filios sanctae matris Ecclesiae, quos redemptos pretioso sanguine in unitate fidei Catholicae counivit, etiam in caritatis dilectione mutuaeque pacis observatione disposuit atque voluit esse unum, ut idemtitatem fidei idemptitas sive unio concordiae sequeretur, et eos, quos una conjunxit fides mentium, dissensus non divideret actionum. Et certe quidem, licet ad tanti dispositoris exemplar pacem diligere et servare teneantur singuli Christiani nominis professores, tamen hos, quos Divina

providentia in dignitatem archae locavit Regali diademate insignitos, decet tanto amplius fore pacis et concordiae zelatores, quanto se cognoscunt honoris et sublimitatis apicem altius conscendisse, ut ab ipsis tamquam a lucernis suprapositis, pacis et justitiae lumen refulgeat, et eorum concordia personis inferioribus imitationis transeat in exemplum. Eapropter acuta consideratione pensantes, et in pectoris nostri archa diligentius revolventes, quod ex Divina clementia Regni et terrarum gubernacula teneamus, in throno Regio collocati, ne lumen pacis, quo lucere debeamus aliis, tenebrae sint, cum domino St(ephano), Serenissimo Rege Ungarorum, cum quo tam consanguineitatis quam affinitatis fibula in amicitia nos connectit, et alterutrum nos invitant ad concordiae unionem, pacem plenam et perpetuam promittimus observare, quam per nos vel per nostros nullo umquam tempore aliqua dissensionis corruptela discidii zizania violari volumus aliquatenus vel corrumpi. Et ut haec quidem pacis foedera possent personis intermediis fortius couniri : ecce nobis et praedicto Rege St. in insula juxta Pozonium et Potinburch pariter constitutis, in octo personas, quibus arbitrandi plenariam dedimus facultatem, per nos hinc et inde exstitit compromissum, talibus tamen conditionibus interjectis. stb.

(Palacky u o. 301. l.)

148.

II. Otakárnak a kötött békességről kiadott okmánya. 1270. Octoberben.

Nos Ottakarus etc. tenore praesentium protestamur, quod licet ad aeterni Regis exemplar, qui pacis auctor est, institutor pariter et amator, concordiam ex puris amemus affectibus, et pacem, quam ipsius dispositio provida cum caritatis osculo nobis dedit et reliquit jugiter observandam cum omnibus Christianae fidei professoribus servare desiderantibus votis et votivis desideriis affectemus : tamen affectu ardentiori appetimus et desideramus desiderio ampliori, ut praecipue cum illis, quos nobis sanguinis conjunctio counivit, valeamus in pacis unione et debito dilectionis fervore sicut decet sedulo permanere. Eapropter diligentius intuentes et attenta consideratione pensantes, quod una cum domino St. Serenissimo Rege Ungarorum etc. non solum unicus sed duplicatus familiaritatis funiculus in amicitia nos constringit, et quod tam consanguinitas quam affinitas ad concordiae oscula alterutrum nos invitant, animum praebemus et praebere volumus ad omnia, quae inter ipsum et nos pacem et concordiam mutuam sapere dinoscuntur. Cujus siquidem pacis seu concordiae unio, ut interjecto aliquo temporis intervallo amplius uniatur, firmetur firmius et fortius solidetur, quolibet rancoris symptomate resecato : ecce treugas absque omni fraude et dolo a festo Sancti Martini proximo affuturo per duos annos cum ipso statuimus; quas per nos et per nostros fideliter promittimus observare; hujusmodi nempe treugis venerabiles patres dominos, Salzeburgensem Archiepiscopum etc. aliosque fideles et fautores nostros ex parte nostra nominatim et speciatiter includendo. Quas profecto treugas, ad majorem observantiam earundem, conditionibus etiam vallavimus infra scriptis, videlicet quod si quis eas ex nobis forsitan violarit, ex ipso facto excommunicationi summi Ponti-

ficis et dominorum Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum omnium debeat subjacere, et nihilominus fidei violator et Rex carens veritate, quae potissima debet esse socia Regiae Majestatis, a cunctis Christi fidelibus reputari et tanquam infamis et perjurus, cui potestates dignitatis patere non debent, secundum canonicas et legales sanctiones infamiae dispendio subjacere.

(Palacky u. o. 301. l. Ugyanazon békességről V. István magyar király is adott ki akkor formaszerinti okmányt, mely nyilván ugyanaz, melyet hibás évszámmal közöl Fejér Cod. Dipl. V. k. I. r. 127. l.)

149.

Anna, Ratiszlaw galicziai király neje, vejét II. Otakar cseh királyt családi ügyeiről értesíti. 1270.

Magno gaudio, magna consolatione cor nostrum extollitur in laetitia, quia vestri favoris et benivolentiae gratia nos filialiter contemplando, visitatione literarum vestrarum et nuntiorum consolamini frequentia salutandi, pro quo vobis in plenum regratiari non possumus, fili care; gaudentes super omnia de vestris prosperitatibus et salute, de quibus laetamur tamquam de propriis teste Deo. Sciat etiam Vestra Dilectio, quod dilecta filia nostra, vestra conjux, per Dei gratiam convaluit aliquantum, excepto hoc, quod in uno dolet latere, et vestra visione una nobiscum exspectat cum desiderio refoveri. Nos itaque considerantes animadversione sollicita vos vinctos amoris unione alterius ad alterum plenitudine sincera gaudere in mortem et mori : proinde jam amplius in gaudio nos delectat (így). Super omnia supplicantes, ut pro amore ejusdem carissimae vestrae conjugis, nostrae quoque dilectionis intuitu, hac vice vestram nobis desideratam praesentiam quantocius offeratis.

(Palacky u. o. 269. l.)

150.

Máté erdélyi vajda Inuktelke nevü földet az egresi apátnak ítéli oda. 1270.

Nos Matheus Vaiuoda Transylvanie et Comes de Zonuk memorie commendamus. Siquidem nos terram Inukteluke parcium istarum ex donacione Regia olim Comiti Andree collatam, ast eo sine seminis solacio a uiuis excedente, inter Comitem Cephanum fratrem dicti Comitis Andree et Abbatem Beate Marie Virginis de Egres parcium earundem Transiluanarum controversam, eidem Abbati judicaliter adiudicandam decreuimus, hinc eundem ab omni ulteriori Comitis Cephani impeticione juris absolutum reddimus, perpetuum silencium Comiti Cephano ex mandato domini nostri Regis imponentes. Datum in Sancto Emerico in octauis judiciorum festi Beati Michaelis Archangeli, anno Domini M°. CC°. septuagesimo.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, I. k. 95. l.)

151.

Nána mester özvegye a margitszigeti apáczáknak hagyományozza Sóskut nevü földét, mely felett most Döme, Bezter fia egyezkedik ez apáczák ügyvivöjével Miklóssal a Budai káptalan elött. 1270.

Nos Capitulum Budensis Ecclesie significamus, quod fratre Nicolao, procuratore sororum de Insula Sancte Marie pro eadem Ecclesia ab una parte, et Demetrio filio Bezter de genere Oanabezter de villa Berkij ex altera, coram nobis personaliter constitutis, proposuerunt, quod in causa, quam dictus Demetrius pro quadam terra Souskut vocata contra memoratas sorores de Insula Sancte Marie mouerat, quam terram nobilis matrona relicta videlicet magistri Nane, Ecclesie Beate Marie Virginis de insula antedicta pro remedio anime sue legauerat, taliter conuenissent, quod predictam terram prenominatus Demetrius cum suis omnibus vtilitatibus, quas de proprijs laboribus et expensis in ipsa terra parari fecerit, usque ad tempora uite sue possidebit; defuncto uero Demetrio absque beredum successione, eadem terra in ius Ecclesie Beate Marie de insula deuoluetur; si autem idem Demetrius filium superstitem habuerit, si eidem filio placuerit, terram antedictam cum omnibus super eadem terra hedificatis uel plantatis, prout eadem terra fuerit tunc temporis estimata, liberam habeat redimendi facultatem, tocius terre precio memoratis sororibus in solidum persoluto. Super quo facto, partibus sic uolentibus et petentibus literas presentes concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Ambrosij Scolastici Budensis, anno Domini M° CC° LXX° Nicolao Cantore, Petro Custode, Bedeu Decano Zoela sacerdote, Damiano et Petro magistris, ceterisque Canonicis existentibus.

(Hártyán szépen írva. A pecsét fehér selymen függ. — Rakovszky ur gyüjteményéből. — Kiadta, de hibásan, Fejér Cod. Dipl. V. k. I. r. 88. l.

Knauz Nándor.)

152.

V. István magyar király II. Otakar cseh királylyal békességet kötvén, erről ünnepélyes okmányt ád ki. 1271.

Stephanus Dei gracia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex vniuersis presencium noticiam habituris salutem in salutis auctore. Licet eterni Regis imperio generali post celi et terre transitum, teste veritate evangelica, duraturo parere deceat universos; specialius tamen personas sublimitate Regia decoratas ipsius preceptum in pace, que caritatis est vinculum, observanda mentis sue habere continue convenit in archivis, subtili consideracionis libramine attendendo, quod ex ea et per eam eisdem quies corporis, animi tranquillitas e-subiectis votiva opulencia prebeatur; presertim cum eterni Regis filius in sinum patris, unde venerat, regressurus, Apotstolici ordinis cetui, per quem orbem instrui voluit vniuersum post salutaria precepta pacem servandam reliquerit et tenendam. Que etsi ex mandati celestis latitudine ad universos et in uniuersos intensionis sue extendere soleat incrementa, tamen eo ampliori sinceritate inter eos eandem decet esse radicatam, quos multiplicis attinencie unio copulat et connectit. Proinde noverint uniuersi, quod post longa guerrarum discrimina, que inter dilectum Othaccarum Regem Boemie Illustrem, Ducem Austrie, Stirie, Carinthie, Marhionem Moravie, Dominum Carniole, Marchie, Egre ac Portus Naonis, carissimum cognatum nostrum ex parte una, et nos ex altera suscitata fuerant suggerente humani generis inimico, cum nos pro votive pacis puritate reformanda dilectos fideles nostros, dominum Paulum Episcopum Vesprimiensem, Egidium Summum Camerarium aule nostre, Rolandum, Banum magistrum Benedictum Prepositum Orodiensem, aule nostre ViceCancellarium, Barones Regni nostri, misissemus, dato eisdem pleno, sufficienti et legali mandato, ut convenientes cum Prelatis et Baronibus Regni Boemie, domino Brunone

Episcopo videlicet Olomucensi, fratre Hartperno Ministro Ordinis fratrum Minorum per Austriam, Hartlibo Camerario, Bohussone Marschalco, Nezemizel Pincerna Moravie, a predicto Rege Bohemie similiter cum pleno mandato destinatis, tractare et ordinare et diffinire possent omnia ad reformationem pacis facientia, que nos ipsi, si presentialiter cum ipso Rege Boemie convenissemus, ordinare et diffinire possemus pro nostri quiete animi ac nostrorum tranquillitate subiectorum; iidem Barones nostri considentes cum predictis Baronibus Regni Boemie ordinaverunt et assumpserunt iuxta mandati traditi sibi formam: Vt de cetero perpetua pax inter nos et ipsum Regem Boemie debeat observari, nec eidem Regi vel suis turbationes vel molestias inferemus, vel inferri per nostros paciemur, includentes eidem paci, et eadem vallantes Regna nostra, videlicet Ungariam, Dalmaciam, Croaciam, Ramam, Serviam, Galliciam, Lodomeriam, Comaniam, Bulgariam, totumque Ducatum Sclavonie, cum omnibus attinenciis eorundem, secundam signa, distincciones et metas antiquas, prout eciam progenitores nostri et antecessores Reges Ungarie usque tempus vite domini Bele gloriose memorie patris nostri possederunt et tenuerunt. Verum si termini hinc inde fuissent avulsi, vel mutati, venerabiles patres, dominus Archiepiscopus Strigoniensis et Episcopus Olomucensis, Deum et justiciam habentes pre oculis, super ipsisterminis et limitibus cognoscent, et id, quod legitime diffini- verint, per censuram ecclesiasticam partes facient observare: hoc adiecto; ut occasione terminorum seu limitum, de quibus dicti Archiepiscopus et Episcopus cognoscent, pacis puritas inter Regem Boemie et nos non turbabitur, nec nos cum eodem Rege relabimur in guerrarum discrimina recidiva. Pace huiusmodi inter nos et ipsum Regem reformata, et caucionibus tam litterarum autenticarum, quam iurisiurandi religione firmata, ut eadem robore subsisterre valeat firmiori, infra terminum inter Illustrem Regem Boemie et nos statuendum pro pacis multiplici firmitate, eidem Regi Boemie dari procurabimus et faciemus litteras magnifici domini Karuli Illustris Regis Sicilie, Ducatus Apulie, Principatus Capue et Comitis Forqualquerii, necnon litteras domini H., incliti Ducis Bawarie, presenti pace ex parte nostra inclusorum, super eo, quod

iidem paci, convencione seu composicioni nunc factis per nos et nostros Barones adhibebunt consensum, connivenciam et opitulacionem omnimodam inviolabiliter observandam; eo expressim cauto, tam in litteris Regis Sicilie, quam H. Ducis Bawarie predictorum, ut si nos pacem contingat, quod absit, infringere vel turbare, ex tunc iidem Rex et Dux nobis non assistent auxilio, consilio vel favore, sed se a nobis penitus separabunt: Rex autem Boemie sub eadem seu consimili forma nobis dari faciet litteras magnificorum virorum domini Henrici Misnensis et domini Ottonis Brandenburgensis Inclitorum Marchionum, cognatorum et amicorum suorum sub ea forma, ut si Rex Boemie aliquid contra pacem fecerit vel attemptarit, violando seu infringendo eandem, extunc iidem Marchiones a societate et amicicia Regis Boemie se penitus retrahentes, eidem contra nos non impercientur consilium, auxilium et favorem, et hoc expressim continebitur in eorundem Marchionum patentibus litteris, sigillis eorum autenticis pendentibus consignatis, que, ut dictum est, infra terminum per dictum Regem Boemie et nos moderandum nobis debent assignari. Ceterum quia quedam castra intra limites Regni nostri constituta, quorum principale dominium ad nos pertinet, Kuzeg videlicet, de Monte Sancti Viti, Slomuk, Perstan, de Chertus ac castra Farkasii de Zaguria, que Henricus, et duo castra Stago vocata, que Johannes filius eiusdem Henriei, ac castrum Dobra, quod Nicolaus et Stephanus filii Pauli, et castrum Row vocatum, quod Merch filius Gianur, qui a nobis transfugentes se ad Regem Boemie transtulerunt, detinent occupata, iuxta ordinacionem Baronum nostrorum et ipsius Regis Boemie recuperanda et habenda, de sua bona voluntate deseruit Rex predictus; adiciendo et expresse cavendo, quod detentores predictorum nec per Theotonicos, nec per Bohemos idem dominus Rex Boemie iuvabit vel iuvare permittet palam vel occulte, et nominatim non patietur eos iuvari contra nos in ipsis castris detinendis per homines, quos ipsis, Henrico scilicet et Johanni filio eiusdem, Nicolao et Stephano filiis Pauli, Laurentio filio Petri concessit, postquam se a nobis ad ipsum Regem Boemie cum ipsis castris transtulerunt; promittendo firmiter iuxta eorundem Baronum ordinacionem, quod de Regis Boemie castris nullum

nocumentum hominibus Regni Hungarie inferri pacietur Rex predictus per supradictos Henricum, Johannem filium eiusdem, Nicolaum et Stephanum filios Pauli, et socios eorundem, et adherentes eisdem; hoc expresse declarato, quod si iidem dampna, iniurias vel depredaciones aliquas hominibus Regni nostri quolibet ingenio, fraude vel machinamento inferre presumpserint, et super hoc Regi Bohemie per Hartlebum Camerarium, qui secundum formam composicionis impresenciarum facte ad investigandum et inquirendum hominem suum, cui super premissis credi debet, transmittere tenetur, facta fuerit certa fides, extunc eosdem omnibus possessionibus in quacumque parte Regni sui vel terrarum suarum, ab ipso domino Rege Boemie concessis et datis, spoliabitur et privabitur, nullo regressu temporis ad possessiones easdem reservato. Et ut expresse appareat, eosdem per ipsum Regem Boemie in sua malicia non foveri, ipsos sic privatos predictis possessionibus ubicumque ab eodem Rege datis et concessis, de Regni et Ducatuum suorum et terrarum sibi adherencium partibus excludere tenebitur, utpote pacis necessarie turbatores. Promittimus eciam secundum ordinacionem predictorum Baronum, quod non recipiemus in graciam nostram Henricum, Johannem, Stephanum, Nicolaum et Laurencium filium Petri, ac complices eorumdem supradictos cum castris et municionibus ab eodem Rege Boemie eisdem traditis et concessis in Regno et terris suis, vel in posterum concedendis. Sane quia per infideles et transfugas huc illuc inter mundi Principes discurrentes seminari solent pestifera pacis turbancia puritatem, que interdum ipsis Principibus non tam temporalis tranquillitatis commodum, quam vite future subsidia per guerrarum discrimina adimunt oportuna: promittimus iuxta ordinacionem predictam non receptare infideles ex parte ipsius Regis Boemie ad non transfugentes, nec eis subsidium vel benignitatem aliquam impertiemur; sed ipsos pocius tamquam male meritos excludemus, nec per nostros amicos vel subditos receptari vel foveri aliquatenus paciemur. Porro quia multiplex tanquam sanguinitatis vel affinitatis affeccio ad correlativum amorem nos possunt et debent mutuo incitare, pro observacione pacis nunc facte, et in posterum durature promittimus et assumimus, ut si aliqua

temporum processibus successivis contigerit suboriri hinc inde, que turbare possent pacis et concordie unionem, pace eadem nunc facta in suo robore permanente, super gravioribus, que ex parte hominum nostrorum contra homines Regis Boemie attemptata fuerint sive facta . . . Strigoniensis Archiepiscopus tam ordinaria iurisdictione, quam ex ipsius iurisdiccionis in eos, qui eidem Archiepiscopo subiecti non sunt, prorogacione nunc facta cognoscet, et que iudiciaria maturitate servata invenerit perperam attemptata, seu facta in preiudicium Regis Boemie et hominum suorum, diffinitiva senteneia reformabitur: postquam de cause meritis cognoverit, ut est iuris, et que diffiniverit, per censuram ecclesiasticam faciet observari, cum id nostri et ipsius Regis Barones ordinaverint iuxta traditam sibi formam, et nos ac ipse Rex Boemie assumpserimus, approbaverimus, emologaverimus premissa omnia et singula spontanea voluntate. Si vero aliqua praviora per homines Regis Boemie vel Barones eiusdem attemptata fuerint sive facta, per que nobis et hominibus Regni nostri posset preiudicium generari, super hiis venerabilis pater dominus Bruno Episcopus Olomucensis ex ordinaria iurisdiccione, quam omnes Barones et homines Regis Boemie in se prorogaverunt, cognoscet iuxta formam articuli proximo expressi, et quod diffinierit, execucioni mandabit, contradictores per censuram ecclesiasticam districtius compescendo. Et in huiusmodi cognicionibus, diffinicionibus et execucionibus causarum procedent iidem Archiepiscopus et Episcopus, Deum et justiciam habentes que oculis, postpositis gracia, timore, odio et favore. Iidem quoque Archiepiscopus et Episcopus in personam Regis Boemie atque nostram singuli singulatim promulgandi excommunicacionis sentenciam plenam habeant facultatem: cum nos et ipse in premissis subiecerimus personas nostras iurisdiccionibus eorundem. In minoribus vero causis, que hinc inde inter nostros et ipsius Regis homines emerserint, circa confinia Moravie duo ex parte nostra, videlicet Comes Pozoniensis et (Comes) Nitriensis, ex parte Regis Boemie Camerarius Moravie et Burcravius de Brumore; circa confinia Austrie ex parte nostra Comites Supruniensis et Musuniensis, ex parte Regis Boemie Castellanus de Haslar et Castellanus Nove Civitatis, Judices provin-

ciales; circa confinia Stirie ex parte nostra Comites Castriferrei et de Zala, ex parte Regis Boemie Capitaneus et Notarius Styrie; circa confinia Karinthie, Carniole et Marchie ex parte nostra Banus tocius Sclavonie, et ex parte Regis Boemie Capitaneus Karinthie, Carniole et Marchie deputabuntur, qui querelantibus hinc inde iusticie faciant complementum; et id quod fecerint, tam ipsius Regis Boemie, quam nostra auctoritate faciant observari. Quod si aliqui ex ipsis fuerint diem functi, successores ipsorum dignitatis hereditarii vel per alterutrum Regum substituti fungentur vice et partibus eorumdem. Item si inter amicos Regis Boemie et nostros aliqua discordia fuerit suscitata, pro causa huiusmodi contra pacem promittimus non venire: sed discordantes studebimus, si poterimus, ad pacem et concordiam revocare. Alioquin causa inter nos et ipsos discordantes exorta Archiepiscoporum et Episcoporum iudicio vel ordinacioni relinquitur, quam ipsi recipiant, et eidem parebunt sive stabunt. Quod si amici nostri hoc renuerint adimplere, nullum consilium et auxilium eisdem impendimus contra Regem Boemie supradictum. Si vero, quod absit, Rex Boemie pacis violator ex quacumque causa propria, vel amicorum suorum ac hominum terre sue inventus fuerit, vel turbator, ipso facto incidit in sentenciam excommunicacionis, quam ex nunc venerabiles patres Pataviensis, Olomucensis et Pragensis Episcopi tulerunt solempniter et in scriptis; et quod eadem sentencia teneat et astringat violatorem pacis et concordie cum effectu, ipse Rex Boemie subiecit se iurisdiccioni ipsorum Episcoporum, non obstantibus aliquibus litteris, indulgenciis seu privilegiis a Sede Apostolica impetratis vel in posterum impetrandis. Preterea ut multiplicatus funiculus pacem faciat pleniorem, Archiepiscopi Regni nostri iurauerunt, quantum in eis est, pacem presentem inter nos et ipsum Regem ordinatam tenere et servare, et nos inducere iuxta promissionis a se facte formam ad eandem mutuo observandam, et ad tenendum ea, que impresenciarum promisimus et promittimus, spopondimus et spondemus, sicut in ipsorum litteris plenius continetur. Promiserunt eciam per idem iuramentum et promittunt, quod si nos, quod absit, pacem infringere contigerit, vel ea, que in presens placitum sunt deducta, violare, iidem

Archiepiscopi et Episcopi et Regni nostri Barones nos deserent, et Regi Boemie adherebunt ex debito prestiti iuramenti. Verum si Regem Boemie pacem vel ea, que in placitum devenerunt, infringere contigerit vel turbare, Episcopi terrarum suarum et Barones eiusdem iuxta formam presentis composicionis et ordinacionis eum deserent, et nobis adherebunt ex debito prestiti iuramenti, sicut in ipsorum patentibus litteris continetur. Item Archiepiscopus Strigoniensis, qui ordinarius noster existit, et Archiepiscopus Colocensis, Aule nostre Cancellarius, et Suffraganei eorumdem, ex Baronum nostrorum voluntate exnunc sentenciam excommunicacionis promulgarunt, quam si nos, quod absit, pacem transgredi contigerit, ipso facto incurremus; et nichilominus iidem Archiepiscopi et Episcopi totum Regnum nostrum ecclesiastico subicient in suis Diocesibus interdicto, non obstantibus litteris seu indulgenciis impetratis vel in posterum impetrandis. Electus eciam Salzburgensis et venerabiles patres Pataviensis, Vrisingensis et alii Prelati Regni et terrarum suarum consimilem excommunicacionis sentenciam in scriptis solempniter tulerunt, quam ipse Rex Boemie ipso facto incurret, si transgessor pacis extiterit vel turbator. Et si in hac parte Archiepiscopi predicti tam Regnorum nostrorum, quam suorum negligentes in exequendis premissis extiterint vel remissi, punientur a dominis Cardinalibus, quorum jurisdiccioni se in hac parte subiecerunt, tamquam iuramenti prestiti transgressores. Barones insuper Regni nostri, Mois videlicet Palatinus, Comes Supruniensis et Judex Comanorum; Egidius Summus Camerarius aule nostre, Comes Pozoniensis; Nicolaus Judex Curie nostre, Comes Simigiensis; Joachinus Banus tocius Sclavonie; Mathias Woywoda Transilvanus et Comes de Zonuk; et Laurencius Banus de Zeurino et Comes de Doboca; Rolandus Banus; Petrus Magister Dapiferorum nostrorum, Comes de Swek (?); Albertus Magister Agazonum nostrorum, Comes Stibiniensis; Philippus Magister Pincernarum nostrorum; Ernerius Banus, Comes Worosdiensis; Porach Banus, Comes Zaladiensis; Michael Comes Nitriensis; Paulus Banus Comes Bathiensis; Dionisius Comes de Morocha; Magister Andreas Comes de Reuche; et Petrus Comes de Zana, ac alii quamplures iuraverunt, quantum in eis est,

pacem nunc factam fideliter observare, et nos inducere iuxta posse bona fide ad premissa nostra ac sua servanda, suis super hoc Regi Boemie litteris traditis et concessis. Ad hoc ut concordie et amoris dulcedo inter ipsum Regem Boemie et nos propagines suas faciat longiores, ordinatum extitit a predictis Baronibus Regis Boemie et nostris ad tractatum presentis pacis specialiter deputatis, ut idem Rex Boemie Lombardum Stephanum, nepotem Marchionis Estensis, et nos Philippum Electum Aquilegensem a nostra societate excludere deberemus. Nos itaque iuxta placita et ordinacionem Baronum nostrorum iuramento firmatam exclusimus et excludimus a nostra societate et amicicia omnimodis eundem Philippum, non obstantibus litteris concessis eidem, et promissionibus sibi factis; eidem itaque non assistemus consilio, auxilio et favore: cum idem Rex Boemie Stephanum predictum similiter excluserit de sua societate, familiaritate et amicicia, et penitus removerit; seu omnino et specialiter assumpserit, non receptare vel fovere eundem in suis et amicorum suorum finibus sive terris, promittens eum excludere et excludi facere de eisdem. Exclusimus eciam et excludimus Wilhelmum de Sarfenberch et Nicolaum de Lebenberch a nostro servicio, gracia et favore, promittentes in defendendis et detinendis castris ipsorum contra Regem Boemie et suos non iuvare. Item renunciamus iuri et accioni, quod et que videbantur nobis competere, seu eciam competebant in Ducatibus Stirie, Karinthie, Carniole et Marchie, nullam de cetero nostro vel heredum nostrorum nomine contra ipsum Regem et suos heredes moturi materiam questionis. Renunciamus insuper juri et accioni nobis et nostris heredibus competentibus de insigniis Regalibus; corona videlicet, gladio, monili, sella, scutellis et aliis clenodiis ac thesauro delatis per dominam Annam in Regnum Boemorum. Item predicte ordinacioni et paci includi volumus et includimus excellentes dominos, Philippum Francorum et Karulum Sicilie Reges Illustres; Karulum juniorem Primogenitum ipsius Regis Karuli, generum nostrum; Michaelem Angelum Paleologum Imperatorem Grecorum; Andronicum juniorem Imperatorem Grecorum, generum nostrum; Bouzlaum Cracovie et Sandomerie Boizlaum Maioris Polonie; Henricum Bawarie Inclitos Duces,

genereros nostros; Belam Ducem de Mac'.ow et de Bozna, fratrem nostrum; Urossium Regem Servie, et Stephanum filium eius, juniorem Regem Servie, generum nostrum; Swetizlaum Imperatorem Bulgarorum; et Leonem generum nostrum, Ruthenorum Ducem; Mitizlaum fratrem eiusdem; et Wazulem filium Wazule Duccs Rutenorum; aliosque fideles fautores et familiares nostros cum filiis, omnibus terris, Regnis, Ducatibus, iuribus ac possessionibus eorundem. Insuper promisimus et promittimus iuxta ipsorum Baronum nostrorum ordinacionem, quod a dominis Cardinalibus, vacante nunc Sede Apostolica, obtinebimus, transmissis nostris nunciis, confirmacionem pacis nunc facte; hoc adiecto, quod nostri et ipsius Regis Boemie nuncii circa festum Sancti Michaelis nunc venturum iter arripient, et in festo Omnium Sanctorum proximo sequenti se dominorum Cardinalium conspectui presentabunt; et confirmacionem nostris sumptibus et expensis obtentam faciemus ipsi Regi Boemie assignari. Idem autem Rex per suos nuncios impetrabit consimiles confirmacionis litteras, suis expensis et sumptibus nobis dandas. Creato vero Papa, confirmacionem sub simili vicissitudine alterutri nostrum dandam faciemus, largiente Domino, impetrari. Dampna autem illata hinc inde compensacione mutua sunt sublata, iuxta ordinacionem sepius memoratam. Ut igitur premissa universa et singula per nos inviolabiliter observentur, nec successivorum mutacione temporum infringi valeant, vel aliquatenus vacillare, iuravimus et iuramus tactis Sacrosanctis corporaliter Evangeliis, multorum Sanctorum reliquiis, et vivifice Crucis ligno, ut transgressor promissorum propter infamie notam, quam ex transgressione iuramenti incurret, Divine acrimoniam senciat ulcionis, ut cum Chore, Datan et Abyron recipiat porcionem, Dei Omnipotentis et gloriose Virginis et Sanctorum omnium suffragiis destitutus. In cuius rei testimonium ac perpetuam memoriam, ac munimen presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum et actum in castris apud Posonium, anno Domini MCCLXXI. Regni autem nostri anno secundo, V. Nonas Julii.

(X. Gergely pápa 1272-ki megerősítéséből, Theinernél, Monumenta Hist. Hung. Sacr. I. köt. 299. l. Töredékét közzé tette már Fejér Cod. Dipl. V. k. I. r. 124. l.; lásd ugyan Fejér munkáját VII. k. 5. r. 378. l.)

153.

V. István király a cseh háboruban elesett Pouka nevü hívének családját, Trencsin megyei birtokával együtt nemesíti. 1271.

(S)tephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex omnibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum contra Regem Boemie armatam miliciam mouissemus pro nostra et Regni iniuria propulsanda, ibique Diuina opitulante clemencia contra eundem Regem Boemie nobis victoria celitus arrisisset, ac demum in Regnum eiusdem Regis Boemie destinassemus quandam nostrorum militum legionem; eisdem sub castro Bruno preliantibus laudabiliter, inter reliquos Pouca filius Moghud de Garna in Comitatis Trinchiniensi occubuit fideliter dimicando. Nos igitur attendentes, quod hij qui in acie pro patria moriuntur, uiuere intelliguntur per gloriam, uolentes eiusdem Pouce obsequia graciosa in suis superstitibus et posteris benignitate Regia compensare, ad supplicacionem nichilominus Moghud patris eiusdem Pouce, ipsum Moghud et filium eius, cum terris ipsorum, in quibus actenus resederunt, Lyzko et Guarna uocatis, exemptis a castro Trynchiniensi in numerum seruiencium Regalium sub metis antiquis, sicut ante pacifice possederunt, duximus transfferendos. Vt igitur huius nostre concessionis series irretractabiliter perseueret, presentes ipsi Moghud et Michaeli filio suo concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Prepositi Orodiensis, aule nostre Vice-Cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M° CC° septuagesimo primo, Regni autem nostri anno secundo.

(Eredetie a Nemzeti Muzeum kézirati gyüjteményében.)

154.

V. István király Inárcsi Tamást, Pált, Fenét és Ombot, Jakab a székes-fehérvári vár emberének fiait, kiket azon szolgálataikért, melyeket neki mint erdélyi vezérnek még atyja Béla király életében tettek, Inárcson lévő részbirtokukkal ugyancsak a fehérvári várjobbágyok sorába emelt volt, ezen állásukban, miután az ország kormányára jutott, földeikkel együtt ujólag megerősíti. 1271.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie uolumus peruenire: Quod cum Thomas, Paulus, Fene et Omb, filij Jacobi castrensis castri Albensis de villa Inarch, nobis adhuc eo tempore, quo superstite karissimo patre nostro Bela Rege Hungarie inclite recordacionis Ducatum Transiluanum tenebamus, diu et cum omni fidelitate seruiuissent indefesse, nos eos propter ipsorum meritoria obsequia ab officio seu condicione castrensium, ex quibus, ut premisimus, originem duxerant, exhimendo, in numerum et libertatem nobilium jobagionum eiusdem castri cum terris ipsorum porcionem eorundem in dicta villa Inarch contingentibus duximus transferendos, nostrum eis super hoc priuilegium concedendo. Verum cum postmodum nos Domino propicio plenum Regni gubernaculum adepti fuissemus, seruicia eorundem Thome, Pauli et fratrum suorum pedictorum in memoriam reuocantes, nos eosdem Thomam, Paulum, Fene et Omb, propter ipsorum seruicia meritoria nobis fideliter exhibita et inpensa, de benignitate Regia, prout eos tempore Ducatus nostri transtuleramus, reliquimus et transtulimus, ymmo translatos dimisimus in ipso eodem jobagionatu castri simul cum terris ipsorum perpetuo pormanere; volentes ut

de cetero ipsi et ipsorum heredes heredumque suorum successores in numero et jobagionatu dicti Castri computabiles habeantur. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Prepositi Orodiensis, aule nostre ViceCancellarij, dilecti et fidelis nostri, anno Domini M.° CC.° septuagesimo primo, Regni autem nostri anno secundo.

(Eredetie bőrhártyán kiváltságlevél alakjában van Nagy-Kőrösön az Inárcsi Farkas testvérek levéltárában. Pecséte, mely vörös selyemről függött, elveszett. *Szabó Károly.)*

Jegyzet. Ugyan az Inarcsi Farkas testvérek levéltárában találtatik egy másik okmány eredetie is, mely a fenebbivel szóról szóra megegyez, de csak nyilt levél alakjában. Ennek hátára nyomott pecséte is elveszett.

155.

II. Otakar cseh király panaszlevele V. István magyar király ellen, hogy az 1270-ki békességet nem tartotta. 1271.

Grande scelus, nefandum crimen et detestabilem perfidiam, per Stephanum Regem Ungariae in Christianum populum perpetratam, ad aures vestras deferimus cum querela, utpote ad eorum, qui Christiani Principes estis, et qui merito ad compassionis dolorem excitari debetis ex traditione filiorum Sanctae Matris Ecclesiae et jactura nominis Christiani Ecce enim cum eodem Rege St. treugas nunc a festo Beati Galli usque ad festum B. Martini, et abinde per duos annos continuos duximus statuendas, quae ad stabilem observantiam earumdem tam nostris quam ipsius, quam etiam Archiepiscoporum, Episcoporum et Baronum in terris utriusque nostrum morantium literis vel promissionibus fuerant stabilitae, interpositis corporalibus fidei sacramentis vicibus repetitis, et authenticis privilegiis super eo praestitis hinc et inde. Sed ipse Rex St., cujus stabilitas est, esse instabilem, et fides, perfidiae deservire, sicut patet ex operum argumentis, non renunciatis treugis, nobis non diffidatis, nobis non praemunitis, nobisque nil tale timentibus, sed de partibus Karinthiae, Carnioliae, et Marchiae, ubi quosdam infideles nostros, qui se contra nos in rebellionem erexerant, ad nostrae retraximus dominium potestatis, sub treugarum praetextu secure versus Austriam dirigentibus iter nostrum, spicula non ultra dissimulans perfidiae, quae etiam in suis parentibus exercuit aliquando, fidem datam violans, promissiones irritans, concessa privilegia vilipendens, dictam terram nostram Austriae fraudulenter invasit, in ipsa proh dolor per Comanos et alios infideles Christi effundens profluvium sanguinis Christiani. O quis Christianus Princeps digne non compatiatur? O quis Catholicae religionis zelator merito poterit non dolere? quod manus barbara, manus canina, in locis diversis

sacram pedibus conculcavit eucharistiam, sacerdotes tormentorum affecit martyriis, devastavit ecclesias, sanctuaria profanavit, virgines et juvenes abduxit captivitati perpetuae redigendos et nocenter effudit sanguinem innocentum, non parcens conditioni, sanguini, sexui vel aetati. Quare profecto vos rogamus attentius et hortamur, ut velitis, si non nobis, saltim Christianis, quorum sanguis effusus est in creatoris contumeliam, condolere. Adhaec etiam, ut immanitas criminis vos ad compassionem excitet ampliorem, ad id vestrae discretionis acclinetis acumen et interiores cordis oculos diligentius convertatis, quod si nos, quod absit, qui murus vester sumus contra perfidas nationes, corruerimus, et paries nostrae potentiae fuerit perforatus, vos de cetero sciatis consimilis jucturae periculo subjacere; nam sicut describit auctoritas, „Res tua tunc agitur, paries cum proximus ardet," quoniam mala vicina et imminentia, si eisdem non tempestivis remediis obvietur, laedere ac nocere facilius consueverunt. Ut igitur formam privilegiorum super treugis hujusmodi confectorum, quam ad noticiam domini Papae, Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum et omnium Christianorum deferre volumus, ut nostram innocentiam et inauditam injuriam nobis factam audiat totus mundus, atque etiam ut singulas conditiones, quibus treugae eaedem sunt vallatae, plenius cognoscatis, ecce vobis de verbo ad verbum transscriptum mittimus eorumdem, sigilli nostri munimine roboratum.

(Palacky, Über Formelbücher, 275. l.)

156.

Kunegunda cseh királyné nagybátyjához, V. István magyar királyhoz, a királyok közt tervezett találkozás tárgyában. 1271.

Exultare et laetari carnalis unio caritatis alterius ad alterum mutuo nos excitat et invitat in cunctis prosperis et gratuitis (így) successibus nostri pariter et nostrorum promptius, quod cum desiderio cordis et animi audire semper nos delectat bonum statum vestrum et salutem corporis vestri ac vestrae uxoris, nostrae sororis carissimae, puerorum quoque vestrorum; quia haec et alia quaecumque gaudia vestra et solatia propria, sicut expedit, per omnia reputamus; summe difidentes (így), quin imo sperantes firmiter vice versa, haec eadem nostra esse similiter vobis cordi. Quae annuncianda vobis duximus in praesenti, quia videlicet et nos cum dilecto domino et marito nostro ac nostris filiabus carissimis in jocunditate et laetitia vivendo salubriter per Dei providentiam in omuibus prosperamur. Verum quia scripsistis aliquando dilecto domino nostro et marito, super habendo secum personaliter colloquio, ad conferendum, quae mutuo vos contingerent elterutrum ardua negotia, vel saltem ut haec eadem pertractarentur per suos et vestros fideles Barones missos a latere vestri hinc et inde, si convenire occupati forsitan personaliter non possetis, multis arduis obstantibus impedimentis, cum convenire hactenus nequiveritis ad invicem personaliter, restat, sicut scripsistis sibi aliquando, si placitum adhuc vobis fuerit, ut fideles nostri et vestri conveniant quando volueritis, et pertractent loco vestri singula quae tractanda habueritis facta vestra.

(Palacky u. o. 286. l.)

157.

Kunegunda cseh királyné ugyanennek ajánlja testvérét, anyját és rokonait. 1271.

Vestri nobis retulerunt nuntii, conquerentes ex parte vestra de carissimo fratre nostro; cujus etiam scripta et nuntium recepimus, conquerentem nobis cum lacrymis, quod omni affectu et desiderio cordis plenae fidelitatis et constantiae vobis potius quam alicui alteri usque in mortem paratus servire numquam desisteret, dummodo in suis angustiatus necessitatibus, quae proh dolor! multae et magnae sunt, vestro favore et auxilio foveatur. Et quia hoc hactenus sibi defuit circa vos, quid aliud restitit anxiato, nisi ut se reciperet, ubi posset utcumque vitam inopem defensare. Igitur afflictum non culpando, qui sanguis et caro vestra, potius sibi compati dignemini misericordiae visceribus, quam persequi et conqueri de eodem. Placeat Vestrae Dilectioni carissimae supplicantes nos exaudire favorabiliter de eodem, et placato animi vestri gravamine, ipsum, ut praemisimus, ad vestra velitis obsequia revocare, juxta proverbium sapientis: ignotum tibi tu noli praeponere notis. Sic igitur assit sibi revocato vestra benignitas, ut carissimae dominae et matris nostrae, ac aliorum nostrorum et vestrorum carnalium per vestram industriam graciae reformetur. His enim bonis operibus honor et gloria clarescet lucidius famae vestrae, nobis quoque numquam possetis gratius beneficium exhibere. Cogimur etiam imputare vobis amicabiliter, quod nos salutationis et visitationis vestrae inmeritas facitis sine causa: sed regratiamur affectuose carissimae sorori nostrae, vestrae conjugi, quae salutando nos amicabiliter per suas litteras visitavit.

(Palacky u. o. 284. l.)

158.

Kunegunda cseh királyné Erszébet magyar királynéhoz ugyan azon tárgyban. 1271.

Dilectioni vestrae, soror carissima, sincerissime regratiamur, quod nos vestris literis et nuntio dignata estis affectuosissime salutare, de nostra salute et filiae nostrae carissimae sospitate congaudentes. Gaudemus et nos de salute mariti vestri carissimi atque vestra bona fide; petentes, soror carissima, ex parte vestra hoc nobis concedi pro magno beneficio et amore, ut omnibus persuasionibus et precibus, sicut potestis, inducere dignemini maritum vestrum et dominum, ut compassus afflictionibus carissimi fratris nostri, promtum et paratum ad sua se exponentem obsequia et mandata, revocare dignetur favorabiliter, complectendo potius eum, quem carnis et sanguinis debitum sibi stringit; maxime, cum ex hoc illustretur famae suae titulus longe lateque ampliori gloria et honore. Nos quoque, quamdiu vivimus, vobis et sibi ex hoc singularibus volumus beneficiorum meritis complacere. Instet igitur vestra bonitas, soror carissima, ut procurante vestro suffragio idem frater carissimus noster revocatus, carissimae dominae et matris nostrae ac aliis nostris carnalibus favori et gratiae reformetur.

(Palacky u. o. 284. l.)

159.

Kunegunda cseh királyné Farkas magyar barátot valamely római főpapnak ajánlja. 1271.

Ad vestram Paternitatem tamquam ad eum, in quo specialem spem habemus promotionis agendorum nostrorum, confugimus affectuose supplicantes, quatenus causa nostri hoc impetrare dignemini circa dominum Papam, ut frater Farchasius ordinis fratrum minorum, noster fidelis, accedente consensu et licentia favorabili ejusdem domini Papae, sibi stare liceat in Ungaria in domo aliqua sui ordinis, ubi apertam sibi mansionem duximus eligendam. Quod pro speciali nobis impenso beneficio reputamus.

(Palacky u. o. 292. l.)

160.

Magyarország főurai II. Otakar cseh királyhoz a békekötés tárgyában. 1271. juniusban.

Literas Celsitudinis Vestrae debito recepimus cum honore, continentes, quod vobis, qui pacis estis filii et bona pacis diligitis cum omnibus Christi fidelibus, maxime tamen cum his, qui Serenitati Vestrae cognationis funiculo conjunguntur, pacis procuratio bene placet. Nos etiam proposito nostro et literarum vestrarum serie audientiae domini nostri Regis Ungariae ex ordine recitato, pium ipsius animum multis suadentes rationibus induximus ad pacem amandam et

concordiam reformandam secundum licitum et honestum; Majestatem Vestram attentius inducentes, quatenus ad finem debitum tanto negotio imponendum vobis a Domino tradita sapientia festinetis, accelerando, quod pacis tractatus exigit et requirit, ne mora protractionis cadat in multorum perniciem animarum. Sciturі, domino nostro Regi de novo de exteris regionibus maximum advenisse populum armatorum; nec esset Deo placitum mutuis caedibus litare sarguinem subjectorum. Quod vero nota dignum reputastis, qualiter venerabilis, pater dominus Ph. Archiepiscopus Strigoniensis hujusmodi pacis tractatui non affuerit, nec per literas suam intentionem voluerit reserare, qui antea circa tractatum pacis habendae fideli animo et devoto studio laboravit: nos enim rogamus affectu (így), sed ipsius laboris intentio nullum invenit effectum. Intererit tamen finaliter tanto negotio reformando, si ad meliora Dominus vicissim produxerit et direxeret aciem Vestrae mentis.

(Palacky u. o. 270. l.)

161.

A győri káptalan bizonyságlevele, hogy a puki monostor Gyarmat nevű birtokát Sándor mesternek eladta. 1271.

Nos magister Chepanus Prepositus et Capitulum Jauriensis Ecclesie damus pro memoria: Quod constitutis coram nobis ex vna parte magistro Alexandro filio Farcasii de Puk, et fratre Sebastiano Preposito de Puk cum fratre suo Mako pro se et Conuentu suo, idem Prepositus presentibus Comite filio Graas; Comite Johanne pro se et pro Comite Deta fratre suo, item magistro Thoma et Comite Luka ac Nicolao filio Martini pro se et pro omnibus cognatis suis, patronis monasterii sui, est confessus, quod possessionem Gyarmath voca-

tam, quam Petrus filius Pauli inter alias donaciones suas pro remedio anime sue de consensu cognatorum suorum predictorum monasterio de Puk contulerat, vendidisset prefato magistro Alexandro pro quinquaginta marcis denariorum Viennensium decem pensis pro qualibet marca computatis, cum syluis, feneto et omnibus utilitatibus suis perpetuo possidendam, et quod eandem pecuniam plenarie recepisset ab eodem, cui eciam vendicioni jam dicti patroni consensum adhibuerunt liberalem; et renunciauit idem Prepositus priuilegio nostro super donacionibus dicto Petro emanato, quantum ad possessionem Gyarmath memoratam, saluis aliis articulis in eodem priuilegio contentis; insuper eciam cessit et renunciauit omnibus et singulis litteriss in figura judicii super eadem possessione contra eundem Alexandrum impetratis, que casse et inutiles habebuntur, ubicunque fuerint presentate. Predicti eciam nobiles renunciauerunt juri, si quod eisdem in eadem possessione competere videbatur, tam racione juris hereditarii, quam eciam patronatus. Unde idem magister Alexander super huiusmodi contractu litteras nostras priuilegiales sibi dari postulabat: sed superueniens domina relicta Ughud, fratris ejusdem magistri Alexandri, prohibuit et contradixit protestando et dicendo, quod medietas ipsius possessionis filio suo Ughud competeret ad emendum, quod tam idem Alexander, quam predicti patroni in nostri presencia concedebant, si medietatem pecunie, pro qua ipsa possessio ad Alexandrum memoratum est deuolunta, refunderet Alexandro prenotato. Sed eadem domina nec instantanee persoluit, nec ad soluendum terminum assumpsit. Vnde ipsis taliter contendentibus de dandis litteris nostris priuilegialibus supersedimus, donec ipsorum contencio sopiatur; medio autem tempore ipsa terra apud Alexandrum remansit possidenda. Datum feria sexta ante festum Thome Apostoli, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo primo.

(A győri káptalan 1279-ik átiratából.)

162.

A győri káptalan bizonysáylevele, hogy Tamás hantai prépost ulas nevű földét a pannonhalmi apátságnak eladta. 1271.

Capitulum Jauriensis Ecclesie vniuersis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod magistro Thoma, Preposito Hantensi, Concanico nostro personaliter ex vna parte, et fratre Henrico monacho, ac Wosos jobagione Monasterii Sancti Martini pro venerabili viro domino B(onifacio) Abbate eiusdem Monasterii ex altera coram nobis constitutis ; idem Thomas Prepositus est confessus, quod terram suam Nulos vocatam cum suis vtilitatibus et pertinenciis, sufficientem culture decem aratrorum, ac cum viginti et quinque vineis super eandem terram existentibus ex collacione domini B(ele) Regis Hungarie felicis recordacionis possessam, et priuilegio Stephani Regis Hungarie, filii eiusdem, confirmatam vendidisset eidem domiuo Abbati et Monasterio predicto pro viginti marcis denariorum iure perpetuo pacifice possidendam eodem statu, quo idem Thomas Prepositus dinoscitur possedisse, quas viginti marcas idem Tbomas Prepositus coram nobis recepit ab eisdem ex integro. Priuilegium autem ipsius domini Regis Stephani, quod idem Thomas Prepositus super collacione et confirmacione ipsius terre impetrauerat, predictis procuratoribus Abbatis et Monasterii statuit coram nobis. Cuius quidem terre mete, sicut in litteris eiusdem domini Regis vidimus contineri, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit ab oriente iuxta terram monasterii Sancti Martini, et uadit cum binis metis ad meridionalem partem iuxta eandem terram monasterii; et inde vad it ad occidentalem partem ad terram ville Posnem populorum domine Regine; et inde flectitur ad septemtrionem tenendo metas cum populis castri Jauriensis et tauarnicorum domini Regis; exinde uenie

(igy) ad primam metam tenendo binas metas iuxta terram monasterii Sancti Martini, et sic cursus metarum dicte terre terminatur. In cuius rei memoriam presentes litteras ad peticionem parcium concessimus sigilli nostri munimine roboratas, anno Domini M° CC° LXXI., Chepano Preposito, Hectore Cantore et Micone Custode existentibus.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

163.

A veszprémi káptalan bizonyságlevele, hogy Favus prépost veszprémi birtokát Illésre, Pál fiára, Ajka nemzetségből, átruházta 1271.

Capitulum Ecclesie Vesprimiensis omnibus presentes inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod vir nobilis et discretus magister Fauus Prepositus noster stans in medio nostri retulit et exposuit viua voce, quod cum ei Elyas filius Pauli de genere Ayka, consanguineus suus perdilectus ab infancie sue primis temporibus incipiendo seruiuisset deuote, fideliter et indefesse, eidemque seruiciis digna et meritoria solucione ac debitis stipendijs minime respondisset; quia pium erat, ac opus suadebat caritatis et justicie, vt eius seruicia absque remuneracione congrua et plenaria non debebant aliqualiter preteriri; ideo dominus Prepositus memoratus fundum curie sue existentem iuxta curiam magistri Pauli Cantoris nostri a parte meridionali cum edificijs et alijs vtilitatibus suis totalem, et fenetum quantitatis duorum iugerorum vel paulo plurium aut paucorum situm a parte aquilonis iuxta fenetum Prepositure Ecclesie nostre saluo ure eiusdem, quod per magist rum Rugas Custodem, et Comitem Ghagham officialem nostros, videlicet sub antiquis si-

gnis et terminis est assignatum et statutum in prato Ratholt, ac centum iugera terrarum arabilium existencia in territorio Vesprimiensi, empticia sua, omnia premissa et singula premissorum prefato Elye et eius heredibus heredumque posteritati contulit in perpetuum et donauit pacifice possidenda. Insuper astiterunt omnes populi de Vesprimio, tam nobiles, quam eciam nostri jobagiones et condicionarij populi, nec non et aliarum libertatum et variorum dominorum homines, nominatim autem et expressius ex eisdem Johannes clericus, Comes Paulus filius Zobor, Betleem centurio, Michael filius Egidij, Thek filius Thekez, et Bok; qui vnanimiter et equaliter ipsum Elyam et eius successores irreuocabiliter in suos conuillanos et socios spontanee receperunt. Ex quibus quidem iugeribus terre, prout ab ipso domino Preposito et populis ville Vesprimiensis intelleximus euidenter, quatuor iugera sunt supra vallem Wamus Ozov vulgariter nuncupatam ab oriente, cui vicina est terra Beate Virginis Catharine; quinque iugera sunt ab occidente circa vallem Balaccha, quorum finis iacet ad magnam viam; item decem et septem iugera sunt in valle Balacha, quorum commetanea est terra magistri P. Canonici prenotati a septemtrione; item viginti duo iugera sunt iuxta magnam viam Sahtuth a vulgo vocatam a parte meridionali; decem autem iugera sunt de terra fimata iacencia penes terram Comitis Sughe versus fontem Kama; item decem et septem iugera sunt iacencia supra viam Poloznuk, tria iugera circa viam Zobozouth appellatam et tria ibidem ab alia parte, que separantur per viam antedictam; ibi vicina est terra Johannis filij Johannis, et in fine eorundem ab occidente sunt sex iugera circa viam Zobozouth vocatam; item viginti duo iugera sunt prope ad viam, per quam ad syluam itur Comitatus Vesprimiensis, que iacent similiter ad eandem syluam et ad territorium Porlogyerce dictum; quibus vicinatur terra Jacobi filij Olbeus a meridionali parte, a septemtrione autem sunt due arbores piri; item quatuor iugera sunt prope ad vallem Zabaozov, in medio quorum est via Kechkeozovth nominata, quibus a meridie terra Matthie filij Nicolai, a septemtrione autem terra Ecclesie Beati Nicolai, sicut id dicitur, vicinatur. Huiusmodi tamen articulo interiecto, quod donec dominus Prepositus vixerit Diuina gracia mediante,

premissorum omnium vtilitates, fructus et vsum, si voluerit, prout hactenus, percipere poterit iuxta sue libitum voluntatis; presentem autem donacionem reuocare et retractare non poterit ullo modo. In cuius rei testimonium et memoriam perpetuam presentes litteras ad peticionem domini Prepositi et instanciam omnium villanorum de Vesprimio ipsi Elye concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Bogezlay Lectoris Ecclesie nostre, anno Domini M° CC° septuagesimo primo. Reverendo in Christo patre domino Paulo Episcopo nostro; magistro Paulo Cantore, Rugas Custode existentibus.

(Eredetie a veszprémi káptalan levéltárában.)

164.

A veszprémi káptalan bizonyságot tesz arról, hogy Farkas, Deszmics fia, örök birtokából két ekényi földet a Rinya vize mellett (Somogy megyében) Rinyamelléki Györgynek és testvéreinek nyolcz márkáért örökre eladott. Kelt 1271-ben.

(C)apitulum Wesprimiensis Ecclesie omnibus presentes litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod Farcasius filius Dezmych, sicut idem dixit, ab una parte, et Jurk filius Pangracij de juxta Reynna ab altera parte coram nobis constituti personaliter retulerunt, quod predictus Farcasius ex permissione filiorum suorum de possessione sua hereditaria, terram quantitatis duorum aratrorum ad partem meridionalem metis et terminis separatam, prefato Jurk, Schente, Gregorio et Nicolao fratribus eius octo marcis receptis plenarie ab eisdem, uendidit et assignauit perpetuo et pacifice possidendam. Cuius quidem terre mete hee sunt. Prima uidelicet meta est incipiendo a fluuio Reynna a parte

meridionali in spacio duorum amplexuum ad quendam fontem; exinde itur per binas metas in decem locis existentes uersus orientem ad quandam vallem Galnasuelg uocatam, et reflectitur in eadem valle ad partes meridionales, in cuius vallis fine sunt due mete abhinc per duplicatas metas in decem locis erectas, currit ad occidentem iterato ad aquam Reynna, circa quam est meta finalis, iuxta portum Orev nuncupatum a parte septemtrionis, sicut partes exposuerunt. In cuius rei testimonium et memoriam presentes literas ad peticionem et nstanciam utriusque partis concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Bogezlay Lectoris Ecclesie nostre, anno Domini M-° CC-° septuagesimo primo. Reuerendo in Christo patre domino Paulo Episcopo nostro, magistro Fauo Preposito, Paulo Cantore, Rugos Custode existentibus.

(Eredetie a b. Wesselényi család levéltárában..
Közli *Szabó Károly.*)

165.

V. István király megerősiti Endre beszterczebányai biró számára IV. Bélának 1263-ki erdőadományozását. 1272.

Stephanus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem et perpetuam pacem. Justis petencium desideriis animum condescendere tam vigor equitatis, quam ordo exigit racionis, dummodo id, quod petitur, juri non prejudicet alieno. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod Comes Andreas de Bysterchebana ad nostram accedens presenciam exhibuit nobis priuilegium karissimi patris nostri Bele felicis recordacionis Regis Hungarie, confectum super quadam sylua et terra inter Bysterchebana et Lypsche existentem, petens cum instancia vt nos ipsum priuilegium ratum habere et nostro dignaremur priuilegio confirmare. Cujus quidem priuilegii tenor talis est:

Bela Dei gracia Hungarie stb. (következik IV. Béla király 1263-ki privilegiuma, mint fenebb 81. sz. a,)

Nos igitur ad peticionem ipsius Comitis Andree fauorabiliter inclinati prememoratam syluam et terram sub eisdem metis et terminis, quibus antea extitit limitata, eidem et per eundem suis heredibus heredumque suorum successoribus dedimus, donauimus et contulimus perpetuo et irreuocabiliter possidendam. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes sibi dedimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis Prepositi, aule nostre ViceCancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo secundo, Regni autem nostri anno secundo. Venerabilibus patribus Philippo Strigoniensi, Stephano Colocensi aule nostre Cancellario, Johanne Spalatensi Archiepiscopis Lamperto Agriensi, Briccio Chanadiensi, Job Quinque Eccle-

siensi, Philippo Vaciensi aule domine Regine Cancellario, Paulo Vesprimiensi, Tymotheo Zagrabiensi, Lodomerio Varadiensi, Dyonisio Jauriensi et Petro Transiluano Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Moys Palatino Comite Supruniensi, Judice Cumanorum, Nicolao Judice Curie Regie Comite Symeghiensi, Egidio Magistro Tauernicorum Comite Posoniensi, Joachimo Bano tocius Sclauonie, Matheo Vaynoda Transsiluano, Comite de Zonuk, Laurencio Bano de Zeurino Comite de Doboka, Petro Magistro Dapiferorum nostrorum Comite de Guechke, Alberto Magistro Agazonum Comite de Zybinio, Philippo Magistro Pincernarum, Paulo Bano Comite Bachiensi, Georgio Magistro Tauernicorum domine Regine Comite Zaladiensi, Michaele Comite Nitriensi et aliis quam pluribus Comitatus Regni tenentibus et honores.

(Az esztergami káptalan 1338-ki átiratából. Besztercebánya városnak a kir. fiscus ellen használt permelléklete.)

166.

V. István király Peerchen lévő birtokot magszakadás alapján adományoz Chepánnak, Szemere fiának. 1270—1272.

Nos St(ephanus) Dei gracia Rex Hungarie significamus tenore presencium vniuersis: Quod cum Johannes filius Whud de Peerch sine herede decessisset, et bona ipsius de Regni consuetudine ad manus nostras fuissent deuoluta, nos terram ipsius in predicta villa Peerch existentem contulimus Chepano filio Scemere, vicino et commetaneo eiusdem decedentis, sine iuris preiudicio alieni. Vnde volumus et precipimus omnibus, quatenus nullus predictum Chepanum occasione terre predicte presumat molestare. Datum Nitrie in octauis Apostolorum Petri et Pauli.

(IV. László 1282-ki privilegiumából.)

167.

Erzsébet királyné Guna nevü szakácsát és testvéreit nemességre emeli. 1272.

(E)lisabeth Dei gracia Regina Hungarie vniuersis Sancte Matris Ecclesie filijs, presencium noticiam habituris, salutem in uero Saluatore. Circumspecta Reginalis benignitatis prouidencia metiri debet merita singulorum, et singulis secundum exigenciam meritorum respondere, vt dum hij, quorum seruicia per experienciam fidelitatis patent manifesta, prospexerint se fecundos, de uirtute crescere studeant in uirtutem, et alij eorum exemplo prouocati, ad fidelitatis opera inuitentur. Proinde vniuersorum presencium futurorumque noticie uolumus fieri manifestum, quod cum Guna filius Gyuga, cocus noster de villa Kulked, a primeuis iuuentutis sue floribus in domo nostre Celsitudinis educatus, in prosperis et aduersis, et maxime tempore persecucionis nostre, quo dominus Bela Rex, et domina Maria socrus nostra bone memorie, contra dominum nostrum Stephanum Regem, et contra nos insurgere, et nos expugnare nitebantur, in obsidione castri Potok, varijs se periculorum generibus exponens, deuote fidelitatis obsequium nobis exhibuerit indefesse; volentes eidem condigno retribucionis stipendio respondere, ipsum, ac fratres suos vterinos, Noboy uidelicet, Chaba, et Bolosey, de villa Kulked supradicta, simul cum terra eos contingente, de condicione cocorum nostrorum eximentes, in numerum et libertatem seruiencium Regalium, de uoluntate, conniuencia et consensu domini nostri Regis, duximus transferendos. Volentes, ut ijdem, et eorum heredes, sev directa generacionis linea descendentes ab eisdem eadem libertate perpetuo et inreuocabiliter gaudeant, qua ceteri Regni nostri nobiles gaudere dinoscuntur. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, ne processu temporum possint per quempiam super premissa libertate maligna cauillacione impediri, presentes eisdem

concessimus litteras, duplicis sigilli nostri munimine roboratas: Datum per manus magistri Nicolai, Prepositi Transiluani, aule nostre ViceCancellarij, fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo secundo.

Jegyzet. Bőrhártyáról másolta Horvát István. A királyné kettős pecséte kék, vörös és zöld sodrott selyemről függött. *É·dy.*

168.

X. Gergely pápa megerősíti V. István magyar király számára az 1271-ki magyar-cseh békekötést 1272.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei carissimo in Christo filio nostro Stephano Illustri Regi Ungarie salutem et Apostolicam benedictionem. Lecta nobis Serenitatis Regie petitio continebat, quod cum inter te et carissimum in Christo filium nostrum Othacharum Illustrem Regem Boemie guerrarum periculosa discrimina seductor humani generis seminasset, Divina tandem clementia desuper inspirante tu et ille bonis viris mediantibus de assensu Prelatorum et Baronum utriuslibet pacem perpetuam iniistis, confectis super hoc litteris et interpositis juramentis, ac de utriusque beneplacito per certos ordinarios, quorum in vos jurisdictionem prorogare curastis, in utrumque vestrum fuerunt in scriptis excommunicationis sententie promulgate, eo inter cetera expresse in tractatu pacis habito, quod terra illius, qui violaverit pacem ipsam, per eosdem ordinarios interdicto ecclesiastico supponatur; quodque Barones illius, qui pacem ipsam violauerit, ab ipsius auxilio et defensione discedant, assistentes eidem, qui pacem servarit predictam, ipsum contra pacis violatorem adiuvent et defendant, potioribus nichilominus ex ipsis Baronibus se ad hoc de tuo et ipsius Regis mandato astringentibus per proprium iuramentum; acto etiam in eadem pace

ut eam uterque vestrum procuret per Sedem Apostolicam confirmari, prout in predictis litteris plenius dinoscitur contineri. Nos igitur attendentes, quod nonnisi in pace colitur pacis auctor, tam tuis, quam eiusdem Regis Boemie precibus inclinati, pacem ipsam, prout salubri consilio et deliberatione prouida inita est, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, tenorem litterarum ipsarum, qui nobis sub sigillis autenticis tam ex parte tua, quam eiusdem Regis Boemie fuit exhibitus, de verbo ad verbum presentibus inseri facientes. Qui talis est:

Othacharus Dei gracia Rex Boemie, Dux Austrie stb. (következik II. Otakar cseh királynak az 1271-ki magyar-cseh békességről kiadott okmánya, melynek lényeges része olvasható Fejérnél Cod. Dipl. V. k. I. r. 113. l.)

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani III. Nonas Maii, Pontificatus nostri anno primo.

(X. Gergely pápa Regestáiból Theinernél Monumenta I. k. 295. l.)

169.

X. Gergely pápa megerősíti II. Otakar cseh király számára ugyanazon békekötést. 1272.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Othacharo Illustri Regi Boemie salutem et Apostolicam benedictionem. Lecta nobis Regie Serenitatis petitio continebat, quod cum inter te et carissimum in Christo filium nostrum Stephanum Illustrem Regem Ungarie gravium guerrarum periculosa discrimina seductor humani generis seminasset, Divina tandem clementia desuper inspirante tu et ille, bonis viris mediantibus de assensu Prelatorum et Baronum utriuslibet pacem perpetuam iniistis, confectis super hac litteris et interpositis iuramentis, ac de utriusque beneplacito per certos ordinarios, quorum in vos jurisdictionem prorogare curastis, in utrumque vestrum fuerunt in scriptis excommunicationis sententie promulgate, eo inter cetera expresse in tractatu pacis eiusdem habito, quod terra illius, qui violaverit pacem ipsam, per eosdem ordinarios interdicto ecclesiastico supponatur, quodque Barones illius, qui pacem ipsam violaverit, ab ipsius auxilio et defensione discedant, et assistentes eidem, qui pacem servarit predictam, ipsum contra pacis violatorem adiuvent et defendant, potioribus nichilominus ex ipsis Baronibus se ad hoc de tuo et ipsius Regis mandato astringentibus per proprium iuramentum; acto etiam in eadem pace, ut eam uterque vestrum procuret per Sedem Apostolicam confirmari, prout in predictis litteris plenius dinoscitur contineri. Nos igitur attendentes, quod nonnisi in pace colitur pacis auctor, tam tuis quam eiusdem Regis Ungarie precibus inclinati, pacem ipsam, prout salubri consilio et deliberatione provida inita est, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, tenorem litterarum ipsorum, qui nobis sub sigillis autenticis tam ex parte tua, quam

eiusdem Regis Ungarie fuit exhibitus, de verbo ad verbum presentibus inseri facientes. Qui talis est :

. Stephanus Dei gracia Ungarie, Dalmatie stb. Rex stb. (következik V. István magyar királynak az 1271-ki magyar-cseh békekötésről kiadott okmánya, mint fenebb 152. sz. a.)

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam notre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani III. Nonas Maii, Pontificatus nostri anno primo.

(X. Gergely pápa Regestáiból Theinernél id. m. I. k. 299. l.)

170.

X. Gergely pápa az esztergami érsekhez és a váczi püspökhez ugyanazon 1271-ki magyar-cseh békeköztés ügyében. 1272.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus . . . Archiepiscopo Strigoniensi et . . . Episcopo Waciensi salutem et Apostolicam benedictionem. Lecta nobis carissimi in Christo filii nostri Othachari Illustris Boemie Regis petitio continebat, quod cum inter ipsum et carissimum in Christo filium nostrum Stephanum Illustrem Regem Ungarie gravium guerrarum periculosa discrimina seductor humani generis seminasset, et Divina tandem clementia desuper inspirante iidem Reges, bonis viris mediantibus, de assensuo Prelatorum et Baronum utriuslibet pacem perpetua minierunt confectis super hoc litteris et interpositis iuramenl tis, ac de utriusque beneplacito per certos ordinarios, quorum in se jurisdictionem prorogare curarunt, in utrumque ipsorum fuerunt in scriptis excommunicationis sententie promulgate, eo inter cetera expresse in tractatu pacis eiusdem habi-

to, quod terra illius, qui violaverit pacem ipsam, per eosdem ordinarios interdicto ecclesiastico supponatur, quodque Barones illius, qui pacem ipsam violaverit, ab ipsius auxilio et defensione discedant, et assistentes eidem, qui pacem seruarit predictam, ipsum contra pacis violatorem adiuvent et defendant, potioribus nichilominus ex ipsis Baronibus se ad hoc de ipsorum Regum mandato astringentibus per proprium iuramentum; acto etiam in eadem pace, ut eam uterque predictorum Regum procuret per Sedem Apostolicam confirmari, prout in predictis litteris plenius dinoscitur contineri. Nos igitur attendentes, quod nonnisi in pace colitur pacis auctor, eorumdem Regum precibus inclinati, pacem ipsam, prout salubri consilio et deliberatione provida inita est, auctoritate Apostolica duximus confirmandam. Quocirca de utriusque Regis assensu fraternitati vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel alter vestrum per vos vel alios seu alium pacem ipsam per penas et ea, que in ipsius tractatu pro illius observatioue noscuntur expressa, faciatis auctoritate nostra inviolabiliter observari; contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, et omnes, quos pro eiusdem pacis violatione laqueo excommunicationis involvi contigerit, cuiuscunque dignitatis, ordinis vel preminentie fuerint, singulis diebus dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis in omnibus locis, quibus expedire videbitis, excommunicatos sollempniter nuntiando, ac faciendo per ecclesiarum et monasteriorum Prelatos et clericos ac alios nuntiari. Datum Laterani III. Nonas Maii, (Pontificatus nostri) anno primo.

In e. m. scriptum est . . . Pragensi et . . . Olomucensi Episcopis.

(X. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 304. l.)

171.

Miklós és Adorján, Lukács leányainak férjei azon földet, melyet feleségeik után leánynegyed, hitbér és jegyajándok fejében nyertek, bevallják a sághi konvent előtt Péter ispánnak, Mikó fiának. 1272.

Laurencius Diuina miseracione Prepositus fratrum Ordinis Premonstratensis de Saag, et fratres eiusdem Conuentus vniuersis presentibus et futuris presencium inspecturis salutem in omnium saluatore. Vniuersis, quibus presentes patuerint, fieri uolumus manifestum, quod accedentes ad nostram presenciam Mykou de Bechke auunculus filiarum Luce, Nicolaus filius Namsa, et Adrianus filius Nicolai de Horussou, mariti earumdem, proposuerunt, quod terram ad usum unius aratri sufficientem, quam pro quarta iam dictarum mulierum, et pro dote, ac pro rebus parafernalibus maritis earumdem de terra hereditaria Luce memorati a relicta eiusdem et Abraham filio eiusdem ordine iudiciario aquisierant, que quidem terra iacet iuxta fluuium Kyurtus ab oriente, infra possessionem Petri Comitis filij Mykou, uendidissent Petro Comiti iam dicto pro quatuor marcis decime conbustionis perpetuo possidendam, et precium terre predicte ab eodem plene recepissent; assummentes, ut siquis processu temporis P. Comitem supradictum impeteret, ipsi tenerentur eumdem expedire. In cuius rei memoriam et testimonium presentes litteras concessimus Petro Comiti sepe dicto sigillo nostro sigillatas, anno Dominice Incarnacionis millesimo ducentesimo septuagesimo secundo.

A B C D E

Jegyzet. Bőrhártyára irott metszet levél, mellynek fölhajtott hasadékaiból sodrott fehér selyemről függött pecséte eltünt. A kékkői levéltárban: AL. n. 12. *Érdy.*

172.

A sági konventnek magánharcznak elintézéséről szóló bizonyságlevele. Év nélkül, hihetőleg 1242—1272.

Datum pro memoria, quod Comes Mykus, officialis Michaelis, Mortumus, Jaco et Tyle filiorum Symonis pro eisdem dominis suis personaliter coram nobis coustitutus, destruccionem villarum Ker, Wosyan et utrarumque Kereskeu uocatarum, tempore Comitis Demetrii filii Hunth factam, Job filio Iuanche de Palast ad plenum coram nobis relaxauit; obligans se ad hoc coram nobis, quod si ipse Job racione destruccionis predictarum villarum per dominos suos predictos processu temporis impeteretur, ipse Mikus eundem teneretur modis omnibus expedire. Datum quarta feria proxima post festum Beate Agathe virginis.

Jegyzet. Az eredetit, mely bőrhártyán van irva, közölte velünk T. Szent-Királyi László úr. Külső jelei után itélve, az okmány IV. Béla vagy V. István uralkodásának idejére mutat, s hihetőleg az ipolysági konvent kiadványa.

Ó-szláv nyelven szóló okmányok.

173. (87. b.)

Uros István szerb király bizonyos követelés ügyében Raguza várost szólítja fel. 1265.

† Лѹбовьномѹ ми прїѣтелѹ кралевьства ми кнезѹ дѹбровьчьскомѹ, Жань Кѹринѹ, и вьсои опькинѣ градьскои. ере ми сте писали за соль за клаѹгеровѹ за Никоновѹ, како е ѹ Климе Нькрке вь рѹцѣ, то ви знате добрѣ, мои кѹмѣрькь и Никоновь нѣ сталь ѹ-нои рѹцѣ, лише ѹ ваше ѡпькинѣ, да ѹ томь ми се изложьни не чините. нь ако кога чѹете крива, а ви ми ѹзьмьше подаите или соль или злато, и не мозите мѹ никакоре сьмести, нь мѹ прѣдаите или соль или злато. дѣ ви знате, ере ѣ не кѹ пореки иномѹ мое рѣчи, а не тькмо Никонѹ. богь ви даи здравие.

Стефань Ѹрошь краль все србске земле.

(Tvrtkövity, Szrbszki Szpominiczi, Belgrád 1840. 12. l.; Miklosich, Monumenta Serbica Bécs 1858. 49. l.)

(Magyar fordítás.)

† Országomnak tőlem szeretett barátjának, Kurin Jánosnak raguzai kenéznek, és az egész városi községnek. Minthogy a Nikon kalugert (kolostorbarátot) illető só dolgában ti azt irtátok nekem, hogy Nerke Klima kezénél van; úgy ti jól tudjátok, hogy azon áru, mely az enyém és Nikon-é, senki másnak kezénél nem találtatott, tehát községtökben meg volt; s ebben ne hazudjatok. Különben azt, kit bűnösnek lenni halltok, fogjátok el, és adjátok nekem által, vagy a sót

vagy az aranyt; s ha ezt semmikép nem tudjátok elfogni és átszolgáltatni, úgy akár a sót, akár az aranyt adjátok át. Mert tudjátok, hogy én senkinek nem szegem szavamat, és Nikonnak sem. Isten adjon nektek egészséget.

Uros István az egész szerb föld királya.

---

174. (172. b.)

Uros István szerb király megerősíti a raguzaiak szabadalmait.
1240–1272.

† Да есть вѣдомо всакомоу. створи милость кралевьство ми доубровьчькимь властеломь и всои опьщинѣ малнмь и велицѣмь, како имь е биль створиль брать ми, краль Степань, милость, по томоуждe образоу и кралевьство ми створи имь милость, до колѣ правдоу имоуть имѣти кралевьствоу мн. коупьци ихь да си ходе по земли кралевьства ми без боꙗзни и бе-з-абаве сь всакомь свободомь; а ѡни да даю ѡдь града кралевьствоу ми на всако годище двѣ тисоуки перьперь на дмитровь дьнь. и ꙗко що сьгрѣше кралевьствоу ми, да се соудомь исправламо, како е по законоу; ако ли соуда не боуде сьвршение, ихь коупьци кои боудоуть оу земли кралевьства ми, да имь есть рокь за три мѣсеце, да си изидоуть сь всѣмь своимь добитькомь. и даю имь милость до живота моего.

Стефань Оурошь по милости божи краль и с богомь самодрьжьць срьпские земли и поморьские,

(Tvrtkovity id. m. 38. l.; Miklosich id. m. 50. l.)

(Magyar fordítás.)

† Legyen tudva mindenki előtt, hogy királyságom kegyelmet tett a raguzai főuraknak és az egész községnek, kicsinyeknek és nagyoknak, valamint azt tette nekik testvérem, István király; kegyelmet tett nekik királyságom, míg igazságban lesznek királyságommal. Kereskedőik királyságom földjén járhassanak félelem és akadály nélkül minden szabadsággal; ők pedig fizessenek királyságomnak a város részéről minden évben kétezer perpert (aranypénzt) Demeter napján. S ha királyságom ellen valamit vétnének, ez bírói úton intéztessék el, a mint erről törvény van; ha pedig az itélet végre nem hajtatnék, kereskedőiknek, kik (akkor) királyságomnak földjén lesznek, legyen három holnapnyi határidejök, hogy minden vagyonukkal elmehessenek. S ezen kegyelmet adom nekik életem folytáig.

Uros István Isten kegyelméből királya, és Istennel önuralkodója a szerb és tengermelletti földnek.

---

175. (172. c.)

Uros István szerb király megerősíti a raguzaiak törvénykezési szabadságait Szerbiában. 1240—1272.

† Да ѥ свѣдомо всакомꙋ. створи милость кралевьство ми градю и кнезꙋ и всои ѡпкинѣ града Дꙋбровьчкога и трьговьцемь, кои ходе вьсꙋдѣ по земли краловьства ми, кьди доходи Грꙋбеша и Никꙋла поклисарь на степань дьнь на Дльго Поле. и сию милость имь да господинь краль, да сꙋ на законѣ, що имь ѥ даль свето почивьши господинь ми ѡтьць. да имь нѣ ꙋдаве ꙋ комь годѣ дльгꙋ, лише сꙋдомь

да се иш8, да iє iєдьнь срьблинь а др8ги д8бровьчанинь. аке б8де пра сь сасиномь, да б8де iєднь сасинь а д8ги д8бровьчанинь, прѣдь тѣми да се расправлаю. тко ли прѣсл8ша писаниiє кралевьства ми, да приме гнѣвь и наказаниiє ѿть кралевьства ми, и да плати кралевьств8 ми .е. сьть перьперь, и да iє кривь, 8 чемь при.

Стефань Ѹрошь милостию божиiєю краль всѣхь срьпскихь земль и поморскыхь.

(Tvrtkovity id. m. 34. l; Miklosich id. m. 51. l.)

(Magyar forditás.)

† Legyen tudva mindenki előtt, hogy királyságom kegyelmet tett Raguza városnak, és kenézének, és egész községének, és kereskedőinek, kik bárhol is járnak királyságomnak földén; a hova érkeztek Grubesa és Miklós követek sz. István napján Dulgo Poljére (Hosszúmezőre). S ezen kegyelmet adja nekik a király úr, legyenek azon törvényen, melyet adott nekik szentül elhúnyt atyám uram. Ne legyenek letartóztatva bárminő adósságért, hanem birói úton kerestessenek meg, s egy szerb és egy raguzai itéljenek. Ha perők volna szászszal, legyen egy szász és egy raguzai, kik előtt az ügy elintéztessék. A ki pedig nem hallgatna királyságomnak ezen irására (rendeletére), azt érje királyságom haragja és büntetése, s fizessen királyságomnak ötszáz perpert (aranypénzt).

Uros István Isten kegyelméből királya minden szerb és tengermelletti földeknek.

176. (172. d.)

Uros István szerb király megerősíti a raguzaiak kereskedők előbbi privilegiumat. 1240—1272.

† Пише кралевьство ми, да ie вѣдомо всакомꙋ. створи милость кралевьство ми градꙋ Дꙋбровьникꙋ, да приходе ихь трьговци по земли и по трьговѣхь кралевьства ми, и да не ходе на воискꙋ, и ни iедьнь чловѣкь ꙋ срьпьскои земли маль же и великь да не ꙋдаiе ꙋ ꙋдавꙋ дꙋбровьчанина; и да имь се кони подь ризьницꙋ не ꙋзимаю ни на кою работꙋ; и да име не намѣтꙋiе безь волiе месо кꙋпити или краве или свиниiе или кралево или чие годѣ, ни малꙋ ни великꙋ кꙋплю, развѣ кьдн се хоке кралево месо продати, да се зарꙋчи по вьсемꙋ трьгꙋ, да не продаю ни кꙋпꙋю меса, до колѣ се кралево прода; и да имь се не ꙋзима по силѣ ни скрьлато ни медь ни мꙋка ни кога кꙋпла; и кꙋке да имь се не печате ни ѡть краля ни ѡть властель. и како име ie законь ꙋ Брьсковѣ ѡть ис-прьва, тако да имь ie и ꙋ Рꙋдницѣ, а инога новаго закона да имь не постави бралевьство ми. и ꙋ кога се ѡбрѣте лꙋдь ѡтрокь, тере що комꙋ испакости, да ꙋ томь господара не ищꙋ, нь да снищꙋ кривца. ако ли крьвь ꙋчини дѣтикь, да га пода господарь; ако ли га не пода, да плати господарь враждꙋ, како и саси плакаю. и да си ходе свободно по земли и по трьгохь кралевьства ми; да при коимь ихь селѣ чтета наиде, да плати село ближнiе; ако село не плати, да плати кралевьство ми; и града да не работаю, ни га блюдꙋ; и ако се ѡбрѣте кои дльгь междꙋ срьблиномь сь дꙋбровьчаниномь, да имь ie сꙋдь прѣдь сꙋдиѡмь срьбскимь и прѣдь iеднѣмь дꙋбровчаниномь, и що сꙋдита, този да ie свршено. а прѣдь кралевьство ми да идꙋ за невѣрꙋ, за вра-

жд8, за челıадина, за конь, 8 томь да ıе с8дь д8бровчанин8 прѣдь кралезьствомь ми. и к8пци, що нес8 к8плю, ако растовари 8 Брьсковѣ, да плати царин8; ако ли мимо несе, да где прода, т8 и царин8 да плати. и ако кто пакости виноградомь д8бровьчкимь, да га позов8 прѣдь кралевьство ми: да що се wбрѣте кривь, да дасть кралевьство ми, члоеѣка да издасть; да аке не да, да плати кралевьство ми. и ıешв да ихь дрьжи кралевьство ми на томь законѣ, кои с8 имали 8 свето почившега господина wтьца кралевьства ми, да ходе свободно по земли кралевьства ми. и сию милость8 створи кралевьство ми 8 Брьхьлаби, кьди приходи кралевьств8 ми поклисарь wть Д8бровьника Никола Кр8снкь и Бинь҇ч8ла Фосковикь. и сиıе се писаниıе створи на крьстовь дьнь вь свѣдѣниıе всаком8.

† Стефань Ѹрwшь краль. †

(Tvrtkovity id. m. 31. l.; Miklosich id. m. 51. l.)

(Magyar forditás.)

Királyságom irja azt, hogy tudva legyen mindenki előtt. Királyságom kegyelmet tett Raguza városnak, hogy járjanak kereskedői királyságom földjén és vásárhelyein szabadon, s hogy háborúba ne menjenek (ne legyenek kötelesek katonáskodni), s a szerb földen semmiféle ember, kicsi vagy nagy, raguzait le ne tartóztasson; s hogy lovaik adó fejében tőlök el ne vétessenek, sem nem valamely munkára; s hogy ne kényszeríttessenek akaratuk ellen húst venni, akár legyen az birkahús, akár disznóhús, akár a királyé vagy más bárki-é, sem kicsiben sem nagyban, kivéve, hogy a hol a király húsa árultatni fog, s az egész vásáron kihirdettetik, mikép húst senki ne áruljon s ne vegyen mindaddig, míg a király húsa eladva nincsen; s hogy erőszakkal ne vétessék el tőlök sem bibor (posztó), sem méz, sem liszt, sem semmi más nemű áruik; s hogy házaik meg ne pecsételtessenek, sem a király, sem a főurak részéről. S valamint törvény van nekik Bersz-

kován régi időtől fogva, úgy legyen az nekik Rudniczán (rudnik-bánya) is, és más uj törvényt számukra királyságom ne hozzon. S ha valakinek teláltatnék olyana (otrok?), ki máson bántalmat ejtene, ezen esetben az uron (gospodár = házi úr) ne keressék azt, hanem a bűnösön. Ha vérengzést követne el valakinek családbélije (djetik), az úr azt adja; s hogyha ki nem adná, fizesse az úr a vérdíjt (vrazsda), a mint azt fizetik a szászok (!) is. S hogy királyságom földjén és vásárain szabadon járhassanak; hogy ha valamely falunál megkárosíttatnának, fizesse ezt a legközelebbi falu; ha pedig a falu nem fizeti, fizesse királyságom. Várak építéséhez vagy őrzéséhez munkával járulni nem tartoznak; s ha találtatnék, hogy adósság van szerb és raguzai közt, itélet hozattassék egy szerb biró és egy raguzai előtt, s a mit ezek itélnek, az végrehajttassék. Királyságom előtt pedig jelenjenek meg hütlenség, béketörés (vrazsda), családi viszony, és törvény magyarázat (z a k o n, helyesebben z a k o n) esetében; ezekben királyságom előtt legyenek itélve a raguzaiak. S azon kereskedők, kik árut visznek, ha Berszkován lerakják azt, fizessenek vámot; ha pedig a mellett el viszik, hogy ott eladják, szintén fizessenek vámot. S ha valaki raguzai szőlőkben kárt tenne; idéztessék ilyen királyságom elé, hogy mennyiben ő bünősnek találtatnék, annyiban királyságom elégtételt határozzon, (s) az embert kiadja; ha pedig ki nem adná, királyságom fizessen. S hogy különben is királyságom tartsa őket (a raguzaiakat) azon törvény szerint, mely nekik volt adva királyságomnak szentül elhúnyt atyja urától, hogy királyságom földén szabadon járjanak. S ezen kegyelmet tette királyságom Verchlabon, hova királyságomhoz Raguzának követei Krusity Miklós és Foszkovity Binosula jöttek. S ezan okmány készült Krisztus napján mindenkinek tudtára

† Uros István király. †

177. (172. e.)

Uros István szerb király a raguzaikra vonatkozó utasitása Tvartko zsupánhoz. 1240—1272.

Кралевьства ми любвномѹ жѹпанѹ Тврьтькѹ. знаши, како е ѹзето Ѹрьсетеви дрѣво и з добиткомь, да много писа кралевьство ми кнезѹ дѹбровчкомѹ и всѣмь дѹбровчамь, да тамо посила кралевьство ми Ѹрсете. да тако ти моега живота и мое любве, кто ти излазе тѹдѣзи по работахь по своихь си, како можь, ѡнози ѹзми на нихь, и подаи Ѹрсетеви: а кои ти гредѹ на трьгь кралевства ми, нѣмаи за не печали. и да види кралевство ми, како ми свршити хекеши сизи посьль, ере се смо ѡгрѣшили ѹ семьзи чловѣцѣ, да ѡсвети га.

Стефань Ѹрѡшь краль..

(Tvrtkovity id. m. 41. l.; Miklosich id. m. 53. l.)

(Magyar forditás.)

Királyságom szeretett zsupánjának Tvartkónak legyen tudtúl adva, hogy elvéttetett Ursettónak hajója a rajta lévő vagyonnal együtt, (s) hogy sokat írt királyságom (ezen ügyben) a raguzai kenéznek és a raguzaiaknak, mikép királyságom oda küldi Ursettót. A mint kedves előtted életem és szeretetem, úgy azoktól (raguzaiaktól), kik majd ügyeikben arra fognak járni, annyit vegyél el, mennyit képes vagy, és add azt által Ursettonak; a kik pedig királyságomnak vásáraira indultak, azokat ne háborgasd. Hadd lássa királyságom, mi módon hajtod végre ezen meghagyást; mert vétettünk ezen emberen, s álj érte boszút.

Uros István király.

178. (172. f.)

György kenéznek, Ulászló király vejének, izenete a raguzaiakhoz a békesség megtartása ügyében. 1240—1272.

† Кнезȣ дȣбровьчьскомȣ и вьсѣмь властелемь и сȣдьцамь и вьсѣи wбькинѣ дȣбровьчьской wдь кнеза Ѣȣре много поклонение. вы вѣсте, властеле, кьда на ны подȣ дрѣва заморьска и бьнетьчьска на нашь градь, тьда ваша дрѣва польгь нихь гредȣ на ны, и мы ȣ томь нѣмамо гнѣва на вы. да сьда сȣ ходили мои жȣплане, ке е даль краль Бладиславь мьнѣ и моеи женѣ а своеи кькери, прѣдь вашь градь по заповѣди крала Ѹроша, да молȣ кнеза вашега и вась, како да бисте ȣ томь не зьледовали, како и мы не зьледȣемо вась, кьда гредете на нашь градь, да молите кнеза вашега, како бимь рȣкȣ даль, и сь вами да би сѣдѣли не боеке се. ако ли имь хокете кою пакость ȣчинити и чькетȣ, то (и)мь нѣ чините; дѣ ихь е чькета моѣ и корысть ихь моѣ; и молȣ кнеза вашега, како би ȣписаль, что е егова вола и ваша, да би ми ȣдаль по сихь послѣхь. ето ти греде wтрокь кнеза Ѡзора, именемь Братосалвь, сь потьникомь кь кнезȣ вашемȣ; и чтw говори wтрокь кнеза Ѡзора, ымѣте мȣ вѣрȣ, како самомȣ Ѡзорȣ, дѣ мȣ сȣ wтет ——— е гредȣке кь вамь.

A tergo : кнезȣ дȣбровьчьскомȣ и вьсѣмь властелемь.

(Tvrtkovity id. m. 10. l.; Miklosich id. m. 54. l.)

(Magyar fordítás.)

† A raguzai kenéznek, és minden főuraknak, és biráknak, és az egész raguzai községnek György kenéztől sok tisztelet. Ti tudjátok, főurak, (hogy) mikor elleüink indultak a tengerentúliak és a velenczeiek hajói, (s) városunkra (törtek), akkor alattomban a ti hajóitak is indultak ellenünk, s mi ezért nem boszankodunk rátok. (Néhány) Zsupámbéliek, kiket Ulászló király adott nekem, és nőmnek, az ö leányának, oda indultak várostok elé Uros király parancsára, hogy kérjék kenézteket és titeket, mikép őket ebben (ha várostok földjén járnak) ne bántsátok, valamint mi sem bántunk titeket, midőn a mi várcsunkba jártok; (s) hogy kérjék kenézteket, mikép kezemet adhassam neki, s (ők) félelem nélkül lehessenek veletek. Ha netalán szándéktok volna, rajtok valami bántalmat vagy kárt tenni, ne tegyétek ezt; mert az ő káruk az én károm és az ő hasznuk az én hasznom; s ők kérik kenézteket és titeket, mikép irja meg, mi az ő akarata és a tietek, hogy tudosítva legyünk az iránt ezen küldöttek által. S uti társul jön (ezekkel) kenéztekhez az ozorai kenéznek apródja, Bratoszlaw nevű; s a mit az ozorai kenéz apródja mond, abban hitelt adjatok neki, mert tőle elvette — — — hozzátok jövőket.

Kivül: A raguzai kenéznek és egész községnek.

179. (172. g.)

Uros István szerb királynak védlevele a raguzai kereskedők számára. 1240—1272.

† Да е вѣдомо всакомꙋ. створи милость кралевьство ми трьговцемь дꙋбровьчькимь, да ходе по земли кралевьства ми свободьно, а никто да имь не испакости нища, ни имь забави нища; а кои кꙋпци гредꙋ мимо Брьсково, а не сьвракаю се ꙋ Брьсково, да имь никто не име забавлати ни на нихь трѣбовати чеса. кто ли се обрѣте испакостивь имь или що ꙋзьмь одь нихь, да приме пнѣвь и наказание оть кралевьства ми, и да плати петь сьть перперь кралевьствꙋ ми.

Стефань Ꙋрωшь краль српски.

(Tvrtkovity id. m. 33. l.; Miklosich id. m. 53. l.)

(Magyar fordítás.)

† Legyen tudva mindenki előtt, hogy királyságom kegyelmet tett a raguzai kereskedőkkel, hogy királyságomnak földjén járjanak szabadon, és senki őket ne háborgassa, se nem akadályoztassa semmiben; s a mely kereskedők Berszkov mellett elmennek, és Berszkovba be nem lépnek, azokat senki ebben ne akadályoztassa, se rajtuk semmit ne vegyen. A ki pedig őket háborgatandná, vagy rajtuk valamit venni fogna, azt érje királyságom haragja és büntetése, s fizessen királyságomnak ötszáz perpert.

Függelék.

Olaszhon Levéltárai

a

magyar történelem szempontjából.

Olaszhon Európában a szép művészetek és tudományok áldott földje. Miután a népvándorlás pusztító csapásai a régi classicai miveltséget csaknem teljesen tönkre tették volt, Olaszhonból indúlt ki a középkori mívelődés első hatályos, általánosb lendülete; s midőn a XIV. és XV. századokban, az ú. n. renaissance korában, Európa szellemi életének újjá-alakúlása kezdődött, ismét Olaszhon volt ezen művészeti és írodalmi mintegy feltámadásnak első szinhelye. De azóta is, ha bár nem tagadhatjuk, hogy az Olaszhon kivűli Európa az emberiség nem csak anyagi, hanem szellemi érdekeinek terén is roppant haladást tett, hogy névszerint a komolyabb tudományok mívelésében más nemzetek és államok azt sok irányban felűl is haladták, s hogy ennek folytán a mai európai cultúra kizárolagos súlypontját Olaszhonban keresni többé nem lehet: tagadhatatlan még is másrészről, hogy Olaszhon mind e mai napig maradt a finomabb ízlés és tudományos tárgyak művésziebb feldolgozásának kiváló hazája. S ehhez járúlnak az ó és középkor leélt állápotainak nagyszerű maradványai még, melyek különösen az archaeologiára és történelemre nézve felette fontosak. Nem csoda tehát, hogy Olaszhon napjainkban is még azon föld, hova nem csak szép tájékok kedvelői, hanem a művészet és tudomány munkás mivelői és diletánsai is egyaránt zarándakolnak.

S ha Olaszhon szellemi életének ezen csodateljes és mintegy varázsszerű fejlését végig tekintjük, ki vonhatná kétségbe, hogy Róma volt mindig annak középpontja, s hogy a pápai udvarnál öszpontosúltak nagyobbára Olaszhon szellemi és művészeti felvirágzásának főtényezői?

Itt egyedűl a történelem, különösen pedig hazai történetünk érdekeiről levén szó, nem lehet szándokom azon kérdés fejtegetésébe bocsátkozni, mi nyereményt nyújt Olaszhon s névszerint Róma az oda utazó európai tudósoknak és művészeknek általában. Az sem tartozik hivatásomhoz, ámbár a hazai míveløődés történetének szempontjából nem kissé fontos, mi befolyással volt Olaszhon hajdanában, s mi befolyást gyakorol vagy gyakorolhatna talán jelenleg is még hazánk irodalmi és művészeti állapotaira. Tudva van, hogy mióta a keresztyénségnek nemzetünknél elhintett magva hajtani kezdett, Olaszhon és hazánk közt mindig volt szoros összeköttetés, s hogy kezdve sz. István királyunk római és ravennai alapítványaitól, s honfiainknak a bolognai és más olasz egyetemeken régente gyakori tanulásától, — az új korban nem kevesbbé, mint a középben, ezen összeköttetés nemzetünk szellemi életére sok tekintetben kedvezően hatott. De az olaszhoni történetírás nagy műveinek méltánylata is feladatomon kivűl fekszik. Fejtegetésem tulajdonképi tárgyát az olaszhoni levéltáraknak, saját történetünk tekintetébeni fontossága képezi.

Magyarország történeti irodalmának kettős érdeke van Olaszhon levéltáraihoz kötve: egy a többi Európával közös, és egy különös, hazai. A közös európai érdeknek alapja az, hogy Olaszhonnak politikai és cultúrai élete a középkorban döntő befolyással

volt Európa sorsára; úgy hogy nincs európai nemzet, mely saját történetének hol nevezetes, hol legalább némi felvilágosítását Olaszhon levéltáraitól ne nyerhetné. De van azon kivűl még három különös ok Magyarországra nézve. Egyike azoknak a magyar korona és a római szék folytonos barátságos összeköttetése, melynek folytán nem csak királyaink, hanem népünk is mindig kiváló bizalommal viseltetett a keresztyénség fejéhez. Legvilágosabb bizonyságát ennek akkor adta, midőn hazánk főalaptörvénye, az arany bulla, 1222. hozatván, azon hét példánynak, melyben az kiadatott, egyikét biztosb őrzés végett Romába küldeni rendelte. Ehhez járúl, hogy az Anjou királyok korától kezdve Magyarország és Olaszhon közt a közvetlen politikai összefüggés csaknem két évszázadig tartott. Európailag fontos viszony létezett azon kivűl Magyarország és Olaszhon közt az ú. n. keleti kérdésnek folytán is. Mert ez már az első keresztes had óta valóságos gordiusi csomóvá alakúlt, melynek megoldásán első sorban, a római pápákon kivűl, csak Magyarország, Velencze és Génua működtek: a pápák mint az egyház fejei, a mennyire tőlök telt, a keresztyén világ érdekeit védték keleten; nemzetünk ritka áldozatkészséggel a legtisztább keresztyén érzést tanusította; Velencze saját hatalmát és kereskedelmi virágzását igyekezett emelni; Génua végre szennyes kalmári érdekeket hajhászott (péld. szolgálhat 1444-ki magaviselete). A többi európai nemzetek csak az újabb európai államrendszer alakúlása óta, és annak érdekében kezdtek a keleti kérdésben erélyesben működni.

Kitetszik ezekből, mily fontosak a magyar történetbuvárra nézve is Olaszhon levéltárai.

Első helyt foglal ezek közt a római vaticáni levéltár. De az előbbi velenczei köztársaság levéltára is felette érdekes ránk nézve. Ehhez legközelebb áll a nápolyi királyi levéltár. A génuai, és milanói levéltárak az előbbieknél már kevesbbé fontosak. Végre Olaszhonnak egyébb levéltárai a magyar történetbuvár előtt különös érdekkel csak kivételkép, egyes események tekintetében bírnak.

I.

A római levéltárak, különösen a vaticáni, vagyis pápai titkos levéltár.

Rómában több nevezetes leveltár találtatik; de ezek közt első helyt foglal a pápák titkos levéltára, mely, mivel a vaticáni palotában őriztetik, vaticáni levéltárnak neveztetik.

Ezen levéltár történetét a múlt században annak akkori főnöke (prefeto) Marini Kajetán írta meg: Memorie istoriche degli archivi della Santa Sede czímü értekezésében [1]; a jelen században pedig annak unokaöcscse Marini Marin: Diplomatica Pontificiá-jának egyik szakaszában: „ossieno osservazioni paleographiche ed erudite sulle Bolle de'Papi" [2]. A főadatokat Dudik Béda is összeállította [3]; kinek nyomán köztünk Nagy

[1] Kiadta Mai Angelo Romában 1825.

[2] Nyomtatva a Dissertazioni della Pontificia Accademia Romana di Archeologia, XII-ik kötetében, Roma 1852.

[3] Iter Romanum, II. kötet Bécs 1855.

Iván értekezett e tárgyról[1]. Ezekből azt tanuljuk, hogy a pápai titkos levéltárnak másodfél évezredes története van; hogy annak első keletkezését még a IV. században kell keresnünk; hogy mindazáltal IV. Sixtus pápa előtt (1471--1484), kit, valamint a vaticáni könyvtár, úgy a vaticáni titkos levéltár alapítójának szoktak tekinteni, a pápai okmányok és regesták ügye önállólag rendezve még nem volt; s hogy egyedűl ezen pápa idejétől kezdődik a levéltár összpontosítása és nagyobbszerű dimensiók szerinti alakúlása. Az okmányok, melyek az előtt hol irodai, hol könyvtári, hol kincstári ügynek tartattak, a XIV. század kezdetétől fogva pedig a pápák Avignonban székelése alatt roppant veszteségeket szenvedtek, és csak IV. Jenő pápa (1411) óta szállíttattak ismét vissza Romába, úgy a fontosabb irományok, kivált melyek az egyház kiváltságait és viszonyait tárgyazták, nagyobb biztosság okáért az egyház kincseivel együtt, IV. Sixtus pápa parancsából az Angyalvárba tétettek. A regestakönyvek azonban, a mint Avignonból megkerűltek, akkor még az apostoli titkos vagy vaticáni könyvtárban őriztettek. Nagy része ezeknek Avignonban maradt még, és csak később jutott Rómába. De nem csekély számú íratok, melyek ma szintén a vaticáni levéltárban találtatnak, ez időben még az apostoli kamarában léteztek. IV. Pius (1559—1565), V, Pius (1566—1572) és VIII. Kelemen (1591—1605) pápák egy egyházi birodalmi középponti államlevéltár felállítására gondot fordítván, erre is, mint legalkalmasb helyet az Angyalvárt szemelték ki. S így maradt, csekély változásokkal, az apostoli szék levéltári ügye a

---

[1]) Magyar Történelmi Tár, IV. kötet. Pest 1857. 246. ll.

XVIII. század második feléig. Ekkor, s névszerint 1759. történt, hogy az angyalvári levéltár Garampi Józsefre, 1751. óta pápai könyvtárnokra bízatott, ki 1772. XIV. Kelemen pápa elibe azon indítványt terjesztette, hogy a két levéltár (okmányok és regesták) egyesíttessék, és állandóan csak egy igazgató által kezeltessék. Mindazáltal a formaszerinti egyesűlés a vaticáni palotában csak 1799. történt. Ezen állapotban találta a vaticáni levéltárt I. Napoleon császár, ki 1810. február 2-kán kiadott rendeleténél fogva azt Párisba parancsolta áttetetni, hol a Rohan-Joubise herczegi palotában őríztetett. Ott maradt 1815. végéig; a mikor ismét Rómába, a vaticáni palotába, tért vissza.

E sorok írója nem oly szerencsés, hogy ezen levéltárról saját tapasztalása után értekezhetne. Csak mások útmutatása folytán szerezhetett magának közelebbi tudomást róla; miben neki különösen Pertz G. H. [1]), Palaczky Ferencz [2]), és Dudik Béda [3]) szolgáltak kalaúzúl.

A pápa titkos levéltára jelenleg Rómában a vaticáni palota tizenegy nagy díszes teremében őríztetik. Ezen termek belsejébe idegenek semmi szín alatt be nem bocsáttatnak. Csak uralkodó fejedelmeknek és egyes, legmagasb társadalmi állású férfiaknak szokta a pápa azok megszemlelését megengedni; mi nagy kitűntetésnek tekintetik, s mindig csak a pápa különös parancsa mellett történhetik. Azon tudósok,

---

[1]) Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, V. köt. Hanovera 1825. 1—514. l.

[2]) Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837. Prága 1838.

[3]) Iter Romanum, II. köt. Bécs 1855.

kik a pápa engedelméből a vaticáni levéltár adatait használhatják, a hivatalos személyzet szobáiban gondos felvigyázat alatt dolgoznak. Pertz, Palacky és Dudik, kik különösen voltak ajánlva, a praefectus szobájában dolgoztak.

Hogy a vaticáni levéltár minden európai levéltárak közt a legrégibb, legfontosabb és leggazdagabb arról nincs eltérő nézet[1]). Csak az ellen van panasz, hogy az engedelem annak tudományos használására nehezen eszközölhető ki, hogy ezen használás igen terhes feltételekhez szokott kötve lenni, hogy a levéltár lajstromai hiányosak, hogy az okmányok másolása felette költséges (Dudik szerint egyegy a levéltári praefectustól látomozott okmánymásolatért 15 paoli = 3 ft. 6 $^{3}/_{4}$ kr. pp.) stb.

A vaticáni levéltárban háromféle irományok

[1]) Gr. Marini Marin így nyilatkozik: „Se tutti gli Archivi di Europa sono ricchi di monumenti; i pontifici ne sono ricchissimi, e possono appellarsi Archivi europei, o piutosto universali, perchè memorie relatíve ai regni di tutta Europa, anzi di tutto il mondo contengono." (Diplomatica Pontificia. 3. l.) Pertz: „Dieses älteste und wichtigste der jetzigen europäischen Archive sucht seinen Ursprung in dem Dunkel des vierten oder eines früheren Jahrhunderts, vor der Zeit, als der lateranischen Bibliothek zum erstenmal gedacht wird. Es hat durch Sorglosigkeit, Plünderung und Brand unermessliche Verluste erlitten, ohne dass der gerettete Theil die Vergleichung mit einer andern ähnlichen Sammlung zu liesse. Petri Schlüssel sind noch jetzt die Schlüssel des Mittelalters" (Archiv, V. köt. 99. l.) Dudik: „Wem das Glück gegönnt war, in diesen enormen Schatz, für dessen Beurtheilung uns fast der Maasstab fehlt, einen Blick werfen zu dürfen, der wird vor Staunen, ich will nicht sagen, ob des grossartigen Einflusses, sondern ob der wahrhaft väterlichen Sorge, mit der die römisch-katholische Kirche das öffentliche wie das Privat-Leben ihrer Gläubigen umschlungen hält, ausrufen: Gross und erhaben ist der Stuhl Petri stb." (Iter Romanum, II. köt. 3. l.).

őríztetnek, **önálló okmányok, pápai regesták,** és **közönséges kéziratok.**

A magyar történetbuvár a hazai levéltárainkban található irományok minősége által kényeztetve, ha valamely levéltárban kutatásokat tehet, első helyen eredeti okmányokat szokott keresni. Másnemű kéziratokat csak akkor vesz tekintetbe, ha azok tartalmuknál fogva különösen érdekesek. Ehhez képest készűltek nálunk mindenütt a levéltári lajstromok is.

Máskép van ez a vaticáni levéltárban, hol tudományos czélokra eddig csaknem kizárólag a pápai regesták használtattak, az eredeti okmányok pedig alig lettek még használhatókká.

Ennek folytán az a kevés, mit magáról ezen letárról tudunk, nagyobbára a regestakönyvekre vonatkozik.

Mindamellett nem szenved kétséget, hogy e levéltár eredeti okmányokban is felette gazdag; s ha azon mutatványok, melyeket egyes tudományos vendégek ott láttak, biztos itéletnek szolgálhatnak alapúl, az eredetiekben világtörténeti jelentőségű megbecsülhetlen történettudományi kincs rejlik még. A pápák az eredeti okmányok gyűjtésére és megtartására mindig nagy gondot fordítottak [1]).

---

[1]) Például szabadjon felhoznom, hogy midőn nagy Lajos király Istvánt zágrábi püspököt 1356. a keresztbirdetés engedelmének megnyerése végett a pápához küldte, s ez haza térvén, a király parancsához képest megbízó levelét magának visszaadatni kérte, VI. Incze ekkép válaszolt Lajos királynak: „Nos, quia de more Curie Romane huiusmodi et alie similes scripture consueverunt in archivio ipsius Curie conservari, litteras ipsas duximus retinendas." (Theiner, Monumenta Hist. Hung. Sacram illustrantia, II. k. Roma 1860. 28. l.)

A pápai titkos levéltár teljesb alakját csak az 1799-ki commassátio folytán nyervén, az ezen év előtti lajstromok nem a mai egész levéltárt, hanem csak annak előbb különálló egyes osztályait tartalmazzák. S minthogy az eredeti okmányok nagyobb és fontosabb része az Angyalvárban őríztetett, tulajdonkép csak ennek lajstromai bírnak az eredetiekre nézve nagyobb érdekkel. Ebből hozhatunk itéletet azon számos lajstromtöredéki másolatokra nézve is, melyek a vaticáni levéltárról Róma, Olaszhon, sőt más vidékek egyes levél- és könyvtáraiban szétszórva táláltatnak. Ezek tökéletlen mivoltuknál fogva legfelebb egyikmásik adatra fordíthatják figyelmünket, a nélkül hogy kutatási eljárásunkban biztos irányadásúl szolgálhatnának. S így csak röviden említem, hogy azon lajstrom, melylyel még ma a tudományos világ él, 1518-ben készült. Czíme: Index scripturarum, quae sunt in scrinio facto in castro Sancti Angeli de Urbe, factus a me Zenobio Acciajolo Ordinis Praedicatorum, bibliothechario Apostolico, coeptusque die 6-o Decembris 1518. sub Leone X. Pont. Max.; nyomtatva van pedig *Montfaucon*-nál, Bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum nova (I. köt. Páris 1739. egészr. 202—215. ll.). A régibb lajstromok már haszonvehetetlenek. Nincs ugyan kétség, hogy a levéltári hivataloskodásnál más összeirásokat is használnak; s névszerint említtetik két lajstrom, melyet Garampi József készített [1]). De ezek is, mint látszik, tökéletlenek.

[1]) „A Benedetto XIV. e a Pio VI. Garampi, quell' uomo di eterna rimembranza, dedicò due Indici, che con tanto sapere e maestria avea egli composti." Marini Marin, Appen-

Látni való ezekből, hogy a vaticáni levéltárban őrzött, önálló eredeti okmányokból álló megbecsülhetetlen tudományos kincsnek használása roppant külső és belső nehézségekkel van összekötve. Sőt azt gyanítják, hogy magok a levéltári hivatalnokok sincsenek kellőleg tájékozva [1]. S így egyáltalán véve nem csoda, ha egyes tudósok, kik ott dolgoztak, nem voltak képesek, az eredeti okmányok száma vagy mivolta iránt határozott tudomást szerezni [2].

Mi névszerint a hazánkra vonatkozó okmányokat illeti, tudjuk az Acciojoloféle lajstromból, hogy a magyarországi okmányok ezelőtt háromszáz évvel, sötétsárga zsákban tartattak, s tartatnak talán még

---

dice alle Memorie storiche dell occupazione e restituzione degli archivi (kézirat) után Dudik 86. l.

[1]) Palacky az eredeti okmányokról azt mondja: „Da sie im Archive nicht chronologisch geordnet liegen, und die vorhandenen Verzeichnisse derselben höchst unvollkommen sind, so darf man wohl annehmen, dass die Vorsteher und Beamten des Archives selbst über die Zahl, das Alter und den Inhalt sämmtlicher Urkunden keine grundhältige Auskunft geben können.“ (Literar. Reise nach Italien, 8. l.).

[2]) P. o. Raumer, ki szintén a váticáni levéltárban dolgozott, a hohenstaufeni császárok történetének első kiadásában azt mondja, hogy a VII. Gergely pápa előtti időből ott vagy 10,000 eredeti okmány találtatik; miután azonban Palacky saját észleleteinek folytán ezt túlzásnak nyilatkoztatta („eine willkührliche und wahrscheinlich übertriebene Schätzung“ Reise 8. l.), Raumer a munka harmadik kiadásában előbbi tudósítását így módosítja: „Das päpstliche Archiv ist zu einem Archive der ganzen Christenheit geworden, und alle Archive der Welt zusammengenommen sind für die Geschichte des Mittelalters nicht so wichtig als dies eine. Es sollen noch eine sehr grosse Zahl Urkunden vorhanden sein, welche älter sind alst Gregor VII. stb.“ (Geschichte der Hohenstaufen und ihrer Zeit, VI. köt. I. kiad. 65. l. III. kiad. 49. lap.).

most is [1]). Palacky szintén említi, hogy Marini szivességéből több érdekes, s ezek közt magyar, eredeti okmányokat is látott ottan [2]). Nincs tehát kétség, hogy Magyarország történelmére nézve a vaticáni levéltárban nagyobb számú eredeti okmányok őríztetnek. Mindamellett Theiner „Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia“ czímü munkájában csak kivételkép használt a regesta-könyveken kivűl más ottani adatokat. S különben sincs mértékünk, mely szerint meghatározhatnók, mit tartalmaz ezeken kivűl a vaticáni levéltár hazai történelmünk számára. Ennél fogva a mostani irodalmi viszonyok közt nem marad egyéb hátra, mint a római széknek, különösen pedig azon pápáknak, kik a vaticáni levéltárra nagyobb figyelmet fordítottak, emlékét ebbéli gondoskodásukért a magyar történelem szempontjából is hálásan felemlíteni, de egyszersmind azon óhajt is kifejezni, bár ne csak a pápai regesta-könyvek, hanem az ott őrzött önálló okmányok is használtathatnának múltunk felvilágosítására. Ezeknek, a hol hivatalos eljárásnak szolgáltak alapúl, a regestákba felvett tartalma, sőt itt-ott egész szövege, teljesen kielégítő pótléknak nem tekinthető; mert mellőzve az átirás természetszerű hiányait, nem szabad elnéznünk, hogy a regestákban a magyar tulajdonnevek irásában tömérdek sok hiba találtatik, a nélkül hogy azokat biztosan kijavítani képesek volnánk.

---

[1]) Azt mondja t. i., hogy 12 ilyen zsák (sacci) találtatott ott, melyekben az okmányok geographiailag az egyes országok szerint voltak rendezve; a római császári irományok két zsákban „coloris viridis“, a magyar, cseh és austriaiak egy zsákban „in fulvo obscuro“ (Montfauconnál id. m. 209. l.).

[2]) Literarische Reise, 8. l.

Ehez járúl, hogy a regestákba csak az vétetett fel, mit felvenni a pápai szék politikája tanácsosnak vagy czélszerűnek tartott. P. o. midőn nálunk az 1222-ki országgyűlésen az arany bulla hozatott, annak hét példánya egyikéről az határoztatott: „Mittatur domino Pape, et ipse in Registro suo scribi faciat." Mindamellett hiába keressük az arany bulla szövegét III. Honorius pápa regestáiban, melyek pedig teljesen megvannak. Az 1231-ki orsz. végzemény is, nem IX. Gergely regestáiban, hanem Jakab prenestei bíbornok-püspök és pápai követ átiratában találtatik Róbert esztergami érsek kiközösítő okmányával együtt a Liber Censuum Camerae Apostolicae-ben [1]). Azon kérdésre pedig, ha vajon a regestákba fel nem vett okmányok léteznek-e még a vaticáni levéltár eredeti pedányai közt? vagy pedig a regestákba iktatott okmányok megvannak-e még ott eredetiben? — tekintve irodalmunk és kutatásaink mostani állását, nincs módunkban felelni.

A római pápák regestakönyvei a vaticáni levéltárnak a történettudomány érdekében eddig leginkább hasznosított része [2]).

---

[1]) Theiner, Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrentia, I. köt. 107. l.

[2]) Az angol ú. n. Record-Commission számára Marini 1832. és 1833. 12,000 okmánynál többet íratott le, melyek 30 nagy egészretű kötetet tettek. Oroszország ugyan Marini által nyerte a Codex Diplomaticus Rutheno-Moscoviticus-t. Nápoly, Sváczia és Portugallia is találtak itt történetök felvilágosítására nevezetes anyagot. Azon kivül tudva van mennyire aknászták ki I. Napoleon császár korában a franczia tudósok a vaticáni levéltárt.

Ezek eredetéről a pápák régi okmányügyének egyik legszorgalmasb buvára, Jaffé Fülöp, ezeket mondja: „Erant regesta ii libri, in quos Ecclesiae Romanae Notarii epistolarum pontificiarum exempla regerebant. Quorum librorum necessitatem probabile est Sedi Apostolicae jam prioribus saeculis, quum cresceret auctoritas, obvenisse; sed confici quando coeperint, incompertum habeo [1]. A legrégibb pápai regestakönyvek, melyek megvannak, I. Gergely pápa (509—604.) regestái; s nem bírunk hiteles tudosítást, hogy az ezt megelőzött pápák regestáira gondot fordítottak volna. Pertz is, Deusdedit bibornok kánongyűjteményére, melyben a pápák régi regestái említtetnek, hivatkozván, kiemeli, hogy a III. Incze pápa előtti időből, I. Gergelyen kivűl, csak II. Gergely (715—731), III. Gergely (731—741), Zakár (741—752), I. Honorius (772—795), VIII. János (872—882), VI. István (885—891), II. Sándor (1061—1073), VII. Gergely (1073—1085), II. Paskal (1099—1118), II. Geláz (1118—1119), II. Lucius (1144—1145), III. Jenő (1145—1153), IV. Anastáz (1153—1154), IV. Adorján (1154—1159), és III. Sándor (1159—1181) pápák regestáiról van ott szó [2]. S ezek is nagyobbára elvesztek. Mert első Gergely regestáin kivűl, az említettek közől csak VIII. János regestáinak töredékét, és VII. Gergely regestáinak egy későbbi gyűjteményét bírjuk. A pápai regestakönyv meglévő nagyszerű gyűjteménye III. Incze (1198—1216) regestáival kezdődik.

Látjuk ebből hogy a pápai regestáknak csak

[1] Regesta Pontificum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII. Berlin 1851. Előbeszéd III. l.
[2] Archiv V. köt. 28. és 87. ll.

némileg megfelelő levéltári apparátus sehol nem találtatik, s hogy a magyar kir. udv. Cancellariánál és a budai k. udv. kamarai levéltárban őrzött ú. n. királyi könyv (Liber Regius) egészen másnemű okmánygyűjtemény. Közönségesen azt tartják, hogy III. Inczétől V. Piusig (megh. 1572.) a pápai regestakönyvek folytonos sorozata a vaticáni levéltárban 2016 egészrétű vastag kötetet tesz [1]). Azonban Dudik más római könyv- és levéltárakban talált adatok nyomán azt következteti, hogy a regestakönyvek száma nagyobb, és V. Pius pápa idejét túl haladja (1604-ig legalább 2937 kötet) [2]); s hogy a sorozat még a ké-

[1]) Pertz u. o., Marini Dipl. Pontif. 7. és 8. l. Pertz ezen gyüjteményről ekkép nyilatkozik : „Der unvergleichliche Schatz der ganzen Anstalt (a vaticáni levéltárt érti) sind die 2016 Bände päpstlicher Regesten, welche in fast nie unterbrochener Reihe, als amtliche, immer gleichzeitige Sammlung der Briefe, Urkunden, Befehle, Instructionem des päpstlichen Hofes mit vielen zu ihrer Erläuterung eingeschaltenen Briefen und Urkunden der Beamten, oder anderer Mächte, von Innocentz III. an erhalten sind. Die Frage der Aechtheit, welcher jede einzelne Urkunden genügen muss, verstummt bei dieser aus dem täglichen Bedürfniss einer Weltherrschaft hervorgegangen, viele hundert Jahre mit ihr bestandenen und in ihren geheimsten Archiven aufbewahrten Sammlung, deren Gebrauch selbst in unsern Jahrhunderten nur in sehr wenigen Fällen, und in sehr beschränktem Maasse gestattet war. Caraffa, Baronius Freund, und der Fortsetzer seiner zum Schutz des päpstlichen Stuhles geschriebenen Annalen, Raynald durften sie (so scheint es) selbst benutzen; dagegen war es der Archivar, welcher den geistlichen Orden Abschriften zur Vervollständigung ihrer Bullarien, und der französischen Regierung die fehlenden Stücke von Innocenz III. Regesten lieferte."

[2]) „Ich sah, wie bis Pius V. nicht 2016 Regestenbände vorhanden sein können, sondern weit mehr, indem das Registrum litterarum Pii V. mit Nr. 2905 signirt ist. Die höchste Nummer, die mir in der Bibliotheca Vallicelliana aufsties, war Liber Brevium Clementis VIII. anni XIII. signirt mit Nr. 2937., also bis z. J. 1604. sind oder waren 2937 Regebände vorhanden" Iter Romanum II. köt. 74. l.

többi időben, tehát annál inkább a régibb századokban, nem mindig folytonos, hanem itt-ott hézagos [1]. Theiner Ágoston pedig panaszkodik, hogy a pápai levéltárnak több kincsei eloroztattak [2].

A regestakönyvek tartalmáról ezek után már alapos itéletet hozhatunk. Palacky, ki 1837. volt Rómában, VIII. János és VII. Gergely regestáit vizsgálgatta; s a csehországi történet érdekében kezdve III. Coelestin pápától (1191) V. Kelemen pápa egyházi kormánya harmadik évéig (1306) a regestakönyveket végig tanulmányozta. Dudik 1852. látogatta Rómát, s Palacky munkásságát folytatva, saját kutatásait V. Kelemen pápa harmadik évével kezdve, s ezen pápának még hét regestakötetét, XXII. János pápa regestáinak pedig 49 kötetét, 1334-ig vizsgálta.

---

[1]) „Ich las unter dem Auszügen Gregors XIII. (a Bibliotheca Vallicelliában I. 56., 57., 58. és 59. signatura alatt) dessen Liber Brevium anni IV., V. und VI. mit Nr. 2916. signirt ist, die Anmerkung: „Mancano di Gregorio XIII. parte dell' anno 1578, cioè dal mese di giugno sino al fine, e l'anno 1579., poi i primi mesi e l'ultimo del 1580., come ancora del 1581. Non se sono trovati." Oder in dem Liber Brevium ad Principes Sixti V. anni I. et II. Sig. Nr. 2923. „de Sixto V. manca 1587. dal mese di marzo ed aprile sino al fine del 1588." So schrieb wahrscheinlich der Oratorianer Bianchini, welcher unter Raynalds Augen diese Auszüge im J. 1668. angefertigt hatte." u. o.

[2]) „Wenigstens ist gewiss, dass verbrecherische Hände sogar in das geheime Archiv des heiligen Stuhls eingedrungen zu sein scheinen; denn abgesehen von so vielen anderen wichtigen Documenten unter Klemens XIV., die sich nicht vorfinden, fehlt ein ganzer Band der Regesten oder der Briefe des Papstes vom vierten Jahre seines Pontificats, also vom 19. Mai 1772. bis zum 19. Mai 1773. — — — Dass dieser Band sich in der That im Archive befunden hat, beweist die fortlaufende, und nur durch den fehlenden Band unterbrochene Nummer der Regesten." Geschichte des Pontificates Klemens XIV. I. köt. Páris 1853. Előszó XIII. l.

A ki hazánk azon korbeli történetét ismeri, tudja mely szoros összefüggésben voltak egymással akkor Magyar- és Csehország viszonyai; úgy hogy az említett két tudós észleletei reánk nézve is igen tanulságosak. S ha tekintetbe veszszük, hogy III. Incze pápa (1198—1216) regestáit már Baluzius István (2 kötet Páris 1682. fol.), s Brequigny és La Porte du Theil (2 kötet Paris 1791 fol.) kiadásaiból; még hívebben és teljesebben pedig Migne Jakab Pál (4 k. Páris 1822. 4°) gyűjteményéből ismerjük; hogy a III. Incze korát megelőzőtt pápai regestákat nagy szorgalommal egybe állítva közzé tette Jaffé Fülöp (Regesta Pontificum Rom. Berlin 1850. 4-°), hogy végre Theiner Ágoston a pápáknak Magyarország egy házi ügyeire vonatkozó leveleit III. Inczetől 1526-ig nagyobbára szintén a regestakönyvek alapján közzé tette: úgy hiszem, elbizakodásnak nem mondathatik, ha részünkről is szólunk a dologhoz: mellőzve, hogy Klimó György pécsi, gr. Batthyány Ignácz erdélyi püspökök, s főhg. József nádor is a római vaticáni levéltárból, s névszerint a pápák regestakönyveiből számos Magyarországot illető darabnak másolatát készíttették.

A regestakönyvekben foglalt pápai levelek háromfélék, t. i. litterae communes, litterae curiales és litterae secretae [1]. A litterae communes az egyház belső folyó ügyeire vonatkoznak,

[1]) Ezeken kívül IV. Incze pápa előtt említettnék a litterae camerales; XI. Gergely alatt a litterae de indulto; V. Márton ideje óta a litterae expectativae melyeknek helyéhe, midőn a bázeli és trienti zsinatok által megszüntettettek, a litterae officiorum léptek; V. Sixtus, XIV. Gergely és VIII. Kelemen alatt a litterae perpetuae (bolle die perpetue concessioni) stb. A már választott de még nem consecrált és koronázott pápa által kia-

s azoknak minőségéhez képest igen különfélék[1]. A litterae curiales (quae expediuntur per viam curiae) oly levelek és okmányok, melyeket a pápa az összes keresztyénség számára, vagy egyesek privilegiális ügyeire nézve ad ki. Ilyenek a törvények, különféle constitutiók, békekötések, munciatúrai ügyekre vonatkozó levelek, bibornokok provisiói, s általában a pápától „motu proprio“ közös egyházi ügyekben kiadott levelek. A litterae secretae (quae per papae cameramtranseunt) a szokásos szólásmód szerint a „forum externum“-ot illetik, s a pápák világi ügyekbeli levelezéseit a keresztyén fejedelmekkel és más hívekkel tartalmazzák. Ezek alakúltak idő folytán ú. n. pápai brevékké.

E sokféle levelekre a pápai regestakönyvekben, kezdetben vegyítve, XXII. János pápa óta a litterae secretae-re különös regestakötetekben találunk.

Palacky és Dudik azon regestakönyvekről, melyeket használtak, a következő adatokat közlik.

VIII. János pápa (872—882) regestai reánk magyarokra nézve közvetlenűl kevesbbé érdekesek; de miután ezen pápa uralkodása sz. Cyrill és Methód történetével összeesik, és szláv buvárok által nem csak az ú. n. nagy-morva birodalom eseményeivel,

---

dott levelek litterae dimidiae-nek neveztetnek, mert ólom pecsétöken csak sz. Péter és Pál apostolok fejei láthatók, s a pápa neve még hiányzik.

[1]) A következők a szokásosabbak : Provisiones Praelatorum; beneficia vacantia; dignitates, personatus et officia sub expectatione; canonicatus sub expectatione; praebendae; beneficia regularia sub expectatione; tabellionatus officium; privilegia de non residendo et percipiendo fructus in absentia; de religionis ingressu; de plena absolutione in causa mortis et electione confessarii; litterae conservatoriae; indulta; dispensationes diversi generis et privilegia.

hanem hazánk dunántuli részei nemzeti viszonyainak történetével is szoros összefüggésbe hozatott, annál inkább megérdemlik figyelmünket, minél egyoldalúabbak a szláv történetirók ezen kor eseményeire vonatkozó elbeszéllései. Az események elbeszéllése tekintetében nem lehet Dudik szorgalmát nem méltányolnom, ki a kútfői adatok gondos egybeállítása alapján a középkori történet ezen nem kevesbbé kényes mint érdekes részét ritka tapintattal tárgyalta [1]). Magát a regestagyűjteményt illetőleg szabadjon itt Jaffé szavait felhoznom : Quanticunque merito habetur amplum et grande, quod superest, registri Joannis VIII. fragmentum, epistolas 308 comprehendens, dolendum tamen est, quod non meliore conditione ad nos pervenit. Incuria enim sive ipsius notarii, sive, ut probabilius est, eorum, qui transscripserunt, non modo corruptae magnopere et truncatae haud paucae epistolae sunt, sed ne temporis quidem in iis disponendis ubique habita ratio est; quin etiam eo usque chronologiae quasi contemptio quaedam haud raro processit, ut in permultis iisque continuis litteris, quas plane manifesto ex interioribus indiciis apparet scriptas temporibus diversis fuisse, chronicis signis omnino abjectis eodem modo substitueretur : „Data ut supra." Quae verba ab inepto quodam aetatis posterioris librariolo pro : „Data et cetera" apposita putem , quum praesertim quo ex codice expressum registrum est, eum undecimo demum saeculo confectum esse testetur Pertzius" [2]). Jaffé ezen

[1]) Mährens Allgem. Gesch. I. k. Brünn 1860 151. sk. ll.
[2]) Regesta Pontificum Romanorum, 260. l. Palacky is azt mondja : „Der Text des ganzen Codex ist mit longobardischer Minuskel, oder wie Monsign. Marini sagt, mit beneven-

pápának 423 levelének és okmányának lajstromát közli; Palacky ezek közűl csak négyet hoz fel.

VII. Gergely pápának (1073—1085) közönségesen tizenegy regestakönyvéről van szó; de ezeknek tizedike elveszett. Ezen regestrumról Giesebrecht Vilmos, ki azt használta, így nyilatkozik: „Gregorii VII. Registrum, quod usque ad nostra tempora pervenit, non idem esse, ac verum illud et genuinum, quod publica auctoritate olim recepto in Curia Romana more compositum erat, quum multae epistolae, quas aliunde notas frustra quaesiversis, satis ostendunt, tum ex eo intelligitur, quod quae ipse Gregorius in illo scripta esse apertis verbis refert, nusquam reperiuntur. Persuasum igitur habemus, id quod vocant Registrum nichil esse aliud, nisi collectionem epistolarum a scriptore nescio quo confectam atque in lucem prolatam, ut rerum gestarum curiosis pro virili parte consuleret, magnumque Gregorii nomen posteritati commendaret. Quam collectionem jam paulo post obitum huius Papae conscriptam, moxque et in Italia et in Germania innotuisse Deusdedit Cardinalis Romanus in collectione canonum (Steph. Borgia del dominio temporali, App. p. 13. seqq.) et Bernoldus Constantiensis in Chronico ad annum 1085 testes sunt" [1]). Egyébiránt az első könyvben van VII. Gergelynek 84, a másodikban 76, a harmadikban 21, a nedyedikben 28, az ötödikben 23, a hatodikban 40, a hetedikben 27, a nyolczadikban 23, a kilenczedikben 35, a tizenegyedikben 35 levele.

Tudva van, hogy VII. Gergely pápának néhány

---

tanischen Schriftzügen des XI. Jahrhunderts geschrieben." (Literarische Reise, 15. l.).

[1]) Jaffé Regesta Pontificum Romanorum 403. l.

levele Magyarország történetére nézve is igen fontos, melyeket történetbuváraink részint Baroniusból (Annales Ecclesiastici XI. kötetéből), részint Labbéból (Collectio Conciliorum XII. kötetéből) szoktak idézni [1]). A kritika szempontjából tehát,mit Giesebrecht említ, ránk nézve is érdekes. „Si paula accuratius perlustraveris, mond ez, facile animadvertes, inde ob initio libri VIII. omnes fere litteras indictione, plurimas vel die, quo datae sint, carere; quamquam in prioribus septem libris indictio et dies fere semper diligenter diffiniuntur. Fieri certe nequit, quin ea re scrupulus nobis injiciatur, et critica arte adhibita inveniemus, nequaquam eo, quo nunc leguntur ordine, sed diversis temporibus eas litteras scriptas esse, et saepe inferiorem nunc locum obtinere, quae antepositis multo priores exstiterint. Neglexit igitur, qui Registrum composuit, in extrema operis parte temporum ordinem, quem per septem priores libros diligenter tuitus erat. — — — Est vero membranaceus in 4 minori, litteris Latinis, quo genere sub fine saeculi XI. in usu erant, exaratus. — — — Diversis manibus exaratum est, coaevis tamen et tanta similitudine, ut eas subtiliter discerni haud parvi negotii sit; ne non saepius eadem manus, quam jam in priore operis parte deprehenderis, postea iterum iterumque recurrit“ [2]).

III. Incze (1198—1216) regestáinak 19 könyve említtetik; de ezek közől a 4., 17., 18. és 19. könyvek hiányzanak. Az első könyvben találtatik a pápának 576, a másodikban 289, a harmadikban 57, a

---

[1]) Fejér, Codex Diplomaticus Hung. I. köt. 416. sk. l.
[2]) Jaffé id. m. 403. és 404. l.

ötödikben 162, a hatodikban 245, a hetedikben 231, a nyolczadikban 216, a kilenczedikben 271, a tizedikben 217, a tizenegyedikben 277, a tizenkettedikben 177, a tizenharmadikban 209, a tizennegyedikben 160, a tizenötödikben 239, és a tizenhatodikban 182 levele.

III Honorius (1216—1227) regestái: (I. kötet). Az első könyvben (1216. és 1217.) van 531 levél; a másodikban (1217. és 1218.) 773. (II. kötet.) A harmadik könyvben (1218. és 1219.) van 535, a negyedikben (1219. és 1220.) 325 levél. (III. kötet.) Az ötödik könyvben (1220. és 1221.) van 761, a hatodikban (1221. és 1222.) 486 levél. (IV. kötet.) A hetedik könyvben (1222. és 1223.) van 231; a nyolczadikban (1224) 534 levél. (V. kötet.) A kilenczedik könyvben (1224. és 1225.) van 378, a tizedikben (1226) 355, a tizenegyedikben (1226. és 1227.) 226 levél.

IX. Gergely (1226—1241). (I. kötet.) Az első könyvben (1227) van 180, a másodikban (1228) 101, a harmadikban 145 levél. (II. kötet.) A negyedik könyvben (1230) van 142, az ötödikben (1231. és 1232.) 197 levél. (III. kötet.) A hatodik könyvben (1233) van 384 levél. (IV. kötet.) A hetedik könyvben (1233. és 1234.) van 579, a nyolczadikban (1234) 481 levél. (V. kötet.) A kilenczedik könyvben (1235) van 429, a tizedikben (1236) 405, a tizenegyedikben (1237) 480 levél. (VI. kötet.) A tizenkettedik könyvben (1238) van 400, a tizenharmadikban (1239. és 1240.) 250 levél. (VII. kötet.) A tizennegyedik könyvben (1240) van 300, a tizenötödikben (1241) 110 levél.

IV. Coelestin pápának (1241) nincsenek regestái.

IV. Incze (1243—1254). (I. kötet.) Az első

könyvben (1243) van 746, a másodikban (1244. és 1245.) 662, a harmadikban (1245. és 1246.) 657, a negyedikben (1246 és 1247) 1049 az ötödikben (1247 és 1248) 1057 levél. „Regestum anni VI. (1248. június 28-kától 1249. június-áig) apographum, descriptum e Regesto originali Bibliothecae Regis Galliarum Nr. 4039. anno 1779., curante equite Du Theil, petentibus Calisto et Cajetano Marinus a Tabularibus secretioribus" IV. Incze hetedik évének regestruma hiányzik. (II. kötet.) A nyolczadik könyvben (1251) van 702, a kilenczedikben (1252) 420, a tizedikben (1253) 965 levél. (III. kötet.) A tizenegyedik kötetben (1253. és 1254) van 950, a tizenkettedikben (1254) 512 levél.

IV. Sándor (1254 december 25-kétől 1261 május 25-kéig), (I. kötet.) Az első könyvben (1255) van 917, a másodikban (1255. és 1256) 491 pápai levél. (II. kötet.) A harmadik könyvben (1256. és 1257.) van 789, a negyedikben (1257. és 1258) 321 az ötödikben (1259) 263, a hatodikban (1260. és 1261) 141 pápai levél.

IV. Orbán (1261 september 4-kétől 1264. october 2-káig). Ezen pápa regestái négy kötetet képeznek, melyeknek elseje és harmadika a pápa rendes regestáit tisztázva tartalmazza; a második és negyedik kötet eredeti conceptusokat foglalnak magokban, melyek közt számos pápai bréve van, a melyeknek később a regesták közt hely nem adatott (I. kötet.) Az első könyvben (1261. és 1262) van 136, a második könyvben (1262. és 1263) van 259 pápai levél. (III. kötet.) A harmadik könyvben (1263. és 1264) van 545, a negyedik könyvben (1264) 10 pápai levél. A második kötet 259 pápai levél 1261., 1262. és

1263. évből valók; a negyedik kötet 1957 pápai levele a pápa uralkodásának mind a négy évéből, de különösen 1263. és 1264-ből származnak.

IV. Kelemen (1265. február 22-kétől 1268. november 29-kéig). Ezen pápa regestái öt kötetet képeznek, melyeknek elseje, második, negyedike és ötödike egyhangú másolatait tartalmazzák azon pápai bulláknak és bréveknek, melyek Martene és Durand Thesaurus novus anecdotorum czímű gyűjteményének második kötetében találtatnak. A harmadik kötet ezen pápa uralkodása mindnégy rendezett regestáit foglalja magában; t. i. az 1-ső évnek 242, a 2-diknak 188, a 3-diknak 171, és a 4-diknek 102 pápai levelet.

X. Gergely (1272. martius 27-kétől 1276. január 10-kéig). Ezen pápának egyetlenegy regestakötete van a vaticáni levéltárban, mely négy könyvből áll; az első könyvben (1271. néhány okmánya, 1272. és 1273.) van 247, a másodikban (1273. és 1274.) 123, a harmadikban (1274. és 1275.) 205, és a negyedikben (1275. és 1276.) 77 pápai levél

Ezen időre nézve sokkal fontosabb az ú. n. „Regestum Berardi de Neapoli," melynek eredetiét XIV. Benedek pápa 35 aranyért a vaticáni levéltár számára megszerezte, s melynek egy későbbi másolata a vaticáni könyvtárban találtatik. Ebben 533 pápai bulla és bréve foglaltatik, nagyobbrészt kelet nélkül, s nem idő, hanem tárgyszerinti rendben; t. i. super negotio Imperii 40—122, Sententiae 190—202, de negotio terrae sanctae 260—329, super unione Latinorum et Graecorum 330—390, pro Concilio Lugdunensi 391—401. conditiones Regni (Siciliae) 402—507. A 40. számú levél előtt áll „Litterae fa-

ctae per Mag. Bernardum de Neapoli, D. Pape Notarium, super negotio Imperii temporibus Urbani, Clementis, Gregorii, Innocentii, Johannis et Nicolai Summorum Pontificum"; — a 196 számú levél előtt olvassuk: „Ipso Clemens fecit istam, et ego tempore Gregorii sequentem"; — a 391. számú levél előtt pedig találtatnak ezen szavak: „Litterae factae per eundem Notarium pro Concilio congregato Lugduni." Garampi József, a vaticáni levéltár praefectusa, ezen regestakönyvet számos marginalis jegyzettel, és chronologiai tárgymutatóval látta el.

V. Incze (1276. február 26-kától 1276. június 22-kéig), és *V. Adorján* (1276. julius 11-kétől 1276 augustus 16-káig) pápáktól nincsenek regesták.

XXI. János (1276. september 20-kától 1277. május 16-káig) pápának egyetlenegy kis regestakötete találtatik, melynek tartalma rendezve nincsen.

III. Miklós (1277. december 26-kától 1280. augustus 22-kéig) pápának van két regestakötete. (I. kötet.) Az első könyvben (1276. és 1277.) van 388, a másodikban (1277. és 1278.) 208, a harmadikban (1278. és 1279.) 67 pápai levél. A második kötetről, mely, mint látszik, az 1279. és 1280. évekre vonatkozik, nincs közelebbi tudomásom.

IV. Márton (1281. martius 23-kától 1285. martius 28-káig) pápának két regestakötete találtatik. (I. kötet.) Az első könyvben (1281. és 1282.) van 129, a másodikban (1282. és 1283) 216, a harmadikban (1283. és 1284.) 241. és a negyedikben (1284. és 1285.) 102 pápai levél. A II. kötet rendezetlen tartalmú.

IV. Honorius (1285. majus 25-kétől 1287. april 3-káig) pápának egyetlenegy regestakötete találtatik,

melynek első könyvében (1285. és 1286) van 491, második könyvében (1286. és 1287.) 317 pápai levél.

IV. Miklós (1288. február 25-kétől 1292. april 4-kéig). Ezen pápának három regestakötete van. (I. k ö t e t.) Az első könyvben (1288. és 1289) van 441, a másodikban (1289. és 1290) 960, (II. k ö t e t.) a harmadik könyvben (1290. és 1291) 881, (III. k ö t e t.) a negyedik könyvben (1291. és 1292.) 867, és az ötödikben (1292.) 40 pápai levél.

V. Coelestin pápának (1294i augustus 29-kéről 1296. majus 19-kéig) nincsenek regestái.

VIII. Bonifácz (1295. január 2-kától 1303. október 11-kéig). Ezen pápától négy regestakötet találtatik. (I. k ö t e t.) Az első könyvben (1295. és 1296.) van 869, (II. k ö t e t) a másodikban (1296. és 1297.) 765, a harmadikban (1297. és 1298.) 715, (III. k ö t e t.) a negyedikben (1298. és 1299.) 495, az ötödikben (1299. és 1300) 553, a hatodikban (1300. és 1301.) 476, (IV. k ö t e t.) a hetedikben (1301. és 1302.) 505, a nyolczadikban (1302) 545, és a kilenczedikben (1303.) 281 pápai levél.

XI. Benedek pápának (1303. october 27-kétől 1305. julius 6-káig) egyetlenegy regestakötete van.

V. Kelemen (1305. június 5-kétől 1313. aprilis 20-káig). Ezen pápa regestái tiz kötetet képeznek. Az első kötetben van uralkodása első évének 275 levele; a másodikban uralkodása első évének 962 curiális levele (litterae de Curia); a harmadikban uralkodása második évének 802 levele; a negyedikben van uralkodása harmadik évéből (1307. november 15-kétől 1303 november 14-kéig) 1012 litterae communes és 58 litterae de Curia; az ötödikben uralk. 4-ik évéből 1182 litterae communes és 105 litterae

de Curia; a hatodikban uralk. 5-ik évéből 1086 litterae communes és 77 de Curia; a hetedikben uralk. 6-ik évéből 1022 litterae communes és 129 de Curia (pontosabb számítás szerint összesen 1152); a nyolczadikban uralk. 7-ik évéből 1269 litterae communes 121 de Curia; a kilenczedikben uralkodása 8-ik évéből litterae communes 808, de diversis annis 3, de Curia 141, összesen 952; a tizedekben (1313. november 15-kőtől 1314. aprilis 20-káig) litterae commuoes 224, de Curia 18.

XXII. János (1316. augustus 7-kétől 1334 september 4-kéig). Ezen pápától 56 regestakötet van, melyek közől 47-ben találtatnak a litterae communes et de Curia, 9-ben pedig litterae secretae. Uralkodása első évéből meg van az előbbiekuek 4 kötete összesen 4257 pápai levéllel, második évéből 4 kötet 2288 levéllel, harmadik évéből egy kötet 1787 levéllel negyedik évéből egy kötet 1625 levéllel, ötödik évéből két kötet 1708 levéllel, hatodik évéből egy kötet 1564 levéllel, hetedik évéből két kötet 1799 levéllel, nyolczadik évéből két kötet 2091 levéllel, kilenczedik évéből két kötet 2481 levéllel, tizedik évéből két kötet 2929 levéllel, tizenegyedik évéből három kötet 3112 levéllel, tizenkettedik évéből négy kötet 3617 levéllel, tizenharmadik évéből 4 kötet (melyeknek másodika hiányzik) 3435 levéllel, tizennegyedik évéből 4 kötet 3875 levéllel, tizenötödik évéből 4 kötet 3827 levéllel, tizenhatodik évéből az első köttet 999 levéllel, tizennyolczadik évéből a második kötet 1010 levéllel, tizenkilenczedik évéből a harmadik kötet 137 levéllel. A litterae secretae a tizenkét kötetben úgy foglaltatnak, hogy az I. kötetben a pápa uralkodása két első évéből van 907 levél, a II-ban uralkodása

négy első évéből 1029 levél, a III-ban uralk. 6-ik és 7-ik évéből 1721 levél, a IV-ben uralk. 8-ik évéből 995 levél, az V-ben uralk. 9-ik és 10-ik évéből 2241 levél, a VI-ban uralk. 11-ik és 12-ik évéből 2159 levél, a VII-ben uralk. 13-ik és 14-ik évéből 2157 levél, a VIII-ban uralk. 15-ik és 16-ik évéből 1821 levél, a IX-ben uralkodása 17-ik és 18-ik évéből 1658 levél.

A mennyiben a pápai regestakönyvek ezen köteteinek alapján történelem-kritikai itéletnek hely adathatik, úgy hiszem, rövid közléseim is mindenkit meggyőzketnek arról, hogy azok a magyar történetnek is igen fontos kútfejét képezik. Fejér György Codex Diplomaticusa, Koller közzétételének nyomán a Klimóféle másolatokat tartalmazván, gyakorlatilag is bebizonyította már ezen kútfő nevezetességét; s Theiner Monumentái 1526-ig a magyar egyház történetének érdekében közvetlenül magából a kútfőből merítvén, ennek még világosabb mutatványyául szolgálnak. Okmánytárunk ötödik kötete Theiner munkáját kritikailag fogja méltatni; s így itt eleve csak röviden hivatkozom Fülöp fermoi püspök 1278-ki apostoli követségére, mely hazánk történetére nézve főfontossággal bírt, s melyre vonatkozva Okmánytárunk negyedik kötete még 38 eddig történeti irodalmunöban nem használt darabot fog a pápai regesták alapján tartalmazni. Különben Dudik a fennemlített regestaköteteken kivül még VI. Kelemen pápa (1342 majus 9-kéről 1352. december 6-káig) regestai III. kötetének 2-ik részet, és VI. Incze pápa (1352. december 18-kától 1362. september 12-kéig) uralkodása negyedik éve regestáinak első részét is tanulmányozta.

Nem szenved tehát kétséget, hogy minden veszteségek után is, melyek azokat érték, nem létezik külföldön levéltári kincs, melytől hazánk múltjának felvilágositását oly mértékben remélhetnők még, mint a pápai regestakönyvektől. S ennek folytán helyén van itt még pár szó azoknak használási módjáról mondani.

A regestakönyvek fejér tiszta bőrhártyán irvák, mely a római cancellaria szokásos szólásmódja szerint „carta pergamena fina e bianca"-nak neveztetik; megkülönböztetésűl az ú. n. „pergamena scura, rozza"-tól, melyen a pápák bullái iratnak. A bőrhártya gondosan van válogatvn, s egy bőr mindig két levelet tesz. Ezeknek rendszerint harmincza egy köteget képez, s ily kötegeknek hol nagyobb hol kisebb számából állnak az egyes kötetek. Ehhez képest a kötetek külalakja egészrétűnek neveztethetik; ámbár nagyságok nem egyforma, s vannak kötetek melyeket nagyobb negyedrétűeknek mondanak. Az egyes kötetek kötése nagyobbrészt XI. Incze (1676—1689) idejéből való, s a külső boríték különféle színű bőrből készűlt; p. o. V. Kelemen regestái kék, XXII. János regestái rózsaszínű bőrbe vannak kötve. Nagy kár, hogy bekötés alkalmával a kötegek pontos egybeállítására nem fordíttatott mindig a kellő gond, s hogy ennek folytán a kötegek közt a chronologiai rend itt-ott meg nem tartatott. Minthogy a levelek kelte gyakran csak „ut supra" vagy „anno eodem" szavakkal jelöltetett, több helyen chronologiai zavar támadt.

Az irásra kaligraphiai tekintetben általában gond fordíttatott; de a régibb kötetek irása sokkal csinosabb, mint az újabbak a XIII. szózad vége óta. Toll-

hiba igen sok van; mert a leíró gyakran fel nem fogta az eredeti levél értelmét. Különösen sajnosak a tulajdonnevekben található számos hibák. Az egyes levelek felirásai (rubricae), melyek a régibb kötetekben rendszerint igen pontosak, a későbbiekben nem ritkán hibásak; sőt vannak egész kötetek, melyekben a felirások hiányoznak. Egyébiránt a regestakönyvek legnagyobbrészt egykorú másolatok; és csak kivételkép van néhány kötet (p. o. VIII. János regestái, IV. Incze egy és IV. Kelemen néhány kötete), melyek az illető pápáknál későbbi időben írattak. A régibb kötetek mindenike az illető pápa több évét vagyis könyvét tartalmazza; a későbbiek közől gyakran több kötet egy évre vonatkozik. Legkellmetlenebb, ha egyes levelek kitöröltettek, vagy lényeges pontokban javíttattak; különösen pedig, ha a levelek csak külsőleg a regestakönyvbe ragasztattak [1]). De ezek csak ritka és kivételes esetek.

---

[1]) Névszerint VI. Incze pápa IV. éve regestái első részéről Dudik ezeket mondja: „Es ist dies ein Kladdenbuch mit folgender Einrichtung. Man nahm weisses Papier, und befestigte auf die einzelnen Bögen die gleichfalls auf Papier geschriebenen Original-Concepte an ihren zwei Ecken mittelst Buchbinderpappe. Je nach der Länge des Textes sind diese Papierstücke bald grösser bald kleiner, aber nur auf einer Seite beschrieben. Eine Ordnung nach Materien, oder nach Ländern nahm ich bei diesen aufgeklebten Zetteln, höchstens die der Raumersparniss, nicht wahr. Eine viel spätere Hand nummerirte sie, und brachte so in dieser ersten Abtheilung 417 Nummern heraus. Da ich hier auch Briefe Urbans V. anni IV., also v. J. 1366. antraf, so habe ich den klaren Beweis, dass selbst dieses Kladdenbuch, wie es vor uns liegt, nicht unter Innocenz VI. Regierung angelegt wurde. Selbst in den Jahrenist nicht durchgängig konsequent ausgeschieden worden; mitten unter Urkunden anni IV. liegen andere anni VII. Dass keinegleiche Schrift vorhanden sein kann, ist leicht zu begreifen; aber eigenthümlich ist die Wahrnehmung, dass jedes Land

Az irás betűjegyeiről, és az egyes szavakban használt rövidítésekről szólanom, nem látszik szükségesnek. Mindkét tekintetben a regesták az illető századok szokását és módját követik; s így az okmánytan és a palaeographia e kérdést tüzetesen fejtegeti. Ellenben a tételek szokásos rövidítéseit itt már csak azért is kell szemügyre vennem, mert a nyomtatás útján közzé tett regestákban is találkozunk velők. A legszokásosb ilynemű rövidítések a következők:

a) A levelek kezdetén:

Apostolicae Sedis benignitas etc. usque decorare. = Apostolicae Sedis benignitas sincere obsequentium vota fidelium favore benivolo prosequi consuevit, et illustrium sublimiumque personas, quas in sua devotione promptas invenerit et ferventes, et quibusdam titulis decentius decorare.

Cum a nobis petitur etc. usque effectum. = Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor aequitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum.

Cum ex injuncto etc. usque attentatur. = Cum ex injuncto nobis Apostolatus officio ad

---

seinen besonderen Schreiber hatte, eine Einrichtung, die nur lobenswerth und äusserst practisch sich herausstellen musste. Korrecturen und durchgestrichene Urkunden kommen, wie natürlich, häufig vor; jene, welche wirklich expedirt wurden, tragen an der Rückseite die Sigle R., also „registrata" stb. (Iter Romanum II. 72. l.). Ezen kötet tehát nem valódi regestakönyv lévén, külső jelenségei a valódi regestakönyvek megitélésére nem szolgálhatnak alapúl. Mindamellett a pápai levelek ismertetésére nézve nem csekély érdekkel bír.

ecclesiarum profectum et religiosorum locorum commodum aciem nostrae considerationis extendere teneamur, ea corrigere nos oportet, quae interdum in gravamen ipsorum temere seu etiam improvide attentantur.

Ea quae . . . statuuntur etc. usque communiri. = Ea quae ratione praevia (vagy judicio, vagy pedig quae de mandato Sedis Apostolicae concordia vel judicio, a mint, t. i. a bulla kitöltése, vagy tartalma kivánja) statuuntur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidivae contentionis scrupulum relabantur, Apostolico convenit praesidio communiri.

Justis petentium desideriis etc. usque complere. = Justis petentium desideriis dignum est nos facilem praebere assensum, et vota, quae a rationis tramite non discordant, effectu pro sequente complere.

Nimis iniqua vicissitudine etc. usque ultionum. = Nimis iniqua vicissitudine largitori bonorum omnium respondetur, dum ii, qui de Christi patrimonio inpinguati luxuriant damnabiliter, in eodem Christum in famulis suis patenter persequi non verentur, acsi factus sit impotens dominus ultionum.

Piae postulatio voluntatis etc. usque indubitanter assumat. = Piae postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et utilitas postulata vires indubitanter assumat.

Prudentibus virginibus etc. usque enervet. = Prudentibus virginibus, quae sub habitu religionis accensis lampadibns per opera sanctitatis jugiter se praeparant obviam sponso ire, Sedes Apost.

debet patrocinium impertiri, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eas a proposito revocet, aut robur, quod absit, sacrae religionis enervet.

Quae de Sedis etc. usque prevenire. = Quae de Sedis Apostolicae auctoritate procedunt, suae decet firmitatis robore communiri, ut et futuris temporibus valeant illibata consistere, et optata de illis possit utilitas provenire.

Quoniam ut ait Apostolus etc. usque aeternam. = Quoniam ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi, prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit, sive malum: oportet nos diem messionis extremae misericordiae operibus praevenire, ac aeternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere debeamus in coelis; firmam spem fiduciamque tenentes, quoniam qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet viam aeternam.

Quotiens a nobis etc. usque impertiri. = Quotiens a nobis petitur quod religioni et honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desideriis congruum suffragium impertiri.

Religiosam vitam eligentibus etc. usque infringat. = Religiosam vitam eligentibus Apostolicum convenit adesse praesidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito revocet, aut robur, quod absit, sacrae religionis infringat. — (V. ö. fentebb „Prudentibus virginibus).

Sacrosancta Rom. Ecclesia etc. usque confovere. = Sacrosancta Romana Ecclesia humiles et devotos filios ex assuetae pietatis officio

propensius diligere consuevit, et ne pravorum hominum molestiis agitentur, eos tamquam pia mater suae protectionis munimine confovere.

Solet annuere etc. usque impertiri. = Solet annuere Sedes Apostolica piis votis et honestis petentium precibus favorem benevolum impertiri.

b) A levelek végén:

Nulli ergo etc. = Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae . . . (concessionis vagy constitutionis, vagy confirmationis stb.) infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum."

Quodsi non omnes etc. = „Quodsi non omnes his exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nichilominus exequantur" (vagy „tu frater Episcope cum eorum altero nichilominus exequaris", vagy „alter vestrum ea nichilominus exequatur").

Testes autem etc. = Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam (vagy censura simili) appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere."

Végre említendő még azon módszer, mely szerint a pápák levelei a regestakönyvekbe iktattatnak. Cohellius Jakab ezt következőleg írja le: „Ubi litterae Apostolicae expeditae fuerint — — — per unum ex scriptoribus, vel eorum famulum ad registrum portantur, hic taxa similis scriptoribus soluta solvitur in manibus alterius ex registratoribus ad id deputati (hi enim licet numero viginti, ex quibus collegium isto-

rum constituitur, non omnes tamen exercent officium) alteri vero registratori similiter ad hoc deputato solvitur etiam ipsarum litterarum registratura, plus vel minus, prout longa seu brevis erit illarum series; is recepta taxa alteri registratori litteras distribuit, et hic in libris publicis seu qninternis rescribit, et in regestrum ponit; registratae cum originali auscultantur, auscultatis vero magister officii a tergo eius suae ausenltationis fidem adstruit per verbum „Auscultata“ — — — Et cum registratores isti ex viginti viris collegium constituunt — — duo ex ipsis Magistri Registri Bullarum dicuntur, qui duos etiam substitutos habent, et adest quoque Custos Registri Bullarum [1]).

A vaticáni levéltárban őrzött irományok harmadik nemét képezik az egyszerű kéziratok és ú. n. kézirati codexek. Ezekről mindazáltal csak némileg kielégítő tudósitásaink sincsenek még. Lajstromuk, ha ilyen létezik is, miről sokan kételkednek [2]), közzé téve nincsen; s minthogy azon tudósok,

[1]) Cohellius Jakab, Notitia Cardinalatus Roma 1653. 225. l.

[2]) „Es wäre freilich, mond Dudik, der kürzeste Weg, um zur Kenntniss der literarischen Schätze des geheimen vaticanischen Archivs zu gelangen, wenn man sich die Einsicht in die etwa vorhandenen Inventarien oder Indices verschaffen könnte. Sind aber auch vollständige Inventarien oder Ingices über den jetzigen Zustand dieses Archives vorhanden? Der Umstand, dass mir und Niemandem vor mir in irgend einer Bibliothek Roms oder Italiens überhaupt eine Abschrift solcher Inventare oder Indices aufstiess, und die Wahrnehmung, dass als Monsign. Marini zur Recuperirung und Überführung der aus der Dataria und dem geheimen päpstlichen Archive nach Paris verschleppten literarischen Schätze ämtlich dahin abgeschickt wurde, man ihm in einem Prememoria die

kik eddig a vaticáni levéltárban kutatásokat tehettek, mindig főleg a regestákkal foglalkodtak, a közönséges kéziratokra tüzetes figyelmet nem fordíthattak. Magyar tudós különben is a vaticáni levéltárban még nem dolgozott; s így ezen kéziratokról csak töredékes és igen hiányos tudomásunk van. Az tehát, mit tudunk, csak példáúl és mutatványúl szolgál.

Dudik ezen kéziratok iránti tájékozás végett azt indítványozza, hogy a nyomtatásban megjelent Annales Ecclesiastici-ból, melyeknek szerzői a vaticáni levéltárt szabadon használhatták, mindazon kéziratok irassanak össze, bizonyos rovatok alatt, melyekre Baronius és Rainaldus mint ott találhatókra hivatkoznak, s hogy ezen összeírás mindaddig, míg teljesebb tudomásunk nem lesz, alapúl és útmutatásúl vétessék [1]).

A kutatások mostani álláspontjához képest tehát nem lévén módom meghatározni, mit remélhet a magyar történelem a vaticáni levéltár egyszerű kézirataitól és kézirati codexeitől, ezeknek csak egyikétmá-

---

Titel jener Bände der Dataria, auf deren Wiedererlegung er die grösste Sorgfalt verwenden sollte, nur angeben konnte „per quanto la memoria ha potuto suggerire", lassen schliessen, dass das geheime vaticanische Archiv solche allgemeine Inventare, wie sie bei den Abtheilungen der vaticanischen Bibliothek üblich sind, gar nicht besitze." Iter Romanum II. köt. 36. l.

[1]) „Es wäre bei der wenigstens für jetzt reinen Unmöglichkeit, umfassende Forschungen in diesem Archive vorzunehmen und die Resultate derselben publiciren zu dürfen, gewiss nicht ohne Zweck und Interesse, aus den Annales Eccl., und überhaupt aus den Werken jener Männer, denen dieses Archiv zur Benützung offen stand, nach gewissen Rubriken alle Mss., die diese Werke als im vaticanischen Archive liegend angeben, zu verzeichnen. Eine so gewommene Übersicht würde, wenn sonst gar keinen, doch wenigstens den Nutzen der Beruhigung gewähren" U. o. 31. l.

sikát akarom kiemelni, melyeket Dudik említ[1]). Ide tartozik :

a) Neapolitana Historia Caesaris pagani Mss. absoluta 1599., inscripta Philippo III., ex Arch. Neapol. Ms. deprompta. A Zsigmond király és Durazzói László közti viszonyra nézve érdekes [2]). — Pótlékúl szolgál: Diarium Regularium Minorum Regni Neapolitani ex libro vetusto Hectoris Pignatelli Comitis, postea Ducis Montis Leonis (1378—1477),

b) Liber Censuum Romanae Ecclesiae a Centio Camerario compositus secundum antiquorum Patrum Regesta et memorialia diversa anno Inc. 1192. Pont. Coelestini III. anno secundo. Sequitur catalogus Regnorum, Provinciarum, urbium, locorum, possessionum, monasteriorum, ecclesiarum, quae pendunt censum. (Sign. Nr. 445.).

c) Liber Privilegiorum Romanae Ecclesiae; 3 kötet.

d) Collectanea Pontificiorum Imperialiumque Diplomatum ad dignitatem Romanae Ecclesiae spectantium, opera Platinae Bibliothecarii in tres libros unita, Magyarország XIII. és XIV. századi történetéhez sok érdekes adatot tartalmaz.

e) Litterae nonnullae Coelestini V. Papae repe riuntur in libro pergameno lacerato in archivio Vaticano, sign. Nr. 539. Miután, mint láttuk, V. Coelestinus pápa regestái hiányoznak, kérdés támad, ha vajjon ezen kézirat nem tartalmazza-e az említett regestáknak legalább töredékes maradványait?

f) Rubricae litterarum seu scripturarum agen-

---

[1]) U. o. 32. sk. ll.

[2]) P. o. „Ad annum 1385. Joannes Ornach (? Horváti) Praefectus Croatiae, Caroli amicissimus in equitatum Reginae incurrit et stragem ingentem edidit."

tium de negotiis Tartarorum partim ultramarinorum et infidelium ac schismaticorum tempore felicis recordationis Clementis V., Johannis XXII., Benedicti XII. et Clementis VI. per eosdem missarum et receptarum. XIV. századi codex, Sign. Nr. 2551. Megjelöltetik ezen szavakkal : Ex Coffro de archivio S. Romanae Ecclesiae. Tartalmaz több levelet, melyeket bizanczi császárok és örmény királyok küldtek a pápákhoz s melyekhez a másoló azt jegyzi meg : „Est sciendum, quod in registris felicis recordationis Clementis V., Johannis XXII., Benedicti XII. et Clementis VI. nulla littera praefata Summis Pontificibus missa per infideles, schismaticos, Sarracenos, Tartaros registrata invenitur. Ideo supradicte littere de dicto Coffro hic sunt posite"; és: „Est etiam sciendum, quod in dicto Coffro sunt alie multe littere tam auro, quam incaustro scripte, que non possunt hic aliqua via explicari sermone, quia non sunt interpretes seu explicatores, nec scriptores, qui scirent contrafacere."

Ezen néhány példából láthatjuk mi fontos tartalmú kéziratok őriztetnek a tulajdonképi okmányokon és a regestakönyveken kivűl még a vaticáni levéltárban. S minthogy e kéziratok száma iránt sem bírunk még körülményesebb tudomással, egyáltalán nem vagyunk képesek meghatározni, mily roppant nyereséget várhat a történelem, ha a buvár előtt azoknak tudományos használása majd felszabadúl.

A pápai vaticáni levéltáron kivűl találtatnak Rómában még számos levél- és könyvtárak, melyek a történetbuvár figyelmét magára vonják. Azonban a

specificus magyar történelem szempontjából csak a vaticáni könyvtár, a római róta levéltára, a Vallicelli-könyvtár, a Corsini-könyvtár, és a Casino-levéltár (Rómától nem messze) említendők még. Az általam feljebb megnevezett buvárok, kik Rómában történeti kutatásokat tettek, s a Dudik Iter Romanuma Nagy Iván-féle kivonata a Tört. Tár IV. kötetében ezekről körülményes tudósításokat tartalmaznak.

Különösen említendők Róma nehány egyházainak és néhány római családok magánlevéltárai is.

Az előbbiek közt emelem ki a lateránisz. János egyház (Basilica S. Giovanni in Laterano), a S. Maria dei Teutonici all' Anima czímű német ápolda vagy hospitale, a S. Pietro in Vaticano egyház, és a S. Spirito in Sassia klastrom levéltárait, melyekről Dudik és Nagy Iván körülményesen szólnak. A Germanico-Hungaricum Collegium e tekintetbeni érdekéről mit sem tudunk; ha mindazáltal ennek is netalán saját levéltára, vagy önálló könyvtára volna, valószínű, hogy ezek a magyar történetbuvárnak érdekes adatokat nyújthatnának.

Az egyes római családok magánlevéltárainak magasbrendű érdeke azon alapszik, hogy ezeknek több tagjaitól, kik vagy a pápai széken ültek, vagy előkelő egyházi tisztségekben, és névszerint mint apostoli követek, eljártak, fontos iratok maradtak, melyek most nagyrészt családaik levéltáraiban őríztetnek. Mindamellett nincs biztos tudósításunk, hogy ezen iratok a magyar történelemre nézve érdekkel bírnak. Sőt mennyiben kétségkivűli, hogy a tulajdon-

képi római családok és Magyarország közt közvetlen összefüggés nem igen létezett soha, a római családi levéltárak rendszerinti irományai nem lehetnek olyanok, melyektől hazai történetünk nevezetes felvilágosítást remélhetne.

II.

A velenczei köz- és magánlevéltárak.

A vaticáni levéltáron kivűl, külföldön nincs más, mely Magyarozszág történetére nézve nagyobb érdekkel bírna, mint az előbbi velenczei köztársaság államlevéltára. Velencze mindazáltal sokkal közvetlenebb összefüggésben volt régenten hazánkkal, mint Róma városa és vidéke; s így az [ottani magánlevéltárak is reánk nézve fontosabbak, mint a rómaiak.

Magyarország a velenczei köztársasággal kettős irányban volt történeti érintkezésben. Mert azon előkelő szerep, melyet Velencze a keresztes háborúk kezdetétől fogva a XV. század vegéig a keleti kérdésben játszott, úgy hozta magával, hogy mennyiben Magyarország is ebben részes volt, úton útfelen a velenczei köztársasággal találkozott. De ennél sokkal fontosabb volt azon viszony, melyre az adriai tenger szabadságának és Dalmátia birtokának kérdése a magyar korona és a sz. Márk oroszlánja közt adott alkalmat. Velencze kezdettől fogva az ádriai tenger uralmára törekedett, s minthogy átlátta, hogy erre szert nem tehet, ha csak egyszersmind Dalmátiát nem bírja, ennek is alávetésére minden eszközt felhasznált. Ma-

gyarország, mely az ádriai tenger szabadsága mellett küzdött, s ha ez létesűl, a magyar korona déli tartományai, névszerint Dalmátia, Horvátország és Bosznia felvirágzására vezetett volna, okvetlenűl a köztársaságnak folytonos vetélytársa volt. Az 1381-ki turíni békekötés folytán a magyar politika mármár határozott diadalt látszott kivívni; midőn Zsigmond király uralkodásának ferde iránya a hosszus küzdés minden eredményeit könnyelműen feláldozta. 1420. óta Velencze Dalmátiát szakadatlanúl bírta, s ez által egyszersmind az ádriai tenger királynéjává is lett. Ehhez képest a Magyarország és Velencze közti viszony nagyon különbözött azon kegyelet- és barátságteljes köteléktől, mely hazánkat a római székhez fűzte; de másrészről nem kevésbbé érdekessé vált az által, hogy a nemzetközi jog és a diplomatia sz. Márk államában igen korán magasabb jelentőségre jutott; s így a hazánk és Velencze közti politikai conjúncturák is az államélet sokkal kifejlettebb jelenségeit idézték elő.

A velenczei köztársaság, köz okmányai és államiratai kezelésében mindig különös virtuozitásnak adta bizonyságát.. Ennek folytán levéltáraira is nagy gondot fordított. Már azon terv, melynek alapján azok rendeztettek, olyan, mintha örök időre lett volna kiszámítva. De különben is az okmányügy oly szerencsés tapintattal kezeltetett, hogy abban a köztársaság politikai érettségének egyik világos jelét látjuk. Ez áll névszerint a levéltári lajstromokról is, melyek oly tökéletesek, hogy azoknak párjaira alig fogunk más levéltárakban találhatni. E sorok írója ezt nagy megelégedéssel tapasztalta, midőn 1843. a velenczei államlevéltárban dolgozván, a kivánt okmányokat rendszerint alig pár percznyi keresés után kézhez vehette.

A velenczei közlevéltár 1815-ben alakúlt I. Ferencz császár parancsából, mintegy ezer külön levéltár commassátiójából. Egyszersmind az rendeltetett, hogy a későbbi irományok is abban őríztessenek. Helyiségűl egy megszűntetett kolostor, az ú. n. Convento di Santa Maria Gloriosa detto dei Frari engedtetett át, a miért frári-levéltárnak is neveztetik. Ezen kolostori épületben van az most, 298 teremben és szobában elhelyezve. Maga a levéltár 12 millió kötetből és fasciculusból áll.

A frári-levéltár Velencze város legérdekesb nevezetességei közé tartozik, s külsőleg igen gyakran íratott le. Az ott található történelmi kincsek fontossága, valamint az egész levéltár rendezése,nagyobbára ismeretesek már. A kormány e tár tudományos használása megengedésében mindig liberális elveket követett, és csakkevés,s nem túlságosan terhes feltételekhez kötötte azt. Csak egyes darabokra p. o. tízedes tanács jegyző könyveire nézve (Misti del Consiglio dei Dieci) vannak szigorúabb szabályok. Egyébiránt megjegyzendő, hogy az előbbi velenczei köztársaság levéltárának jó része jelenleg Bécsben a császári titkos levéltárban őríztetik.

A velenczei levéltár okmányai részint eredetiek, részint regesták. Az eredetiek csomózva vannak (filze). Emezek a regestakönyvekben foglaltatnak, és négyfélék: 1) Azok melyekben a közhatóságok (nagy tanács, pregadi, tizedtanács stb.) 2) melyekben az egyes hivatalok irományai, 3) melyekben a többi hivatalos, és 4) melyekben a jegyzői irományok foglaltatnak. A velenczei köztársaság irományai 888. évvel kezdődnek, s a köztársaság elenyésztéig (1797) terjednek. Azonban 1797. után ezen levéltár csaknem szétbom-

lott, és roppant veszteségeket szenvedett. 1807. az irományok az ujjabbakkal egybe foglaltatván, ismét rendeztettek, és tartalmukhoz képest 15 osztályba soroztattak; általában pedig három részre választattak el: politikaiakra, törvénykezésiekre, és pénzügyiekre, úgy hogy az elsők a sz. tivadari iskola, a másodrendbeliek a lateranói sz. János konventje, a harmadrendbeliek pedig sz. Proculus nevű intézet épületeiben őríztettek. I. Ferencz császár 1815. december 13-ki fenidézett parancsa e három osztályt ismét egyesíté, s miután levéltári helyiségűl 1822-ben a Dei Frári nevű konvent épületei jelöltettek ki, s a felszerelésre 500,000 frank fordíttatott, Chiodo Jakab újonan kinevezett levéltárnok dolgozta ki a tervet, mely szerint az irományok rendeztessenek, és őríztessenek. Miután pedig 1828. óta az újabb hivatalos irományok is oda csatoltattak. nyerte a levéltár azon alakot, melyben 1850-ig volt. Leírva a „Veneczia e le sue lagune“ czímű munka II. kötete 2. részében (Velencze 1847.) mint függelék található.

Ezen elrendezés szerint a velenczei közlevéltár négy részre (ripartó) és ezek ismét osztályokra (divisione) osztottak. Az első ripartóban volt 4 osztály: 1) a „sei archivi generali del veneto governo“; azaz a „Cancellaria ducale“, „Cancellaria secreta“, „Consiglio di Dieci“, „Compilazione delle leggi“, „Consiglio dei XL. al criminale“ és „Cancellaria inferiore“ irományai. 2) a velenczei hivatalok; 3) a velenczei tartományok hatóságainak, és 4) az 1797. utáni kormány irományai. — A második ripartóban, három osztályban, az első ausztriai, az olasz és az 1815. óta fennálló második ausztriai kormány irományai voltak. A harmadik ripartóban a törvénykezési iro-

mányok hat osztályban őríztettek, melyeknek elsejét a velenczei köztársaság, a többi ötöt a későbbi kormányok actái képezték. -- A negyedik ripartóban a jegyzői irományok voltak.

A velenczei levéltár mostani rendezése 1850. lépett életbe, Mutinelli lovagnak, ki 1848-ben neveztetett ki levéltári igazgatónak, vezetése alatt; s Foucard Caesar és Toderini Tivadar levéltári főhivatalnokok (ricercatori) közremunkálatával. Mutinelli terve szerint a velenczei közlevéltár két főrészre osztatott, melyeknek egyike a tulajdonképi államiratokat, tehát a titkos Cancellaria actáit, második a kormányiratokat, vagyis a különféle hatóságok (magistrati) és közigazgatás irományait tartalmazza. Az első, Foucard, a második, Toderini gondjára volt bízva[1])

Nem lévén itt feladatom, a velenczei levéltári épület rendezését leirni; általában csak azt jegyzem meg, hogy a levéltárnak azon része, melyben a régi államíratok őríztetnek, a történetileg, és így reánk nézve is túlnyomólag fontosabb; s hogy a közigazgatási, törvénykezési és egyéb kormányiratokat tartalmazó rész különösen csak az előbbi köztársaság belső történetének szempontjából bír fontossággal.

Ehhez képest a velenczei közlevéltárnak legbecsesb részét képezik a Cancellaria ducale, a

[1]) „Ce n'est que depius 1850, mond Baschet Armand qu'il faut dater le vrai et important classement des Archives de Venice, et pour cette fois, il fut entrepris généralement d'une manière lucide et dans un système de simplification que l'oeil le moins exercé peut saisir et comprendre à la première vue des salles et des rayons. L'année 1850. ouvre donc, à mon sens, l'ère nouvelle de la splendeur et de l'utilité de ces archives.“ (Les Archives de la Serenissime République de Venise; Paris 1857. 14. l.)

Cancellaria secreta, és a Consiglio dei Dieci levéltárai. Mert itt őríztetnek a velenczei köztársaság nevezetes államirományai. Magában álló levéltár csak a tízedes tanács levéltára. A főkormány többi organumainak levéltárai közösek, és csak annyiban oszlanak két részre, a mennyiben az irományok fontosbjai mindig külön őríztettek. Ezek a Cancellaria secreta, a többiek a Cancellaria ducale levéltárában találtatnak.

A) A Cancellaria ducale levéltárában őríztetnek:

I. A nagy tanács régi törvényei (leggi antiche del Maggior Consiglio). A nagy tanács volt t. i. a köztársaság főura (il fondamento, il sovrano, il padrone della republica) és gyakorolta legfőbb fokon az államhatalmat. Az 1297-ki rendezés óta egyedül patriciusokból állt, vagyis azon nemes családok törvényes szülötteiből, kik az 1319. alapított ú. n. aranykönyvbe (libro d'oro) beiktatvák. A gyűlésben a doge, kis tanácsával együtt, elnökölt. Ezen tanácsban hozattak a köztársaság tulajdonképi törvényei is, melyeknek gyűjteménye itt számos vastag foliáns kötetekben vagyis regestrumokban találtatik 1232-től 1794-ig. Minden egyes kötetnek különös neve van, melynek alapja alig volt egyéb, mint a véletlen vagy a szeszély. Az 1232-től 1383-igi regestrumok nevei Fractus vagyis commune primum, Socius et communis vagyis commune secundum, Luna, Zanetta, Pilosus, Magnus et Capricornus, Presbiter, Clericus, Civicus, Phoronensis és Novella. Az 1384-től 1794-igi regestrumok nevei: Leona, Ursa, Regina, Stella, Deda, Diana, Novus, Rocca, Angelus Fri-

gerius, Vicus, Surianus, Antelmus Archangelus, Ottobonus, Padavinus, Marcus, Vianolus, Ballarius pater, Ballarius filius, Maria Busenellus, Vincenti Victoria, Cecilia, Joannes, Bartollinus, Columbus és Gabriellus. Ezen könyvek sorozata mindazáltal hiányos, mert néhánya azoknak régenten az Avogaria di Comun nevezetű hivatalnál őríztetett, ú. m. a Bifrons, Cerberus, Magnus, Neptunus, Brutus, Philippus, Saturnus, továbbá az A, B, C, D, E, F, G, J, P, PZ betűkkel jegyzett könyvek, a Majus Consilium, Fabritius primus, Fabritius secundus. Mivel ezen könyvek régibbjei már csak nehezen voltak olvashatók, a tízedes tanács 1684. januür 23-ki határozata által azoknak hivatalos másoltatását rendelte el. Az 1508-tól 1797-igi törvények csomói még eredetiben vannak meg.

II. A velenczei tanács tárgyalásai (Deliberazioni del Veneto Senato). Ezeknek két része van; melyeknek egyike „Terra", a köztársaság szárazföldi birtokára, másika „Mare" annak tengeri viszonyaira vonatkozik. Az eredetiek mind a két osztályban 1545. évvel kezdődnek, és 1797-ig terjednek. A Terra nevezetű regestrumok 1540—1785-ig; a Mare nevű regestrumok 1545—1797-ig lefolyt időre vonatkoznak.

Ezekhez járúl a Signoria, vagyis kis tanács, mely a doge elnöklete alatt a köztársaság külső és belső kormányügyeit vitte. Ezen levéltár 1487. évvel kezdődik. Továbbá a nagy kanczellar levéltára (1300—1797); a főtitkár (segretario alle voci) levéltára (1260—1797); a kegyelmezések és magánprivilegiumok levéltára (libri gratiarum 1329—1445.); a

nápolyi királyságnak velenczei ügyekre vonatkozó privilegiumainak regestrumai; a tanács tárgyalásai (deliberazioni del Senato) stb.; végre az ú. n. Archivio delle rubriche, mely minden köziromànyok leltárait, lajstromait, sommás kimutatásait stb. egybe foglalva tartalmazza.

B) A Cancellaria Secreta levéltárában, mely egy patricius igazgató és négy tanácstitkár gondjára volt bizva, a köztársaságnak, a magas politika köréhez tartozó irományai őríztetnek. Ennek is több része van :

I. Az ú. n. Archivio proprio. Itt találtatnak :

1) Registri pacta, vagyis az államszerződések regestrumai; t. i, Pacta általában 883-tól 1496-ig; továbbá Pacta Ferrariae (1059—1407), Pacta Paduae, Monselicis, Cremae, Tergesti.

2) Liber albus, azaz a keleti császároktól nyert privilegiumok regestrumai.

3) Liber blancus, azaz a nyúgati császároktól nyert privilegiumok regestrumai.

4) Registri Commemorales, 1296—1797 fontos politikai tárgyalások és irományok regestrumai. (1703—1787. hiányzik).

5) Registri misti, 1332—1440, a tanács tárgyalásainak regestrumai. Az első kötet XV. számmal van jelölve, bizonyságául annak, hogy az előbbi 14 kötet elveszett.

6) Regestri secreti, 1401—1630,

7) Filze secrete, 1310—1632.

8) Registri corti, 1630—1781.

9) Registri rettori, 1630—1796.

II. A tanács tárgyalásai és másnemű irományok,

melyek a római cúriához viszonyokra és egyházi dolgokra vonatkoznak. (Csak csekély része régibb 1560-nál)

III. Archivio dei consultori in jure e revisori dei brevi.

IV. Esposizioni principi, egész sora a köteteknek, melyekben az idegen fejedelmek és hatalmasságoknak Velenczében hitelesített követei és diplomacziai ügynökeinek közleményei foglaltatnak. (1541—1797).

V. 45 csomó, mely idegen uralkodók, fejedelmek és dignitáriusok eredeti leveleit tartalmazza.

VI. Eredeti állam-, kereskedelmi és katonai szerződések csomói : 1) Jeruzsálemmel; 2) Achája, Candia, Graecia; 3—12) A német birodalom, Austria és a német államok; 13) Svéczia és Moszkóvia; 14) Magyarország; 15) Lengyelország; 16) Trienti püspökség; 17) Svajcz, 18) Holland és Flandria; 19—23, Savoya; 24) Génua; 25, és 26) Milánó; 27) Mantua és Modena; 28) Ferrára, 29) Florencz, Lucca és Pisa; 30—32) Nápoly és Sicilia; 33) Spanyolország és Portugallia; 34—39) Francziaország és Angolországgal; 40—42) különféle államszerződések idegen hatalmasságokkal, 43—60) privilegiumok, melyeket a köztársaság az alatta álló tartományoknak, városoknak és helységeknek, valamint alattvalóinak és a szolgálatában lévőknek adott. Legrégibb a velenczei S. Giorgio Maggiori czímű egyháznak privilegiuma 1173-ból.

VII. A köztársaság utasításai követei, s külső képviselői és ügynökei számára; eredetiben és regestrumokban.

VIII. A velenczei követek jelentései, levelei és

sürgönyei eredetiben. (A velenczei levéltárból elvittettek).

IX. A konstantinápolyi udvarra, és a Konstantinápolyban székelő velenczei baylora vonatkozó iratok (regesták 1556—1661. és 1682—1796.; csomókban összekötött iratok 1659—1797).

X. Algir, Tunis, Tripoli és Marocco viszonyait illető iratok (1784—1797).

XI. A hadi és névszerint a hajóseregre, annak parancsnokaira, s Dalmátia főkormányzóira (provveditori generali) vonatkozó iratok. (1700—1797).

XII. A köztársaság határviszonyait illető irományok.

XIII. és XIV. Közigazgatási iratok.

C) A tizedes tanács levéltára (Archivio del Consiglio dei Dieci).

I. Az ú. n, Misti dei Dieci, negyvenhét kötet, melyek ezen tanács tárgyalásait 1310-től 1524-ig tartalmazzák.

II. A Comun nevű könyvek, melyek a tizedes tanács 1524. utáni tárgyalásait foglalják magokban.

III. A Magnus nevű könyv (Capitolare), mely a tanácsnak végzéseit 1310-től 1588-ig tartalmazza, 25 regestakötet. Az első kötetben (1300-tól kezdve) nem a tizedes tanácsot, hanem a senatust illető iratokra találunk. A 2-ik kötet a tizedes tanácsnak 1315—1324-ki tárgyait foglalja magában; eleje nagyon megrongált állapotban van; a 80. számú irattal kezdődnek az ép acták. A 3-ik kötet 1325-től, 1330-ig terjed. Az 1331—1347-ki acták hiányoznak. A 4-ik kötetben 1348—1358, ezen czímmel „Liber Concilii de decem." Ezen kötetben találtatnak a Faliero Marint illető tárgyalások. Az 5-ik kö-

tet az 1359—1362, a 6-ik az 1363—1374-ki tárgyakat tartalmazza. Az 1374—1391-acták hiányzanak, és a 7-ik kötet csak egyes töredékes feljegyzéseket foglal magában az 1383—1391-ki időből. A 8-ik kötet 1391-ki majustól 1407-ki februárig; a 9-ik 1407—1419.; a 10-ik 1419—1429.; a 11-ik 1430—1437., a 12-ik 1438—1445.; a 13-ik 1446—1449.; a 14-ik 1450—1454. stb.

IV. A tizedes tanács főnökeinek levéltára (archivio dei capi del consiglio dei dieci) 1727—1797.

V. A tizedes tanács pénzügyi tárgyalásai. 1441—1797.

VI. Az államinquisitio aktái 1698—1791.

VII. Fegyelmi dolgok 1717—1797.

VIII. A velenczei papság viszonyainak VII. Kelemen pápa privilegiuma alapján rendezésére vonatkozó iratai.

IX. Különfélék.

Általán véve a tizedes tanács aktái közt sok hézagra találunk.

A Cancellaria Secreta és a tizedes tanács levéltárairól ezeket mondja Baschet: „Leur clef est celle des secrets et des mysteres; leur clef vous révélera tout au long ce que savait, pouvait et voulait être la Venise politique aussi bien chez elle qu' à l'ètranger. C'est en passant ces issues, c'est en pénétrant dans l'intérieur de cette série précieuse de seize salles, dont huit forme la Secreta et huit autres les X, que vous pourrez facilement entrer dans l'intimité de toutes les puissances politiques connues depuis la fin du XV. siècle, et cela sans interruption jusque' à la chûte, jusqu' au naufrage de 1797. Voilà le vrai fleuron de ces archives générales, voilà l'écrin au l'histoire aura long-temps à faire, à demander, à

chercher. De tout le monument, c'est le lieu que nous connaissons le mieux, nous aurions presqu' aimé à n'en jamais sortir, car nous le considérons comme une filière inépuisable dans une mine d'or pur" [1]).

Megjegyzem ez alkalommal még, hogy a velenczei köztársaság nemességének anyakönyve, az ú. n. libro d'oro (arankönyv) is, melyről azt hirdették, hogy 1797. elégett, a frári-levéltárban őríztetik. 1797. csak az államnévtár néhány példánya égetett el.

A magyarországi történelem szempontjából a Cancellaria Ducale levéltára a másik kettőnél nem csekélyebb érdekkel bír; mert a régibb időkhez képest sokkal bővebb históriai anyagot nyújt. S bármennyire osztozunk is a Cancellaria Secreta és a tizedes tanács levéltáraira nézve, az újabb európai történet szempontjából, Baschet nézetében: mégis a magyarországi történet sajátsága s természete úgy hozza magával, hogy a tizedes tanács levéltárában csak keveset fogunk találni, mi hazai történetirásunkra nézve rendkivül fontos, s hogy a Cancellaria Secreta levéltárában különös figyelmünket csak azon regestakönyvek és iratok igénylik, melyeket fenebb az I. és VI. szám alatt említettünk. Czech János 1835. július 30-ka alatt, bécsi cs. k. udv. titkos levéltári kutatásairól a magyar akademia elibe jelentését terjesztvén, abban már felhozott ott találtató ezen velenczei államkönyvek nehányának hazánk történetére nézve nagy fontosságát feltüntette [2]). Az óta pedig a magyar történetírás figyelme mindinkább kezdett e nevezetes kútfők

---

[1]) Les Archives de la République de Venise. 20. l.
[2]) Tudománytár IX. kötet Budán 1836. 217. sk. ll.

felé fordúlni,s e sorok írója legujabban az 1381-ki turíni békekötés actáit a velenczei államkönyvek alapján közölvén [1]), bebizonyította, mily részletes felvilágosítást várhatunk még azon kutatásoktól, melyek tüzetesen az említett regestakönyvekkel foglalkodnak. Nagy csapás volt a történelemre nézve kétség kivűl, hogy a XVI. század kezdetén a Cancellaria Ducalenak nagy része, hol az eredeti diplomacziai levelezések őríztettek, tűzvész által elpusztúlt.

Egészen más szempontból kell tekintenünk az előbbi velenczei köztársaság magistratúrájának levéltárait. Mert ámbár tagadhatatlan, hogy ezekben sem hiányzanak oly adatok, melyek hazai történetünk szempontjából közvetlen érdekkel bírnak: mégis ezen levéltárak nagyobbára csak Velencze belső történetét világosítják fel, s így más állam múltjára nézve csak közvetítőleg használhatók.

Tudva van, hogy a velenczei köztársaság közigazgatási és kormányrendszere, a középkorban nem kevésbbé, mint a XV. század vége óta, oly nevezetes fejlődést mutat, hogy már csak e körűlmény is történeti érdeket kölcsönöz azon hivataloknak, melyek e rendszer organumai voltak. S így már e szempontból, mind a velenczei köztársaság államéletének, mind Európa általános administrativ politikájának történetére nézve, az említett hivatalok levéltárai, melyek mindig külön tartattak, nevezetesek. Ezekhez járúl még egy harmadik tekintet, t. i. a művelődés történetének tekintete. Mert mellőzve Velencze fontos kereskedelmi állását, melynél fogva a köztársaság a keresztes háborúktól kezdve a XV. század végéig Eu-

---

[1]) A Történelmi Tár XI. kötetében 1—128 l.

rópa első kereskedelmi állama volt, s azóta is a polgárisodott világ commerciális és ipari fejlődésében mindig kitűnő helyet foglalt el; nem szabad soha megfeledkeznünk arról, mely nevezetes lendületet nyertek ott folyton folyvást a tudományos és művészeti érdekek, s mely hatalmas támaszt nyújtott az a nemesebb ízlésnek és a valódi mivelődési irányoknak.

Ezen conjunctúrák közt a velenczei magistratúra mindig oly történetileg nevezetes tevékenységet fejtett ki, hogy levéltárai magokban véve is, s még inkább, ha az általánosb jelentőségű más archivalis kincsekkel egybe foglaltatnak, az európai buvárok rendkivűli figyelmében részesűltek. Példáúl a többi hivatalok közől csak az „ufficio alle rason vecchie," a „provveditori sopra i conti," a „provveditori alle pompe," a „riformatori allo studio di Padova," a „provveditori alla sanita," a „signori di notte al criminal," az „esecutori contro la bestemmia" stb. actáit emelem ki, melyek megbecsülhetetlen fontosságú adatokat tartalmaznak a cultúrai történethez.

A velenczei magistratúra levéltáraihoz kell némileg számítanunk az ottani templomok és kegyes alapítványok levéltárait is; névszerint a „procuratori di San Marco," a „seminario patriarchale," az „archiconfraternita di San Rocco" stb. levéltárait.

Velencze magánlevéltárait illetőleg, miután a köztársaság nevezetesb családjai 1797. előtt különös gondot fordítottak azon tagjaik iratai megőrzésére, kik nevezetesb történeti szerepet játszottak, nem szenved kétséget, hogy a magyar történetbuvár

hazai történelme számára is, e családi levéltárakban gazdag aratást nem tehetett volna. De 1797. óta a viszonyok kedvezőtlen fordúlatot vettek, és számos család levéltárai nem csak elhanyagoltattak, és ennek folytán roppant veszteségeket szenvedtek, hanem nagy részben egészen el is pusztúltak. Helyökbe mindazáltal, főkép 1815. óta, a kéziratok és archivalis kincsek több tűzetesen készített gyűjteményei léptek, melyek egyes lelkes és vagyonos tudománykedvelők magánbirtokában vannak.

A régibb családi levéltárak közől, melyek hazai történetünk szempontjából nevezetesek, említenem kell különösen a Morosini családot, melyből Thomasina, III. Endre magyar király anyja, származott, és a Gritti családot, mely a hazánk történetében szerepelt Gritti Luigit számítja tagjai közzé. A XIV. és XV. század tekintetében alig lesz az akkor virágzott velenczei családok valamelyike, melynek levéltára a magyar történet barátjára nézve valamikép tanulságos ne volna. Ezt annál inkább kell itt felemlítenem, mert egyes velenczei családok maiglan is még szeretnek azzal dicsekedni, hogy tagjaik Magyarozszágban történeti dicsőséget szereztek magoknak; s így hazánk legrégibb idejéig tekintenek vissza. Ilyen a gróf Sagredo család, mely szent Gellért első csanádi püspököt állítja tagjának. Ezen levéltárak hasznosítását nagyon előmozdítja a velenczei nemes családok azon szép szokása, melynél fogva családi ünnepélyek, p. o. menyegzők alkalmával levéltáraik nevezetesb kincseinek egyikétmásikát közzé teszik, s a tudósok általi ilynemű megtisztelést is nagyra szokták becsűlni. Nem csak a velenczei, hanem az általános európai történet is, ez úton már több

ízben nyert igen érdekes adalékokat. A magyar történet szempontjából említem példáúl, hogy 1840., midőn Michiel Luigi gróf Morosini Anna grófnéval házasságot kötött, a menyegző ünneplésére a Morosini család egyik barátja, Nardi Ferencz tanár, annak levéltárából három Magyarországra nézve igen érdekes okmányt tett közzé [1]).

Az újabb kézirati gyűjtemények közt kétségkivűl a legérdekesebb az, mely a sz. Márk könyvtárában (Bibliotheca Marciana) őríztetik. A többiek közől említem gróf Correr Tivadar muzeumát (melyben 1500 kötetnél több kézirat találtatik); továbbá gr. Morosini Ferencz, gr. Venier Giambattista, gr. Tiepolo Alajos, gr. Gradenico Péter, Zopetti Domonkos, gr. Manin Leonard, gr. Bragadin Gáspár, Cicogna Emanuel, Malipiero Angelo, Rossi János, gr. Erizzo Guido, Boldu János, Barbaro Antal, gr. Martinengo Leopárd, Giustiniani-Barbarigo Miklós, Costa Jeromos, és mások gyűjteményeit. Nagy hírben állanak azonkivűl a Giustiniani-Recanati, a Dona, a Martinengo dalle Palle, és a Tron grófi családok gyűjteményei, mely utóbbit, a Tron család kimúlta után, jelenleg az annak egyik leányágától származott gr. Conti család mint főbecsű családi kincset bírja. Újabb időben Brown Rawdon angolnak, ki a velenczei történelmet annyira megkedvelte, hogy annak alapos mivelése végett Velenczében letelepedett, kézirati gyűjteménye is európai hírre emelkedett.

---

[1]) Tre Documenti della famiglia Morosini, publicati la prima volta in occasione delle felicissime nozze del Conte Luigi Michiel colla Contessa Annetta Morosini, dal Professore Abb. Francesco Nardi, Padova 1840.

III.

Nápolyi levéltárak.

Mióta Magyarország Dalmátiát bírta, Nápolyhoz közelebbi viszonyba kezdett lépni. Már Kálmán Király Roger a normann-nápolyi grófnak frigytársa és veje volt. De sokkal szorosabb lett ezen viszony, midőn az Anjou ház Magyarországban és Nápolyban is uralkodott. Beatrix, Mátyás király második neje is nápolyi származású volt. Ezen körülmények bizonyítják a nápolyi levéltáraknak magyartörténeti fontosságát.

A nápolyi királyság középponti államlevéltára a sz. Szörény (Severino) tiszteletére czímzett régi benedekrendi kolostor épületében őríztetik, mely Tasso itt tartozkodásánál fogva is híres. Rendezője Spinelli A. volt, egyszersmind az összesített levéltár első igazgatója. Azon buvárok, kik itt dolgoztak, nem kevesbbé dicsérik e levéltár bő okmányi anyagát, mint czélszerű rendezését. Spinelli, e levéltár segitségével, egy nagyszerű történelmi kútfőgyűjtemény kiadását tervezte: Monumenta Regii Neapolitani Archivi czím alatt, melynek eddig hat kötete jelent meg. Spinelli utódja Belmonte herczeg 1853. a levéltár történeti leirását tette közzé.

A magyar történelem szempontjából az Anjou ház történeti actái a levéltár legérdekesebb részét képezik. De ezek különben Olaszhon múltjára nézve is főfontossággal bírván, összeállításukra, lajstromozásukra és másolásukra különös gond fordíttatott. Belmonte herzegnek egyik nem csekély érdeme, hogy az ő felvigyázata alatt az Anjou kor okmányai csak

nem egészen el készültek sajtó alá. Magát a kinyomatást az 1860-ki események akadályoztatták.

Megjegyzendő még, hogy halhatatlan emlékezetű főhg. József nádorunk, midőn 1820. Nápolyban tartózkodott, Magyarországra közelebb vonatkozó, Anjou korbeli tizennyolcz okmánynak másolatát vette ki hiteles formában az ottani levéltárból. E másolatok jelenleg országos levéltárunkban őríztetnek, a honnan azokat Fejér György közzé is tette Okmánytárában (V. ö. Fejér, Cod. Dipl. V. k. 1. r. 8. l.).

Különben a nápolyi törvényhozás minden az országban található levéltárt államvagyonnak nyilatkoztatott, a minek folytán mindnyájoknak lajstromai a nápolyi központi államlevéltárban tartatnak, magok az okmányok pedig egyszersmind ennek igazgatója főgondviselésére vannak bízva. Ehhez képest a történetbuvár, ki előtt a nápolyi államlevéltár megnyilik, ott mindazon iratokról is szerezhet magának tudomást, melyek a nápolyi egyházak, zárdák és magáncsaládok levéltáraiban találtatnak, s melyeket az általános lajstromok nyomán nyert tájékozásnak folytán azután könnyen felkereshet.

IV.

A génuai köz- és magánlevéltárak.

A génuai levéltárak Magyarországra nézve már sokkal kevesbbé fontosak az előbbieknél. T. i. Génua csak annyiban volt Magyarországgal érintkezésben, a mennyiben a középkorban Velenczének keleten vetélytársa levén, ez ellen Magyarországgal szövetkezett. S ehez képest fordítjuk reá itt is figyelmünket.

A génuai köztársaság soha nem fordított államlevéltárára annyi gondot, mint a velenczei. A génuai főurak nem voltak áthatva azon magasztos politikai közérzülettől, azon nemes öntudattól, mely Velenczét nagyravágyóvá tette, de nagyra is emelte. Génuában inkább a magánérdek bírt túlsúlylyal, s ki a sz. györgyi bank (Banca di S. Giorgio) történetét és egykori politikai fontosságát ismeri; ki tudja, hogy mindaz, mit a génuaiak a török háborúkban véghez vittek, nagyobbára csak nyerészkedési vágyból történt; az nem fog csodálkozni, hogy a génuai köztársaság belviszonyaiban is csak kalmári érdek volt az uralkodó elem. Ez mutatkozik, a génuai levéltárakban is. A közlevéltárakra útmutatásúl némileg Stefani Vilmos munkája szolgálhat: Archivi generali del Regno (Sardegna), e calendario del Regno pel 1853 (Turín 1853.).

Az államlevéltár (archivio di Governo) a régi doge-palotával szomszédos, egy kis utczácskára nyíló államházban őriztetik. Mai állapota nem szolgálhat ugyan alapúl, bármit is következtetnünk annak régi jelentőségéről. Mert I. Napoleon császár száz ládával vitette innen Párizsba a legfontosb okmányokat; honnan azoknak alig tizedrésze kerűlt vissza. A többi részint Turínba, részint máshova vándorolt. Az egyetemi könyvtárban is találtatnak egyes darabok. Magában az államlevéltárban 1513. előtti okmány csak kevés van már. Hogy a jelen század kezdetén e levéltár középkori okmányokban sokkal gazdagabb volt, arra Sacy értekezése szolgálhat bizonyságúl: „Recherches faites dans les archives de Gênes“ (Millin, Magazin encyclopaedique-jében 1807. juliusi füzet); úgy szintén a génuai köztársaság keleti ügyeire vo-

natkozó azon húsz okmány is, melyeket ugyan Sacy tett közzé a „Notices et extraits des manuscripts de la bibliothèque du roi stb." XI. kötetében. Richerinek a génuai aristokratia kéziratban hagyott nemzéklajstromai is hivatkoznak e levéltárnak oly adataira, melyeket ott most hiába keresnénk. De ámbár e szerint Génua régi államlevéltára csaknem elpusztúlt már; annak még is az előtt sem lehetett a velenczeivel megmérköznie. Azon négy kötetnyi kézirat, mely Pandette Richeriane nevezete alatt a túríni államlevéltárban jelenleg találtatik, a génuai államlevéltárban volt, XVI. század előtti okmányok kivonatait tartalmazza; s alapot nyújt annak állíthatására, hogy a génuai államlevéltár a velenczeihez képest csak csekély jelentőséggel bírt. Azonkivűl a turíni levéltárban őríztetik a génuai nemesség ú. n. Libro d'oro-ja, vagyis arany-könyve, és a Diversa Plebis czimű gyűjtemény is, mely a génuai kormány nevezetesb határozatait tartalmazza 1382-ig.

Az államlevéltárnál sokkal fontosabb az ú. n. Archivio Notarile, ugyanazon épületben; mely a génuai közjegyzők jegyzőkönyveit (quaterni) tartalmazza. Ezek a XII. századig mennek vissza; s tekintve hogy Génua keleti vállalatai is inkább magán-, mint államvállalatok voltak, ezen quadernók kútfői jelentőségéről könnyen meggyőződünk.

Nevezetes Génuában még a sz. györgyi bank levéltára is, mely a vámépületben (dogana) őríztetik. Azon fontos állásnál fogva, melylyel ezen bank Génuában hajdan bírt, miszerint az államnak úgy szólván minden pénzügyi viszonyait közvetitette, levéltára fontosságát is átláthatjuk. Különösen nevezetes többek közt itt az ú. n. liber Gazarie, mely

a hajdan Krimiában volt génuai gyarmatokra vonatkozó minden statutumokat tartalmazza, s így a fekete tengernek még nagy homályban lévő középkori történetére némi világosságot vet; (kiadatott a Turínban megjelenő Monumenta Historiae Patriae-ban)[1]. Mi fontosak általában e levéltár irományai, bebizonyodik, ha példáúl csak a következő, ott található actákat említem. A köztársaságnak Chios történetére vonatkozó minden privilegiumai és decretumai; az ú. n. Liber Magnus Contractuum, mely a génuai köztársaság kereskedelmi szerződéseit tartalmazza; a bank és a Lusignánok, cyprusi királyok, közti szerződések stb.

Az előbbi génuai köztársaság nemes családai közt is van néhánynak igen nevezetes magánlevéltára. Különösen nevezetesek a Giustiniani és a Cicala családok levéltárai. Az előbbiben Chios sziget viszonyaira, az utóbbiban a génuai köztársaságnak Konstantinápolybani befolyására nézve a legkörülményesb és legérdekesb adatok találtatnak. Spinola Massimiliano marchése újabb időben nagy gondot fordított a génuai köztársaság államlevéltárának az 1798-ki catastropha után elveszett irományainak újbóli öszszegyűjtésére. Az ú. n. Liber Jurium Januae-nak, mely a génuai köztársaság államszerződéseit tartalmazta, egy részét az enyészettől ő mentette meg; s ennek alapján készíté Ricotti Ercole ezen gyűjtemény első részének kiadását (1280-ig) mely a Monumenta Historiae Patriae VII. kötetében (1854) jelent meg.

[1]) A Monumenta Historiae Patriae — czímű gyűjteményt Pertz Monumenta Germaniae mintájára adja ki egy 1833. felállított Történelmi Bizottmány.

Egyébiránt látjuk az említettekből, hogy a génuai levéltáraknak csak azon actái bírnak hazai történetünkre nézve közvetlen érdekkel, melyek a Fekete tenger középkori történetére vonatkoznak. S minthogy a génuai köztársaság ott akkor a tengeri főhatalmasság volt, ezen acták igen részletesek. Canale és Seristori munkái, kik újabb időbben ez irányban nevezetes kutatásokat tettek, történetiróink különös figyelmét érdemlik; és Canestrini József értekezése a Giornale Storico degli Archivi Toscani első kötetében (1857). mely az olasz államok Fekete-tengerparti gyarmatairól állítja össze az eddigi kutatások eredményeit, nézetem szerint, reánk nézve a legérdekesebb munkálatok egyike, melyeket az újabb olasz historiai irodalom uyújtott.

V.

Milánói levéltárak.

Ezen levéltárak a históriai irodalomban sokkal ritkábban említtettek mindeddig, mint az előbbiek; mert az államlevéltár teljesen rendezve és lajstromozva még nem lévén, a magánlevéltárak pedig nagy részben igen elhanyagolt állapotban találtatván, a történelmi kutatás nem használhatta még adataikat oly mérvben, mint Közép- és Déli-Olaszország levéltárainak irományait.

A milánói államlevéltár a S. Fedele nevű, az előtti kolostorépületben őríztetik. Irományai ötfélék. a) Az ú. n. Pagnirola-féle jegyzői acták, így nevezve a Pagnirola családtól, melynek számos tagjai a XV. és XVI. században Milánóban közjegyzők levén, a

legnevezetesb államiratok fogalmazásával bízattak meg, úgy hogy levéltáruk, melyben a legfontosabb köziratok találtatnak, az államlevéltár főrészének tekintetett, s már a XVII. században az „Officium statutorum Inclytae Civitatis Mediolanensis“ és „Officium de Panigarolis“ ugyanazt jelentette. 2) A többi milánói közjegyzők iratai, melyek Mária Terézia alatt tétettek át az államlevéltárba; 3) A Cancellaria Ducale irományai, melyek az előtt a várban (castello) őríztettek; 4) Mintegy 250 megszüntetett kolostor levéltárai, melyeknek actái 100,000 darabra becsültetnek; 5) Azon hivatalok irományai, melyeknek levéltárai az államlevéltárral összekapcsoltattak.

Ezek közt kétségkivűl legérdekesebbek a Cancellaria Ducale irományai; t. i. a herczegek diplomacziai levelezései (Corrispondenza Ducale), és az államügyekre vonatkozó számos ott található regesta- és jegyzőkönyvek. A Corrispondenza Ducale 1420. körűl kezdődik, s úgy látszik, hogy már a Visconti herczegek alatt tekintélyes levéltárt képezett, a minek bizonyságáúl szolgálnak néhány még meglévő évfolyamainak roppant gazdagsága. Azonban 1447. a fellegvár ostromlása alkalmával e levéltár nagyobb része elpusztúlt; s így az irományok folytonos sora tulajdonkép csak a Sforza herczegekkel kezdődik, 1450. körűl, és nevezetesb jelentőséggel 1535-ig bír. Ezen időben Milánó Olaszhonnak különösen érdekes politikai történetében előkelő szerepet játszott; névszerint pedig Simonetta Cicco (Franciscus), Sforza Ferencz és Galeazzo herczegek híres államtitkára (kivégeztett 1480.) Milánó állam- és közügyeinek rendezésében magát kitűntetvén, a levéltár kezelésébe is czélszerűbb rendet hozott be. Mi nagyszerűek voltak

akkor Milánó diplomacziai összeköttetései, kitetszik egy 1470-ki titulárébó1, mely mindazon hatalmasságok czímeit tartalmazza, melyekkel a milánói herczegek diplomacziai levelezésben voltak; t. i. nem csak az olasz államok, a császár, a birodalom választói, Francziaország és Burgund, hanem Spanyolország, Anglia, Magyarország, Lengyelország, Dánia és Oroszország uralkodóinak és kormányzóinak czímeit is. Volt idő, midőn ezen Sforzák ötvennél több követet tartottak, kiknek utasításai, jelentései és egyébféle közleményei, s általában Milánónak ezen korbeli diplomacziai levelezése egész Európa történetére nézve rendkivüli nagy érdekkel bírnak. Simonetta ezen levelezések másolatait különös könyvekbe iktattatta, melyeknek nagy történeti becsét magasztalják. Ezen copiális könyvek egyikében, mely a Brera könyvtárban őríztetik, Simonettanak önkezü deductiója olvasható, melyben ő az archiválís ügy fontosságáról szól. Kár hogy a milánói levéltár a XV. század óta ismételve nagy pusztításokat szenvedett. A már említett 1447-ki ostromon kivül különösen a francziák elhurczolásai fogyasztották azt nagy mértékben. Már a XV. században vitetett el onnan Párizsba a nagybecsü Visconti könyvtár, hol „fonds Visconti" név alatt a császári könyvtárnak egy külön részét képezi. XI. Lajos franczia király igen nevezetes politikai levelezését Simonettával, mint hallom, a francziák semmisítették meg. XII. Lajos franczia király pedig, midőn olasz hadjárata alkalmával 1511. Milánót oda hagyni kénytelenült, az ottani levéltárból minden irományokat elvitt, melyek a franczia összeköttetéseket illették. Azonban ezen és más elhurczolások oly rögtön történtek mindig, hogy sokat el lehetett sikkasztani; s

tévedés, ha p. o. a francziák azt hiszik, hogy az egész Visconti könyvtárt bírják Párizsban; mert annak egy, 1435. készült lajstroma, mely eredetiben Milánóban a Brera könytárban, másolva pedig a paviai egyetem könyvtárában van, azt mutatja, hogy e könyvtár már akkor háromszor annyi volt, mint ma az egész párizsi fonds Visconti. Még nevezetesbek voltak az elsikkasztások a levéltárak elhurczolásai és pusztításainál. Így történt, hogy a milánói államlevéltár igen számos darabja Olaszhonnak csaknem minden gyűjteményeiben régóta találtatik; s névszerint a milánói Brera és Ambrosiana könyvtárak kéziratai közt is sok ily történelmi kincs őríztetik; sőt hogy több milánói államkönyvre olaszhononkivüli könyvtárakban is akadunk.

A milánói államlevéltár lajstroma, melyet Picinelli Cesare készített, már 1643-ban jelent meg (Mediolani apud L. Modoetiam 1643., de consensu superiorum 4-°, 70 lap.). Mindamellett e levéltárnak eddig aránylag csak kevés hasznát vették a búvárok; sőt vannak kik azt hiszik, hogy ottani kutatások nevezetes eredményhez sem fognának vezetni[1]). Pertz (az Archiv II. kötetében) egy ottani levéltári hivatalnok, Daveria Mihály levelét közli báró Stein porosz miniszterhez, melyben e levéltár becse kellőleg méltányoltatik; és (u. o. V. köt.) szól Carloni abbé tervéről

[1]) Például Palacky szavaira hivatkozom : „Ausserhalb der Ambrosiana habe ich in Mailand keine Forschungen unternommen. Da die alten Archive dieses ehemaligen Staats nach dem Absterben des letzten Visconti im J. 1447. in einem Volksauflaufe vernichtet wurden, so konnte ich nicht die Hoffnung nähren, darin für unsere älteste Geschichte irgend etwas Bedeutendes zu finden." Literarische Reise nach Italien, 75. lap.

melynél fogva annak alapján egy Codex Diplomaticus Regni Lombardiae-t szándékozott kiadni. Különben Rosmini Károlyon és báró Gingius de Sarra-n kivűl [1]) annak tudományos kincseit még eddig senki sem dolgozta fel.

A magyar történelmet illetőleg Sickel Tivadar úrtól, a bécsi palaeographiai intézet igazgatójától, ki ott tűzetes tanulmányokat tett, azt hallottam, hogy a XV. és XVI. századokra nézve a milánói levéltárban sok és igen szép adalékok találhatók. S ha azon tizenegy okmány, melyeket I. Mátyás király történetéhez Chmel József e levéltárból közőlt [2]), mutatványúl szolgálhatnak, a magyar búvár is reménylhet az említett időre nézve kedvező eredményt.

VI.

Olaszhon egyéb levél- és könyvtárai.

Az említett levéltárakon kivűl Olaszhonban még számos más nevezetes levéltárakra, kézirati gyűjteményekre és könyvtárakra találunk, melyek a történettudomány számára gazdag készleteket tartalmaznak, melyeket mindazáltal itt, hol egyedűl a magyar történelem érdekeit tartom szemmel, részletesen felhozni vagy leírni helyén kivűl volna. Mindamellett

---

[1]) C. Rosmini, Storia di Gian-Jacopo Trivulsio, és Storia di Milano; — Dépêches des ambassadeurs Milanais sur les campagnes de Charles le Hardi de 1474., publi. par le Baron Gingius la Sarra, Genf 1858.

[2]) Zur Geschichte des Königs Mathias Corvinus von Ungern, eilf Documente aus den Originalen des Mailänder Archives, a bécsi akademia Archivumának I. kötetében (Bécs 1848. 73—100. ll.).

ezekben is, bár elszórva, sok kézirati codex, sok okmány és egyéb kézirat őríztetik, melyek által hazai történetünk egyes részei nem csekély felvilágosítást nyerhetnének még. Névszerint a florenczi levéltárt és könyvtárakat említem hazánk XV. századi történetére nézve [1], de általában mondhatjuk, hogy alig lesz Olaszhonnak csak egyetlenegy nevezetesb levél- vagy könyvtára, melyben reánk nézve érdekes adalékok nem találtatnának. Ezekre mindazáltal többnyire egészen váratlanúl akadunk. P. o. Papencordt, Cola di Rienzo czímű munkájában (Hamburg és Gotha 1841. IC. l.) I. Lajos magyar királynak egy 1359-ki okmányát közli Siena város levéltárából, mely nagy királyunknak Olaszhon és Francziaország viszonyaira volt nevezetes befolyását világosan bizonyítja.

A nélkűl tehát hogy a többi olaszhoni levéltárakról és egyéb kézirati gyűjteményekről bővebben szóljak, figyelmeztetem mégis a magyarországi tudományos közönséget azoknak fontosságára; különösen pedig az olasz tudósok fáradozásaira, melyek által azoknak kincseit a tudomány érdekében hasznosítani igyekszenek. A Florenczben 1842. óta megjelenő Archivio Storico Italiano, az ugyanott 1857. megindított Giornale Storico degli Archivi Toscani; a turíni Történelmi Bizottmány, mely az 1833. óta közzé tett Monumenta Historiae Patriae czímű gyűjteményében a legnagyszerűbb kútfőgyűjtemények egyikét hozta létre; a Genuában 1859. keletkezett Società Ligure di storia patria munkássága minden történetbarát

[1]) Különösen Zsigmond és Mátyás királyok korára, kikkel a florenczi kormány közelebbi összeköttetésben volt.

őszinte tiszteletére és méltánylatára számíthatnak. Úgy szintén találtatnak egyes tudósok is, kik mit sem mulasztanak el, mi által a történelem érdekeit e komoly tudományos irányban előmozdíthatják. Példáúl említem Bonaini Ferencz tanár legújabb munkáját: Gli Archivi delle provincie dell'Emilia, e le loro condizioni al finire del 1860. (Florencz 1861.).

Ezen nagyszerű történelmi munkásságban csak egyet kell nekünk magyaroknak fájlalnunk, hogy t. i. általuk a hazánkra vonatkozó adatok nem tűzetesen, hanem csak mellékesen méltányoltatnak, midőn idegen történelmi szempontokkal véletlenűl összefüggenek.

S ez alkalmúl szolgáljon azon ohajtás kijelentésére hogy saját történetünk érdekében, Olaszhon levéltáraira és históriai irodalmára bár mi is nagyobb figyelmet fordítanánk, mint eddig történt. Mert bármit tartunk is különben a külső németországi és svajczi történelmi gyűjtemények hazai történetünk irányábani jelentőségéről; bármit itélünk is Francziaország és Belgium történelmi kincseiről; bármit várunk a britísh muzeum, és az angol államlevéltár felvilágositásaitól XVI. század ótai történetünkre nézve; bármi nagy reményeket táplálunk a Simancasban őrzött spanyol kir. levéltár azon kincseiről, melyek a mohácsi vész után Mária királyné által Belgiumba vitt magyar országos levéltárból állítólag oda vándoroltak : mégis azt hiszem, hogy fejtegetéseim világosan bebizonyították, mikép mindezek Magyarország történelmi érdekei szempontjából az olaszhoni levéltárakkal nem mérkőzhetnek. Mindamellett részünkről eddig alig történt ez irányban valami, mit az ott őr-

zött kútfők puszta ízlelésénél többnek mondhatnánk. Mert azon számos magyar utazók közt, kik Olaszhonban megfordúltak, s folyvást megfordúlnak, vajon hány volt, ki a hazai történelem érdekében az ottani levéltárakat meglátogatta vagy a könyvtárakban tanulmányokat tett volna, vagy ki csak megemlékezett volna arról, hogy ott levéltárak vannak, melyeknek a lehetőség, és a körülményekhez képesti átkutatása által magának a legtisztább és legfényesebb hazafiúi érdemet szerezhetné? — Azonkivűl a hazai könyvtárak közt sem tudok egyet is, melyben az általam idézett olasz történelmi kiadványok találhatók volnának. Midőn Olaszhon históriai kútfőivel akarunk élni, többnyire csak Murátori gyűjteményeit használjuk, azaz az olasz irodalomnak száz év előtti állaspontján vagyunk, meg sem gondolva, hogy a történelem azóta ott is mily nevezetes haladásokat tett.

A MONUMENTÁK KÖTETEINEK ÁTNÉZETE.

Első folyam.

1. sz. Első Osztály: Okmánytárak, I. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. I.*)
2. sz. Második Osztály: Irók, I. kötet. (*Szerémi György Emlékirata.*)
3. sz. — — II. kötet. (*Verancsics Munkái. I.*)
4. sz. — — „ III. kötet. (*Verancsics Munkái. II.*)

Második folyam.

5. sz. Első Osztály: Okmánytárak. II. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. II.*)
6. sz. — — — III. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. III.*)
7. sz. — — — IV. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. IV.*)
8. sz. Második Osztály: Írók. IV. kötet. (*Verancsics Munkái. III.*)

Harmadik folyam.

9. sz. Második Osztály: Írók. V. kötet. (*Verancsics Munkái. IV.*)
10. sz. Első Osztály: Okmánytárak. V. kötet. (*Londoni M. Okmánytár.*)
11. sz. Második Osztály: Írók. VI. kötet. (*Verancsics Munkái. V.*)
12. sz. Első Osztály: Okmánytárak. VI. kötet. (*Árpádkori új Okmánytár. I.*)

Negyedik folyam.

13. sz. Második Osztály: Írók. IX. kötet. (*Verancsics Munkái. VI.*)
14. sz. Első Osztály: Okmánytárak. VII. kötet. (*Árpádkori új Okmánytár II.*)
15. sz. — — VIII. kötet. (— — III.)
16. sz. — — IX. kötet. (— — IV.)

Sajtó alatt, s részben sajtókészen állanak az V. és VI. folyam részére.
Az Első Osztályban: *Árpádkori új Okmánytár* V. kötete.
A Második Osztályban: *Verancsics Munkái* VII. és VIII. kötete.
— — XVII. századbeli Magyar Történetírók. I. *Illésházy és Mikó Ferencz.*
— — *Brutus Magyar Históriája.* I. II. III. kötetei.
— — XVII. századbeli Magyar Történetírók. II. *Gyulaffy Lestár, Szamosközi István.*
— — XVIII. századból: *Apor Péter Munkái.*

Minden négy-kötetes folyam ára 10 frt 15 kr. újp.
Egyes köteteké 3 frt 50 kr. újp.

Magyar Történelmi Tár. Kiadja a M. Tudom. Akademia történelmi Bizottmánya. Pest, 1855—62. I. II. köt. együtt 4 frt 20 kr. III. IV. V. kötet mindenik 1 frt 40 kr. VI. kötet 1 frt 85 kr. VII. kotet 1 frt 60 kr. VIII. kötet 1 frt 60 kr. IX. köt. 1 frt 38 kr. X. kotet 1 frt 60 kr. XI. köt. 1 frt 38 kr. újp.

Magyar Leveles Tár. I. kötet: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Pest 1860. 4 frt új pénz.

Hunyadiak Kora Magyarországon: gr. *Teleki Józseftöl.* I—V. X—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65 kr. — VI. köt. sajto alatt.

Hunyadi Utolsó Hadjárata Bolgár- és Szerbországban 1454-ben, és Nándorfejérvár felmentése a török táborításától 1456. *Kiss Károlytól.* Pest, 1857. Füzve 1 frt 5 kr. újp.

Erdélyben talált Viaszos Lapok, *Érdy Jánostól.* Pest, 1855. Hasonmással. Pest, 1856. Füzve 1 frt 85 kr.

Az Országos Tanács és Országgyülések Története 1445—1452. *Knauz Nándortól.* Pest, 1859. Füzve 1 frt 20 kr.

Fejér György Okmánytárához Évmutató. *Knauz Nándor…* Buda, 1862. 30 kr.